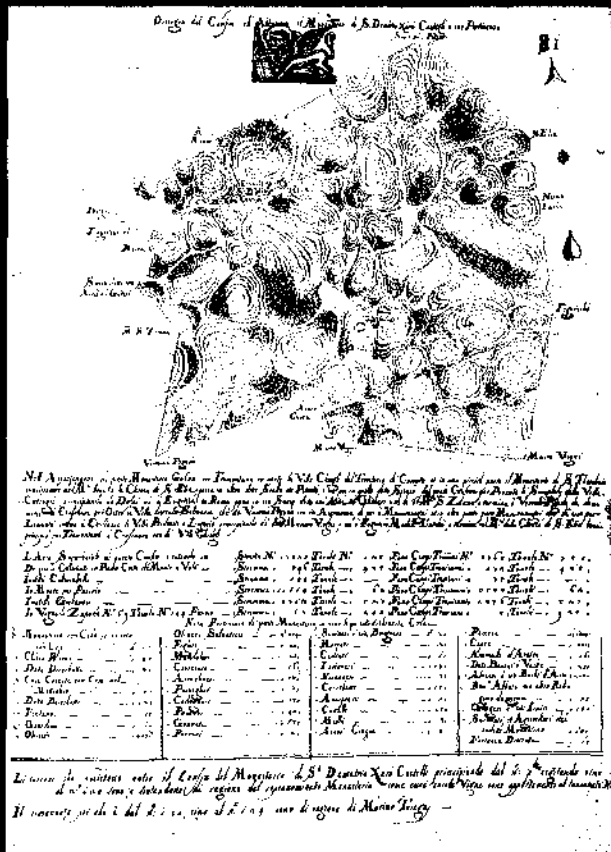

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΑ Η ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΑ
Η ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

Ένεκρίθη κατά τήν συνεδρίαν τοῦ Τμήματος Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῆς 2ας Μαρτίου 1995.

«Ἡ ἔγκρισις διδακτορικῆς διατριβῆς ὑπό τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δέν ὑποδηλοῖ τήν ἀποδοχήν τῶν γνωμῶν τοῦ συγγραφέως» (Νόμος 5343/1932, ἀρθρ. 202, §2).

nr. 21102
κωδ.: 8085

21 ΙΩΝ. 1999

ΜΑΡΙΑΣ - ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Γ. ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΑ
Η ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑΣ,

ΑΘΗΝΑ 1998

© Copyright 1998: ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Γ. ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ

ISBN: 960-90937-1-X

ΧΟΡΗΓΟΣ: ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΩΝ ΛΕΜΟΣ
ΦΙΛΩΝΟΣ 111, 185 38 ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ
ΤΗΛ. 42.82.000

Στούς
σεβαστούς μου γονείς

ΧΟΡΗΓΟΣ: ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΩΝ ΛΕΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9-11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13-18
ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	18-41
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	42-46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΑ "Η ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

1. Τοπογραφία	47-56
2. Ή όνομασία τής μονής και οι σχετικές απόψεις	56-60
3. Τά κτίσματα, ή εικονογράφηση και τά κειμήλια τής μονής	60-72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΩΣ ΤΟ 1834

1. Ίδρυση τής μονής	73-84
2. Ύπόσταση τρονόμια και τυπικό τής μονής	84-88
3. Ή μονή τοῦ ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου κατά τή Β΄ Βενετοκρατία στην Πελοπόννησο. Πολιτικές και οικονομικές ειδήσεις	88-118
4. Ή μονή μετά τό τέλος τής Β΄ Βενετοκρατίας και ώς τό 1834. Πολιτικές και οικονομικές ειδήσεις	118-167

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ	169-182
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	183-189
SUMMARY	191-193

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	197-234
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	235-265
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	267

ΠΗΓΕΣ

Α. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΠΗΓΕΣ	269
-----------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Β. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ & ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ	269-278
--	---------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐκπόνηση τῆς παρούσας μελέτης ὑπῆρξεν ὀπωσδήποτε ἀποτελεσματικῶς ἀγάπησι γιά τήν ἱστορικὴν ἔρευνα, παράλληλα ὅμως καί τῆς ἐπιθυμίας νά μελετηθῆ, μέ ἀφορμή τήν Ἱστορίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Δημητρίου Καρακαλά ἢ Ξηροκαστελλίου, ὁ πολύπλευρος ρόλος τῶν μονῶν στή ροή τῆς Ἱστορίας, σέ συνάρτησιν μέ ἄλλες ἱστορικῆς παραμέτρους. Νά ἀναλυθοῦν φαινόμενα τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, ἐθνικῆς Ἱστορίας, τῆς Ἱστορικῆς Γεωγραφίας. Νά ἐρευνηθοῦν οἱ ἐναλλαγές ἀπὸ τήν παρουσίαν ξένης κυριαρχίας καί ὅλες οἱ ἱστορικῆς διακυμάνσεις. Ἰδιαιτέρως εὐνόησε ἡ εὐρεση πλούσιου ἀνέκδοτου ἀρχεῖου ὑλικοῦ καί βαρύνουσα ὑπῆρξεν ἡ σημασία καί τῶν οἰκονομικῶν στοιχείων, κυρίως κτηματολογίων καί ἄλλων ἐγγράφων τῆς Β' Βενετοκρατίας, τῆς Τουρκοκρατίας, Καποδιστριακῆς καί Ὀθωνικῆς περιόδου. Ἔτσι δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά παρακολουθήσομε τήν ἱστορικὴν παρουσίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς μονῆς, ἡ ὁποία συμπλέκεται μέ τήν καθόλου ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, μέ ἰδιαίτερον ἐντοπισμόν στόν πελοποννησιακόν καί ναυπλιακόν χώρον.

Ἀξίζει νά μνημονευθῆ ὅτι ἡ παρούσα ἐργασία μας ἔχει τήν μικρὴν ἀνθρώπιναν προῖστορίαν της. Κατά τήν διάρκειαν ἀρχεῖου μου ἔρευνας γιά τήν ἐκπόνησιν μελέτης σχετικῶς μέ τήν ζωὴν καί τό ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Πολυχρονιάδη, συνεργάτη τοῦ Ἀδαμαντίου Κωραῖ, μέ παρεκάλεσε συγγενῆς τῶν ἡγουμένων τῆς μονῆς Καρακαλά, νά βρῶ κάποιο ἐγγραφοῦ τοῦ 1848, σχετιζόμενον μέ οἰκονομικὰς ὑποθέσεις τῆς μονῆς. Πραγματικῶς τό ἐπεσήμανα στό Γ.Α.Κ. καί μέ ἐκπληξὴν διεπίστωσα ὅτι ὑπῆρχε γιά τήν παραπάνω μονή πλούσιον

άνεκδοτο άρχειακό ύλικό, έγκατεσπαρμένο σέ άρκετούς φακέλους, μέ ιδιαίτερο ένδιαφέρον γιά τήν ιστορική έρευνα. Ίσχυρή ή πρόκληση, πού όδήγησε σέ ένδιαφέρουσα έρευνητική περιπέτεια μακρόπνοη καί άπáιτησε τήν έπιμονή καί ύπομονή, πνεύμα ύπακοής καί καρτερίας, συντονισμό ψυχικῶν καί πνευματικῶν δυνάμεων. Η συγκέντρωση τοῦ ύλικοῦ σέ Βιβλιοθήκες καί Άρχεία τῆς Έλλάδας καί τοῦ Έξωτερικοῦ ύπῆρξε μία κοπιώδης αλλά συνάμα θελκτική έμπειρία. Μέ ιδιαίτερη συγκίνηση καί εύγνωμοσύνη στρέφω τή σκέψη στους Διευθυντές καί τό προσωπικό τῶν Γενικῶν Άρχείων τοῦ Κράτους, τοῦ Τμήματος Χειρογράφων καί Όμοιοτύπων τῆς Έθνικῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ «Κέντρου Έρεύνης Μεσαιωνικοῦ καί Νέου Έλληνισμοῦ» τῆς Άκαδημίας Άθηνῶν, τῶν Άρχείων τῆς Ίερᾶς Συνόδου τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος, τοῦ Άρχείου «Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ίστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Άκαδημίας Άθηνῶν», τῶν Άρχείων τῆς Ίστορικῆς καί Έθνολογικῆς Έταιρείας τῆς Έλλάδος, τοῦ Ίνστιτούτου Γεωλογικῶν καί Σεισμολογικῶν Έρευνῶν, τῆς Έθνικῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Έθνικοῦ Ίδρύματος Έρευνῶν, τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Έλλήνων, τῆς Βιβλιοθήκης Χίου «ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ», τῶν Κρατικῶν Άρχείων τῆς Βενετίας, τῆς Βιβλιοθήκης καί τῶν Άρχείων τοῦ Μουσείου Correr, τῆς Βιβλιοθήκης καί τῶν Άρχείων τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης Βενετίας (Biblioteca Nazionale Marciana), τῆς Querini Stampalia, τῶν Άρχείων τῆς Έθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τῆς Βρεττανικῆς Βιβλιοθήκης, τῶν Άρχείων τῆς Όλλανδίας καί άλλων πολλῶν Βιβλιοθηκῶν καί Άρχείων στήν Έλλάδα καί στό έξωτερικό.

Ίδιαιτέρως έκφράζω τήν εύγνωμοσύνη μου πρὸς τό Έλληνικόν Ίνστιτούτον Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν Βενετίας, στό όποιο εἶχα τήν τιμή κατ' έπανάληψιν νά φιλοξενηθῶ γιά τήν έρευνά μου στή Βενετία.

Όφείλω τήν εύγνωμοσύνη μου στήν Καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Άθηνῶν, κ. Έλένη Κούκκου, γιά τή συστηματική παρακολούθηση τῆς εργασίας, τίς συμβουλές καί ύποδείξεις της, τόν έπιστημονικό διάλογο, πού μέ βοήθησε νά αναπτύξω τόν προβληματισμό καί τήν έπιχειρηματολογία τῆς εργασίας μου.

Εύχαριστῶ θερμῶς τόν Καθηγητή μου κ. Βασίλειο Σφυρόερα, πού από τά χρόνια τῆς φοίτησής μου, μέ τή διδασκαλία του μοῦ ένέπνευσε τήν αγάπη γιά τήν ιστορική έρευνα. Τόν εύχαριστῶ γιά τόν κόπο του νά αναγνώσει τό κείμενο τῆς διατριβῆς, γιά τίς πολύτιμες

παρατηρήσεις και υποδείξεις για τή συστηματική της παρουσίαση.

Πολύτιμη υπήρξεν ή βοήθεια του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κ. Κωνσταντίνου Σβολόπουλου και τῶν Καθηγητριῶν κ. Ἀναστασίας Παπαδία - Λάλα και Ὀλγας Κατσαρδῆ - Hering.

Ἰδιαίτερος εὐχαριστῶ τόν Καθηγητή του Ἰονίου Πανεπιστημίου κ. Κων/νο Ντόκο για τήν οὐσιαστική και πρόθυμη βοήθειά του, κυρίως για τήν ιστορική περίοδο τῆς Β΄ Βενετοκρατίας.

Θά ἦταν παράλειψη, ἂν δέν εὐχαριστοῦσα τόν Ἀκαδημαϊκό, Καθηγητή κ. Μ. Μανούσακα, για τήν βιβλιογραφία πού μου υπέδειξε και τή συμβολή του, ὥστε νά ἐρευνησω ἄνετα τό *Catastico Particolare di Romania*, πού βρίσκεται στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Μεγάλη θά εἶναι πάντοτε ή εὐγνωμοσύνη μου πρὸς τόν Καθηγητή, κ. Peter Topping για τό πολύτιμο ὑλικό και τή βιβλιογραφία πού υπέδειξε, ἰδιαίτερος ὅμως για τίς γόνιμες ἐπιστημονικές συζητήσεις.

Στούς γονεῖς μου, για τή στοργική τους συμπαράσταση, τό χρέος της εὐγνωμοσύνης θά παραμείνει παντοτινά ἀνεξόφλητο.

Εὐχαριστίες ὀφείλω στη Διαχειριστική Ἐπιτροπή του Σαριπολείου Κληροδοτήματος του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθώς επίσης στό Παγχαϊκόν Ἰδρυμα Ὑποτροφιῶν «ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΠΑΤΕΡΑΣ», πού μέ τήν οικονομική τους ἐνίσχυση κάλυψαν ἕνα μέρος τῶν ἐξόδων τῆς ἐρευνάς μου. Ὅμως ή δημοσίευση τῆς διατριβῆς μου θά ἦταν πρακτικῶς ἀδύνατη χωρίς τήν εὐγενῆ ἔγκριση τῆς δαπάνης ἐκτύπωσης ἀπό τό ἴδρυμα «ΛΕΩΝ ΛΕΜΟΣ» πρὸς τό ὁποῖο ἐκφράζω τίς θερμές εὐχαριστίες μου.

Σέ ὅσους συνέβαλαν γενικότερα στήν εὐόδωση τῆς ἐρευνας τῆς παρούσας μελέτης, ἔστω κι ἂν δέν ἀναφέρονται ἐπώνυμα, ὀφείλω τήν παντοτινή μου εὐγνωμοσύνη.

Παραδίδοντας τήν παρούσα ἐργασία στη δημοσιότητα ἔχω ἐπίγνωση, παρά τό μόχθο πού κατεβλήθη, ὅτι δέν παραδίδω ἔργο τέλειο. Πρόθεσή μου ἦταν νά συμβάλω, μέ ἀφορμή τήν πληρέστερη γνώση τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς Καρακαλᾶ ἢ Ξηροκαστελλίου, μονῆς μέ οικονομική εὐρωστία, πολύπλευρη ἐθνική και κοινωνική δράση, ἔντονη παρουσία στό ναυπλιακό χῶρο, στό νά καλυφθεῖ ἔστω μία πτυχή τῆς μοναστηριακῆς ἱστορίας και μέ αὐτήν τήν ἀφορμή νά μελετηθοῦν και ἀναλυθοῦν γεγονότα τῆς πολιτικῆς, οικονομικῆς, κοινωνικῆς, ἐθνικῆς ἱστορίας στόν ναυπλιακό και γενικότερα στόν ἑλλαδικό χῶρο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό ένδιαφέρον γιά τήν παρουσία καί συμβολή τών μονών στίς διάφορες πτυχές τής έλληνικής Ιστορίας, υπήρξεν άνέκαθεν άμείωτον άπό τούς έρευνητές ιστορικούς. Έπειδή έξ άλλου είναι γνωστόν ότι «οί Τουρκοί άφησαν άπό τήν άρχή τής κατάκτησής τους στά μεγάλα όρθόδοξα μοναστήρια τό μεγαλύτερο μέρος τών άπέραντων γαιών πού κατείχαν, γεγονός πού δικαιολογεί μέχρις ένός σημείου τήν ίσχύ τους, ώστε νά άναπτύξουν πολύπλευρη δράση καί έπομένως ό οικονομικός ρόλος τους άξιζε νά «έξεταστεί άπό πίο κοντά»¹ άποδύθηκα στήν προσπάθεια, γιά νά καλυφθεί έστω μιά πτυχή τής πολύ ένδιαφέρουσας μοναστηριακής μας ιστορίας.

Έλάχιστα καί άσπρήρικτα είναι όσα μάς δίνει μέχρι τώρα ή έρευνα γιά τή μονή 'Αγίου Δημητρίου Καρακαλά ή Ξηροκαστελλίου².

Κοινή άντίληψη όλων, όσων άσχολήθηκαν με τή μονή, είναι ότι δέν ύπάρχουν στοιχεία, διότι ή μονή «κατεστράφη επί Τουρκοκρατίας καί επί Γερμανών»³, στηρίζοντας προφανώς τήν άποψη τους σέ άχρονολόγητο χειρόγραφο τών 'Αρχείων τής 'Ιερᾶς Συνόδου τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος, σύμφωνα με τό

1. Βλ. σχετικά, Νίκο Γ. Σβορώνο, Έπισκόπηση τής Νεοελληνικής Ιστορίας, 2η έκδοση, Άθήνα 1976, σ.41-42.

2. Στο έξής θά χρησιμοποιείται γιά τή μονή κυρίως ή όνομασία Ξηροκαστέλλι γιά τήν περίοδο τής Β' Βενετοκρατίας, ένώ στίς άναφορές μας γιά τό 19ο αιώνα θά χρησιμοποιούμε τήν όνομασία Καρακαλά ή έκ παραλλήλου καί τά δύο όνόματα.

3. Ντιάνα Άντωνάκτου - Τάκης Μαύρος, Τά Έλληνικά μοναστήρια, Πελοπόννησος τ.Α', Άθήνα 1976, σ. 42, 45.

ὁποῖο «οὐδέν στοιχεῖον ὑπάρχει περὶ τῆς μονῆς Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά»⁴, γιὰ τοὺς λόγους πού προναφέρθηκαν.

Οἱ ἐλάχιστες πληροφορίες πού μέχρι τώρα μᾶς ἔδωσαν οἱ διάφοροι μελετητές, ἀνακριθεῖς καί συγκεχυμένες καί κατὰ τό πλεῖστον χωρίς μαρτυρίες, ἐπικεντρώνονται κυρίως στήν ἴδρυση τῆς μονῆς⁵, στήν ὀνομασία⁶ τῆς, ἐλάχιστα στήν οἰκονομική της κατάσταση κυρίως κατὰ τά ἔτη 1834⁷ καί 1836⁸ καί ὀρισμένα στοιχεία γιὰ τά κτίσματά της⁹. Ἡ μονογραφία του Ἁνδρέα Μιχαλόπουλου γιὰ τή μονή ἔχει τή μορφή λογοτεχνικῆς περιγραφῆς, χωρίς ἐπιστημονική κατοχύρωση, διότι ἐγράφη, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει, «σέ μιά περίπτου ἐβδομάδα»¹⁰. Ἡ πληροφορία ἐπίσης τῶν Ντιάνας Ἁντωνάκου - Τάκης Μαῦρου, ὅτι δέν ὑπάρχουν στοιχεία γιὰ τή μονή πρὶν ἀπό τό 1710¹¹, εἶναι ἀστήρικτη. Προφανῶς δέν εἶχαν τήν εὐκαιρία οἱ ἐν λόγῳ συγγραφεῖς νά ἐρευνήσουν τίς βενετικές καθὼς ἐπίσης τίς μεταγενέστερες ἑλληνικές πηγές πού ἀναφέρονται στήν παλαιότητα καί στό ἱστορικό τῆς μονῆς. Γι' αὐτούς τοὺς παραπάνω λόγους πού μᾶς ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι μέχρι τώρα δέν εἶχε γραφεῖ κάποια ὀλοκληρωμένη καί μέ ἱστορικές ἀπαιτήσεις μονογραφία γιὰ τή μονή, θεωρήσαμε σκόπιμο νά ἀσχοληθοῦμε βαθύτερα μέ τό θέμα αὐτό, ἐκμεταλλευόμενοι ὅλο τό ὑπάρχον δημοσιευμένο καί τό ἀνέκδοτο ὕλικό.

Ὡς πρὸς τήν ἴδρυση τῆς μονῆς συγκεντρώσαμε ὅλες τίς μαρτυρίες τῶν ἑλληνικῶν καί βενετικῶν πηγῶν καί πληροφορίες ἀπό περιηγητές καί διαφόρους μελετητές.

Ὡς πρὸς τή συμβολή της ὁμως στά πρῶτα χρόνια τοῦ

4. Ἀχρονολόγητο χειρόγραφο τῶν Α.Ι.Σ.Ε.Ε.

5. Βλ. σχετική βιβλιογραφία γιὰ τήν ἴδρυση τῆς μονῆς στό Β' Κεφάλαιο τῆς ἐργασίας μας, σ. 73-84.

6. Βλ. σχετικά Α' Κεφάλαιο, σ.56-60.

7. Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος, Ἡ Ἐκκλησία Ἁργους καί Ναυπλίας ἀπό τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερα, τεῦχος Β', (Αἱ Ἱεραὶ Μοναί), Ἁργος 1961, σ.78. Ντιάννα Ἁντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., σ.46.

8. Ν. Ἁντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π.

9. Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος, ὁ.π., σ. 76, 78. - Ντιάννα Ἁντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., σ.42-43.

10. Ἁνδρέας Ἡλία Μιχαλόπουλος, Τό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά καί ἡ περιοχή Ἁργους - Ναυπλίου, Ἀθήνα 1976, σ.21.

11. Ντιάννα Ἁντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., σ.41-42.

Άγωνα (1821-1822) κυρίως τών ήγουμένων της, οί μέχρι τώρα πληροφορίες τών νεώτερων μελετητῶν¹² πού στηρίζονται προφανῶς στό Μιχ. Λαμπρυνίδη¹³ εἶναι κατά τό πλείστον ἀβάσιμες, γιατί στηρίχτηκαν σέ πηγές οί ὁποῖες οὔτε ἀναβρέθηκαν οὔτε ἐπαληθεύτηκαν¹⁴. Προσπαθήσαμε μέσῳ τῆς ἀρχειακῆς ἔρευνας νά διαφωτίσουμε διάφορα προσωπογραφικά ζητήματα πού εἶχαν καίρια σημασία γιά τήν ἱστορία τῆς μονῆς κατά τήν περίοδο τοῦ Άγωνα καθῶς ἐπίσης κατά τήν Καποδιστριακή καί Ὀθωνική περίοδο¹⁵. Καί σέ ἄλλα ἱστοριογραφικά ἔργα ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ ἐσφαλμένως διάφορα στοιχεῖα¹⁶ τά ὁποῖα ἐμεῖς προσπαθοῦμε νά διαλευκάνουμε, ἀποκαθιστώντας τήν ἀλήθεια, προσθέτοντας νέες εἰδήσεις γιά τήν παρουσία τῆς μονῆς κατά τόν Άγωνα καί τίς μετέπειτα περιόδους, ἀντλώντας στοιχεῖα ἀπό τά Γ.Α.Κ., ἀπό τό Ἄρχειον Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀπό τά Ἄρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, ἀπό τά Ἄρχεῖα τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀργολίδος.

Ἐκεῖ ὅμως πού σχεδόν καθόλου δέν εἶχε ἀσχοληθεῖ ἡ ἱστοριογραφία κι ἐμεῖς χρησιμοποιήσαμε σέ ἔκταση ἀνέκδοτα ἱστοριογραφικά στοιχεῖα, εἶναι ἡ περίοδος τῆς Β΄ Βενετοκρατίας. Προσθέτουμε ἀπό τά βενετικά Ἄρχεῖα πλῆθος στοιχείων γιά τήν τοπογραφία, γιά τό ὄνομα καί κυρίως γιά τά οἰκονομικά τῆς

12. Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος, ὁ.π., σ.77. - Ἄνδρέας Μιχαλόπουλος, ὁ.π., σ.70. - Ντιάνα Ἀντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., σ.44. - Διον. Στραβόλεμος, ὁ Ἀργολίδος Χρυσόστομος ὁ Β΄ Δεληγιαννόπουλος, Βίος καί προσφορά του, Θεσσαλονίκη 1985, σ.351.

13. Μιχ. Λαμπρυνίδης, ὁ.π., σ. 363.

14. Βλ. Χρυσόστομο Δεληγιαννόπουλο, ὁ.π. - Ντιάνα Ἀντωνάκου - Τάκη Μαῦρο, ὁ.π., σ.70-73. - Διον. Στραβόλεμο, ὁ.π., οἱ ὁποῖοι ἀναφερόμενοι στήν ἐθνική προσφορά τῆς μονῆς κατά τήν περίοδο τοῦ Άγωνα στηρίζονται σέ γράμματα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄. (Κατά τήν ἔρευνά μας δέ βρέθηκε τό γράμμα αὐτό οὔτε ἐπαληθεύτηκε ἡ πληροφορία γιά τόν ἀναφερόμενο συγκεκριμένο ἡγούμενο Διονύσιο Σουρίλο, διότι ὅπως διαπιστώθηκε, οὔδέποτε ὑπῆρξε ἡγούμενος μέ αὐτό τό ἐπώνυμο στή μονή).

15. Βλ. σχετικά Β΄ Κεφάλαιο τῆς ἐργασίας μας, σ.127 κ.ἑ.

16. Βλ. Ντιάνα Ἀντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., (Οἱ ἐρευνητές αὐτοί, ὅσον ἀφορᾷ τή συμβολή τῆς μονῆς στόν Άγωνα, ρίχνουν τό βάρος κυρίως στή στρατοπέδευση τῶν Φιλελλήνων στή μονή μετά τή μάχη τοῦ Πέτα καί τή συμμετοχή τους στήν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου, στηριζόμενοι ἀποκλειστικά στά ἀπομνημονεύματα τοῦ Φωτάκου).

μονής, από ανέκδοτα και λυτά έγγραφα, τα οποία εξετάζουμε έκτενως στα οικεία κεφάλαια.

Σημαντικές πηγές για τα οικονομικά της μονής αποτελούν τα ανέκδοτα βενετικά Κατάστιχα των ετών 1696, 1698-1700 και ιδιαίτερος τό ανέκδοτο *Catastico Ordinario di Napoli di Romania* (1700) και τό *Catastico Particolare di Romania* (1703-1705), πού βρίσκεται στην 'Ακαδημία 'Αθηνών, καθώς επίσης ή ανέκδοτη έκθεση του Προβλεπτή Antonio Nani¹⁷, πού είναι αποκαλυπτική για τα γενικότερα οικονομικά της εποχής και δίνει στοιχεία για τή διαδικασία πού ακολουθήθηκε όσον αφορά τήν κτηματογράφηση από τούς Βενετούς. 'Επισημαίνουμε για πρώτη φορά τήν προέλευση και υπόσταση της κτηματικής περιουσίας της μονής. Συγκρίνομε τα οικονομικά της στοιχεία μέ εκείνα των άλλων μονών του ναυπλιακού χώρου και της Βοστίτσας, μέ βάση τα βενετικά κτηματολόγια των περιοχών αυτών και κάνομε στατιστικό συσχετισμό.

'Αναφερόμαστε στις ένοικιάσεις της μονής κατά τή Β' Βενετοκρατία πού αποτελούσαν ένα μέρος των οικονομικών της δραστηριοτήτων. 'Εξ άλλου υπερβαίνοντας και τήν εποχή της Βενετοκρατίας αναφερόμαστε στα κτίσματα, στα κειμήλια, στους καλλιτεχνικούς θησαυρούς της μονής, στην κινητή περιουσία και στο ανθρώπινο δυναμικό της, όσα μās αποκάλυψε ή έρευνα από τό 1696 μέχρι και τό 1834. Για όλα αυτά τα ζητήματα ήταν ελάχιστες οι πληροφορίες μας για τίς ως τώρα δημοσιευμένες πηγές ή άλλες έργασίες. Για πρώτη φορά επίσης εξετάζομε τα οικονομικά της κατά τή δεύτερη Τουρκοκρατία, τήν 'Ελληνική 'Επανάσταση, μέχρι και τό 1834, μέ βάση κυρίως τα πατριαρχικά σιγίλλια¹⁸. Για τήν οικονομική κατάσταση της μονής κατά τήν περίοδο αυτή άντλοῦμε πολύτιμες πληροφορίες από διάφορα αρχειακά έγγραφα των χρόνων της 'Επανάστασης, από τούς

17. 'Εθνική Βιβλιοθήκη της 'Ελλάδος, Τμήμα Χειρογράφων και 'Ομοιοτύπων (Στό εξής, Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο., 'Αρχειον Antonio Nani, Κώδικας 'Αριθ. 3916, φ.239ν-240ρ).

18. Πρόκειται για τα σιγίλλια του Γαβριήλ Δ' (1782) και του Γρηγορίου του Ε' (1798). Περισσότερα για τό σιγίλλιο του Γαβριήλ Δ' (1782) βλ. Δ. Ζακυθινό, 'Ανέκδοτα πατριαρχικά έγγραφα των χρόνων της Τουρκοκρατίας, «'Ελληνικά», τ.4 (1931), σ.387-390. - Για τό σιγίλλιο του Γρηγορίου του Ε' (1798), βλ. 'Ανώνυμο, 'Ανέκδοτον μολυβδόβουλλον του Γρηγορίου του Ε', «'Παρνασσός», τ.2 (1878), σ.237-238.

προϋπολογισμούς πού ήδη έχουν δημοσιευθεί στα «*Αρχεία τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*»¹⁹, ἀπό μεταγενέστερα ἀνέκδοτα Κατάστιχα τῆς μονῆς πού βρίσκονται στά Γ.Α.Κ. καί στά Ἀρχεῖα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀργολίδος²⁰.

Ἐξετάζομε τίς οικονομικές σχέσεις τῶν κατοίκων μέ τή μονή καί τίς ἐπεμβάσεις τῆς Πολιτείας γιά τή διευθέτηση τυχόν διαφορῶν τους ἰδιαίτερα κατά τή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (1824). Παράλληλα ἀναφερόμαστε στήν οικονομική πολιτική τοῦ Ἰωάν. Καποδίστρια στά πλαίσια τῆς ὁποίας ἐντάσσεται ἡ σύνταξη «*Καταστίχου τῶν μοναστηρίων τῆς Πελοποννήσου...*» (1829)²¹, γιά τήν ἐπίτευξη τῶν στόχων του²², καί στό ὁποῖο ἐμπεριέχεται καί τό Κτηματολόγιον τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου.

Ἐξάγομε χρήσιμα συμπεράσματα ἀπό τή σύγκριση τῶν στοιχείων πού μᾶς δίνουν τά Κτηματολόγια αὐτῆς τῆς περιόδου μέ ἐκεῖνα πού περιέχονται στά Κτηματολόγια καί στά ἄλλα ἔγγραφα τῆς Β' Βενετοκρατίας²³.

Ἐξετάζομε τίς ἐπιπτώσεις τῆς περιόδου τῆς ἀναρχίας (1832-1833) στά οικονομικά τῆς μονῆς²⁴ καί παρακολουθοῦμε τίς οικονομικές της διακυμάνσεις κατά τήν περίοδο αὐτή, καθώς ἐπίσης τήν ὅλη της παρουσία²⁵ στά πλαίσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀντιβασιλείας²⁶. Ὑπογραμμίζομε τή μέριμνα τῆς

19. «*Αρχεῖα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*», 1821-1832, Ἐθνικά Συνελεύσεις, τ.1ος, Ἀθήναι 1971, σ.113-127.

20. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α' 85/1834, σ.154-155.

21. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκέας, «*Μοναστηριακά*», Φ.19, σ.10-11.

22. Ἑλένη Μπελιά, Στατιστικά Στοιχεῖα τῆς Λακωνίας κατά τήν Καποδιστριακὴν περίοδο, «*Λακωνικά Σπουδαί*», τ.3 (1977), σ.417 - 459.

23. Βλ. *Catastico Particolare*, ὁ.π., φ.81r, 83v κ.ἄ.

24. Βλ. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκέας, Φ.47 (Ἰανουάριος 1832).

25. Γ.Α.Κ. «*Μοναστηριακά*», Φ.221, ἀχρονολόγητο ἔγγραφο, καθ' ὅλες τίς ἐνδείξεις τοῦ 1833, ὅπου καταγράφονται τά διατηρούμενα μοναστήρια Ναυπλίας. - ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 2925/28 Ἰανουαρίου 1833, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ἦταν δύσκολη, «*οὐσῆς τῆς μονῆς καταφύγιον ληστῶν*». - ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 66/11 Φεβρουαρίου 1833. - Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ.Α', Ἀθήνα 1920, σ.133-134. - Γ.Α. Μάουρερ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, Μετάφραση Ὁλγας Ρομπάκη, Ἀθήνα 1976, σ.192. - Παναγιώτα Μοσχονά, Οἰκονομικά Μονῶν Ναυπλίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, «*Πελοποννησιακά*», τ.14 (1980-1981), σ.225-231.

26. ὁ.π.

Πολιτείας για την εξομάλυνση των διαχειριστικών και διοικητικών άνωμαλιών της μονής²⁷.

Παρακολουθούμε την όλη οικονομική κίνηση της μονής²⁸ από τό πλήθος των ανέκδοτων λυτών έγγραφων²⁹ και από τό Κατάστιχο του 1833³⁰ πού αποτελεί υπόδειγμα λογιστικού βιβλίου και παράλληλα την όλη προσπάθεια της μονής³¹ μέ την επέμβαση της Πολιτείας³² νά κρατηθοῦν οί οικονομικές της ισορροπίες και κατά την περίοδο αυτή. Έξ ίσου μεγάλης σημασίας για τά οικονομικά της μονής είναι ό Κώδικας της του 1834³³, όπως προαναφέραμε³⁴.

Μέ βάση τό πλούσιο ανέκδοτο αρχειακό υλικό για τή μονή και ιδιαιτέρως τά Κτηματολόγια της, παρακολουθούμε την όλη παρουσία της από τό 1696 έως τό 1834 και διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για εύρωστο μοναστικό οργανισμό, πού παρουσιάζει διακυμάνσεις, είναι όμως δυνάμει ικανός νά διαχρονίσει την οικονομική του εύρωστία, ώστε νά έχει σημαντική προσφορά, οικονομική, κοινωνική και έθνική κατά την περίοδο αυτή.

ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Προσδιοριστικό στοιχείο στην πορεία της έρευνάς μας αποτέλεσε, όπως προαναφέραμε, τό άφθονο αρχειακό υλικό, πού συνίσταται σε ανέκδοτες στή συντριπτική τους πλειοψηφία πηγές και σε έκδεδομένες. Γι' αυτό τό λόγο ή μονή, χάρη και στο σημαντικό τόπο πού βρίσκεται μέ τίς έντονες ιστορικές τομές κατά τίς περιόδους της Τουρκοκρατίας και Βενετοκρατίας, είναι ιδιαίτερα εύνοημένη από πλευράς υλικού.

27. Βλ. Γ.Α.Κ., ό.π., Άριθ. Πρωτ. 1547/25 Φεβρουαρίου/9 Μαρτίου 1833 και άριθ. θ 32, φ. 3/20 Μαρτίου 1833, από όπου πληροφορούμαστε για τό διορισμό ως ήγουμένου της μονής Ξηροκαστελλίου, του διδασκάλου, Φιλικού και λογίου, Ίωάσαφ Βυζάντιου.

28. ό.π., Άριθ. 25/27 Μαρτίου 1833.

29. ό.π., (Τό έγγραφο αυτό αποτελεί κατάθεση - άπολογία του ήγουμένου της μονής Διονυσίου Μπεθάρδου).

30. ό.π., Άριθ. Πρωτ. 3044/25 Μαρτίου 1833. (Τό Κατάστιχο αυτό αποτελεί υπόδειγμα λογιστικού βιβλίου πού συντάχθηκε από τό λόγιο ήγουμένο, Ίωάσαφ Βυζάντιο).

31. ό.π., και ό.π., άριθ. 256/27 Μαρτίου 1833.

32. ό.π., Άριθ. 318/10 Άπριλίου 1833.

33. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α', 85/1834, «Κώδις της Ίερᾶς Μονῆς του Καρακαλά ...1834».

34. Βλ. παραπάνω, σελ. 20, σημ.20.

Θά παρουσιάσουμε τίς βασικότερες πηγές πού χρησιμοποίησαμε κατά χρονολογική σειρά. Προτάσσουμε τίς δημοσιευμένες πηγές λόγω αρχαιότητας καί τίς ἀδημοσίευτες μέ βάση πάντα τή χρονολογική ἀναφορά.

Πηγές καί μελέτες ἀπό τό 14ο αἰώνα μέχρι καί τή Β΄ Βενετοκρατία.

1) Ἐκδεδομένοι κατάλογοι τῶν φέουδων καί κάστρων στούς ὁποίους περιέχεται τό κάστρο Ξηροκαστέλλι πού ἀνήκε στή μονή καί ἀπό τό ὅποιο κατά πᾶσαν πιθανότητα πῆρε ἡ μονή τήν ὀνομασία της.

Οἱ κατάλογοι αὐτοί δημοσιεύθηκαν ἀπό διάφορους μελετητές καί εἶναι κατά χρονολογική σειρά οἱ ἑξῆς:

α) Ὁ ἀρχαιότερος κατάλογος ἀνάγεται στό 1364 καί δημοσιεύθηκε ἀπό τόν Karl Hopf³⁵.

β) Κατάλογος φέουδων καί κάστρων τοῦ 1377 πού δημοσίευσε ὁ Antoine Bon³⁶ καί στόν ὅποιο περιλαμβάνεται τό κάστρο Ξηροκαστέλλι.

γ) Κατάλογος κάστρων τοῦ 1450 πού περιέχεται σέ κώδικα³⁷ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ κατάλογος φέρει τόν τίτλο: «*Questi sono tute le tere castelli sono et atrovano al parte nella Morea in questi tempi del 1450. Questi sono in luoghi principali no 14*». Ὁ κατάλογος δημοσιεύθηκε ἀπό τόν E. Fenster³⁸.

δ) Κατάλογος κάστρων τοῦ 1467 πού προέρχεται ἀπό τό χειρόγραφο *Annali Veneti* τοῦ Stefano Magno (1500-1572) καί δημοσιεύθηκε ἀπό τόν Karl Hopf³⁹. Ὁ Miclead ἀναφερόμενος στούς τέσσερις βενετικούς καταλόγους τῶν κάστρων τῆς Πελοποννήσου πού σώζονται ἀπό τά πρῶτα χρόνια τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου (1463-1479), ἀναδημοσιεύει τόν κατάλογο τοῦ

35. Karl Hopf, *Chroniques Greco-Romanes inédites ou peu connues publiées avec notes et tables généalogiques*, Βερολίνο 1873, σ.227-229. - Ἰωάννης Σφηκόπουλος, *Τά μεσαιωνικά κάστρα τοῦ Μοριά*, Ἀθήνα 1968, σ.34-36, 107.

36. Antoine Bon, *La Morée Franque, Recherches historiques, topographiques et Archéologiques sur la principauté d'Achaïe*, Παρίσι 1969, σ.486.

37. Cod. Marcianus, It VII 2571 (12463), φ.457r - 458r.

38. E. Fenster, *Nochmals zu den venezian. Listen der Kastele auf Peloponnes*, *Byzantinisch Zeitschrift*, 72 (1979), σ.322-333.

39. Karl Hopf, ὁ.π., σ.202-206.

1467 στον οποίο περιέχεται και τό Ξηροκαστέλλι, μέ τήν έπωνυμία «*Serocastellia*»⁴⁰.

ε) Κατάλογοι κάστρων τοῦ 1469. Σώζονται σέ τρεῖς διαφορετικές μορφές σέ τρία χειρόγραφα. Ὁ ἕνας κατάλογος βρίσκεται σέ κώδικα τοῦ Museo Civico Correr⁴¹ καί οἱ δύο ἄλλοι κατάλογοι κάστρων μέ διαφορετική μορφή βρίσκονται σέ κώδικες τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης⁴² καί φέρουν τούς τίτλους: Ὁ ἕνας: «*QUESTI SONO TUTI I CASTELLI E LUOGI DE LA SIGNORIA DE VENIEXIA. DOVE E R E LUOGHI RUINANDI. MCCCCLXVIII DE SETEMBRIO*» καί ὁ ἄλλος: «*LI SOTOSCRITI SONO TUTI I CHASTELI E LUOGHI DE LA MOREA, QUELLI HA LA+DOMINA LA SIGNORIA DEL 1469 ET QUELLI HA R SONO RUINA*». Στούς παραπάνω κώδικες τά κατεστραμμένα κάστρα συμβολίζονται μέ τό γράμμα R (=«*RUINANDI*» ἢ «*RUINA*»).

Ἐνας ἀκόμη κατάλογος κάστρων τοῦ 1471, στον ὁποῖο περιέχεται τό Ξηροκαστέλλι, φέρει τόν τίτλο: «*Dichiarazione di tuta la Morea, fata nel 1471*». Τόν ἔχει περιγράψει ὁ Ἄνδρέας Μουστοξύδης (1785-1860) καί ἐκδόθηκε ἀπό τόν J.A. Buchon⁴³. Ὁ Antoine Bon πού ἀναδημοσίευσε τόν παραπάνω κατάλογο κάστρων τοῦ 1471 μαζί μέ τούς καταλόγους τοῦ 1463 καί 1467⁴⁴, μᾶς προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες μέ τίς τοπογραφικές του ἔρευνες, διότι ταυτίζει πολλές ἀπό τίς ἀναφερόμενες

40. W. Macleod, Castles of the Morea in 1467, «Byzantinisch Zeitschrift», 65 (1972), σ.353-354. (Ὁ Mc Lead ἀναφέρει ὅτι ἡ πρώτη ἔκδοση ἔχει ἀντιγραφεί ἀπό μία ἀπογραφή τοῦ Stefano Magno στήν αὐτοκρατορική Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης, Ms. Foscari ni no 6216, fol.394v-395v).

41. Cod. Cicogna 623 (2330), χ.φ. - Φωτογραφία τοῦ καταλόγου δημοσιεύομε. (βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.1).

42. Cod. Marc. It VII, 90(8029), φ.31r-ν καί Cod. Marc. It VII, 518(7884), φ. 37v-38r. Οἱ δύο αὐτοί κώδικες δέν εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιοι κατά τή μορφή μέ τόν παραπάνω Κώδικα τοῦ Museo Civico Correr ἀλλά μόνο κατά τό περιεχόμενο. (βλ. φωτογραφία Cod. Marc. It VII 518/7884, φ.37v-38r, Παράρτημα Β', ἀρ.2). - Γιά τούς παραπάνω κώδικες βλ. καί E. Fenster, ὀ.π., σ.322. - βλ. σχετικά μέ τούς καταλόγους τῶν κάστρων καί Antonio Carife, Una lista toponomastica di Morea del 1469, «Studi Veneziani», 12 (1970) σ.388-393, 396.

43. J.A. Buchon, Recherches historiques sur la Principauté française de Morée et ses hautes Baronnies, Παρίσι 1845, I, σ.1XV.

44. βλ. Antoine Bon, La Morée française, ὀ.π., σ.693-694.

τοποθεσίες με σημερινές και μᾶς βοηθεῖ νά κατανοήσουμε τούς καταλόγους ὅσο ποτέ πρὶν⁴⁵.

Μιά ἄλλη πηγή, οἱ περιηγητές⁴⁶, ἔγιναν ἀντικείμενο ἱστοριογραφικῆς ἐκμετάλλευσης ἀπὸ μέρους μας καὶ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νά ἐνισχυθεῖ ἢ ἐρμηνευθεῖ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ὅπου χρειάσθηκε. Οἱ πληροφορίες τους αὐτές ἐπικεντρώνονται κυρίως στὴν τοπογραφία, ὀνομασία, κτιριακὴ συγκρότηση, συμμετοχὴ τῆς μονῆς στοὺς ἀγῶνες κατὰ τὴν Ἐπανάσταση καθὼς ἐπίσης στά οἰκονομικά της. Πολύτιμες ἐπίσης πληροφορίες ἀντλοῦμε καὶ ἀπὸ ἄλλους εἰδικούς μελετητές καὶ ἀπὸ τὸν M. Bory de Saint Vincent, ἀπὸ τὸ ἔργο του σχετικὰ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς στὴν Πελοπόννησο⁴⁷.

Χρήσιμη κατὰ τὴ σύνταξη τῆς μελέτης αὐτῆς γιὰ τὴν κατανόηση θεμάτων τοπογραφικῶν, περιουσιακῶν, γαιοκτησίας, παραγωγικότητας, δομῆς τῶν κτισμάτων τῆς μονῆς, ὥστε νά δικαιολογεῖται καὶ ὁ ἀμυντικὸς της χαρακτήρας, στάθηκε ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα.

Πηγές τῆς Β' Βενετοκρατίας

Λόγω τῆς ἰδιαίτερης σπουδαιότητος πού ἔχουν οἱ πηγές τῆς Β' Βενετοκρατίας εἶναι σκόπιμο νά γίνει ξεχωριστὴ ἀναφορὰ στὶς βασικότερες ἀπὸ αὐτές, πού στὴ συντριπτικὴ τους πλειοψηφία εἶναι ἀνέκδοτες.

45. W. Mc Lead, ὁ.π., σ.355-356, ὅπου γίνεται διεξοδικὸς σχολιασμὸς τῶν κάστρων καὶ παρατίθεται ἡ ἀνάλογη βιβλιογραφία.
46. Βλ. σχετικὰ Παιουσάνου Ἑλλάδος Περιήγησιν, Κορινθιακὰ καὶ Λακωνικά, (Ἔισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Νικ. Παπαχατζῆ), Ἀθήνα 1976, II, 25.10, σ.197-198. - Ἰλαμ. Τσελίκια, Ταξιδιωτικὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ Ἱερατικὸ δίπτυχο τῆς μονῆς Ὁμπλοῦ Πατρῶν «Ἐρανιστῆς», 10(1972), 33 σ.24. Οἱ εἰδήσεις πού προέρχονται ἀπὸ τὸν γραφεὰ ταξιδιώτη τῶν παραπάνω ἐνθυμήσεων εἶναι τῆς 10ης Ἰουλίου 1739. - Simone Pomardi, Viaggio nella Grecia negli anni 1804, 1805 e 1806, Ρώμη 1820, σ.127-128. - Captain T. Amhercromby Trant, Narrative of a journey through Greece in 1830, Λονδίνο 1830, σ.114-117. - J.A. Buchon, La Grèce Continentale et la Morée, voyage se jour, et etudes historiques, Παρίσι 1847, σ.375-377. - W. Miller, Ἡ Ἑλλάς τῶν Ρωμαίων, Φράγκων καὶ Τούρκων (μετάφραση Σπυρ. Λάμπρου), Ἀθήνα 1927, σ.9.
47. M. Bory de Saint Vincent, Expedition Scientifique de Morée, enterprise et publiée par ordre du gouvernement Francaise. Travaux de la section par sciencas Physiques, Παρίσι 1831-1835, Pl.III. - Βλ. καὶ μελέτη Ἑλένης Κούκκου, Ἀνέκδοτο ὑπόμνημα τοῦ Saint Vincent γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ γαλλικὴ ἀποστολὴ στὴν Πελοπόννησο τοῦ 1829, «Δ.Ι.Ε.Ε.», 29 (1986), σ.100.

1) Τό έγγραφο - Κτηματολόγιο τῆς περιουσίας τῆς μονῆς, τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1696⁴⁸, πού δημοσίευσε σέ εἰδική σπουδαία μελέτη του, μαζί μέ ἔγγραφα καταγραφῆς τῆς περιουσίας καί ἄλλων μονῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁ γνωστός γιά τίς ἔρευνές του, ὅσον ἀφορᾷ τήν περίοδο τῆς Β΄ Βενετοκρατίας, Καθηγητής Κων/νος Ντόκος⁴⁹.

Τά παραπάνω ἔγγραφα⁵⁰ ἐναπόκεινται στό Archivio di Stato di Venezia, προερχόμενα ἀπό τό ἰδιωτικό ἀρχεῖο τῆς οἰκογενείας Grimani, τό ὁποῖο φέρει τόν τίτλο «Archivio Grimani dai Servi». Ἡ σημασία τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ εἶναι μεγάλη, γιά τήν ἱστορία τῆς Πελοποννήσου τῆς Β΄ Βενετοκρατίας καί ἀνήκε πιθανῶς στά ἐνετικά ἀρχεῖα τῆς ἀνώτατης διοίκησης τῆς Πελοποννήσου τήν παραπάνω περίοδο⁵¹. Ἀποτελεῖται κυρίως ἀπό ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς, κατά τήν ὁποία Γενικός Προβλεπτής τοῦ Μορέως διατελοῦσε ὁ Francesco Grimani (1697-1700). Ἡ σπουδαιότητα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν εἶναι προφανῆς καί συντάχθηκαν στά πλαίσια τῆς ἐπαρχιακῆς διοίκησης τοῦ Μορέως. Εἶναι συνταγμένα στήν ἰταλική γλῶσσα, πολλά ὅμως ἔγγραφα ἑλληνικά εἶναι ἐγκατεσπαρμένα μεταξύ τῶν ἰταλικῶν⁵².

Ἑλληνικά στήν πλειονότητά τους εἶναι τά ἔγγραφα πού συγκροτοῦν τό φάκελλο 54/157 τοῦ Ἀρχείου Grimani, ὁ ὁποῖος φέρει τήν ἔνδειξη: «*Filza di lettere dei Metropolitani ed altri Prelati nel Regno di Morea, relativi di beni ecclesiastici - 1699 (in lingua Greca)*»⁵³.

Εἶναι ἑλληνικά ἔγγραφα ὄχι μόνο ἀρχιερέων μητροπολιτῶν καί ἐπισκόπων, ἀλλά καί ἡγουμένων τῶν μονῶν καί ἱερέων τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ἀπό ὅλη σχεδόν τῶν Πελοπόννησο, στά ὁποία ἀναγράφεται ἡ κτηματική περιουσία τῶν ναῶν, μονῶν καί μετοχιῶν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Τά ἔγγραφα αὐτά εἶχαν σταλεῖ στό Γενικό Προβλεπτή τοῦ Μορέως ἀπό τόν ὁποῖο εἶχαν ζητηθεῖ, στά πλαίσια τῆς διοικη-

48. Στό ἐξῆς θά ἀναφερόμαστε στό ἔγγραφο αὐτό μέ τό συμβολισμό, Κτηματολόγιο Ι.

49. Βλ. σχετικά, Κωνστ. Ντόκος, Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλησιαστική περιουσία κατά τήν περίοδο τῆς Β΄ Ἑνετοκρατίας, «*Buzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*» (1971-1974), τ.21 (1976), σ.110-111.

50. Βλ. A.S.V., A.G., B54/157.

51. Βλ. σχετικά Κων. Ντόκος, ὁ.π., σ. 33-34.

52. Βλ. ὁ.π.,

53. A.S.V., A.G., B54/157, ὁ.π.

τικής και οικονομικής πολιτικής του και καλύπτουν χρονολογικώς τό διάστημα από τό έτος 1696 μέχρι 1700.

Τό έγγραφο καταγραφής τής μονής Ξηροκαστελλίου (1696)⁵⁴ παρουσιάζει κοινοτυπία σέ σχέση μέ τόν τρόπο σύνταξης τών άλλων όμοίων έγγράφων περιουσιακής καταγραφής και στερείται όρθογραφίας. Προφανώς συντάκτης του είναι ό ήγούμενος τής μονής κατά τήν έποχή εκείνη, Γρηγόριος Κόνδης⁵⁵. Σ' αυτό καταγράφονται τά κτίσματα, τό ανθρώπινο δυναμικό, ή κτηματική περιουσία τής μονής και δικαιολογείται ή ύπόστασή της.

2) Άνέκδοτος Κώδικας ένοικιάσεων (1697-1700) τοϋ διαμερίσματος (Provincia) Ρωμανίας (Ναυπλίου) και συγκεκριμένα τών έπαρχιών (territorii) Ρωμανίας (Ναυπλίου) και Άργους. Στόν Κώδικα αυτό καταχωρίζονται 452 από τίς ένοικιάσεις στίς όποιες προέβησαν οι Βενετοί κατά τήν περίοδο από 1697-1700. Ό Κώδικας φέρει τόν τίτλο: «LIBRO DELL'AFFITANTZE APPROBATE DAL ECCELLENTISSIMO SIGNOR GENERAL GRIMANI NEL CORSO TUTTO DEL SUO GENERALATO»⁵⁶. Και φέρει έπίσης έπεξηγηματικό ύπότιτλο: «Affitanze delliberate nella provincia di Romania sotto il generalato eccellentissimo Grimani».

Είναι χαρτώος Κώδικας, πού άποτελείται από 17 σελίδες r-v. Είναι χωρισμένος σέ στήλες, όπου αναγράφονται τά φυσικά πρόσωπα ή τά μοναστικά ιδρύματα⁵⁷ πού αναδέχονται τήν ένοικίαση, οι περιοχές στίς όποιες βρίσκονται τά ένοικιαζόμενα κτήματα, ή χρονική διάρκεια ένοικίασης, ή έκταση έπιφανείας ένοικιαζομένων χωραφιών, άμπελιών, κήπων, τά μέτρα χωρητικότητας και έπιφανείας, ή έκταση άκαλλιέργητης γής, οι έλαιώνες, τά καρποφόρα δένδρα, οι νερόμυλοι, τά έλαιοτριβεία, οι νεροτριβές, τά καταστήματα, οι οικίες πού βρίσκονται στίς πόλεις και στα χωριά, τά οικόπεδα τών σπιτιών, τά καταπατηθέντα έδάφη πέραν τών παραχωρηθέντων, οι γαίες τών όποίων δέν

54. A.S.V., A.G., B54/157, φ.137, 138v. Βλ. Παράρτημα Α', άριθ.1 και παράρτημα Β', άριθ.3. (σσ. Η δημοσιευόμενη φωτοτυπία τοϋ έγγράφου μās παραχωρήθηκε ευγενώς από τό A.S.V.)

55. Άναλυτικά για τά πολύτιμα στοιχεία πού μās παρέχει τό έγγραφο καταγραφής τοϋ 1696 θά αναφερθοϋμε στα οικεία Κεφάλαια.

56. A.S.V., A.G., B52/149 (Στό έξής θά τόν ονομάζουμε Κώδικα II).

57. Στήν προκειμένη περίπτωση οι Βενετοί ένοικίασαν κτήματα μόνο στή μονή Ξηροκαστελλίου, ενώ υπήρχαν και τόσες άλλες μονές στο Ναύπλιο, συγκεκριμένα μάλιστα τά ένοικίασαν στον ήγούμενό της, Ίερομόναχο παπα-Γρηγόρη Κόνδη.

έκφράζεται ή έκταση, τά κτήματα πού ένοικιάσθηκαν από τό δημόσιο ταμείο κατά τή διάρκεια τής θητείας του Fr. Grimani, οί φοϋρνοι κ.ά. ή ποιότητα καί ποσότητα τών αγαθών στην τιμή του προηγούμενου καί του τελευταίου μισθώματος.

3) Άνέκδοτο Κατάστιχο τών μονών του 1700⁵⁸ τό όποίο έναπόκειται επίσης στο Archivio di Stato di Venezia καί φέρει τήν ένδειξη: «1700 - Μαρτίου 6 - Κατάστιχον όλων τών μοναστηρίων καί τών εκκλησιών όπου είναι υποκειμεναι υπό κάτω εις τήν έπαρχίαν τής Μητροπόλεως Ναυπλίου καί Άργους:»⁵⁹.

Τό Κατάστιχο συντάχθηκε όπως προκύπτει από έγγραφο πού βρίσκεται στον ίδιο φακέλλο, από τον τότε μητροπολίτη Ναυπλίου καί Άργους⁶⁰ τό 1700, σέ έκτέλεση έντολής του Fr. Grimani, στα πλαίσια τής καταγραφής τής εκκλησιαστικής περιουσίας από τό βενετικό δημόσιο τό 1699⁶¹.

4) Άνέκδοτο Κατάστιχο του 1700⁶² στο όποίο έχουν καταγραφεί τά περιουσιακά στοιχεία όλων τών μονών, εκκλησιών καί ελληνικών ιδρυμάτων τών τεσσάρων έπαρχιών του βασιλείου του Μορέως, διαμέρισμα προς διαμέρισμα, σύμφωνα μέ τά έγγραφα πού στάλθηκαν από τους Άρχιερείς τών διαφόρων περιοχών τής Πελοποννήσου, ύστερα από διαταγή του Francesco Grimani, Γενικού Προνοητή του Μορέως⁶³. Καί τό Κατάστιχο αυτό είναι χαρτώος Κώδικας⁶⁴ αποτελούμενος από δέκα διπλές σελίδες καί

58. Στο έξης θα τό ονομάζουμε Κατάστιχο III.

59. A.S.V., A.G., B54., φ.808 (Καί αυτό τό έγγραφο βρίσκεται στο Άρχειο Grimani. Η δημοσίευση του φακέλλου προχωρεί τμηματικώς από τον Καθηγητή κ. Ντόκο στο «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher» καί δέν έχει ακόμη δημοσιευθεί.

60. ό.π., φ.817r. (Τό Κατάστιχο αυτό φαίνεται πύρχειρο, είναι διπλωμένο σέ μορφή τετραδίου μέ έννέα γραμμένες σελίδες, στίς όποίες έχουν καταγραφεί τά περιουσιακά στοιχεία όλων τών ναών καί μονών Ναυπλίου καί Άργους. Ό συντάκτης έξηγει στο τέλος του Καταστίχου τους λόγους γιά τους όποιους δέν περιέχονται στο παραπάνω Κατάστιχο τά περιουσιακά στοιχεία όλων τών μοναστηρίων καί εκκλησιών (βλ. A.S.V., A.G., B.54, φ.808-819 καί 826).

61. L. Ranke, Οί Βενετοί εις τήν Πελοπόννησον 1685-1715, Εύρωπαϊκός «Ερανιστής», τ.21 (1843), σ.831. - Θ. Κριμπας, Η Ένετοκρατούμενη Πελοπόννησος, «Πελοποννησιακά», τ.1(1956), σ.327 κ.ε.

62. A.S.V., A.G., B53/156, φ.2v - 3r. (Στό έξης τό Κατάστιχο αυτό θα χαρακτηρίζεται συμβολικά ως Κατάστιχο IV).

63. ό.π., 1r-2v.

64. ό.π. - Οί διαστάσεις του Κώδικα αυτού είναι περίπου 36,50 X 26,50 καί φέρει 20 άριθμημένες σελίδες.

άντλουµε από αυτόν πληροφορίες για τὰ περιουσιακά στοιχεία τῶν ναῶν καί μονῶν ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Τό Κατάστιχο φέρει τήν ἔνδειξη: «*Beni, Posseduti Conventi e Chiese*»⁶⁵. Ἔχει συνταχθεῖ στά ἰταλικά. Συνοψίζει τὰ δεδοµένα πού περιέχονται στά ἔγγραφα τοῦ φακέλλου 54/157, πού ἤδη προαναφέρθηκαν. Στίς στήλες τοῦ παραπάνω Καταστίχου καταγράφονται οἱ ναοί καί οἱ μονές τοῦ «*Βασιλείου τοῦ Μορέως*» κατά διαμερίσματα (Provincie)⁶⁶ καί κατά ἐπαρχίες (territorij) τοῦ κάθε διαμερίσματος⁶⁷, καθώς ἐπίσης ὅλα τὰ περιουσιακά τους στοιχεία⁶⁸. Στό τέλος τοῦ Καταστίχου ὑπάρχει συνοπτικός πίνακας τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιουσιακῶν στοιχείων κατά διαμέρισμα καί κατά ἐπαρχία τῆς Πελοποννήσου, στόν ὁποῖο περιέχονται τὰ βασικά καταγραφέντα περιουσιακά στοιχεία τῶν ὀρθόδοξων μονῶν, ναῶν καί μετοχιῶν. Ἡ καταγεγραµµένη περιουσία στό Κατάστιχο αὐτό ἀναφέρεται στίς ἐκκλησίες, στά σπίτια καί στά κελλιά, στά ἀμπέλια, στούς ἐλαιῶνες, στίς ἀρώσιμες γαίες, στά ἀγροτεμάχια, στίς μονάδες ἐπιφανείας, στά οἰκόπεδα πού περιέχουν σπίτια⁶⁹, σέ σπίτια, σέ ἀποθήκες, σέ καλύβες, σέ καρποφόρα δένδρα, μαγαζιά, κήπους, περιβόλια, ἐλαιοτριβεία, πύργους, ἰχθυοτροφεία, νερόμυλους, ἀνεμόμυλους, νεροτριβές καί μελίσια, στά ἀμπέλια στούς φούρνους, στίς γαίες μέ κωνοφόρα δένδρα, στά δάση, στά σταυροπήγια καί σέ ὅσα ἐκκλησιαστικά ἰδρύµατα ἀνήκουν στήν ἐπικυριαρχία τῆς Βενετίας⁷⁰. Στό Κατάστιχο αὐτό, πού ἔγινε ἐπίσης κατά διαταγήν τοῦ Francesco Grimani, Προβλεπτή τῶν ὄπλων τοῦ Βασιλείου τοῦ Μορέως, ἔχουν καταγραφεῖ καί ὅλα τὰ περιουσιακά στοιχεία, ὅπως σημειώσαμε πού περιέχονται στήν

65. Βλ. ὁ.π. - Ὁ τίτλος ἀναγράφεται στό ἐξώφυλλο τοῦ Καταστίχου IV.

66. Βλ. ὁ.π., A.S.V., A.G., B53/156.

67. ὁ.π., ὅπου στό φ. 2 συναγράφονται τὰ ἑξῆς: «*Laus Deo 1700 di Ristretto di tutti li Monasterij, Chiese, et Ospitij Greci che (?) atrovano nelle quatro Provincie di questo Regno, a Ter(r)itorio per Ter(r)itorio, con la specificattione della quantita e qualita di Beni, che possedono, formato dalla note, spedite dai, Prollati di essi Ter(r)itorij p(er) ord(ine) dell' Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Francesco Grimani Proveditor General dell' Armii in Regno*».

68. A.S.V., A.G., B53/156, φ.2 (Παρά τίς ἐπίτινες προσπάθειες δέν θρῆκα βιβλιογραφία γιά τό «*jus patronatus*» = ἐπικυριαρχικόν δίκαιον).

69. ὁ.π.

70. ὁ.π.

B54/157 του Ἀρχείου Grimani καί ἐπομένως ὅλα τὰ στοιχεία τοῦ Καταστίχου III.

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Καταστίχου IV εἶναι ἀδιαμφισβήτητη, ἂν λάβει κανεῖς ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐκτός τοῦ ὅτι μᾶς δίνει τή δυνατότητα νά γνωρίσουμε ὅλους τούς ναούς καί τίς μονές ὁλόκληρης τῆς Πελοποννήσου κατά τό 1700, μπορούμε παράλληλα νά ἐλέγξουμε καί τήν περιουσία τους, ἔστω κατά προσέγγισιν, στό σημεῖο βέβαια πού οἱ εἰδικές συνθηκῆς καί οἱ γραμματικές γνώσεις τῶν ὑπευθύνων ἐπέτρεψαν νά δηλωθοῦν μέ ἀκρίβεια. Οἱ παραπάνω ἐπισημάνσεις ὅσον ἀφορᾷ τό κατάστιχο IV, δέν ἐξαντλοῦν οὔτε στό ἐλάχιστο τό πλούσιο ἀνέκδοτο ἱστορικό ὑλικό του.

5) «CATASTICO ORDINARIO CHE SEGUE IL DISSEGNO DEL TERRITORIO DI NAPOLI DI ROMANIA DAL QUALLE PRENDE IL NOME LA PROVINCIA. FATTO D'ORDINE DELL'ILLUSTRISSIMO ET ECCELLENTISSIMO SIGNOR FRANCESCO GRIMANI PROVEDITOR GENERAL DELL'ARMI IN REGNO L'ANNO MDCC Da Francesco Vandeyk Ing (enier) Publico»⁷¹.

Καί ἡ σύνταξη τοῦ Καταστίχου V δείχνει τή συστηματικότητα, τάξη καί μεθοδικότητά τοῦ Fr.Grimani, στήν προσπάθειά του νά ἀντιμετωπίσει τό χάος στή δημόσια διοίκηση, στά δημοσιονομικά πράγματα, στήν οἰκονομική καί κοινωνική πραγματικότητα⁷². Ἡ ἐκπόνηση τοῦ Κτηματολογίου τῆς Πελοποννήσου θεωρήθηκε ἀπό τόν Fr. Grimani ὡς μιά ἀπό τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τή θεραπεία τῆς δυσλειτουργίας καί τῶν ἀρνητικῶν καταστάσεων πού εἶχαν δημιουργηθεῖ στή δημόσια διοίκηση καί στήν οἰκονομία γενικότερα⁷³.

Γιά τό Ἄργος καί τό Ναύπλιο συντάσσονται Κτηματολόγια

71. A.S.V., S.I. No 81/144 (Cod. miscel. 680) (Ὁ τίτλος στό ἐξώφυλλον). - Βλ. καί Παράρτημα Α' ἀριθ. IV. Ὁ τίτλος τοῦ Καταστίχου τό ὅποιο στό ἐξῆς θά συμβολίζεται μέ τόν ἀριθμό V, ἐρμηνεύεται ὡς ἐξῆς: «Κατάστιχο τακτικό πού συνοδεύει τό σχέδιο τοῦ διαμερίσματος τῆς Napoli di Romania (ἐνν. Ναυπλίου), ἀπό τό ὅποιο πήρε τό ὄνομα ἡ Ἐπαρχία. Ἐγινε κατ' ἐντολήν τοῦ ἐνδοξοτάτου καί ἐκλαμπροτάτου κυρίου Francesco Grimani, Γενικοῦ Προβλεπτῆ τῶν ὄπλων στό βασίλειο (ἐννοεῖται τῆς Πελοποννήσου) τό ἔτος 1700 ἀπό τόν Francesco Vandeyk, μηχανικό τοῦ δημοσίου».

72. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεωργ. Παναγόπουλο, τό Βενετικό Κτηματολόγιο τῆς Βασίτιδας, Μορφωτικό Ἰνστιτούτο Α.Τ.Ε., Ἀθήνα 1993, σ. XXXIV.

73. Βλ. ὁ.π.

μέ περιληπτική και αναπτυγμένη μορφή⁷⁴. Τό Catastico Ordinario του 1700 (V), τό όποίο περιείχε τά περιουσιακά στοιχεία τής έπαρχίας του Ναυπλίου περιληπτικώς και τό Catastico Particolare στό όποίο είχαν καταγραφεί τά στοιχεία λεπτομερειακά⁷⁵ και έγιναν οι τοπογραφικές αποτυπώσεις τής κτηματικής περιουσίας.

Τό Κατάστιχο V⁷⁶ άπόκειται στό Archivio di Stato di Venezia και αναφέρεται στην περίοδο τής Β' Βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο. Καταρτίσθηκε από εμπειρους Καταστιχατόρους μέ τήν επίβλεψη του μηχανικού του δημοσίου Francesco Vandeyk⁷⁷, ό όποιος βεβαιώνει ότι τόσο τό τοπογραφικό σχέδιο τής έπαρχίας των Ρωμανίας καθώς επίσης τά περιουσιακά της στοιχεία προέκυψαν από πληροφορίες πού συνέλεξε ό ίδιος μαζί μέ τους Νικολό Φράγκο και Ρουγγιέρο Μαντολένα, πού βασίζονταν σε άποδεικτικά στοιχεία⁷⁸. Η σημασία του Καταστίχου V είναι ιδιαίτερη για τήν ιστορική έρευνα, γιατί περιέχει πολύτιμες πληροφορίες από πλευράς ιστορικής Γεωγραφίας, δημογραφικής, άγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, έθνολογικής σύστασης του πληθυσμού και έδαφολογικής, όσον άφορα τήν περιοχή Ναυπλίου⁷⁹. Γίνεται έκτενης άναφορά στα κτίσματα και τεχνικά έργα και στην 'Ιστορία του Ναυπλίου⁸⁰.

Τά παρατιθέμενα στοιχεία συμπληρώνονται μέ άπογραφικούς πίνακες. Δέν υπάρχουν καθόλου τοπογραφικά σχέδια. Είναι, όμως, γεγονός ότι παρά τό εύσύνοπτο των στοιχείων έχου-

74. Πρβλ. μέ Γεώργιο Δ. Παναγόπουλο, Εισαγωγή εις τήν μελέτην των Βενετικών Κτηματολογίων τής Βοστίτσας, 'Αθήναι 1984, σ.17.

75. ό.π., σ.17

76. A.S.V. S.I. No 81/144, ο.π.

77. Βλ. ό.π., έξώφυλλο και φ.47v.

78. Βλ. ό.π., φ.47v, όπου αναφέρεται: «L'antescritto catastico e cavato dal dissegno del circondario di Romania, e da quello informazioni, et qua (...) fatti incompagna da Nicolo Franco, e Ruzer Madolena con ogni fedelta e diligenza possibile in fedelichemi c(mandamo) Francesco Vankeyk, ingenier publico». Τό κατάστιχο V άποτελείται από 47 σελίδες r-v. - Βλ. σχετικά για τό Κατάστιχο V και Σοφία 'Αντωνιάδη, Συμβολή στην 'Ιστορία τής Πελοποννήσου κατά τόν ΙΖ' αιώνα. Τό 'Αρχειον Grimani, Χαριστήριον εις 'Α. 'Ορλάνδον, τ.3, 'Αθήναι 1966, σ.154-155. - Βασιλ. Μπόμπου-Σταμάτη, Συμβολή στην 'Ιστορία τής Καλαμάτας γύρω στα 1700, Πρακτικά του Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών, 'Αθήναι 1977, σ.260-263. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμός και οικισμοί τής Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας, 'Αθήναι 1985, σ.136.

79. A.S.V., S.I., No 81, ό.π., φ. 2r-v.

80. ό.π.

με ζωντανή τή φυσιογνωμία τής έπαρχίας του Ναυπλίου μέσα από τις σύντομες περιγραφές, τούς συνολικούς αριθμούς και, όπως προαναφέρθηκε, άπογραφικούς πίνακες. Τό Κατάστιχο αυτό συντάχθηκε, όπως και όλα τά άλλα των διαφόρων έπαρχιών τής Πελοποννήσου, ύστερα άπο τήν προσπάθεια του Fr. Grimani νά μπει κάποια τάξη στην πελοποννησιακή γαιοκτησία και νά ξεκαθαριστούν τά προβλήματα που παρουσίαζε, κυρίως αυτά που είχαν δημιουργηθεί από τις ως τότε καθιερωμένες μεθόδους διάθεσης και έκχώρησης, καθώς και έκμετάλλευσης τής κρατικής περιουσίας, γιά δημοσιονομικούς σκοπούς⁸¹.

Άξίζει νά σημειωθεί τό γεγονός ότι τήν εισαγωγή του Catastico Ordinario άκολουθεί ή συστηματική κτηματογράφηση όλης τής περιοχής του Ναυπλίου μέ ιδιαίτερη μνεία στην τοπογραφική περιγραφή τής μονής Ξηροκαστελλίου⁸² και στην καταγραφή τής περιουσίας της⁸³. Κατά τή σύνταξη τής μελέτης μας θά χρειασθεί νά χρησιμοποιήσουμε τά βενετικά Κτηματολόγια τής Βοστίτσας, τό Catastico Ordinario και τό Catastico Particolare του 1700⁸⁴ κυρίως γιά λόγους συγκριτικούς.

6) «CATASTICO PARTICOLARE D'OGNI VILLA E LUOCO DEL TERRITORIO DI ROMANIA FATTO D'ORDINE DELL'ILLUSTRISSIMO, ET ECCELLENTISSIMO SIGNOR ANTONIO NANI PROVEDITOR GENERAL DELL'ARMI IN REGNO»⁸⁵. Τό Κατάστιχο αυτό τής Έπαρχίας Ναυπλίου είναι άνέκδοτο⁸⁶ και βρίσκεται στό Κέντρο Έρεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Έλληνισμού τής Άκαδημίας Άθηνών⁸⁷, στό

81. Πρβλ. μέ Κων/νο Ντόκο-Γεώρ. Παναγόπουλο, ό.π., σχ. XXXV.

82. ό.π., φ.2r-v.

83. ό.π., φ. 2v, όπου αναφέρεται: «... Nel confine tra la villa Masi e Plataniti una fabrica detta Palaecastro fatta di pietre ordinarie ma di grossa mura e piccolo rocinto quatro quale al mio credere era piu tosto sepolcro che castello. Nel confine del Monasterio di S.Dimitirio Xero Castelli dal qualle prende il nome sudetto, monasterio». Βλ. σχετικά και Παράρτημα Β', άρ.6 - ό.π., φ.5v (βλ. Παράρτημα Α' άριθ. και Παράρτημα Β', άριθ.7. - Γιά τά σύνορα και τήν περιουσία τής μονής σύμφωνα μέ τά στοιχεία του Καταστίχου V, φ.5v, βλ. παρακάτω στό οικείο Κεφάλαιο γιά τις οικονομικές ειδήσεις σχετικά μέ τή μονή κατά τή Β' Βενετοκρατία, σ.100 κ.έ.

84. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεώργιο Παναγόπουλο, ό.π., σ.ΛX κ.έ.

85. Στο έξής θά όνομάζεται Κατάστιχο VI.

86. Άπό όσα γνωρίζω, πρόκειται νά τό δημοσιεύσει ή Καθηγητής, Peter Topping.

87. Στο έξής Κ.Ε.Μ.Ν.Ε.Α.Α. (= Κέντρον Έρεύνης Μεσαιωνικού και Νέου Έλληνισμού Άκαδημίας Άθηνών)

όποιο περιήλθε μέ φροντίδα του Ἀκαδημαϊκοῦ Μ. Μανούσακα. Ἀποτελεῖται ἀπό 156 φύλλα, εἶναι κολοβό καί λείπουν τά φύλλα 72, 141 καί 144⁸⁸. Τό Κατάστιχο αὐτό κατατέθηκε τό 1714 στό Archivio di Romania ἀπό τόν Antonio Loredan, Γενικό Προβλεπτή τῶν ὄπλων τοῦ Μορέως⁸⁹.

Καί τοῦ Καταστίχου VI ἡ σύνταξη ἐμπίπτει στίς προσπάθειες τοῦ Francesco Grimani⁹⁰, ὁ ὁποῖος φυσικά δέν πρόλαβε νά τό ἐκπονήσει καί ὀλοκληρώθηκε ἀπό τό διάδοχό του, Antonio Nani. Σύμφωνα μέ τήν ἀποψη τοῦ Καθηγητῆ Peter Topping, οἱ καταγραφές δέν ἀνταποκρίνονταν στή πραγματικότητα, γι' αὐτό ὁ Fr. Grimani δέν μποροῦσε νά ἐπιβάλλει τήν ἀνάλογη φορολογία⁹¹: ἐπειδή μεγάλες ἐκτάσεις δέν εἶχαν δηλωθεῖ ἢ τίς σφετερίζονταν τρίτοι. Γιά τό σκοπό αὐτό ἄρχισε λεπτομερέστερη τοπογράφηση μέ τήν ἐγκριση τῆς βενετικῆς Πολιτείας γιά τήν ἐκπόνηση τοῦ λεπτομεροῦς Καταστίχου VI⁹², τό ὁποῖο ὅπως προαναφέρθηκε, ὀλοκληρώθηκε κατὰ τήν περίοδο τῆς ἀρχῆς τοῦ Antonio Nani⁹³.

Οἱ λόγοι, γιά τοὺς ὁποῖους δέν ὀλοκληρώθηκε τό Κατάστιχο VI κατὰ τήν περίοδο τῆς ἀρχῆς τοῦ Fr. Grimani, εἶναι διότι ἔφθασαν καθυστερημένα οἱ Βενετοὶ τοπογράφοι καί στή συνέχεια ἀρρώστησαν⁹⁴. Κατά τόν χρόνο παράδοσης τῆς ἐξουσίας ἀπό τόν Grimani στόν Ἰάκωβο Da Mosto στίς ἀρχές τοῦ 1701, ἡ κτηματολογική ὑπηρεσία ἀπαρτιζόταν ἀπό 16 ἄτομα,

88. Βλ. περισσότερα γιά τό Κατάστιχο VI στά ἐξῆς: Μ.Ι. Μανούσακα, Τά ἔγγραφα τῶν Χορτάσηδων τῆς Σμύρνης (Συλλογή Whittall), «Μικρασιατικά Χρονικά», 10 (1962), σ.12, σημ.1. - Γ.Α. Χώρα, Ἡ Ἁγία Μονή Ἀρείας, Ἀθήνα 1975, σ.40. - Peter Topping, Premodern Peloponnesus. The land and the people under Venetian Rule (1685-1715). «Annals of the New York», Academy of Sciences, 268 (1976), σ.104.

89. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.1r.

90. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι τήν πλεονεξία Κατάστιχο ὑπάρχει γιά τήν περιοχή τῆς Βοστίτσας, καί κατὰ τά δύο τρίτα τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου ὅμως δυσμενεῖς καιρικῆς συνθηκῆς ἐμπόδισαν τήν ὀλοκλήρωσή του. Ἡ κτηματογράφηση συνεχίσθηκε στή Μεσσηνία καί Ἀρκαδιά (=Κυτταρισία).

91. Peter Topping, Premodern Peloponnesus, ὁ.π., σ.96-97.

92. Βλ. Μ.Ι. Μανούσακα, ὁ.π., σ.12-13. - Peter Topping, ὁ.π., σ.97.

93. ὁ.π. - Βλ. καί A.S.V., S.I., No 81/144, ὁ.π., ἀπό ὅπου προκύπτει ὅτι ἡ τοπογράφηση τῶν περιοχῶν Βοστίτσας, Τριπολιτσᾶς, Ἀρκαδιᾶς ἔχει διασωθεῖ. Τά δύο πρῶτα Κτηματολόγια βρίσκονται στό Archivio di Stato di Venezia.

94. Βλ. Κων/νο Ντόκο, Γεώργιο Παναγόπουλο, ὁ.π., σ.52.

95. ὁ.π.

τοπογράφους μέ τούς βοηθούς τους, ένῶ κατά τίς άρχές Σεπτεμβρίου τοῦ ίδιου έτους ό άριθμός τής ύπηρεσίας αὐτῆς άπαρτιζόταν άπό 22 άτομα⁹⁵. Τό κτηματογραφικό έργο πού συντελέστηκε επί τῶν ήμερῶν τοῦ Grigani είναι πολύ μεγαλύτερο άπό έκείνο τῶν διαδόχων του, παρ'όλο πού οί τελευταίοι είχαν περισσότερο χρόνο στή διάθεσή τους καί όπωσδήποτε περισσότερο ειδικευμένο προσωπικό⁹⁶. Τό γεγονός αὐτό καταδεικνύεται άπό τή διάσωση ένός μονάχα Κτηματολογίου, τοῦ territorio τοῦ Ναυπλίου⁹⁷, κατά τήν περίοδο αὐτή⁹⁸.

Τό Κατάστιχο VI είναι όπωσδήποτε πλουσιότερο σέ πληροφορίες γιά τήν άγροτική καί δημογραφική κατάσταση σημαντικῆς περιφέρειας τής Πελοποννήσου⁹⁹ καί όπωσδήποτε πλουσιότερο σέ οικονομικά στοιχεία άπό τό Κατάστιχο V. Σέ κάθε τόπο πού κτηματογραφείται, είτε πρόκειται γιά τήν περιοχή τοῦ Ναυπλίου (Ρωμανίας), μέ τήν περιοχή τής ύπαιθρου, είτε γιά τά χωριά, ζευγολατειά κλπ. μέ τίς περιοχές τους, προτάσσεται τοπογραφικό σχεδίασμα¹⁰⁰, όπου σημειώνονται τά όρια τής περιοχῆς μέ τά τοπωνύμιά τους, ή φύση τοῦ έδάφους καί άλλες γαιοφυσικές λεπτομέρειες, οί καλλιεργούμενες έκτάσεις, οί άμπελῶνες, οί άκαλλιέργητοι τόποι, οί λειβαδότοποι κλπ. Παρέχονται έπίσης στοιχεία πού περιέχονται καί στό περιληπτικό Κτηματολόγιο (V)¹⁰¹, όπως είναι ή περιγραφή τοῦ τόπου μέ τά όριά του, ό πίνακας μέ τά συνολικά μεγέθη τῶν διαφόρων έπιφανειῶν μέ τά διάφορα άπογραφικά στοιχεία τῶν κτισμάτων, τῶν οίκογενειῶν κλπ. Στή συνέχεια ακολουθεῖ καί δεύτερο σχεδίασμα ή άπλό διάγραμμα, όπου σχεδιάζονται όλα τά άγροτεμάχια τῆς κάθε περιοχῆς καί οί άμπελῶνες. Κι ένῶ, όπως στήν άρχή τοῦ Καταστίχου προεξαγγέλληκε, πρόκειται γιά Κτηματολόγιο μέ έγχρωμα σχέδια καί ότι τό κάθε χρώμα συμβολίζει τόν ιδιαίτερο χαρακτήρα ή μάλλον τήν ύπόσταση τῶν άγροτεμαχίων, έν τούτοις διατηροῦνται μόνον τό μῶβ χρώμα,

96. ό.π.

97. ό.π., (Κατάστιχο VI).

98. Μ. Μανούσασκα, ό.π., σ. 12-13.

99. Πρβλ. μέ Γεώρ. Δ. Παναγόπουλο, ό.π., σ.29.

100. (Έννοεῖται τό Catastico Particolare di Napoli di Romania, ό.π.)

101. Πρβλ. μέ Γεώργιο Δ. Παναγόπουλο, ό.π.

πού αναφέρεται στην περιουσία πού διεκδικούν οί ναοί καί τά μοναστήρια, καθώς επίσης τά μαύρα περιγράμματα πού ίσως μέ τήν πάροδο του χρόνου έχουν αλλοιωθεί ελαφρώς καί τείνουν πρὸς τό κιτρινίζον ἢ καφέ χρώμα καί συμβολίζουν τίς ἐδαφικές ἐκτάσεις πού διεκδικούν τά διάφορα πρόσωπα, χωρίς γραπτές μαρτυρίες. Βεβαίως προεξαγγέλησαν στήν ἀρχή του Κατάστιχου¹⁰² καί τά ἐξῆς χρώματα μέ τούς ἀνάλογους συμβολισμούς. Τό κόκκινο πού συμβολίζει χωράφια καί ἀμπέλια δημόσια, καλλιεργημένα ἀκαλλιεργήτα καί νοικιασμένα, τό μώβ πού συμβολίζει χωράφια πού διεκδικούν ναοί καί μοναστήρια, τό πράσινο πού συμβολίζει τά ἀμπέλια πού διεκδικούν οί κάτοικοι μέ ἐγκριτικά διπλώματα καί παραχωρητήρια καί τό κίτρινο πού συμβολίζει χωράφια πού διεκδικούν ἰδιῶτες μέ πιστοποιητικά ἢ τά κτήματα πού δωρήθηκαν¹⁰³. Μετά ἀπό τόν τοπογραφικό χάρτη ἀπαντῶνται στοιχεῖα πού περιέχονται καί στό περιληπτικό Κτηματολόγιο (V), ὅπως εἶναι ἡ λεπτομερειακή περιγραφή του τόπου μέ τά ὄριά του, ὁ πίνακας μέ τά συνολικά μεγέθη τῶν διαφόρων ἐπιφανειῶν καί μέ τά διάφορα ἀπογραφικά στοιχεῖα κτισμάτων, οἰκογενειῶν κλπ. Στή συνέχεια ἀκολουθοῦν καί ἄλλο ἢ ἄλλα σχεδιάσματα μέ τοπογραφικές ἀποτυπώσεις τῶν ἀγροτεμαχίων τῆς περιοχῆς, πού δυστυχῶς δέν εἶναι ὅπως θά ἔπρεπε χρωματισμένα γιά νά γνωρίζουμε τήν ὑπόσταση του κτήματος, ἐκτός ἀπό ὀρισμένα κτίσματα πού ἔχουν μώβ χρωματισμούς. Προφανῶς δέν ὀλοκληρώθηκε ὁ χρωματισμός τῶν τοπογραφικῶν ἀποτυπώσεων στό Κατάστιχο VI, διότι ἐξέλιπε ἡ λειτουργικότητά τους κατά τόν χρόνο πού ἐκπονήθηκε καί ὀλοκληρώθηκε.

Μέσα σέ κάθε τεμάχιο ἀγροῦ ἢ ἀμπέλου ὑπάρχει ἀριθμός πού παραπέμπει σέ σπουδαίας σημασίας ὀνομαστικό κατάλογο, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ καί περιέχει ἀριθμημένα τά ὀνόματα ὄλων τῶν κατόχων ἢ κτητόρων τῶν κτημάτων του παραπάνω διαγράμματος. Ἐάν συντρέχει λόγος, ἀναφέρονται μπροστά ἀπό τά ὀνόματα αὐτά καί οἱ Τοῦρκοι πρῶην γαιοκτήτες. Ἀκολουθοῦν στή συνέχεια τά ὀνόματα τῶν παραπάνω κατόχων καί κτητόρων καί κάτω ἀπό κάθε ὄνομα ὑπάρχει πίνακας κατά στήλες,

102. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.1r.

103. Κατάστιχο VI, ὁ.π.

στis όποies παρατίθενται οι άριθμοί που φέρουν τά κτήματα στό διάγραμμα, δηλαδή δείχνουν πόσα άγροτεμάχια κατέχει ό καθένας και άντιστοίχως τήν έκταση τής έπιφάνειας κάθε άγροϋ ή άμπελώνα σε στρέμματα, *campi padovani* και *campi trevisani* καθώς έπίσης σε *zarade*, όταν πρόκειται για άμπέλια. Στο τέλος κάθε κτηματογράφησης ύπάρχει συγκεντρωτικός πίνακας από τον όποιο προκύπτουν οι συνολικοί άριθμοί στρεμμάτων, *campi padovani*, ή κάμποι *trevisani* ή *zarade* για τά άμπέλια, όπως προαναφέρθηκε, οι έκτάσεις των γαιών του τόπου που κατέχονται με άναγνωρισμένους τίτλους κυριότητας, οι έκτάσεις που άνήκουν σε μονές, αυτές που άνήκουν στό Δημόσιο και έχουν έκμισθωθεί σε ιδιώτες ή παραμένουν άκαλλιέργητες. Άξιζει νά ύπογραμμισθει ή παρουσία τοπογραφικού σχεδιάσματος στην άρχή του Κτηματολογίου, στό όποιο άποτυπώνονται όλες οι οικίες, τά κτίσματα τής πόλης, οι ναοί της, οι κήποι, οι ένορίες και τά όριά τους, οι δρόμοι κλπ¹⁰⁴.

Ίδιαίτερα πολύτιμες πληροφορίες άντλοϋμε από τήν άνέκδοτη έκθεση¹⁰⁵ του Antonio Nani, σχετικά με τήν έκπόνηση

104. ό.π.

105. Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο., Άρχείο Antonio Nani, Κώδικας Άριθ, 3916, φ.240r, όπου αναφέρεται: «...*A divertimento di questo duplice Publico pregiudicio, usurpatione, e difficolta di affitare, ho creduto giovevole incaricar quattro Periti a fame cor loro Aiutauti le agrimensure, onde risulti con certezza la benemerita applicatione di quegl' Illustrissimi Publici Representati rendeva anco sollecita l'opra; come pure invigilavano che dagl' essatori fossero adempite con fede le proprie parti; harendoli io incaricati a renderconto dell'amministrazione di tempo in tempo con fondamento de'libbri bollati essistenti nelle Camere e con autorita a gli stessi Rappresentati di punire anco criminalmente ogni fraude o che fosse scoperta. Per la facitura del Catastico de benni ho deputati otto Periti sotto la direttione dell'Ingegnere Carmotti con un solo Aiutante per cadauno e con risparmio alla Publica Cassa dalli primi assegnamenti di Reali duccento venti al mese: opra per verita lunga ma assai necessaria per dilucidare li fondamenti de possessi d'gn' uno e cio che resta a Publica dispositione. L'ho incaminata anco a tutto potere con la meta di essi Periti in Romania et Argos. Gl' altri sono sparsi per il Regno a commodo ancora de popoli per le loro private vertenze senza publico agrario ma con il solo de'particolari di sei soldi al campo. Trivisano che sono due stremma di terreno as uso del paese ...» . - Τό παραπάνω άνέκδοτο κείμενο γνωρίζω από προσωπική μου έρευνα, μου τό παραχώρησε εύγενώς με μεταγραφή και ό Καθηγητής Peter Torring που άσχολείται με τό Άρχείο Nani, και πρόκειται νά έκδώσει τό πολύτιμο ύλικό του. - Βλ. σχετικά, Ρ. Torring, "Έκθεσις του Βενετου προνοητου Nani περι τής Πελοποννήσου, «Πρακτικά του Γ' Διεθνους Συνεδριου Πελοποννησιακων Σπουδων (Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβριου 1985), τ.3 Άθηναι (1987-1988), σ. 47-48.*

του παραπάνω Καταστίχου VI καί τήν ὅλη κατάσταση, εἰσοδηματική, οικονομική, δημοσιονομική γενικότερα τῆς περιοχῆς. Ὁ Antonio Nani ἐξηγεῖ τούς λόγους πού τόν ὀδήγησαν στήν ἐκπόνηση τοῦ Καταστίχου Ναυπλίου καί Ἄργους, ἀναφερόμενος στούς εἰδικούς τοπογράφους πού χρησιμοποιήθηκαν, ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ μηχανικοῦ Carmoi. Ὁ Nani ἀναφέρει ὅτι οἱ τέσσερις τοπογράφοι ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἐκπόνηση τοῦ παραπάνω Κτηματολογίου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τέσσερις ἀνέλαβαν τή κτηματογράφηση ἄλλων περιοχῶν, ὑποχρεώνοντας τούς κατοίκους νά καταβάλλουν τίμημα ἕξι σολδίων γιά κάθε Campo Trevisano, μονάδα ἐπιφανείας πού εἶχε ἔκταση 2 στρεμμάτων¹⁰⁶.

Γιά τήν ἀνάγνωση καί κατανόηση τῆς κτηματογράφησης παρέχονται κατατοπιστικά στοιχεῖα στήν εἰσαγωγή τοῦ Καταστίχου VI¹⁰⁷, ὅπως προαναφέρθηκε. Σημειώνεται ὅτι σέ κάθε τοπογραφικό σχέδιο ἀναφέρονται τά ὀνόματα τῶν εἰδικευμένων τοπογράφων πού προέβησαν στίς μετρήσεις τῶν ἐδαφῶν καί ἀμπελώνων καί στή συνέχεια ἔκαναν τίς τοπογραφικές ἀποτυπώσεις. Ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ ποικιλία μονάδων μέτρησης τῶν δημητριακῶν πού χρησιμοποιοῦνταν γιά τή σπορά ὀρισμένης ἐπιφανείας καί εἶναι τά bacili, sinichi, cuvelli, metritichi¹⁰⁸.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὡς πρὸς τή δομή του τό Κατάστιχο VI εἶναι ὁμοιο σχεδόν μέ τό Κατάστιχο τῆς Βοστίτσας (1700)¹⁰⁹.

Γιά τή μετά τή Βενετοκρατία περίοδο χρησιμοποιήσαμε τίς ἐπόμενες πηγές. Πηγή γιά τήν Ἱστορία γενικότερα καί τήν ἱστορία τῆς μονῆς εἰδικότερα ἀποτελοῦν τά πατριαρχικά σιγίλλια.

Ἰδιαίτερη σπουδαιότητα παρουσιάζει τό σιγίλλιο πού ἐξέ-

106. ὁ.π.

107. Κατάστιχο VI, φ.1r-v.

108. Βλ. σχετικά, Κων/νο Ντόκο - Γεώργ. Παναγόπουλο, ὁ.π., σ.40. - Βλ. ἐπίσης Peter Topping, *Premodern Peloponnasus*, ὁ.π., σ.104, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό metritichio = τό ποσόν τοῦ σπόρου πού χρησιμοποιεῖται γιά ἕνα στρέμμα τῶν 625 βενετικών βημάτων ἢ μιόσ Campo Trevisano (Παρά τήν ἔρευνα πού ἔκανα, δέν μπόρεσα νά ἔχω ἄλλα στοιχεῖα σχετικά μέ τίς μονάδες μέτρησης τῶν δημητριακῶν). - Ὁ Καθηγητής τῆς Ἐδρας τῆς Φωτογραμμομετρίας τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Ι. Μπαντέκας, ἀσχολήθηκε ἐπισταμένως μέ τά σχέδια καί τίς τοπογραφικές ἀποτυπώσεις τοῦ Catastico Particolare καί ἐκφράζεται μέ ἀπόλυτη ἱκανοποίηση γιά τίς μετρήσεις τοῦ παραπάνω Καταστίχου, γιά τά δεδομένα τῆς ἐποχῆς.

109. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεώργ. Παναγόπουλο, ὁ.π.

δωκε γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου τό 1782 ὁ Πατριάρχης Γαβριήλ Δ΄¹¹⁰. Δημοσιεύθηκε γιά πρώτη φορά ἀπό τόν Ἄνδρέα Λεβάλ¹¹¹ καί τό ἐξέδωκε γιά δεύτερη φορά ὁ Διον. Ζακυθηνός¹¹², ὁ ὁποῖος τό περιέγραψε ἀναλυτικότερα καί πρόσθεσε τίς ὑπογραφές τῶν συνοδικῶν πού παρέλειψε ὁ Ἄ. Λεβάλ.

Τό σιγίλλιο βρίσκεται σέ ἑλληνικό κώδικα¹¹³ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, στή συλλογή τῶν μοναστηριακῶν ἐγγράφων.

Ὁ Γαβριήλ Δ΄ διαδέχθηκε τό Σωφρόνιο στόν πατριαρχικό θρόνο στίς 8 Ὀκτωβρίου τοῦ 1780 καί κατά τό διάστημα τῆς πατριαρχίας του ἐξέδωκε τρεῖς κανονικές διατάξεις καί ἄλλες ἔντεκα τυπικές πράξεις, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία ἦταν ἡ ἔκδοση τοῦ σιγιλίου γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου¹¹⁴.

110. Βλ. Παράρτημα Α΄, ἀριθ. XVI καί Παράρτημα Β΄, ἀριθ.12.

111. Βλ. Α. Λεβάλ, Πατριαρχικόν γράμμα τοῦ 1782 περί τοῦ μοναστηρίου Ξηροκαστελλίου, «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια», Ἐφημερίς, ἔτος Θ΄, Κωνσταντινούπολις 1888, ἀριθ.3, σ.350. - Δ. Ζακυθηνός, Ἀνέκδοτα Πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, (1593-1748) ἐκδιδόμενα ἐκ Παρισίων κωδίκων «Ἑλληνικά», τ.4(1931) Μέρος ἔκτου σ.338. - Σπυρ. Λάμπρος, Ὁδοήκοντα πατριαρχικά σιγγίλια ἔγγραφα τῆς ἐν Παρισίους βιβλιοθήκης «Ν.Ε.», τ.3 (1906), σ.394. - Π. Ζερλέντης, Περί τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς ἐν Παρισίους Ἐθνικῆς τῶν Γάλλων Βιβλιοθήκης, «ΒΥΖΑΝΤΙΣ», τ.2(1911), τεύχ. Α΄-Β΄, σ.438. - Ὁ ἴδιος, Ἀναγραφή τῶν ἐπικυρωτικῶν γραμμάτων τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων τῆς πρώτης πατριαρχίας Γρηγορίου τοῦ ἀπό Σμύρνης, ἔτει 1797-1798, «Νέος Ποιμὴν», τ.2 (1920), σ. 264.

112. Βλ. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ.387-390.

113. Cod. Paris. Supplément Grec, 704-708. Βλ. περισσότερα στό Σπυρ. Λάμπρο, ὁ.π., σ.377 κ.έ.

114. Βλ. Μανουήλ Γεδεών, Πατριαρχικοί πίνακες. Εἰδήσεις ἱστορικά, βιογραφικά, περί τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπό Ἄνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι Ἰωακείμ Γ΄ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, Κωνσταντινούπολις, χ.χ., σ.666-687. - Βασίλειος Στεφανίδης, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Ἀθῆναι 1948, σ.739. - Σημειώνεται ὅτι τό κείμενο τοῦ σιγιλίου γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου εἶναι γραμμένο σέ περγαμνή. Ὁ Σπυρ. Λάμπρος παρέχει στοιχεῖα σχετικά μέ τό σιγίλλιο (βλ. Σπυρ. Λάμπρο, ὁ.π., σ.394) καί ὁ Δ. Ζακυθηνός κάνει λεπτομερῆ περιγραφή τῆς μορφῆς καί τῶν διαστάσεών του (βλ. Διον. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ.387-388). Ἡ πατριαρχική βούλα τοῦ σιγιλίου τοῦ Γαβριήλ Δ΄ γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου δέ σώζεται σήμερα. Στό νῶτο ὅμως τοῦ σιγιλίου ὑπάρχει τό ἐξῆς σημεῖωμα: «Σιγγίλιον καί λογαριασμός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστέλλι ἐπονομαζομένου τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλοίου» (βλ. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ.388). - Γιά τή γραφή «Ναυπλοίου» βλ. σχετικά Γεωργίου Ἀθ. Χώρα, Ἡ «Ἁγία Μονή» Ἀρείας, Ἀθῆναι 1975, σ.60 ὅπου γίνεται ἀναφορά στίς διάφορες γραφές τοῦ «Ναυπλοίου» πού ἀπαντᾶ καί σέ ἄλλα ἰδιωτικά καί δημόσια ἔγγραφα καί ὑπάρχει ἡ σχετική βιβλιογραφία. - βλ. καί Π. Ζερλέντη, Αἱ Μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως Ἄργους καί Ναυπλίου, Ἀθῆναι 1922, σ.18, ὅπου μνημονεύονται αἱ διάφορες γραφές «Ναυπλίου» καί «Ναυπλοίου», καί δίνεται ἡ ἐρμηνεία ὅτι ἡ δεύτερη γραφή προήλθε ἀπό παρετυμολογία.

Τό περιεχόμενο του σιγιλλίου αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών που αναφέρονται στην ανακαίνιση της σταυροπηγιακής άξιας της μονής, στά προνόμιά της, στις σχέσεις της με τόν Οικουμενικό θρόνο, στις δοκιμασίες που υπέστη έξαιτίας τών οποίων κρίνεται απαραίτητη ή πατριαρχική μέριμνα¹¹⁵.

Τό τελευταίο μέρος του σιγιλλίου θά μπορούσε νά χαρακτηρισθεί ως καταστατικό της μονής. Αποτελεί μορφή μοναστηριακού τυπικού¹¹⁶.

Έξιου μεγάλης σπουδαιότητας πηγή για τή μονή Ξηροκαστελλίου είναι τό πατριαρχικό σιγίλλιο τό όποίο εξέδωκε ό πατριάρχης Γρηγόριος ό Έ τό Μάρτιο του 1798¹¹⁷, προφανώς στά πλαίσια της οικονομικής πολιτικής του καί της προσπάθειάς του νά αποκαταστήσει τήν τάξη καί τήν εύρυθμία στά μοναστήρια που ήταν υπό τήν δικαιοδοσία του. Τό σιγίλλιο σώζεται αποσπασματικώς.

Καί από τό απόσπασμα όμως που σώζεται, άντλοΰμε πληροφορίες για τήν υπόσταση, τήν οικονομική κατάσταση, τά προνόμια καί είδήσεις για τό τυπικό της μονής. Έξ άλλου πληροφορίες για τή μονή, ιδιαιτέρως για τά οικονομικά της, άντλοΰμε από λυτά έγγραφα¹¹⁸ καθώς επίσης από Κατάστιχα

115. Δ. Ζακυθινός, ό.π. - Βλ. αναλυτικά τό περιεχόμενο στό παράρτημα Α', αριθ.ΧVII, ό.π.

116. Βλ. για τά μοναστηριακά τυπικά περισσότερα, Κων/νο Μανάφη, Μοναστηριακά τυπικά, Διαθήκαι, Αθήναι 1970, σ.33. - (Περισσότερα για τό περιεχόμενο του σιγιλλίου καί τό μοναστηριακό τυπικό της μονής θά αναπτυχθούν στό οίκείο Κεφάλαιο).

117. Δημοσιεύθηκε άνω νύμωσ, Άνέκδοτον μολυβδόβουλλον του Γρηγορίου του Έ, «Παρνασσός», τ.2 (1878), σ.237-238 καί αναδημοσιεύθηκε στην έφημερίδα «Άνεξαρτησία», αριθ. 251, Ναύπλιον 9 Μαρτίου 1878, σ.2-3. - Βλ. καί Τάσο Άθ. Γριτσόπουλο, Γρηγόριος ό Έ ό Πατριάρχης του Έθνους, ΔΙΕΕΕ, 14 (1960), σ.216. Άς σημειωθεί ότι ό άνώνυμος συγγραφέας που αναδημοσίευσε τό παραπάνω σιγίλλιο στην «Άνεξαρτησία» Ναυπλίου τό 1878 (Βλ. Έφημερίδα «Άνεξαρτησία», ό.π.), δίνει τήν πληροφορία ότι τό σιγίλλιο αυτό υπήρχε στη μονή Ξηροκαστελλίου καί τό περιγράφει παραθέτοντάς το αποσπασματικώς (Βλ. ό.π., όπου αναφέρονται τά έξής: «Έν τή μονή του Άγ.Δημητρίου τή επιλεγόμενη Καρακαλά της έπαρχίας Άργολίδος υπάρχει έγγραφον επί μεμβράνης έν φ αναγράφονται πάντα τά της μονής προνόμια... Η μεμβράνη αύτη, μήκους 0,75 καί πλάτους 0,52 φέρει κάτωθεν διά κυανών κλωστών έκ μετάξης άνηρτημένον τό μολυβδόβουλλον άφ'ένός εικονίζον τήν Θεοτόκον φέρουσαν είς τάς άγκάλας της τόν Ίησοΰν Χριστόν θρέφος, φέρον δ'άφετέρου τήν έπιγραφήν - Γρηγόριος έλέω Θεού Άρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καί Οικουμενικός Πατριάρχης».

πού βρίσκονται έγκατεσπαρμένα σέ φακέλλους τῶν διαφόρων Ἀρχείων¹¹⁹, στό Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος καί σέ ἄλλα Ἀρχεῖα. Τά έγγραφα αὐτά εἶναι τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου καί ἄρκετά μεταγενέστερα, στό ὅποια ὁμως γίνεται ἀναφορά καί σέ γεγονότα τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου. Παραθέτομε τά βασικότερα ἀναλυτικά:

Β' Πηγές ἀπό τήν περίοδο τῆς Ἐπανάστασης μέχρι καί τό 1834.

α) Ἐγγραφο τοῦ 1823 πού ἔχει ἐκδοθεῖ¹²⁰ καί τό ὅποιο ὑπέβαλε δεκαμελής Ἐπιτροπή σύμφωνα μέ τό 16ο ψήφισμα τῆς Β' Ἐθνοσυνέλευσης τῆς 4ης Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1823¹²¹. Τό έγγραφο αὐτό εἶναι ἐνδεικτικό τῶν ὑποθετικῶν ἐσόδων (προϋπολογισμοῦ) τῆς μονῆς¹²², κατά τήν περίοδο τοῦ Ἀγῶνα.

β) Ἐγγραφο κατοίκων τοῦ Ναυπλίου «Πρός τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν»¹²³, μέ τό ὅποιο ἐξαίρεται ἡ προσωπικότητα τοῦ ἡγουμένου Διονυσίου Μπεβάρδου καί ἡ κοινωνική καί ἐθνική συμβολή τῆς μονῆς¹²⁴.

γ) «Κατάστιχον τῆς ὅλης ληψοδοσίας τῆς μονῆς τοῦ Καρκαλά...»¹²⁵. Τό Κατάστιχο μαρτυρεῖ μορφωμένο συντάκτη. Ὅπως προκύπτει ἀπό τήν πρώτη σελίδα, πού φέρει τόν τίτλο καί τήν ὑπογραφή ἢ ὅποια ὑπάρχει καί στό τέλος τοῦ Καταστίχου, πρόκειται γιά τόν Ἰωάσαφ Κ. Βυζάντιο, γνωστό λόγιο, διδάσκαλο καί Ἱεροκήρυκα μέ σημαντική προσφορά στίς τάξεις τοῦ

118. Παραπέμπομε στά λυτά έγγραφα πού ἀναφέρονται στά οἰκονομικά τοῦ Ἀγῶνα στό οἰκείο μέρος τῆς διατριβῆς.

119. Σχετικά μέ τά Ἀρχεῖα στό ὅποια κάναμε τήν ἐρευνά μας, βλ. παραπάνω σελ.13-36, ὅπου γίνεται ἀναφορά στίς πηγές πού χρησιμοποιήσαμε.

120. Βλ. «Ἀρχεῖα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας» 1821-1832, Ἐθνικαί Συνελεύσεις, τ.Α', Ἀθήναι 1971, σ.113-127. Γιά τά οἰκονομικά τῆς μονῆς βλ. ἐπίσης ὁ.π., τ.4, Ἀθήναι 1975.

121. ὁ.π.,

122. Βλ. «Ἀρχεῖα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας» 1821-1832, τ.Α', ὁ.π., σ.113-127.

123. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 1557/9 Μαρτίου 1833.

124. ὁ.π.

125. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 3044/25 Μαρτίου 1833.

κλήρου, στην παιδεία και στο έθνος¹²⁶.

Έπειδή λείπουν αρκετές σελίδες του, δέν έχουμε πλήρη οικονομική εικόνα της μονής κατά τό 1833. Είναι χωρισμένο σέ στήλες και ή καταγραφή περιουσιακῶν στοιχείων και εισοδημάτων της μονής γίνεται ειδολογικά και λεπτομερειακά. Ίδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ό κατάλογος τῶν μαθητῶν πού «έτρέφοντο έκ της μονής ή έξ ίδίωv επλήρωσαν...». Αναφέρονται αναλυτικῶς τά έξοδα της μονής και γενικῶς ὅλος ό χρηματικός ίσολογισμός της, έκφρασμένος σέ τουρκικά νομίσματα καθώς επίσης σέ δραχμές και λεπτά. Καταγράφονται και τά ὀφειλόμενα «είς τό μοναστήριον». Τό Κατάστιχο αυτό αποτελεί υπόδειγμα λογιστικοῦ βιβλίου και κλείει μέ ἀπολογία τοῦ ἡγουμένου Ίωάσαφ Βυζαντίου, σχετικά μέ τή διαχείριση τῶν οικονομικῶν της μονής, κατά τή διάρκεια της ἡγουμενίας του.

δ) Κατάστιχο καταγραφῆς της κινητῆς περιουσίας της μονής¹²⁷ πού συντάχθηκε ἀπό τόν ἡγούμενο της μονής Διονύσιο Μπεβάρδο, τήν 27η Μαρτίου 1833 και ἀπό τόν διορισθέντα ἀπό τήν Κυβέρνηση γιά τό σκοπό αυτό Π. Μάνεση. Συντάχθηκε προκειμένου νά ἐνημερωθεῖ ό νεοδιορισθεῖς ἡγούμενος της μονής κατά τό 1833, Ίωάσαφ Βυζάντιος. Τό Κατάστιχο VIII περιέχει ὅλη τήν κινητή περιουσία της μονής και ή σπουδαιότητά του ἔγκειται στό γεγονός ὅτι μᾶς διασώζει τό ἀρχαιακό ὑλικό της μονής, τά κειμήλια, τά ιερά σκεύη και τό πολεμικό ὑλικό πού φυλασσόταν σ' αὐτήν.

ε) Ἐγγραφο - ἀπολογία τοῦ ἡγουμένου της μονής Διονυσίου Μπεβάρδου και τῶν μοναχῶν πρὸς τόν Ὁθωνα¹²⁸, ἀπό

126. Στό ἐξῆς θά τό ὀνομάζουμε Κατάστιχο VII. Τό Κατάστιχο φέρει στήν πρώτη σελίδα του τόν τίτλο: «ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΝ της ὅλης λημοδοσίας της Μονής τοῦ ΚΑΡΑΚΑΛΑ – τη 25 Μαρτίου 1833 φέρον σελίδας = 70: Ὁ ἡγούμενος: Ίωάσαφ Κ: Α. Βυζάντιος». Γιά τόν Ίωάσαφ Βυζάντιο θά γίνει ἐκτενέστερη μνεία στό οἰκείο κεφάλαιο .- Βλ. σχετικά μέ τόν Ίωάσαφ Βυζάντιο, Ε.Β.Ε., Τμήμα Χειρογράφων και Ὁμοιοτύπων Ἀρχεῖον Ίωάννου Φιλήμονος, ἀριθ.8706 (νέα ἀρίθμηση) και 5066 (Παλαιά ἀρίθμηση).

127. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, ὀ.π., Ἀριθ.256-25γ/27 Μαρτίου 1833, ἔγγραφο τοῦ ἀπεσταλμένου παρά τοῦ Διοικητοῦ Ναυπλίας και Ἄργους, Π. Μάνεση, πρὸς τόν «Σοφολογιώτατον παρά της Σ. Κυβερνήσεως διορισθέντα ἡγούμενον... Ίωάσαφ Βυζάντιον» (Στό ἐξῆς Κατάστιχον VIII).

128. ὀ.π., Ἀριθ: Πρωτ. 2594/31 Μαρτίου 1833.

τό όποιο διαφαίνεται τόσο ή κοινωνική προσφορά τής μονής όσο και ή προσφορά της στόν Άγώνα.

στ) Έγγραφο τοῦ Διοικητοῦ Ναυπλίας, Άλεξοπούλου, «Πρός τήν επί τῶν Εκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν τής Έπικρατείας»¹²⁹. Τό έγγραφο ἀναφέρεται στή γενική οικονομική κατάσταση τής μονής καί στήν ὑπάρξη σ' αὐτήν πολεμοφοδίων¹³⁰.

ζ) Κατάστιχο καταγραφῆς τῶν κινητῶν πραγμάτων τής μονής¹³¹ τά όποια παρέλαθεν ό προηγούμενος τής μονής Διονύσιος Μπεθάρδος τήν 13η Μαρτίου 1825 καί παρέδωκεν ό ίδιος στό διάδοχό του Άμφιλόχιο τήν 9η Ίουλίου 1832.

Ή Έπιτροπή πού συνέταξε τό Κατάστιχο ΙΧ στό Ναύπλιο ἀπετελεῖτο ἀπο τούς Κ. Νικηφόρο Χαρτοφύλακα Ίβηρίτη, 2) Γεώργιο Πλέσιο, 3) Άθανάσιο Σέκερη, 4) τόν Καθηγούμενο τής μονής Ίωάσαφ Βυζάντιο, 5) τόν προηγούμενο, Διονύσιο Μπεθάρδο.

Τό Κατάστιχο ΙΧ φέρει ήμερομηνία έναρξης τής σύνταξής του, τήν 21η Ίουλίου 1833 καί κλείεται ἀπό τή συντακτική έπιτροπή τήν 28η Αὐγούστου 1833. Ή σύνταξη τοῦ Καταστίχου ΙΧ πραγματοποιήθηκε ἀπό την παραπάνω Έπιτροπή σέ δώδεκα συνεδριάσεις. Έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι τό περιεχόμενό του δέν ἀποτελεῖ ἀπλή καταγραφή, ἀλλά παρουσιάζει διερευνητικό χαρακτήρα ὡς πρὸς τά ὑπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία τής μονής ή τυχόν αὐξομειώσεις τους. Άπό τό περιεχόμενό του επίσης μαρτυρεῖται ή έθνική προσφορά¹³² τής μονής καί ή έπικαιρότητα τής θέσης της. Έξ ἄλλου τά πρόσωπα πού

129. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Άριθ.602/6 Άπριλίου 1833.

130. ό.π.

131. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, ό.π., χ.ά.π.,/21 Ίουλίου 1833. (Στό έξής Κατάστιχον ΙΧ).

132. Βλ. Χριστόδουλο Κ. Παρασκευαΐδη, Ή συμβολή τῶν μετά τήν Άλωσιν Μονῶν καί μοναχῶν εἰς τήν Έθνικήν Παλιγγενεσίαν, Άνάτυπον εκ τής «Θεολογίας», Άθήναι 1971, σ.24. - Πρβλ. μέ Βασ. Σφυρόερα, Τοπική έπικράτηση τής Έπαναστάσεως, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', Άθήναι 1975, σ.188). - Ό Γεώργιος Πλέσιος ή Πλέσος ήταν επίσης Φιλικός (Βλ. Γ.Α. Μελετόπουλος, Ή Φιλική Έταιρεία, Άρχεΐον Π. Σέκερη, Άθήναι 1967, σ.112). Ό Άθανάσιος Σέκερης ὑπῆρξε ἀπό τά πρώτα μέλη τής Φιλικής Έταιρείας. (Βλ. σχετικά, Άλέξ. Δεσποτόπουλο, Ή Έλληνική Έπανάσταση 1821-1830, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', ό.π., σ.13). Ό ήγαύμενος Ίωάσαφ Βυζάντιος ὑπῆρξε καί αὐτός Φιλικός (Βλ. Άστέριο Άρχοντίδη, Ένας ἀπόστολος τής Φιλικής Έταιρείας, «Μακεδονικά», τ.13(1973), σ.192.

συγκροτούσαν τή συντακτική έπιτροπή του Καταστίχου ήταν σχεδόν όλοι Φιλικοί, δύο δέ από αυτούς έμποροι, γεγονός ένδεικτικό τής σκοπιμότητας του διορισμού τους για τήν έκτίμηση των οικονομικών τής μονής.

Ίδιαίτερος αναφέρομε μάλιστα ότι ό ένας από τά μέλη τής συντακτικής Έπιτροπής, ό Νικηφόρος Χαρτοφύλακας, Ίβηρίτης, μαζί μέ άλλους μοναχούς από τό "Άγιον "Όρος ύπήρξαν από τους πρώτους που μνήθηκαν στά άπελευθερωτικά σχέδια τής Φιλικής Έταιρείας και συνδέθηκαν μέ τή μεγάλη προσπάθεια των Φιλικών.

η) Έγγραφο - άπολογία του ήγουμένου Διονυσίου Μπεβάρδου¹³³. Άποτελεί σύντομο βιογραφικό άπολογητικό σημείωμα για νά άποδείξει τήν έντιμότητα μέ τήν όποία διαχειρίσθηκε τήν περιουσία τής μονής, αναφερόμενος σέ πρόσωπα και γεγονότα που ύπήρξαν τά κυριότερα αίτια για τή διασπάθισή της.

θ) Έγγραφο - άπολογία του Ίωάσαφ Βυζάντιου «Πρός τήν επί των Έκκλησιαστικών και τής Δημοσίας Έκπαιδεύσεως Γραμματείαν τής Έπικρατείας»¹³⁴.

Τό έγγραφο αυτό αναφέρεται στη διασπάθιση των οικονομικών τής μονής από τους Ά. Τζόκρη και Δ. Καλλέργη.

ι) Έγγραφο του Ίωάσαφ Βυζάντιου μέ τίτλο: «Λόγοι εις τάς παρατηρήσεις επί των λογαριασμών τής μονής Καρακαλά Έπιτροπής των επί του διακειμένου [...] ήγουμενείας του ύποφαινομένου»¹³⁵.

κ) Κώδικας τής μονής Ξηροκαστελλίου του 1834¹³⁶ από τον όποιον άντλούμε πληροφορίες για τήν οικονομική κίνηση τής μονής και συγκεκριμένα κατά τό χρονικό διάστημα από τό έτος

133. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Άριθ.1613/11 Όκτωβρίου 1833.

134. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, χ.ά.π., 14 Όκτωβρίου 1833.

135. ό.π., Άριθ.6513/23 Νοεμβρίου 1834.

136. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α', 85/1834 (Στό έξής Κατάστιχον Χ). Ό κώδικας φέρει στην 1η σελίδα τον τίτλο: «ΚΩΔΙΞ τής Ίερās Μονής του Καρακαλά, περιέχων τήν καταγραφήν τής όλης αυτής κινητής και άκινήτου περιουσίας. Τό προσωπικό των εν αυτή μοναζόντων και τήν κατ'έτος αυτής δοσοληψίαν κατά τά παρά τής Ίερās Συνόδου διαταχθέντα. Έν έτει 1834. Ηγουμενεύοντος του Κου Διονυσίου Μπεβάρδου». Ό Κώδικας αυτός είναι έλλιπής και άποτελεί γνήσιο άντίγραφο όμοίου, που βρίσκεται στο Άρχείο τής Μονής και επικυρώνεται τήν 24η Σεπτεμβρίου 1871 από τον Μητροπολίτη Άργολίδος Δανιήλ.

1820 ως τό 1849. Καί τό Κατάστιχο αὐτό συντάχθηκε κατ' ἐντολήν τῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας. Μαρτυρεῖ καί αὐτό γιά τά δεδομένα τῆς ἐποχῆς μορφωμένο συντάκτη καί περιέχει λεπτομερειακῶς καταγραφή τῆς κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας τῆς μονῆς. Σημαντικό στοιχείο τοῦ καταστίχου X εἶναι ἡ ἐνυπόγραφη μαρτυρία τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς γιά τήν κυριότητα τῆς μονῆς ὅσον ἀφορᾷ τά καταγραφέντα περιουσιακά της στοιχεία.

Στό Κατάστιχο ἐπίσης καταγράφονται «τό προσωπικόν τῶν μοναζόντων», ἡ «ιδιοκτησία τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς», πρόσωπα πού περιθάλλονται σ' αὐτήν, τό χρέος της πρὸς τό δημόσιο καί πρὸς διάφορους κατοίκους καί τά ἔσοδά της. Ἐκτός τῶν προαναφερθέντων ἀνεκδότων Καταστίχων καί ἐγγράφων πού χρησίμευσαν ὡς βασικές πηγές γιά τή συγγραφή τῆς μελέτης μας, χρησιμοποιήσαμε καί πλῆθος λυτῶν ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1822, 1824, 1825, 1832, 1833 καί 1834, πού εἶναι διεσπαρμένα κυρίως στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Οἱ πληροφορίες πού συγκεντρώσαμε γύρω ἀπό τό θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἀνάγονται χρονικῶς στό 14ο αἰώνα¹³⁷ καί φθάνουν ὡς τό 1834, σύμφωνα πάντοτε μέ τίς δημοσιευμένες καί ἀδημοσίευτες πηγές καί μελέτες. Ἰδιαιτέρως πλούσιο εἶναι τό ἀνέκδοτο κυρίως ἀρχεῖακό ὑλικό μας κατά τή Β' Βενετοκρατία (1685-1715), ὀλιγότερο γιά τό διάστημα πού μεσολαβεῖ ἀπό τήν ἀρχή τῆς Β' Τουρκοκρατίας (1715-1821) μέχρι τήν ἔναρξη τῆς Ἐπανάστασης λόγω καταστροφῆς τῶν Ἀρχείων. Πλούσιο ὡστόσο, ἀνέκδοτο κυρίως ἀρχεῖακό ὑλικό, ὑπάρχει κατά τήν περίοδο ἀπό τό 1821 ὡς τό 1834.

Τόσο οἱ διάφορες μελέτες πού σχετίζονται μέ τό θέμα μας ὅσο καί οἱ περιηγητές ἔγιναν ἀντικείμενο ἱστοριογραφικῆς ἐκμετάλλευσης καί ἀφοῦ ἔγινε ἔλεγχος τῆς ἀξιοπιστίας τους, χρησιμοποιήθηκαν γιά νά ἐπαληθευθεῖ ἢ νά ἐρμηνευθεῖ ἡ ἀρχεῖακή μαρτυρία, ὅπου κρίθηκε ἀπαραίτητο.

Ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι ἀποτέλεσμα μακροχρόνιας ἔρευνας σέ διάφορα Ἀρχεῖα καί Βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδας καί τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Ἰδιαιτέρως πολύτιμο ἀρχεῖακό ὑλικό βρῆκα στό

137. Βλ. παραπάνω, σ. 19-21 γιά τοὺς καταλόγους κάστρων τῆς περιοχῆς ὅπου θρῖσκέται ἡ μονή.

«Κέντρο Έρευνας Μεσαιωνικοῦ καί Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, στά Ἀρχεῖα τῆς Ἱστορικής Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας Ἑλλάδος, στά Ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στό Ἀρχεῖο «Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», Ἰνστιτούτο Γεωλογικῶν Ἐρευνῶν, στά Ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος, στά Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, (Archivio di Stato di Venezia), ὅπου ἐρεύνησα ἰδιαίτερος τούς φακέλλους τοῦ Ἀρχείου Grimani, τῶν Proveditori da Terra e da Mar, τῶν Sindici Inquisitori in Terraferma e Levante. Ἐπίσης ἔκανα ἔρευνα γιά τό θέμα μου στά Βενετικά Ἀρχεῖα τοῦ Μουσείου Κορρέρ (Archivio del Museo Correr) στά Ἀρχεῖα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (Biblioteca Marciana Nazionale), στήν Βιβλιοθήκη καί Ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, στά Ἀρχεῖα τῆς Bibliothéque Nationale de Paris. Χρειάσθηκε ἐπίσης νά ἀλληλογραφῆσω μέ τούς ὑπευθύνους πολλῶν Ἀρχείων καί Βιβλιοθηκῶν στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό καί οἱ ὅποιοι μέ πολλή προθυμία πάντοτε μοῦ ἀπέστειλαν ὅ,τι ζήτησα. Ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα κρίθηκε θεβαίως ἀπαραίτητη ἀρκετές φορές.

Ὡς πρός τόν τρόπο συγγραφῆς τῆς μελέτης σημειῶνω τά ἑξῆς: Δημοσιεύω ὅπου χρειάσθηκε ἀποσπάσματα ἐγγράφων στό κείμενο ἐνῶ τό πλήρες κείμενο τῶν ἐγγράφων στό Α΄ Παράρτημα ὅπως ἔχουν, μέ ὅλες τίς παραλείψεις, τή δική τους ὀρθογραφία καί τούς σολοικισμούς καί κεφαλαιογραφῶ μόνο τά κύρια ὀνόματα. Ὅπου ἡ ἀρχεῖακή ταξινόμηση δέν εἶναι συστηματική, ἡ δέν ὑπάρχει σελιδαρίθμηση ἢ ἄλλες ἐνδείξεις, παραπέμπω στούς φακέλλους κατά τό περιεχόμενο ἢ τή χρονολογία τους ἢ σέ κάποιους ἐνδεικτικούς ἀριθμούς πού φέρουν ἐνῶ στά Κατάστιχα δίνω συμβολική λατινική ἀρίθμηση. Στά ἔγγραφα τῆς ὀθωνικῆς περιόδου πού χρονολογοῦνται μέ τό νέο καί παλαιό ἡμερολόγιο, διατηρεῖται ἡ διπλή ἡμερομηνία.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τό Ναύπλιο, όπου βρίσκεται ή μονή Ξηροκαστελλίου, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο¹³⁸ στην έλληνική ιστορία από τών αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Υπήρξε έκτός τών άλλων τό ναυτικό καί στρατιωτικό κέντρο τών ξένων δυναστών, Φράγκων, Ένετών καί Τούρκων¹³⁹ καί κατά τήν Έπανάσταση συνέβαλε τά μέγιστα στή διάσωση τής ανεξαρτησίας του έθνους¹⁴⁰.

Τό γεγονός ότι ή μονή υπήρξε βυζαντινή¹⁴¹, δικαιολογεί τή διαπίστωση ότι ή ιστορία της συμπλέκεται μέ τήν καθόλου ναυπλιακή ιστορία κατά τήν περίοδο αυτή καί τούς μετέπειτα χρόνους μέχρι τών ήμερών μας, γι' αυτό τό ύλικό πού βρέθηκε γιά τό θέμα μας είναι ένδεικτικό τών ιστορικών τομών καί διακυμάνσεων στό χώρο αυτό.

Γιά νά συνδέσουμε κατ'άρχήν τό θέμα μας μέ τήν ιστορία τής Πελοποννήσου επιβάλλεται νά διακρίνουμε δύο φάσεις, πού παρακολουθοῦν ως ένα σημείο τούς ρυθμούς τής γενικής ιστορίας¹⁴². Η πρώτη φάση, από τό 1204 ως τό 1460, χαρακτηρίζεται από τή συνύπαρξη στην Πελοπόννησο, έκτός από τίς μικρές βενετικές κτήσεις, δύο ανταγωνιστικών κρατιδίων του φράγκικου Πριγκηπάτου καί του βυζαντινού Δεσποτάτου¹⁴³. Οί δύο αυτοί σχηματισμοί ένω διατηροῦσαν σημαντική αυτονομία δράσης, άποτελοῦσαν αναπόσπαστα τμήματα δύο πολύ εύρύτερων καί διαφορετικών θεσμικών συνόλων του φράγκικου φεουδαρχικού κόσμου καί του βυζαντινού αντίστοιχα, πράγμα πού άποτελοῦσε ανεξάντλητη πηγή αντιθέσεων τόσο στό επίπεδο τών ένδιαφερομένων δυνάμεων γενικά όσο καί στό τοπικό επίπεδο¹⁴⁴.

138. Βλ. γενικώς σχετικά μέ τό Ναύπλιο, Μιχαήλ Γ. Λαμπρινίδη, 'Η Ναυπλία από τών αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τών καθ' ήμάς, 'Ιστορική Μελέτη, έκδ. 2η, 'Αθήνα 1950. - Άγγελος Κλεισιούνη, Ναυπλιακή Βιβλιογραφία, «Χρονικά του Μοριά», τόμ. α' (1952), σ. 77-82. Δημήτριος Πετρόπουλος, Πελοποννησιακή Βιβλιογραφία 1950-1956, «Πελοποννησιακά», τόμ. Α' (1956), σ. 462-469.

139. Μιχ. Λαμπρινίδη, ό.π., σ.7.

140. ό.π.

141. Βλ. παρακάτω γιά τήν ίδρυση τής μονής, σ.81 κ.έ.

142. Βασίλης Παναγιώτοπουλος, Πληθυσμός καί οικισμοί τής Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας, 'Αθήνα 1985, σ.25

143. ό.π.

144. ό.π., σ.25-26

Ἡ δεύτερη φάση φθάνει ὡς τὸ 1685, ὁπότε ἡ Πελοπόννησος ἐνοποιεῖται ὑπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία¹⁴⁵ μὲ ὅλες τὶς ἐπιπτώσεις στὸν Πελοποννησιακὸ χῶρο.

Τὸ Ναύπλιο φέρει ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη τῶν ἐθνοτήτων ποὺ διασταυρώθηκαν στὴ γῆ τῆς Πελοποννήσου, Βυζαντινῶν, Τούρκων, Φράγκων καὶ ἄλλων Δυτικοευρωπαίων, ὅπως τῶν Καταλανῶν καὶ τῶν Βενετῶν¹⁴⁶.

Μετά τὴν κατάκτηση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους τὸ 1204 καὶ τὴ διάλυση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Φράγκοι πρίγκηπες κατέλαβαν προοδευτικὰ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἐπέβαλαν στὸν τόπο τὰ ἔθιμα καὶ τὸ δίκαιό τους¹⁴⁷.

Τὸ 1259 στὴ μάχη τῆς Πελαγονίας ἠττήθηκε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἓνα φράγκικο ἐκστρατευτικὸ σῶμα ὑπὸ τὸν Γοδεφρείδο, ἐνῶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐπανέκτησαν ὡς ἓνα σημεῖο τὴν ἐξουσία στὴν Πελοπόννησο¹⁴⁸. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐξαπέλυσαν γενικὴ ἀντεπίθεση κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν Σταυροφόρων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπανάκτηση τῆς πόλης τὸ 1261¹⁴⁹. Οἱ Βυζαντινοὶ τοῦ Δεσποτάτου ἔκαμψαν τὸ 1430 τὶς τελευταῖες φράγκικες ἀντιστάσεις καὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχία τους σ' ὅλη τὴ χώρα¹⁵⁰.

Οἱ μόνοι ξένοι ποὺ ὄχι μόνο δέν ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀλλὰ, παρά τὶς ἀναπόφευκτες περιοδικές προστριβές, διατήρησαν φιλικές σχέσεις μαζί τους, ἦταν οἱ Βενετοί. Τὸ 1206 οἱ Βενετοὶ κατέλαβαν τὴ Μεθώνη καὶ Κορώνη καὶ τὸ 1389 κυρίεψαν τὴν Ἀργολίδα καὶ τὸ Ναύπλιο.

Τὸ 1388 κατέλαβαν ἓνα σημαντικὸ τμῆμα τῆς Ἀργολίδας (Ναύπλιο, Ἄργος, Κυβέρι καὶ Θερμίσι¹⁵¹), ἔσπευσαν μάλιστα νὰ

145. Βασίλης Παναγιωτόπουλος ὁ.π., σ. 17-18.

146. ὁ.π., σ.18

147. Βλ. ὁ.π. σ. 19. Βλ. πρόχειρα γιὰ τὴ φραγκικὴ κυριαρχία στὴν Ἑλλάδα, P. Torring, *Le regime agraire dans le Peloponnèse latin au XIe siecle, L' Hellenisme Contemporain* 10, (1956), σ. 255-295. J. Lognon, *La vie rurale dans la Grèce franque, Journal des Savants*, (1965), σ. 343 -357 κ.ά.

148. ὁ.π., σ.20

149. ὁ.π.

150. ὁ.π., A. Bon, *La Morée Franque, Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la Principauté d' Achaïa*, Παρίσι 1969, σ. 263, 275. - Μ. Γ. Λαμπρυνίδης, ὁ.π., σ. 105, 108.

151. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, ὁ.π., σ.22.

ἀποστέλλουν στό Ναύπλιο ὡς ἕκτακτο ἀπεσταλμένο καί Προβλεπτή (Proveditor), τόν Περάτσο Μαλιπιέρο (Perazzo Malipiero), ὁ ὁποῖος κατέφθασε μέ ἰσχυρές δυνάμεις στό Ναύπλιο καί τό κατέλαβε μέ τή συναίνεση τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλης, τήν 26ῆ Ἰανουαρίου 1389¹⁵². Ἀργότερα, τό 1464, οἱ Βενετοί ἔγιναν κύριοι τῆς Μονεμβασίας¹⁵³. Ἡ περίοδος τῆς Α΄ Βενετοκρατίας στήν περιοχή διήρκεσε μέχρι τό 1540. Οἱ βενετικές κτήσεις τῆς Πελοποννήσου καί φυσικά τό Ἄργος καί τό Ναύπλιο πέρασαν προοδευτικά στήν τουρκική κυριαρχία, στά 1540¹⁵⁴.

Ἡ συμμετοχή τῆς Βενετίας στά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα στόν ἱερό συνασπισμό τοῦ Linz εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά κατακτήσει τήν Πελοπόννησο¹⁵⁵. Ἡ σπουδαιότερη κατάκτηση τῶν Βενετῶν τό 1686 ἦταν ἡ πρωτεύουσα καί τό στρατιωτικό κέντρο τῆς τουρκοκρατούμενης Πελοποννήσου, τό Ναύπλιο¹⁵⁶. Ἡ Β΄ Βενετοκρατία διήρκεσε μέχρι τό 1715 στήν Πελοπόννησο, τό Ναύπλιο ὁμῶς ἀλώθηκε τόν Ἰούλιο τοῦ 1715¹⁵⁷.

Ἡ περίοδος τῆς Β΄ Βενετοκρατίας (1685-1715) ἀποτελεῖ πραγματική τομή στήν ἱστορία τοῦ κορμοῦ τῆς Πελοποννήσου καί τοῦ Ναυπλίου γενικότερα, πού ὀρίσθηκε ὡς πρωτεύουσα τῆς κτήσης τοῦ Regno di Morea¹⁵⁸. Χάρη στό ἄφθονο ἀνέκδοτο ἀρχεῖακό ὕλικό πού βρήκαμε καί πού συνδέεται μέ τό θέμα μας, μποροῦμε καλύτερα νά γνωρίσουμε τήν παραπάνω ἱστορική περίοδο καί συγχρόνως τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας πού προηγήθηκε καί ἐκείνη πού ἀκολούθησε¹⁵⁹.

Στό τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα παρουσιάζεται ἡ ἐθνική ἀφύπνιση¹⁶⁰, πού ὀφείλεται τά μέγιστα καί στούς ρωσοτουρκικούς πολέμους. Τά Ὀρλωφικά στήν Πελοπόννησο (1769) καί ἡ γενικότερη ἔκρυθμη κατάσταση ἐπηρεάζουν τά οἰκονομικά τῆς μονῆς,

152. Μιχ. Λαμπруνίδης, ὀ.π., σ. 106. - Βασίλης Παναγιωτόπουλος, ὀ.π., 44 σ.20-22.

153. ὀ.π.

154. ὀ.π.

155. Κ. Ντόκος-Γεώρ. Παναγόπουλος, ὀ.π. σ. 11

156. Ἰωάννης Χασιώτης, Οἱ Βενετοί στήν Πελοπόννησο, Ι.Ε.Ε., τ. ΙΑ΄, Ἀθήναι 1975, σ. 24.

157. Μιχ. Λαμπруνίδης, ὀ.π., σ. 278. - Ἰωάν. Χασιώτης, ὀ.π., σ. 42-43.

158. Κων/νος Ντόκος - Γεώρ. Παναγόπουλος, ὀ.π., σ. 12

159. Βλ. παρακάτω, Κεφ. Β΄, σ. 88-118.

160. Νίκος Γ. Σβορώνος, ὀ.π., σ.51.

τήν ἐν γένει λειτουργία καί δομική της υπόσταση, ὅπως διαφαίνεται ἀπό τὰ δύο σιγίλλιά της¹⁶¹.

Κατά την περίοδο τῆς Β΄ Τουρκοκρατίας (1715-1821) καί καθ' ὅλη τή διάρκειά τῆς Ἐπανάστασης, τό Ναύπλιο ἀποτέλεσε προμαχῶνα γιά τήν ἀντίσταση κατά τῶν Τούρκων, ἄσυλο γιά τήν Ἐπανάσταση καί τήν προσωρινή Κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδας¹⁶². Κατά τήν περίοδο αὐτή πολύτιμη ὑπῆρξε ἡ συμβολή καί τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου, ἡ ὁποία δέν μένει ἀμέτοχη στήν ἱστορική ἔνταση τῆς ἐποχῆς, ὅπως μαρτυροῦν τὰ διασωζόμενα πατριαρχικά σιγίλλια καί τὰ μεταγενέστερα τῆς περιόδου αὐτῆς Κατάστιχα καί ἔγγραφα¹⁶³.

Παρακολουθοῦμε τήν ἱστορική πορεία της καί κατά τήν Καποδιστριακή περίοδο (6 Ἰανουαρίου 1828 ὡς τήν ἡμέρα τῆς δολοφονίας τοῦ Ἰωάν. Καποδίστρια, τήν 27 Σεπτεμβρίου 1831)¹⁶⁴.

Ἡ ἱστορία της ἐμπίπτει στά πλαίσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς, οἰκονομικῆς, παιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ πρώτου Κυβερνήτη.

Ἡ μονή ζεῖ ἔντονα τήν πολυτάραχη περίοδο ἀναρχίας καί ἀλλεπάλληλων πολιτικῶν μεταβολῶν (1832-1833), ὅπως ἀπέδειξε καί γιά τήν παραπάνω περίοδο ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα.

Κατά τήν ὀθωνική περίοδο, λόγω αἰσθητῆς οἰκονομικῆς ὑπεροχῆς της σέ σχέση μέ ἄλλες μονές, δέν διαλύεται, διατηρεῖται καί ἐπιβιώνει μέ ὅλες τίς ἱστορικές της διακυμάνσεις κυρίως στόν οἰκονομικό τομέα. Ἡ τραγική κατάσταση τῆς χώρας κατά τό 1833 ἀπό πλευρᾶς δημοσιονομικῆς, οἰκονομικῆς, διοικητικῆς¹⁶⁵ εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις στή μονή¹⁶⁶.

161. Τό σιγίλλιο τοῦ Γαβριήλ Δ΄ (1782) περιέχεται στόν Cod. Parisinus, suppl. Græc. 707, no 60. -Βλ. γιά τό σιγίλλιο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, Ἄνωνύμως, ἀνέκδοτον μολυβδόθυλλον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, «Παρνασσός», τ. 2 (1878), σ. 237-238 καί Ἐφημερίδα «Ἀνεξαρτησία», ἀ.φ.251, Ναύπλιον 9 Μαρτίου 1878, ὁ.π., σ.2-3.

162. Μιχ. Λαμπρινίδης, ὁ.π., σ.5.

163. Βλ. παρακάτω, Κεφ. Β΄, σελ.118 κ.έ.

164. Ἐλένη Ε. Κούρκου, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ἄνθρωπος ὁ διπλωμάτης, 1800-1828 ἐκδ. 6η, Ἀθήνα 1990, σ.2

165. Βλ. Μενέλαο Τουρτόγλου, Σχέσεις Πολιτείας καί Ἐκκλησίας, «Πελοποννησιακά», τ. 16 (1985-1986), σ. 75-76. - Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ.Α΄ Ἀθήνα 1920, σ. 133-134, -Ἰωάν. Πετρόπουλος- Λίκ. Κουμαριανοῦ, Περίοδος τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνος 1833-1862, Ι.Ε.Ε., τ. ΙΓ΄ Ἀθήνα 1977, σ.41,42.

166. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 221, Ἀριθ. Πρωτ. 1547/9 Μαρτίου 1833. -Ἀριθ. Πρωτ. 1557/9 Μαρτίου 1833 καί χ.ἀ.π., 1/13 Μαρτίου 1833.

Καθ' ὅλη τήν πολυκύμαντη περίοδο στήν Ἑλλάδα καί στόν ναυπλιακό χῶρο εἰδικότερα καί κυρίως ἀπό τό 1696-1834, μέ τή βοήθεια κυρίως τοῦ ἀρχεῖκου ὑλικοῦ μας παρακολουθοῦμε τήν ἱστορία τῆς μονῆς ἢ ὁποῖα συμπλέκεται μέ τήν καθόλου ἱστορία τοῦ Ναυπλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΑ Η΄ ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

1. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

Η μονή Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά ἢ Ξηροκαστελλίου βρίσκεται σέ ἀπόσταση δεκατριῶν χιλιομέτρων ἀπό τό Ναύπλιο¹, στίς πλαγιές τοῦ Ἀραχναίου καί σέ ὕψος 300 μέτρων² ἀπό τή θάλασσα, ἐπάνω ἀπό τό χωριό Σουληνάρι καί στά ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ Ἁγίος Ἀδριανός Ναυπλίας (Κατσιγκρι), ὅπου ὑπάρχει «λόφος τις πετρώδης ὠχυρωμένος παλαιόθεν ὡς κάστρον»³.

Στοιχεῖα γιά τήν τοπογραφία τῆς μονῆς Καρακαλά ἢ Ξηρο-

1. Ντιάνα Ἀντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, Τά Ἑλληνικά Μοναστήρια Πελοπόννησος, τ.Α΄, Ἀθήνα 1976, σ.40. - Σπ. Κοκκίνης, Μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1976, σ.85.
2. Σύμφωνα μέ τίς ἀκριβεῖς μετρήσεις τῆς Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ (Μηχανογραφικές καταστάσεις, σ.16, χ.τ., χ.χ.).
3. Ἀνδρέας Ἐμμ. Κεραμίδας, Ἀργολικά, ἀπό τό ἀνέκδοτο χειρόγραφο τοῦ Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ «Ἑλλάδος περιήγησις», τῆς συλλογῆς Γιάννη Βλαχογιάννη τῶν Γ.Α.Κ., χειρόγραφα (Γεωγραφικά - Ἱστορικά) ἀρ. 51, Ἄργος 1981, σ.77.

καυτελλίου⁴ άντλοῦμε από άρχεία⁵, περιγηγής⁶, τοπογραφικές⁷ και χαρτογραφικές μελέτες⁸.

Οί έργασίες πού έγιναν κατά καιρούς, μαρτυροῦν τή

4. Για τήν όνομασία τής μονής βλ. παρακάτω, σ.56-60.
5. A.S.V., A.G., B.54/157, φ.137r-138v. - Έγγραφο - Κτηματολόγιο (1696), Άναδημοσιεύεται από τόν Κων. Ντόκο, 'Η έν Πελοποννήσῳ έκκλησιαστική περιουσία κατά τήν Β' Ένετοκρατία, «Byzantinisch - Neugrichische Jahrbücher, (1971-1974), τ.21(1976), σ. 110-111. - A.S.V., S.I., No 81, Catastico Ordinario di Napoli di Romania (1700) ή στο έξής Κατάστιχο V, φ.2v, 5v. - ΚΕΜΝΕΑΑ, Catastico Particolare di Napoli di Romania και στο έξής Κατάστιχο VI, φ.41v, 63r, 81v - 82r, 82v - 83r.- A.I.M.A., Φ.Α' (1834-1902), Άνέκδοτος Προϋπολογισμός τής Μονής Ξηροκαστελλίου, Άριθ.1857/20 Νοεμβρίου 1886, όπου αναφέρεται: οί «συνεχώς έπισκεπτόμενοι τήν μονήν ξένοι, ένεκεν τής κεντρικής τοποθεσίας αυτής».
6. Βλ. Ν. Παπαχατζή, Παυσανίου Έλλάδος περιήγησις, Κορινθιακά και Λακωνικά (Είσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Νικ. Παπαχατζή), Άθήνα 1976, II, 25.10, σ.197-198. - Άγαμέμνων Τσελίκας, Ταξιδιωτικές άναμνήσεις από Έερατικό δίπτυχο τής μονής Όμπλοῦ Πατρών «Έρανιστής», 10 (1972), σ.24. (Οί είδήσεις πού προέρχονται από τόν γραφέα - ταξιδιώτη τών παραπάνω ένθυμύσεων είναι τής 10ης Ιουλίου 1739. - Simone Pomardi, Viaggio nella Grecia negli anni 1804, 1805, e 1806, Ρώμη 1820, σ.127-128. - Captain T. Ambercromby Trant, Narrative of a journey through Greece in 1830, Λονδίνο 1830, σ.115. - J.A. Buchon, La Crée continental et la Morée, voyage se jour, et etudes historiques, Παρίσι 1847, σ.375-377. - Άνδρέας Έμμ. Κεραμίδας, Διονυσίου Πύρρου του Θετταλοῦ, ό.π., σ.77 (Σύμφωνα με κριτικές παρατηρήσεις του σχολιαστή τών «Άργολικών», Άνδρέα Κεραμίδα, ό.π., σ.16, ό Πύρρος ό Θετταλός έπεξεργάστηκε πιθανώς τό Κεφάλαιο τών Άργολικών μετά τό 1815). - William Miller, 'Η Έλλάς τών Ρωμαίων Φράγκων και Τούρκων (μετάφραση Σπυρ. Λάμπρου), Άθήνα 1927, σ.9.
7. Τοπογραφικές άποτυπώσεις περιέχονται στα προαναφερθέντα άνέκδοτα βενετικά Κατάστιχα: Κατάστιχον V, ό.π., Κατάστιχον VI, ό.π. - Περισσότερες πληροφορίες για τήν τοπογραφία τής μονής βλ. M. Bory de Saint Vincent, Expedition, scientifique de Morée, enterprise et publie par ordre du gouvernement Francaise, Travaux de la section des sciences physiques, Παρίσι 1831-1835, Pl.III. - Βλ. και μελέτη Έλένης Κούκκου, Άνέκδοτο υπόμνημα του Saint Vincent, για τήν έπιστημονική γαλλική άποστολή στην Πελοπόννησο του 1829, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.» σ.29(1986), σ.100, όπου αναφέρεται ό σκοπός τής έπιστημονικής άποστολής στην Έλλάδα. - Περισσότερες πληροφορίες για τήν τοπογραφία τής μονής βλ. Antoine Bon, La Morée Franque, Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d' Achaia, Παρίσι 1969, σ.486. - Άντ. Μηλιαράκη, Γεωγραφία Πολιτική Νέα και Άρχαία του Νομοῦ Άργολίδος και Κορινθίας, Άθήνα 1886, σ.76 και χάρτης έκτος κειμένου. - Βούλα Κόντη, Συμβολή στην 'Ιστορική Γεωγραφία του Νομοῦ Άργολίδας, Σύμμκτα Κέντρου Βυζαντινών Έρευνών του Ε.Ι.Ε., 5 (1983), σ.195. - 'Ιδιαίτέρως πολύτιμες και άκριβείς είναι οί τοπογραφικές μελέτες τής Γεωγραφικής 'Υπηρεσίας Στρατοῦ. 'Η 'Υπηρεσία αυτή μās παραχώρησε εύγενώς τίς τοπογραφικές μελέτες της για τό Ναύπλιο και τήν Άργολίδα.
8. Βλ. Παράρτημα Β', άριθ.14, Χάρτη τής γαλλικής άποστολής του 1829, κλίμακας: 1:200.000 πού έκδόθηκε στο Παρίσι τό 1852, Άρ.15. - Χάρτη τής Έθνικής Στατιστικής 'Υπηρεσίας τής Έλλάδος, Κλίμακας 1:200.000, Άθήνα 1972, Άριθ. 16. - Χάρτη τής Γεωγραφικής 'Υπηρεσίας Στρατοῦ, Κλίμακας 1:50.000, Άθήνα, 1977.

σπουδαιότητα τῆς περιοχῆς⁹ πού ἴσως γι' αὐτό τό λόγο προτιμήθηκε γιά τήν ἴδρυση τῆς μονῆς στό σημεῖο αὐτό. Ὁ Βον ἄλλωστε τονίζοντας τή στρατηγική σημασία τῆς περιοχῆς, ἰσχυρίζεται ὅτι τό Ξηροκαστέλλι μαζί μέ τό Λυγουριό ἦταν τόσο καλά ὄχυρωμένα, ὥστε θά μπορούσαν νά ἀνακόψουν κάθε στρατιωτική ἐπιδρομή, πού θά προερχόταν ἀπό τήν πεδιάδα Ναυπλίου καί Ἄργους¹⁰. Ἡ πληροφορία αὐτή ἐπιβεβαιώνεται ἂν λάβομε ὑπ' ὄψιν τό γεγονός ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ὅποτε χρειάσθηκε, ἀντιμετώπισαν τίς ἐπιθέσεις τῶν Καταλανῶν καί τῶν Τούρκων¹¹.

Ἡ περιοχή ὅπου βρισκόταν ἡ μονή Ξηροκαστελλίου ἦταν ὄχυρωμένη ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι στήν ἀριστερή πλευρά τοῦ σημερινοῦ δημοσίου δρόμου Ναυπλίου - Λυγουριοῦ ὑπῆρχαν δύο ὄχυρωμένες ἀκροπόλεις¹², πού ταυτίζονται μέ τίς σημερινές θέσεις Καζάρμα καί Καστράκι¹³. Τό τεῖχος πού σώζεται ἀπό τήν πλευρά τοῦ δρόμου καί εἶναι πολυγωνικά κτισμένο, θεωρεῖται ἀπό τούς σχολιαστές τοῦ Παυσανία ὅτι εἶναι τοῦ 4ου π.χ. αἰώνα¹⁴. Ὁ Buchon περιγράφοντας τήν περιοχή ἀναλυτικότερα ταυτίζει τό κάστρο Καζάρμα μέ τό Ξηροκαστέλλι¹⁵ καί ἀποδίδει τό ὄνομά του στήν ξηρότητα τοῦ τόπου ὅπου βρίσκεται. Ὁ ἴδιος ἐπισημαίνει τήν ὑπαρξη στήν περιοχή σειρᾶς ἐρειπωμένων φρουρίων, πού, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ, εἶχαν δομηθεῖ ἀπό πέτρες τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες κατά τήν ἐπίσκεψή του ἐκεῖ ἦταν ἐγκατεσπαρμένες στή γύρω περιοχή. Ὁ Buchon διατυπώνει τήν ἀποψη ὅτι στήν περιοχή ἐκείνη ὑπῆρχε μία μεγάλη ἑλληνική πόλη. Ὑπογραμμίζει ἐπίσης τήν ὑπαρξη λίγων «*βυζαντινῶν ἀπομεινარიῶν*». Ὁμοίως καί οἱ J. Lognon - P. Torring ταυτίζουν τό Ξηροκαστέλλι μέ τό «*κλασσικό ὄχυρό*» Καζάρμα, πού βρίσκεται τέσσερα καί μισό χιλιόμετρα ἀνατολικά τῆς μονῆς¹⁶.

9. Antoine Bon, ὀ.π.

10. A. Bon, ὀ.π., σ.486.

11. ὀ.π.

12. Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησις, ὀ.π., σ. 197-198.

13. Βλ. σχόλια περιηγητῶν καί μελετητῶν σ. 47-56.

14. Βλ. ὀ.π., τὰ σχόλια τοῦ Νικ. Παπαχατζῆ στίς πληροφορίες πού μᾶς δίνει ὁ Παυσανίας.

15. J. A. Buchon, ὀ.π., σ.376-377.

16. J. Lognon - P. Torring, Documents sur la Regime des Terres dans la principauté de Morée au XIVe siecle (Documents et Recherches sur l' economie des byzantins, islamiques, et slaves et leurs relations commerciales au moyen age 9), Παρίσι 1969, σ.258.

Στίς προηγούμενες μαρτυρίες προστίθεται καί εκείνη τοῦ περιηγητῆ Simone Romardi¹⁷, ὁ ὁποῖος ἐπεσήμανε τόν «ἀρχαῖο πύργο Ξηροκαστέλλι» κατά τό ταξίδι του στήν Ἑλλάδα στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα καί παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀρχιτεκτονικές ἐπεμβάσεις πού εἶχαν γίνει σ'αὐτόν ὀφείλονταν στούς Βενετούς πού ἔγιναν κύριοι τῆς περιοχῆς. Ἄξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ πρόσθετη εἰδηση πού μᾶς δίνει ὅτι στήν περιοχή ὑπῆρχε τό «ἀρχαῖο κάστρο τῆς Λήσσης καί ναῖδριο τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς»¹⁸.

Ὁ Ι. Σφηκόπουλος καί ἡ Βούλα Κόντη μελετώντας τήν ἀρχιτεκτονική μορφή τοῦ κάστρου Ξηροκαστελλίου, ὁδηγήθηκαν στό συμπέρασμα ὅτι ἀνήκε στήν ἀρχαία ἑλληνική ἐποχή¹⁹. Ὁ Σφηκόπουλος ἐπίσης ἰσχυρίζεται ὅτι, λόγω τῆς σπουδαιότητάς του, τό κάστρο χρησιμοποιοῦντο γιά τήν ἀμυνα τῆς περιοχῆς ἀκόμη καί κατά τούς βυζαντινούς χρόνους καί παρατήρησε ὅτι οἱ «δύο στρογγυλοί πύργοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πού ἦσαν κατασκευασμένοι ἐπάνω στά λείψανα τῶν ἀρχαίων κατασκευῶν στέκονταν ἀκόμη ὄρθιοι»²⁰ καί ὅτι «τά τεῖχη εἶχαν ἐμφανῆ σημεῖα ὑπερύψωσης κατά τή βυζαντινή ὀχυρωματική»²¹. Ἡ προσωπική μας γνώμη εἶναι ὅτι τό Ξηροκαστέλλι ἦταν πιθανῶς κάστρο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐποχῆς, τό ὁποῖο δέχθηκε ἐπεμβάσεις στή ροή τοῦ χρόνου γιά λόγους ἀμυντικούς.

Ἡ ἀρχαιότητα τῶν κτισμάτων καί κάστρων τῆς περιοχῆς ἐνισχύεται καί ἀπό τήν περιγραφή τοῦ William Miller κατά τήν περιοδεία του ἀνά τήν Πελοπόννησο τό 1904²², ὁ ὁποῖος σημειώνει τά ἑξῆς: «Κομψόν Βυζαντιακόν ἐκκλησίδριον²³, τό μόνον ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρα τό ἐπιβλητικόν ἐπί λόφου τινός κάστρον Καζάρμα καί πρωτόγονός τις γέφυρα κυκλωπέου κατασκευῆς εἶναι τά μόνα διακόπτοντα τήν μονοτονίαν τῆς μακρᾶς μέχρι Ναυπλίου ἀμαξοδρομίας»²⁴.

17. Simone Romardi, ὀ.π., σ.127-128.

18. ὀ.π. - Πρβλ. καί μέ Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησιν, ὀ.π.

19. Ἰωάν. Σφηκόπουλος. Τά μεσαιωνικά κάστρα τοῦ Μοριά, Ἀθήνα 1968, σ.106-107-. Βούλα Κόντη, ὀ.π., σ.195.

20. (Ἐννοεῖ προφανῶς πύργους τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς).

21. Σφηκόπουλος, ὀ.π.

22. Βλ. Διονύσιο Α. Ζακυθινό, William Miller, «Νέα Ἑστία», τ.40 (1946), σ.727-731.

23. Πρόκειται πιθανῶς γιά τή βυζαντινή ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου πού ἀνήκε στή μονή Ξηροκαστελλίου. - Πρβλ. μέ Κτηματολόγιο 1696(Ι) καί Κατάστιχο VI (1703-1705), φ.81ν-82r καί Captain T. Ambercromby Trant, ὀ.π., σ.116.

24. William Miller, Ἡ Ἑλλάς τῶν Ρωμαίων, Φράγκων καί Τούρκων (μετάφραση Σπυρ. Λάμπρου), Ἀθήνα 1927, σ.9.

Τὴν πολλαπλῆ ἐπισήμανση τῆς ὑπαρξης κάστρων στὴν γύρω ἀπὸ τὴ μονὴ περιοχὴ ἐπιβεβαιώνουν κατάλογοι κάστρων στοὺς ὁποίους τὸ Ξηροκαστέλλι ἀναφέρεται μὲ διάφορους τύπους ὀνομάτων²⁵.

Ὁ ἀρχαιότερος κατάλογος κάστρων ἀνάγεται στὸ 1364 καὶ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Karl Hopf²⁶.

Τὸ Ξηροκαστέλλι ἀπαντᾷ καὶ τὸ 1377 σὲ κατάλογο φέουδων ποὺ δημοσίευσε ὁ Bon²⁷ καὶ ὑπαγόταν στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς Καστελλανίας²⁸ Κορίνθου²⁹ ποὺ ἀνῆκε στὸ Νικόλαο Ἀτζαγιόλι³⁰. Κατὰ τὸν Bon τὸ 1377 ὑπῆρχαν στὴ περιοχὴ καὶ οἱ πύργοι «*Basilicate*» (Βασιλικά), τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Πολυφέγγου, τὸ Σερκαστέλλι (Ξηροκαστέλλι), Ἀγγελόκαστρο, Pyegata (ἐννοεῖ προφανῶς τὴν Πιάδα) καὶ τὸ Λυγουριό³¹.

Τὸ Ξηροκαστέλλι ἐπίσης μαζί μὲ ἄλλα κάστρα τῆς περιοχῆς ἀναφέρεται σὲ κατάλογο κάστρων τῆς Πελοποννήσου τοῦ 1450 ποὺ περιέχεται σὲ κώδικα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης³².

Κατὰ τὸν McLead σώθηκαν τέσσερις βενετικοὶ κατάλογοι τῶν κάστρων τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Τουρκοβενετικοῦ πολέμου (1463-1479)³³.

Δύο κατάλογοι τοῦ 1463 καὶ 1467, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χειρόγραφο *Annali Veneti* τοῦ Stefano Magno (1500-1572), δημοσιεύθηκαν στὸ Βερολίνο τὸ 1873 ἀπὸ τὸν Karl Hopf³⁴.

-
25. Βλ. παρακάτω στὸ μέρος τῆς ἐργασίας μας γιὰ τὴν ὀνομασίᾳ τῆς μονῆς, σ.51 κ.έ.
  26. Karl Hopf, *Chroniques Greco - Romanes inedites ou peu connues, publie avec notes et tables genealogiques*, Βερολίνο 1873, σ.227-229. - Σφηκόπουλος, ὁ.π., σ.34-36, 107.
  27. A. Bon, ὁ.π., σ.486.
  28. Πρόχειρα γιὰ τὸν ὄρο Καστελλανία βλ. Ν.Α. Βέη, Ἐγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ἐλευθερουδάκη, τ.7, Ἀθήνα χ.χ., σ.378.
  29. Ἰ. Σφηκόπουλος, ὁ.π.
  30. Περισσότερα γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Ἀτζαγιόλι βλ. στὴν εἰδικὴ μελέτη τοῦ Leopoldo Tanfani, Nicola Acciaiuoli, Φλωρεντία 1863. - W. Miller, *The Latins in the Levant*, Λονδίνο 1908, σ.269-302. - Χρύσα Μαλτέζου, Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἀχαΐας, Ι.Ε.Ε., τ.Θ', Ἀθήναι 1980, σ.270.
  31. A. Bon, ὁ.π., σ.479.
  32. Cod. Marc., It VII 2571 (12463), f.457v-458r. Ὁ κατάλογος φέρει τὸν τίτλο: «Questi sono tute le terre castelli sono et se atrovano al parte nella, Morea in questi tempi del 1450. Questi sono in luoghi principali no 14» καὶ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν E. Fenster, ὁ.π., σ.329-331.
  33. Βλ. W. McLead, ὁ.π.
  34. Karl Hopf, ὁ.π., σ.202-206. - W. McLead, ὁ.π., σ.353.

Τό Ξηροκαστέλλι δέν περιλαμβάνεται στόν κατάλογο τοῦ 1463 ἀλλά μόνο στόν κατάλογο τοῦ 1467³⁵ καί σέ καταλόγους τοῦ 1469. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ κατάλογοι τοῦ 1469 φέρουν κατά τόν E. Fenster τρεῖς διαφορετικές μορφές καί σώζονται σέ τρία χειρόγραφα³⁶. Στούς καταλόγους αὐτούς περιλαμβάνονται ἐπίσης ἐκτός ἀπὸ τό Ξηροκαστέλλι καί ἄλλα κάστρα τῆς περιοχῆς. Τό Ξηροκαστέλλι δηλώνεται ὡς κάστρο κατεστραμμένο, μέ τό χαρακτηριστικό γράμμα R³⁷.

Καταλήγουμε στό συμπέρασμα ὅτι διασώζονται τελικῶς ὀκτῶ κατάλογοι κάστρων πού περιέχουν τό Ξηροκαστέλλι καί ἀντιστοιχοῦν σέ πέντε διαφορετικές χρονολογίες. Τό Ξηροκαστέλλι περιλαμβάνεται σέ ὅλους τούς προαναφερθέντες καταλόγους ἐκτός ἀπὸ τόν κατάλογο τοῦ 1469. Οἱ τρεῖς κατάλογοι τοῦ 1469 εἶναι ὅμοιοι ὡς πρὸς τό περιεχόμενο, ἐμφανίζονται ὅμως σέ τρεῖς διαφορετικές μορφές, ὅπως προαναφέραμε.

Μνεῖα τῆς περιοχῆς πού βρίσκεται ἡ μονή ὡς «Ξηροκαστέλια» καί «*Monasterio S. Demetrio Sta Risocastela*» βρίσκεται στό βενετικό ἔγγραφο καταγραφῆς τῆς περιουσίας τῆς τοῦ 1696³⁸. Ἡ ἐκφορά τοῦ τοπωνυμίου σέ πληθυντικό ἀριθμὸ ἐνισχύει τῆ θέση ὅτι ἡ μονή θρῖσκόταν σέ περιοχή μέ περισσότερα ἀπὸ ἓνα κάστρα.

35. W. McLead, ὁ.π., σ.353-356. - Ὁ κατάλογος τοῦ 1467 φέρει τὸν τίτλο: «1467 de Settembre Questi sono Castelli in la Morea Quelli Hano Devauti Una + Sone de la Signoria, et quelli Hano R Rovinandi, el Resto del Turco», f.394. - I. Σφηκόπουλος, ὁ.π., σ.43. - J.A. Buchon, *La Grèce Continentale et la Morée, voyage se jour, et études historiques*, Παρίσι 1847, σ.375-377. Ὁ Buchon θεωρεῖ τὴν περιοχή πού βρίσκεται τό Ξηροκαστέλλι «φέουδο τοῦ Σουλῆνα, σύμφωνα μέ τὴ διαθήκη τῆς Veroli».

36. Βλ. E. Fenster, ὁ.π., σ.322 (Γνωρίζουμε τούς καταλόγους αὐτούς καί ἀπὸ προσωπική μας ἐρευνα καί αὐτοψία). Το ἓνα χειρόγραφο βρίσκεται σέ κώδικα τοῦ Museo Civico Correr (Βλ. Cod. Cicogna, 623 (2330), χ.φ. - καί τὰ ἄλλα δύο κάστρα βρίσκονται σέ κώδικες τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (Cod. Marc. It VII, 90(8029), φ.31r-v. Ὁ Κώδικας δέν εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιος κατὰ τὴ μορφή μέ τὸν παραπάνω κώδικα τοῦ Museo Civico Correr παρὰ μόνο κατὰ τό περιεχόμενο καί φέρει τὸν τίτλο: «QUESTI SONO TUTI I CASTELLI E LUOGHI DE LA SIGNORIA DE VENIEXIA. DOVE E R E RUINANDI, MCCCCLXVIII DE SETTEMBRIO». - Ὁ δεύτερος κατάλογος περιέχεται στὸν Cod. Marc. It VII, 518 (7884), φ.37v-38r καί φέρει τὸν τίτλο: «LI SOTOSCRITI SONO TUTI I CASTELI E LUOGHI DE LA MOREA, QUELLI HA LA + NOMIMA LA SIGNORIA DEL 1469 ET QUELLI HA R SONO RUINA» (Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.2). - Πρβλ. μέ E. Fenster, ὁ.π., σ.322-323.

37. Τό R σημαίνει «RUINANDI» ἢ «RUINA», ὅπως ἀναφέρεται ἀντιστοίχως στοὺς δύο κώδικες τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης, ὁ.π.. - Βλ. περισσότερα στὸν Antonio Carile, ὁ.π., σ.389-393. - E. Fenster, ὁ.π., σ.323-324. - Πρβλ. μέ Κατάστιχο VI, φ.82v-83r, ὅπου ὑπάρχει τό κατεστραμμένο κάστρο σέ τοπογραφικὴ ἀποτύπωση.

38. A.S.V., A.G., B54/15φ., φ.137r-138v. - Βλ. καί Κων/νο Ντόκο, ὁ.π., (Ἡ ἀναφορά στὴν περιοχή «Sta Risocastela» βρίσκεται στὸ νῶτο τοῦ ἐγγράφου - Κτηματολογίου).

Τό Ξηροκαστέλλι συνεχίζει τήν ιστορική του παρουσία καί κατά τή Β΄ Βενετοκρατία³⁹. Ἡ περιγραφή του γίνεται στήν Εἰσαγωγή τοῦ Κατάστιχου V⁴⁰ (1700) καί ἀποδίδεται σ' αὐτό ἡ ὀνομασία τῆς μονῆς. Σύμφωνα πάντοτε μέ τίς πληροφορίες τοῦ ἴδιου Κατάστιχου κοντά στή μονή ὑπῆρχε καί ἄλλο κάστρο, τό Παλαιόκαστρο, στή θέση πού ὀνομαζόταν Machiolorea⁴¹ καί πού ἐνέπιπτε στά ὅρια τῆς μονῆς⁴².

Δέν εἶναι τυχαίو τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ ὑπάρχουν κατά τήν ἐποχή πού συντάχθηκε τό Κατάστιχο V κι' ἄλλες μονές στό Ναύπλιο, περίπου ἔντεκα, γίνεται εἰδική ἀναφορά μόνο στή μονή Ξηροκαστελλίου ἀπό πλευρᾶς τοπογραφίας καί ὀνομασίας⁴³. Οἱ πληροφορίες τοῦ Κατάστιχου V εἶναι ἀξιόπιστες, δεδομένου ὅτι καταρτίσθηκε ἀπό ἔμπειρους μηχανικούς καί Καταστιχολόγους, μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ μηχανικοῦ τοῦ δημοσίου Francesco Vandeyk, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Francesco Grimani⁴⁴.

Οἱ πληροφορίες αὐτές σύμφωνα μέ διαβεβαίωση τοῦ ἴδιου τοῦ μηχανικοῦ Vandeyk⁴⁵ προῆλθαν ἀπό τό τοπογραφικό σχέδιο τῆς Ρωμανίας καί ἀπό ἀποδεικτικά στοιχεῖα πού συνέλεξε ὁ ἴδιος μαζί μέ τοὺς Νικολό Φράγκο καί Ρουγγιέρο Μαντολένα⁴⁶.

39. A.S.V., S.I., No 81, Κατάστιχο V, φ.2ν, ὅπου γίνεται ἡ τοπογραφική περιγραφή τῆς μονῆς: «...Nel confine tra la villa Masi e Plataniti una fabrica detta Palaeocastro fatta di pietre ordinarie ma di grossa mura e piccolo recinto quadro quale al mio credere era piu tosto sepolcro che castello. Nel confine del Monasterio di San Dimitrio Xero Castelli dal quale prende il nome sudetto, monasterio» (βλ. Κατάστιχο V, φ.2ν. - βλ. καί Παράρτημα Β', ἀριθ.6).

40. βλ. Κατάστιχο V, ὁ.π., φ.2ν.

41. ὁ.π. (Πρόκειται γιά τήν τοποθεσία «Μακριά Λάκκα» πού διασώζεται μέ τό ὄνομα αὐτό σήμερα - βλ. σχετικά στίς μετρήσεις τῆς Γ.Υ.Σ. Ἰργους καί Ναυπλίας, ὁ.π., σ.14 μηχανογραφικῶν Καταστάσεων).

42. Πρβλ. μέ Κατάστιχο VI, φ.81γ.

43. βλ. Κατάστιχο V, ὁ.π.

44. βλ. ὁ.π., ἐξώφυλλο τοῦ Κατάστιχου V.

45. ὁ.π., φ.47ν, ὅπου ἀναφέρεται: «L' antescritto Catastico e cavato dal disegno del circodario di Romania, e da quelle informazioni, et qua (...) fatti incompagna da Nicolo Franco, e Ruzer Madolena con ogni fedelta e diligenza possibile in fedelichemi co(mmandamo). - Francesco Vandeyk ignegner Publico». - βλ. σχετικά μέ τό παραπάνω Κατάστιχο V καί Σοφία Ἀντωνιάδη, Συμβολή στήν Ἱστορία τῆς Πελοποννήσου κατά τόν 17^ο αἰῶνα. Τό Ἀρχεῖον Grimani, Χαριστήριον εἰς Ἀ. Ὁρλάνδου τ.3., Ἀθήναι 1966, σ.154-155. - Βασιλική Μπόμπου, Σταμάτη, Συμβολή στήν Ἱστορία τῆς Καλαμάτας γύρω στά 1700, Πρακτικά τοῦ Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακῶν Σπουδῶν Ἀθῆναι 1977, σ.260-263. - Βασίλης Παναγιωτόπουλος, ὁ.π., σ.136.

46. Κατάστιχο V, ὁ.π.

Τό Ξηροκαστέλλι επανεμφανίζεται στο Κατάστιχο VI (1703-1705) ως «Castello Distruto»⁴⁷. Βρίσκεται στα νοτιονατολικά τῆς μονῆς, ἐνῶ ἄλλο κάστρο μέ τήν ἔνδειξη «Forteza Distruta»⁴⁸ βρίσκεται στα νοτιοδυτικά τῆς.

Καί οἱ πληροφορίες τοῦ Καταστίχου VI εἶναι ἀξιόπιστες, διότι ἔγιναν ἐπίσης ἀπό εἰδικούς τοπογράφους μηχανικούς τῶν ὁποίων τά ὀνόματα ἀναφέρονται στα τοπογραφικά σχέδια πού ἐκπόνησαν. Ἡ ἀξιοπιστία τῶν τοπογραφικῶν πληροφοριῶν καί μετρήσεων ἐνισχύεται ἀπό τήν ἀποκαλυπτική γιά τό θέμα αὐτό ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ Προβλεπτή Antonio Nani, πού βρίσκεται στο Τμήμα Χειρογράφων καί Ὁμοιοτύπων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης⁴⁹.

Ἰδιαίτερος ὑπογραμμίζεται τό γεγονός ὅτι καί οἱ σημερινοί ἐρευνητές⁵⁰ ἀποδέχονται καί ἐκτιμοῦν τίς μετρήσεις καί τοπογραφικές ἀποτυπώσεις τοῦ Καταστίχου VI.

Στό χάρτη τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς πού ἐκπονήθηκε τό 1829⁵¹ ἀποτυπώνονται δύο Παλαιόκαστρα κοντά στή μονή, ἀκριβῶς στίς ἴδιες θέσεις πού τά ἔχουν ἀποτυπώσει οἱ Βενετοί στο Κατάστιχο VI. Πρόκειται γιά τό «Castello Distruto» καί τό «Forteza Distruta». Πιθανῶς λοιπόν αὐτά τά δύο κάστρα σώζονται ἀκόμη κατά τό 19ον αἰῶνα μέ τήν ὀνομασία «Παλαιόκαστρον».

Σέ πρόσφατες χαρτογραφικές μελέτες τῆς Γ.Υ.Σ. (Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ) ἐπισημαίνεται καί σήμερα κάποια κορυφή στο χάρτη ὕψους 260 μέτρων πού χαρακτηρίζεται ὡς

47. Κατάστιχο VI, φ.82v-83r.

48. ὁ.π.

49. Ε.Β.Ε., Τ.Ο.Χ., Ἀρχεῖον Antonio Nani, Κώδικας, Ἀρ. 3916. (Τό ἀνέκδοτο κείμενο τῆς ἔκθεσης τοῦ Antonio Nani γνωρίζω ἀπό προσωπική μου ἔρευνα, εἶχε ὅμως τήν καλωσύνη νά μοῦ τό παραχωρήσει εὐγενῶς μέ μεταγραφή καί ὁ Καθηγητής Peter Torring, πού ἀσχολεῖται μέ τό Ἀρχεῖο Nani καί πρόκειται νά ἐκδώσει τό πολύτιμο ὄλκός του. - Βλ. σχετικά, Ρ. Torring, Ἐκθέσεις τοῦ Βενετοῦ Προνοητοῦ Nani περί τῆς Πελοποννήσου, «Πρακτικά του, Γ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν», Καλαμάτα 8-15 Σεπτεμβρίου 1985, σ.3, Ἀθήναι 1987-1988, σ.47-48).

50. Γιάννης Μπαντέκας, Μετρικά συστήματα, Θεσσαλονίκη 1985, σ.25-30. - Ὁ Γιάννης Μπαντέκας Καθηγητής τῆς Φωτογραμμετρίας στο Ἐθνικὸ Μετσόβειο Πολυτεχνεῖο. Πρόκειται νά δημοσιεύσει μελέτη σχετική μέ τό παραπάνω Κατάστιχο καί μέ πληροφόρησε ὅτι «ἡ κλίμακα στα κτηματολογικά διαγράμματα τοῦ Καταστίχου ἀποδόθηκε πολὺ καλά καί οἱ μετρήσεις τῶν Βενετῶν εἶναι πολὺ καλές. Πρόσθεσε ἐπίσης ὅτι τὰ σχέδια εἶναι ἀκριβῆ καί ἐκπονήθηκαν ἀπό εἰδικούς τεχνικούς. Σύμφωνα μέ σημερινὸ ἔλεγχο πού ἔγινε, μέ βάση τά σημερινὰ σχέδια καί ἀπό ἀεροφωτογραφίες, συμπεραίνει ὅτι ἡ ἀκρίβεια τῶν σχεδίων εἶναι ἱκανοποιητική γιά τίς σημερινές προδιαγραφές».

51. Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.14, χάρτη τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς τοῦ 1829, ὁ.π.

«Παλαιόκαστρον»⁵². Δέν έντοπίζονται ὅμως ἐκεῖ ἀπομεινάρια κάστρου. Ἴσως νά πρόκειται γιά τό Ξηροκαστέλλι τό ὅποιο σήμερα δέν σώζεται.

Οἱ συγκλίνουσες πληροφορίες ὅτι ἡ ὅλη περιοχή στήν ὁποία βρίσκεται ἡ μονή ἐκτός ἀπό τίς φυσικές καλλονές της⁵³ πλαισιώνεται ἀπό ἀκροπόλεις⁵⁴, φράγγικους φεδουαρχικούς πύργους⁵⁵, τείχη, φρούρια καί «καστέλλια» τῆς ἀρχαίας, μέσης καί νεώτερης ἱστορίας καθῶς ἐπίσης ἀπό βυζαντινούς ναούς⁵⁶ μαρτυροῦν ὅτι ἡ μονή βρισκόταν σέ καστρότοπο ὅλο δέ αὐτό τό ὄχυρωματικό δίκτυο βοηθεῖ τό μελετητή νά κάνει διαδρομή στή χρονολογική διαδοχή τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Μποροῦμε ἐπίσης νά ἐκφράσουμε σχεδόν μέ βεβαιότητα τήν ἀποψη ὅτι ἐπελέγη ὁ τόπος αὐτός ἀπό τούς μοναχοῦς γιά νά κτιστεῖ ἡ μονή, ἐκτός ἀπό τήν ὠραιότητα τοῦ τοπίου, γιά λόγους ἀσφάλειας, κάτι πού συνηθιζόταν ἤδη ἀπό τή βυζαντινή ἐποχή⁵⁷. Λόγοι λοιπόν ἀσφάλειας ὑπῆρξαν τό βασικό αἴτιο ἀνέγερσης ὑψηλοῦ περιτειχίσματος⁵⁸ τῆς μονῆς μέ πολεμίστρες, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Trant⁵⁹, μέ μετασκευές ἢ προσθήκες στίς μεταγενέστερες ἐποχές⁶⁰. Τό κτίσμα αὐτό ἐνδεχομένως

-
52. Βλ. μηχανογραφικές καταστάσεις τῆς Γ.Υ.Σ., ὁ.π., χ.τ., χ.χ., σ.18.
(Δέν παρατίθενται ἄλλα στοιχεία ἀπό τή Γ.Υ.Σ. παρὰ μόνο οἱ γεωγραφικές συντεταγμένες τοῦ κτίσματος).
53. Captain T. Amhercromby Trant, ὁ.π., σ.115. Ὁ Trant χαρακτηρίζει τή θεά ἀπό τή μονή μαγευτική. Δίνει τήν πρόσθετη πληροφορία ὅτι ἡ μονή βρισκόταν σέ κοιλάδα μέ πορτοκαλεόδεντρα καί ἐλιές κι ὅτι κοντά στή μονή ὑπῆρχαν τὰ γραφικά ἐρεῖπια ἐκκλησίας καί σέ λοφίσκο πού συνορεύει μέ τή μονή ὑψωνόταν ἐρειπωμένη ἐκκλησία πού καταστράφηκε πρῖν φύγουν οἱ Βενετοί ἀπό τό Μοριά.
54. Βλ. Πausanίου Ἑλλάδος Περιήγησις, ὁ.π.
55. A. Bon, (Ὁ A. Bon ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν πολλοί πύργοι (chateaux). ὁ.π., σ.479.- Captain T. Amhercromby Trant, ὁ.π., σ.115.
56. (Μεταξύ τῶν βυζαντινῶν μνημείων ἀξίζει νά μνημονευθεῖ ἡ παρουσία τῶν ναῶν τῶν Ἁγίων Ἀδριανοῦ καί Ναταλίας καί τοῦ Ἁγ. Κων/νου. - Βλ. σχετικά, A. Ὁρλάνδος ABME, τ.1 (1935), 46, σ. ὅπου γίνεται μνεία γιά τόν μονόκλιτο σταυρεπίστεγο ναό τῶν Ἁγίων Ἀδριανοῦ καί Ναταλίας. - Βλ. στόν ἴδιο, «L' hellenisme contemporain» (1453-1953), Ἀναμνηστικός τόμος, Ἀθήνα (1953), σ.213. - Στόν ἴδιο, Δύο σταυρεπίστεγοι ναοί τῆς Ἀργολίδας, «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά» (1964), σ.9-10. - Πά τό βυζαντινό ναό τοῦ Ἁγ. Κων/νου, βλ. παρακάτω. σελ. 64, 66, 68.
57. Βλ. σχετικά Ἐναστάσιο Ὁρλάνδο, Μοναστηριακή ἀρχιτεκτονική, ἔκδ. 2η, Ἀθήνα 1958, σ.7-22, ὅπου γίνεται ἐκτενής ἀναφορά στόν ἐξωτερικό χαρακτήρα καί τή μορφή τῶν μοναστηριῶν.
58. Βλ. παράρτημα Β', ἀριθ.17.
59. Βλ. Captain T. Amhercromby Trant, ὁ.π., σ.116.
60. Βλ. σ.212, σημ.2 ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἐπί τῶν τειχῶν ἐκτίσαν μπούρτζια, προκειμένου νά ἀποκρούσουν τούς Τούρκους.

ανάγεται στη βυζαντινή ή βενετική περίοδο. Έξάλλου ο Grant περιγράφει λεπτομερώς την ιδιομορφία της όλης κτιριακής δομής της μονής χάρη στην οποία εξελίχθηκε σε ισχυρή θέση, ικανή να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο κατά τη διάρκεια της Έλληνικής Έπανάστασης⁶¹. Μέρος του περιτειχίσματος της μονής σώζεται μέχρι σήμερα και είναι έμφανείς οι πολεμίστρες (στενές τοξικές θυρίδες)⁶² για την προάσπιση των μοναχών από τυχόν έχθρικές επιθέσεις.

Η γεωγραφική θέση της μονής κατ'έξοχήν στρατηγική, θεωρήθηκε τόπος κατάλληλος για στρατοπέδευση και περιοχή διακίνησης στρατευμάτων⁶³.

Ο τόπος αυτός υπήρξε τό θέατρο όλων σχεδόν των γεγονότων της έθνικής μας ιστορίας στην οποία οι μοναχοί της μονής δεν έμειναν άμέτοχοι.

2. Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Η όνομασία της μονής παρουσιάζει διαφορές κατά τη μακράϊωνη ιστορία της, γεγονός που άπασχόλησε πολλούς έρευνητές. Για τό σκοπό αυτό κρίνομε σκόπιμο να παραθέσουμε τούς διάφορους τύπους όνόματος, όπως έμφανίζονται χρονολογικά και να έλέγξουμε κριτικά την ιστορική και φιλολογική τους αίτιολόγηση.

α' Μονή Άγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου

Ο τύπος αυτός («*μοναστήριον Άγίου Δημητρίου στά Ξηροκαστέλια εις την περιοχήν Άναυπλοίου*») μνημονεύεται στό κείμενο του έγγραφου-Κτηματολογίου Ι του 1696⁶⁴. Παρόμοιος τύπος, «*μοναστήριον του Άγίου Δημητρίου εις τόπον καλούμενον Ξηροκαστέλια*», άπαντά στό ανέκδοτο Κατάστιχο ΙΙΙ του 1700⁶⁵. Ο παρεφθαρμένος τύπος του τοπωνυμίου «*Monasterio S. Demetrio Sta Risocastela, του Άγίου Δημητρίου Κόνδη*», χρησιμοποιείται όσο

61. Βλ. παραπάνω περιγραφή του Grant σ. 54 και Επίμετρον σ.169.

62. Βλ. σχετικά Άναστάσιο Όρλάνδο, ό.π.

63. Βλ. στό οικείο μέρος της μελέτης, Επίμετρον σ. 169, 174-176, 178.

64. A.S.V., A.G., B54/157, φ.137r-138v. - Κων/νος Ντόκος. Ή έν Πελοποννή-σφ Έκκλησιαστική περιουσία κατά την Β' Ένετοκρατίαν ό.π.

65. A.S.V., A.G., B54, φ.808.

τουλάχιστον γνωρίζω, μόνο μία φορά στο νῶτο τοῦ Κτηματολογίου⁶⁶
I. Ἡ ἀναφορά στόν τύπο «τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κόνδη»⁶⁷ προήλθε
προφανῶς ἀπό τό ἐπώνυμο τοῦ Γρηγορίου Κόνδη, πού διετέλεσε
ἡγούμενος κατά τήν περίοδο αὐτή⁶⁸.

Ὁ τύπος «*Monasterio di S. Dimetrio Sta Risocastella*» χρησιμο-
ποιεῖται στό ἀνέκδοτο βενετικό Κατάστιχο IV(1700)⁶⁹, ὅλων τῶν
μονῶν τῆς Πελοποννήσου, πού καταρτίσθηκε ἐπί τῆς θητείας ὡς
Προβλεπτῆ, τοῦ Francesco Grimanì. Ὡς «*Monasterio San Dimitri
Xerocastelli*» ἀπαντᾶ τόσο στό ἀνέκδοτο Κατάστιχο V (1700)⁷⁰ ὅσο καί
στό ἀνέκδοτο Κατάστιχο VI(1703-1705), στό ὁποῖο ἐπίσης χρησιμο-
ποιοῦνται οἱ τύποι: «*Monasterio di S. Demetrio Xero Casteglia*», ἢ
«*Xerocastegli*»⁷¹.

Ὁ τύπος «Ξηροκαστέλλι» συνεχίζεται καί σέ μεταγενέστερα
χρόνια. Ἔτσι σέ πατριαρχικό σιγίλλιο τοῦ Γαβριήλ Δ΄ τό 1782,
ἀναφέρεται: «... Τό κατά τήν ἐπαρχίαν Ναυπλίου καί Ἀργους κείμε-
νον ἱερόν καί σεβάσιμον μοναστήριον, τό τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ
ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καί Ξηροκαστέλλι
ἐπονομαζόμενον...»⁷². σέ σιγίλλιο ἐπίσης τοῦ Οἴκου μενικοῦ

66. ὁ.π., φ.138ν.

67. ὁ.π., φ.138ν, ὅπου ἡ ὑπογραφή: «+ Γρηγόριος Ἱερομόναχος ὁ Κόνδης καί ἡγούμενος
τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου βεβεσονο».

68. A.S.V., A.G., B53/156, φ.2ν-3r καί B54/157, φ.286, ὅπου καταγράφονται
ἐπίσης τά ἐξῆς σταυροπήγια μοναστήρια κατά τό 1700: Τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων στό
Κρανίδι, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στό Αὐγό, τό Μοναστήριον τῆς Σωτήρας στήν Κα-
ραθώμα, ἡ Ἁγία Μονή, ὁ Ἅγιος Δημήτριος στό Ξηροκαστέλλια, ὁ Ἅγιος Θεοδοσίος
ὁ Νέος, τό μοναστήρι Σωτήρας ὀνομαζόμενον Λουκού, τό μοναστήριον Παναγία ἢ
Μεγάλη Σκαρπεμίτζα, τό μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος πού ὀνομάζεται Παναγία.
Σ' αὐτά προστίθενται καί δύο ἄλλα μοναστήρια, πού δέν εἶναι σταυροπήγια, τῆς
Παναγίας στό Σάρωμα καί τῆς Παναγίας Μαλαθῆ ὁ.π., (ἐννοεῖται Μαλεβῆ).

69. ὁ.π.

70. A.S.V., S.I., No 81, φ.5ν.

71. K.E.M.N.E.A.A., Κατάστιχον VI, ὁ.π., φ.3r/334, 23r/52, 38r, 86ν.

72. Δημοσιεύθηκε γιά πρώτη φορά ἀπό τόν Ἄνδρέα Λεβᾶλ Πατριαρχικό γράμμα
τοῦ 1782 περὶ τοῦ μοναστηρίου Ξηροκαστέλλι, «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια»,
Ἐφημερίς, ἔτος Θ', Κωνσταντινούπολις 1888, ἀριθ.3, σ.350. - Δ. Ζακυθινός,
Ἄνεκδοτα πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. (1593-1748),
ἐκδιδόμενα ἐκ Παρισίων κωδίκων «Ἑλληνικά», τ.4(1931) Μέρος ἕκτον, σ.388. - Σπυρ.
Λάμπρος, Ὁγδοήκοντα Πατριαρχικά σιγίλλια, καί τεσσαράκοντα τέσσαρα
μοναστηριακά ἔγγραφα τῆς ἐν Παρισίοις βιβλιοθήκης «N.E.», τ.3 (1906), σ.394. -
Π. Ζερλέντης. Περί τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς τῶν
Γάλλων βιβλιοθήκης, «BYZANTIS», τ.2(1911), τευχ. Α'-Β', σ.438. - Ὁ ἴδιος, Ἀναγρα-
φή τῶν ἐπικυρωτικῶν γραμμάτων τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγιακῶν μονα-
στηρίων τῆς πρώτης πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ ἀπὸ Σμύρνης, ἔτει 1797-1798,
«Νέος Ποιμὴν», τ.2 (1920), σ.264.

Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ (Μαρτίου τοῦ 1798), ἀναφέρεται ἡ μονή: «...τό μοναστήριον τοῦτο ὅπερ Ξηροκαστέλλι ἐπονομάζει...»⁷³. Ὁ τύπος αὐτός ὀνόματος τῆς μονῆς «Ξηροκαστέλλι», ἀπαντᾷ στά κείμενα σταθερά ὡς τῆς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰῶνα παράλληλα μέ τόν τύπο Καρακαλά, ὁ ὁποῖος τελικά ἐπικρατεῖ καί χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικά σήμερα.

β΄ Μονή Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά

Πρώτη μνεία τοῦ τύπου αὐτοῦ ἔχουμε στό Κατάστιχο VI(1703-1705): α. «*Monasterio Caracallo S. Demetrio*⁷⁴». Τό τοπωνύμιον Καρακαλάς ἀπαντᾷ στήν περιοχή τῆς μονῆς ἀπό τῆς ἀρχῆς τοῦλάχιστον τοῦ 17ου αἰῶνα, ὅπως προκύπτει ἀπό ἀνέκδοτο ἔγγραφο τοῦ 1698 (30 Ὀκτωβρίου)⁷⁵. Τό ἔγγραφο αὐτό ἀφορᾷ στήν ἐνοικίαση χωραφιοῦ, «*in loco detto Caracala*», ὅπου διατηροῦσε κτήματα ἡ μονή, ὅπως προκύπτει καί ἀπό τό Κτηματολόγιο I⁷⁶. Σέ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τοῦ 1698 ἀπαντᾷ τό ὄνομα τοῦ Πολυχρόνη Καρακαλά στήν περιοχή τῆς Λακεδαίμονος⁷⁷ ἐνῶ τό ἐπωνύμιον ἡ τοπωνύμιον Καρακαλάς σώζεται καί σέ ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδος⁷⁸.

Γιά τήν ἐρμηνεία τῶν ἐπωνυμιῶν τῆς μονῆς ἔχουν διατυπωθεῖ διάφορες ἀπόψεις. Στό Κατάστιχο V(1700) ἀναφέρεται ὅτι ἡ μονή Ξηροκαστελλίου πῆρε τό ὄνομά της ἀπό τό παλαιό κάστρο πού ὑπῆρχε στήν περιοχή⁷⁹. Τήν ἀποψη αὐτή υἰοθέτησαν καί οἱ J. A. Buchon⁸⁰ καί ὁ Μιχαήλ Λαμπρυνίδης. Ὁ τελευταῖος σημειώνει ὅτι τό Ξηροκαστέλλι ὀνομάσθηκε ἀπό τοῦς Τούρκους Κουρουκαλέ = ξερός πύργος καί ἀπό τήν παραφθορά τοῦ τύπου αὐτοῦ προῆλθε

73. Δημοσιεύθηκε ἀνωνύμως, Ἐνέκδοτον μολυβδόβουλλον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, «Παρνασσός» τ.2(1878), σ.237-239 καί ἀναδημοσιεύθηκε ἀνωνύμως στήν ἐφημερίδα «Ἀνεξαρτησία», ἀρ.φ.251, Ναύπλιον 9 Μαρτίου 1878, σ.2-3.

74. Κατάστιχο VI, φ.86ν, Νο796.

75. A.S.V., A.G., B18, φ.674 (βλ. Παράρτημα Α΄ ἀριθ.ΙΙ).

76. A.S.V. A.G., B54/157, ὁ.π.

77. ὁ.π., B54, φ.424r.

78. Ἀπό ἐρευνά μου στό Ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπεσήμανα τόν τύπο Καρακαλάς στήν Κάρτιαθο, Σύρο, Ναύπλιο καί ἄλλοῦ.

79. A.S.V., S.I., No 81, φ.2ν, ὅπου ἀναφέρεται «...Nel confine del Monasterio di San Dimitri Xero Castelli un Palaeocastro detto Xero Castelli dal quale prende il nome il sudetto monasterio».

80. J. A. Buchon, La Grèce Continental...ὁ.π., φ.376-377

τό ὄνομα Καρακαλᾶ⁸¹. Τὴν ἄποψη τοῦ Λαμπруνίδη ἀποδέχθηκαν ὁ Σπ. Λάμπρος⁸² καὶ ὁ Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος⁸³. Ὁ Λάμπρος νομίζει ὅτι τὸ ὄνομα δέν εἶναι ἄσχετο πρὸς τὸ οἰκογενειακὸ ἐπώνυμο τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Ε΄ (1748-1751), «ὅστις ἦτο Καρακάλλος τὸ γένος» καὶ δέν θεωρεῖ τυχαία σύμπτωση τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πατριάρχης Καρακάλλος καταγόταν ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, ὅπου βρίσκεται ἡ μονή⁸⁴. Στους Πατριάρχες καὶ Μητροπολίτες πού φέρουν τὸ ὄνομα Καρακάλλος καὶ κατάγονται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἀποδίδει καὶ ὁ Τ. Γριτσόπουλος τὴν ἐπισήμανση τοῦ ἐπωνύμου Καρακαλᾶς στὴν περιοχή Ναυπλίου ἤδη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰώνα⁸⁵.

Ἄλλη ἄποψη, ἐξ ἴσου ἀξιοπρόσεκτη ὅπως τοῦ Λαμπруνίδη, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ἐκείνη τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμάντου, κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἐπώνυμο «Καρακαλᾶς» καὶ «Καρκαλᾶς» προῆλθε ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ «καρακάλλι», πού σημαίνει μακρὸ φόρεμα, ἀλλὰ καὶ κάλυμμα κεφαλῆς⁸⁶. Κατὰ τὸν Ἀμάντο, ἀπὸ τὴ λέξη «καρακάλλι», προῆλθε «καὶ κύριον ὄνομα Καρακάλλος καὶ Καρακαλλᾶς, ὅθεν καὶ ἡ μονὴ Καρακαλᾶ ἐν Ἀργολίδι»⁸⁷.

Ὡστόσο τὰ ὀνόματα «Καρακαλᾶ» καὶ «Ξηροκαστέλλι» ἀπαντῶνται ὡς ἀνθρωπωνύμια κατὰ τὴν Ἀ΄ Ἑνετοκρατία καὶ σέ βενετικές πηγές τῆς Ἀ΄ Βενετοκρατίας, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴ μονή. Συγκεκριμένα σέ ἔγγραφο τῆς Βενετικῆς Γερουσίας τῆς 5ης Αὐγούστου καὶ 11ης Σεπτεμβρίου 1542, ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα τῆς Erinota Caracalla da Napoli⁸⁸ καὶ σέ ἔγγραφο τῆς 13ης Νοεμβρίου 1544 ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν Nicolo Dandolo καὶ Dimitri Xero-Castellia ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, στους ὁποίους παραχωροῦνται προνόμια ὡς ἐπιβράβευση τῶν ὑπηρεσιῶν τους

81. Μιχ. Λαμπруνίδης, Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐκδ.Β΄, Ἀθήναι 1950, σ.56.

82. Σπυρ. Λάμπρος, Τὸ ὄνομα τῶν μονῶν Καρακάλλου ἢ Καρακαλᾶ, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. 8 (1911) σ.236-237.

83. Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος, Καρακαλᾶ Μονή, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια» (βλ. σὺν ἐξῆς (Θ.Η.Ε.) τ.7, Ἀθήναι 1965, σ.344. - Ὁ ἴδιος, Ἡ Ἐκκλησία Ἀργους καὶ Ναυπλίας, τεύχ.Β΄ Ἀργος 1961, σ.7

84. Σπυρ. Λάμπρος, ὁ.π.

85. Τ. Γριτσόπουλος, Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ε.Ε.Β.Σ.», τ.20(1950), σ.227-228.

86. Κων. Ἀμάντος, Γλωσσικά μελετήματα, Ἀθήνα 1964, σ.491.

87. Ὁ ἴδιος, ὁ.π.

88. Κ. Σάθας, Documenta Stratiotas Illustrantia, «Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας», τ.8ος, Παρίσι 1888, σ.363 καὶ 365 - 367.

πρός τους Βενετούς⁸⁹. Είναι όπωσδήποτε ένδιαφέρουσα ή σύμπτωση τών όνομάτων τών εύγενών Ναυπλιωτών *Erinota Caracala* καί *Dimitri Xero Castellia* σέ σχέση μέ τό όνομα τής μονής Άγίου Δημητρίου Καρακαλά ή Ξηροκαστελλίου. Δέν είναι άπίθανο, οί άναφερόμενοι στά βενετικά έγγραφα, νά ήταν κάτοχοι κτημάτων στήν περιοχή τής μονής⁹⁰.

Κατά τήν προσωπική μου άποψη θεωρώ ως όρθότερη τή θέση ότι ή μονή πήρε τήν έπωνυμία της ως «*Ξηροκαστέλλι*» από τήν ύπαρξη του όμώνυμου πύργου πού βρισκόταν σέ ξηρό τόπο⁹¹ καί ό όποιος τής άνήκε. Όσον άφορά τό δεύτερο τύπο του όνόματός της μου φαίνεται ως πιθανότερη ή έκδοχή ότι όφείλεται στήν περιοχή Καρακαλά («*in loco detto Caracala*»⁹²), πού άνήκε σέ κάποιον όμώνυμο ιδιοκτήτη, όπου διατηροϋσε κτήματα καί ή μονή.

Έάν τό τοπωνύμιο προήλθε από τό άνθρωπωνύμιο Καρακαλλος ή από τά τοπωνύμια «*Καρακουλέ*» (=Ξηρός Πύργος) ή από τό «*Καρακάλλι*»⁹³ δέν μπορούμε νά ύποστηρίξουμε μέ βεβαιότητα καμία από τίς τρεις αυτές έκδοχές.

3. ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Στό μέρος αυτό εξετάζεται ή αρχιτεκτονική τής μονής, τά κτιριακά της συγκροτήματα, ό περίβολος, τά περιτειχίσματα καί οί καλλιτεχνικοί θησαυροί της, για τούς όποιους ελάχιστες πληροφορίες είχαμε μέχρι σήμερα.

Η καταστροφή τής μονής δύο φορές τουλάχιστον κατά τήν Τουρκοκρατία καί κατά τή Γερμανική Κατοχή τής Ελλάδας⁹⁴, δέν

89. Κ. Σάθας, ό.π., σ.395.

90. Δέν νομίζω ότι μπορεί νά συνδεθεί ή όνομασία τής μονής μέ τόν Ίταλό άρχοντα Καρακίολο, πού νυμφεύθηκε τή θυγατέρα του Θωμά Παλαιολόγου, Σοφία-Ζωή. Η σχετική άποψη στηρίζεται σέ χωρίο τής Μεγάλης Χρονογραφίας του Γεωργίου Φρατζή, τό όποιο όμως δέν θεωρείται γνήσιο. - Βλ. σχετικά Ι. Β. Παπαδοπούλου, Οί άρραβώνες τής «Αύθεντοπούλας» μετά του Ίταλου άρχοντος Καρακίολου, «Ε.Ε.Β.Σ.» Τ.12 (1936) σ.265.

91. Βλ. Κατάστιχο V, ό.π., φ.2ν καί 5ν καί Κατάστιχο VI, φ.82ν-83r. - Πρβλ. μέ J. A. Buchon, ό.π. καί Μιχ. Λαμπруνίδη, ό.π.

92. A.S.V., A.G., B.18, Φ.674.

93. Κων/νος Άμαντος, ό.π.

94. Ντιάνα Άντωννάκου - Τάκης Μαυρος, Τά Έλληνικά μοναστήρια, ό.π., σ.42, 45. Οί συγγραφείς αυτοί σημειώνουν ότι ή μονή λεηλατήθηκε καί πυρπολήθηκε από τούς Γερμανούς τό 1943, έπειδή ύπάρχουν πληροφορίες ότι οί μοναχοί συνεργάζονταν μέ τούς άντάρτες. - Σύμφωνα μέ άχρονολόγητο χειρόγραφο τών Α.Ι.Σ.Ε. «ή μονή κατεστράφη επί Τουρκοκρατίας καί επί Γερμανών».

έπιτρέπει τήν ακριβή αρχιτεκτονική αναπαράστασή της, δεδομένου ότι τό μεγαλύτερο μέρος της έχει ανοικοδομηθεί τά τελευταία χρόνια. Ό χρόνος τής πρώτης καταστροφής δέν καθορίζεται, ένδεχομένως όμως ανάγεται στόν τελευταίο Βενετοτουρκικό πόλεμο⁹⁵ ή στή δεύτερη Τουρκοκρατία τής Πελοποννήσου (1715-1821). Σύμφωνα μέ τό Κατάστιχο VI τό μοναστήρι διετηρείτο μέ όλα του τά κτίσματα⁹⁶, γνωρίζομε όμως ότι ανακαινίσθηκε τό 1710, όπως προκύπτει από έπιγραφή πού σώζεται στή νότια πλευρά του ήγουμενείου: «*ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΜΟΥΡΙΚΗ ΕΤΕΙ ΑΠΟ ΘΕΟΓΟΝΙΑΣ ΑΨΙ ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ*»⁹⁷.

Ό Μ. Λαμπруνίδης στηριζόμενος προφανώς σέ προφορική παράδοση μοναχών αναφέρει ότι οί Τούρκοι πήραν πώρινους λίθους, κατεδαφίζοντας τήν αρχαία βυζαντινή μονή του Καρακαλά, κατά διαταγή του Βελή Πασά⁹⁸ καί τούς χρησιμοποίησαν γιά τήν ανέγερση «*τεμένους*» (τεκέ), στό Ναύπλιο⁹⁹.

Τήν πληροφορία έπαναλαμβάνουν καί ή Σέμνη Καρούζου¹⁰⁰ καί άλλοι έρευνητές¹⁰¹. Είναι πιθανόν ότι ή μονή υπέστη καταστρο-

95. Ίωάννης Χασιώτης, Ό τελευταίος βενετοτουρκικός πόλεμος (1714-1718), ΙΕΕ, τ.ΙΑ', 1975 σ.41-43.

96. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.81γ.

97. Η έπιγραφή δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά από τούς Ντιάνα Άντωνάκου-Τάκη Μαύρο, ό.π., σ.44, πού θεωρούν άφετηρία τής Ίστορίας τής μονής τό 1710, γεγονός πού ανατρέπεται από τήν ύπαρξη παλαιότερων στοιχείων τά όποια χρησιμοποιούνται σ' ατή τή μελέτη.

98. Μιχ. Λαμπруνίδης, Η Ναυπλία από τών αρχαιότατων χρόνων μέχρι τών καθ' ήμάς, έκδ. Β', Άθήναι 1950, σ.192. Η πληροφορία ατή παρά τό γεγονός ότι ζούσαν οί μοναχοί, όταν έγραφε ό Λαμπруνίδης τήν Ίστορία του (1898), δέ φαίνεται ακριβής, όσον άφορά τό Βελή Πασά, άν ληφθεί υπ' όψη ότι ό Βελή Πασάς υπήρξε ήπιος καί συχνά ευεργετικός προς τούς Έλληνες. (βλ. Μιχ. Σακελλαρίου, Η Πελοπόννησος κατά τήν δεύτεραν Τουρκοκρατίαν, Άνατύπωση, Άθήναι 1978, σ.246-247).

99. Μιχ. Λαμπруνίδης, Η Ναυπλία, ό.π., σ.192. Τό τέμενος χρησιμοποιήθηκε κατά τήν Έπανάσταση ως Βουλευτικό καί σήμερα χρησιμοποιείται ως Ώδειο.

100. Σέμνη Καρούζου, Τό Ναύπλιο, Άθήναι 1979, σ.81.

101. Χ. Δεληγιαννόπουλος, Καρακαλά Μονή, «Θρησκευτική καί Ηθική Έγκυκλοπαιδεία», (βλ. στό έξής «Θ.Η.Ε.») τ.7., Άθήναι 1965, σ.344. - Ντιάνα Άντωνάκου - Τάκης Μαύρος, Άργολίδος Περιήγησις, Άθήναι 1973, σ.94. - Κωνσταντίνος Σπηλιωτάκης, Τά έν Ναυπλίω κτίρια του Βουλευτικού καί του Έκτελεστικού (1824-1826), Άθήναι 1973, σ.53-59. - Ντιάνα Άντωνάκου - Τάκης Μαύρος, Έλληνικά μοναστήρια, ό.π., σ.44. - Διονύσιος Στραβόλεμος, Ό Άργολίδος Χρυσόστομος ό Β' (Δεληγιαννόπουλος), Βίος καί προσφορά του, Θεσσαλονίκη 1985, σ.350-356.

φές κατά τὰ Ὀρλωφικά, ὅταν οἱ Ἄλβανοὶ κατά τήν πορεία τους ἀπὸ τὸν Ἴσθμό πρὸς τὴ νότια Πελοπόννησο, λεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν κῶμες καὶ χωριά τῆς περιοχῆς τοῦ Ναυπλίου¹⁰². Αὐτὸ ἄλλωστε ἀναφέρεται σαφῶς στὸ πατριαρχικὸ σιγίλλιο τοῦ Γαβριήλ Δ΄ (1782), ὅπου ἀναφέρονται γιὰ τὸ μοναστήρι μὲ ἀφορμὴ τὸ γεγονὸς ἀπώλειας τῶν σιγιλλιωδῶν του γραμμάτων τὰ ἐξῆς: «...ἐν ταῖς προσυμβάσαις ἀνομαλίαις ἐκεῖ, κ(αι) δειναῖς γνωσταῖς περιστάσεσιν, ἐξ ὧν εἰς περιπέτειαν ἄκραν κατηνέχθη...»¹⁰³.

Νεώτεροι ἐρευνητές ἀτεκμηρίωτα ἀναφέρουν ὅτι ἡ μονὴ διατηροῦσε τήν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς μορφῆς ὡς τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα, χωρὶς νὰ καθορίσουμε τὴ χρονολόγησιν τῆς καταστροφῆς¹⁰⁴.

Νέα καταστροφὴ τῆς μονῆς ἐπῆλθε ἀπὸ πυρκαϊὰ τὸ 1800 ἢ στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα¹⁰⁵. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως κάποιες καταστροφές μικρὲς ἢ μεγαλύτερες νὰ προῆλθαν ἀπὸ σεισμούς πού ἐγένιναν στὴν περιοχὴ τοῦ Ναυπλίου τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τοῦ 1830¹⁰⁶ καὶ στίς 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1841¹⁰⁷. Ἡ μονὴ ἀνοικοδομήθηκε τὸ 1871 καὶ τότε ἀγιογραφήθηκε τὸ καθολικὸ τῆς, πού εἶχε σχῆμα ἐγγεγραμμένου σταυροῦ μὲ ὀκτάπλευρο τροῦλλον¹⁰⁸.

Ὁ χρόνος ἀνοικοδόμησιν μᾶς εἶναι γνωστός ἀπὸ δύο μαρμάρινες ἐπιγραφές ἐντοιχισμένες στὴ βάση τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ¹⁰⁹. Κατὰ τὴν πρώτη ἐπιγραφὴ: «Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΠΕΒΑΡΔΟΥ ΑΒΔΙΜΠΕΤΟΥ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΖΑΜΙΛΑ ΚΑΙ ΑΝΑΝΙΑ ΒΕΝΕΤΗ

102. Τάσος Γριτσόπουλος, Τὰ Ὀρλωφικά, ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπανάστασις τοῦ 1770 καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς, Ἀθῆναι 1967, σ.133-134. - Πρὸβλ. μὲ Λαμπρυνίδην, ὁ.π., σ.159.

103. Δ. Ζακυθηνός, ἀνέκδοτα πατριαρχικὰ ἐγγράφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, Ἑλληνικά, τ.4. (1931), σ.387-390.

104. Ντιάνα Ἀντωννάκου - Τάκης Μαῦρος, ὁ.π., σ.42. - Οἱ ἴδιοι, Ἀργολίδος Περιήγησις, ὁ.π., σ.94. - Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος, Ἡ Ἐκκλησία, ὁ.π., σ.76-80. - Ὁ ἴδιος, Καρακαλᾶ μονή, «Θ.Η.Ε.», τ.7, ὁ.π., σ.344. - Σπυρ. Κοκκίνης, Τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1976, σ.85.

105. Ντιάνα Ἀντωννάκου - Τάκης Μαῦρος, Τὰ Ἑλληνικά μοναστήρια, ὁ.π., σ.42. - Οἱ ἴδιοι, Ἀργολίδος Περιήγησις, ὁ.π., - Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος, Καρακαλᾶ μονή, ὁ.π., σ.344. - Σπυρ. Κοκκίνης, ὁ.π.

106. Julius Smit, Studien über Erdbeben, Ἰένα, 1879, σ.152.

107. Robert Mallet, Reports on the facts of earthquake phenomena, Λονδῖνον 1858, σ.312.

108. Ντιάνα Ἀντωννάκου - Τάκης Μαῦρος, Τὰ Ἑλληνικά μοναστήρια, ὁ.π., σ.42-43. - Σπ. Κοκκίνης, ὁ.π.

109. Βλ. Παράρτημα Β΄ ἀριθ.20.

ΧΕΛΙΩΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΔΑΝΙΗΛ ΠΕΤΡΟΥΛΙΑ ΕΝ ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ ΛΩΟΑ» (=1871)¹¹⁰.

Κατά τή δεύτερη έπιγραφή πού άναφέρεται καί αύτή στόν
κυρίως ναό τής μονής:

«Ο ΝΑΟΣ ΟΔΕ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΡΟΣΙΝΟΥ ΩΚΟΔΟΜΗΤΑΙ»¹¹¹

Ή ίδια χρονολογία έπαναλαμβάνεται καί στή βάση του
τρούλλου, όπου ή φράση:

«ΤΟ ΣΤΕΡΕΩΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙ ΣΟΙ ΠΕΠΟΙΘΟΤΩΝ
ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ ΣΤΕΡΕΩΣΟΝ 1871»

Τό σημερινό καθολικό είναι κατά τήν προφορική παράδοση
μεγαλύτερο του άρχικοϋ, από τά παλαιά όμως κτίσματα σώζεται
μέρος του τείχους μέ τίς πολεμίστρες¹¹². Στήν αύλή τής μονής
σώζονται έπίσης δύο παλαιοί φοϋρνοι¹¹³ ξύλων. Ο ένας είναι πολύ
μεγάλης χωρητικότητας καί έξυπηρετούσε τίς ανάγκες τής άν-
δρικής άδελφότητας καί ό άλλος χρησίμευε για τό ψήσιμο τών
πρόσφορων καί άρτων για τίς ανάγκες τής θείας λατρείας.

Πρίν προχωρήσουμε στην παρουσίαση καί μελέτη τής σημε-
ρινής κτιριακής ύπόστασης τής μονής μέ τήν εικονογράφηση καί τά
κειμήλιά της, θεωρήσαμε άπαραίτητο νά έρευνήσουμε τό θέμα, μέ
χρονολογική σειρά, άφου άλλωστε σημαντικές πληροφορίες για τά
κτίσματά της άντλούμε κυρίως από τά βενετικά Κτηματολόγια τής Β΄
Βενετοκρατίας.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα μέ τό βενετικό έγγραφο - Κτημα-
τολόγιο του 1696¹¹⁴, ή κτιριακή ύπόσταση τής μονής έχει ως εξής:
*«έχει εκκλησίαν τό μοναστήριον του Άγίου Μεγαλομάρτυρος
Δημητρίου του Μυροβλήτου είναι τό μοναστήριον μέ Μάνδραν
περιτηχισμένο, είναι μέσα εις τήν μάνδραν κελία όπου κάθονται οι
καλογέροι δώδεκα 12. Είναι καί σπίτια τρία το ένα τράπεζα, τό άλλο
μαγερίον, καί τό τρίτον όπου κονέβουν οι ξένοι, είναι καί
καλογέροι...όλίγον άπάνω από τό μοναστήριον είναι ένα*

110. Τό 1971 γιορτάσθηκε μέ έπίσημες εκδηλώσεις ή 100ετηρίδα από τήν άνακαίνιση τής
μονής.

111. Οί έπιγραφές δημοσιεύθηκαν από τούς Ντιάνα Άντωνακάτου - Τάκη Μαϋ-
ρο, Έλληνικά μοναστήρια, δ.π., σ.43 για πρώτη φορά. Ή δεύτερη έπιγραφή
δημοσιεύθηκε από τούς παραπάνω μέ παραναγνώσεις, τίς όποίες άποκαθιστώ.

112. Βλ. Παράρτημα Β΄, άριθ.17.

113. Βλ. Παράρτημα Β΄, άριθ.19.

114. Βλ. παραπάνω, σ.22. - Τό έγγραφο άναδημοσιεύεται στό Παράρτημα Α΄, άριθ. I
χωρίς επέμβαση στην όρθογραφία. - Βλ. καί Παράρτημα Β΄, άριθ.3.

παρακλήσει. 'Ο "Άγιος Κωνσταντίνος εις τόπον όνομαζόμενον Καρακαλά... είναι σπίτια τρία». 'Εξάλλου εις τήν χώραν του 'Αναπλοίου έργαστήρι, 1»¹¹⁵. 'Εφόσον δέν έχουμε κάποια συγκεκριμένη αναφορά για τήν κατάσταση των παραπάνω κτισμάτων τής μονής, είναι δυνατόν νά υποθέσουμε ότι μπορεί κατά τό 1696 πού έγινε ή καταγραφή νά ήταν καλή ή κατάστασή τους. Οί ίδιες πληροφορίες επαναλαμβάνονται μέ όρισμένες διαφορές και στό ανέκδοτο Κατάστιχο όλων των μονών τής Πελοποννήσου, του 1700(IV)¹¹⁶.

Οί περιουσιακές διαφορές πού υπάρχουν μεταξύ του Καταστίχου I και IV δέν είναι αισθητές. "Όσον αφορά τή μονή Ξηροκαστελλίου από πλευράς κτιριακής στό Κατάστιχο IV υπάρχει ή πρόσθετη πληροφορία ότι στό ναό του 'Αγίου Κωνσταντίνου, πού ανήκει στή μονή, υπήρχαν τρία κελλιά¹¹⁷, ενώ στό Κατάστιχο I χαρακτηρίζονταν ως τρία σπίτια.

Διαφορετική εικόνα του κτιριακού συγκροτήματος τής μονής παρέχεται στό Κατάστιχο V¹¹⁸, πού έχει τήν ίδια χρονική αναφορά (1700), μέ τό Κατάστιχο IV¹¹⁹. Στό Κατάστιχο V καταγράφονται τά εξής κτίσματα τής μονής¹²⁰: «Δύο εκκλησίες σέ καλή κατάσταση, τρεις εκκλησίες, έρειπωμένες, ένα μοναστήρι μέ διάφορα κελλιά, μία πηγή».

Δέν διευκρινίζεται βεβαίως επ'όνόματι ποιών 'Αγίων έτιμώντο οί εκκλησίες αυτές και αν ανήκαν στό χώρο τής κυρίως μονής ή αν ήταν παρεκκλησιά της. Προφανώς οί εκκλησίες πού ήταν σέ καλή κατάσταση, αναφέρονται στόν κυρίως ναό τής μονής, πού τιμάται στό όνομα του 'Αγίου Δημητρίου και στό ναό του 'Αγίου Κωνσταντίνου.

'Ενδεχομένως οί έρειπωμένες εκκλησίες νά οφείλονται σέ ανθρώπινες επεμβάσεις ή σεισμικές δονήσεις. Είναι άλλωστε γνωστές οί στρατιωτικές επιχειρήσεις των Βενετών στην περιοχή,

115. A.S.V., A.G., B54/157, φ.137r-138v. (Τό γεγονός, ότι ή μονή κατέχει στην πόλη του Ναυπλίου ένα έργαστήρι, δέν μπορούμε νά τό συμπεριλάβουμε στα κτίσματα πού βρίσκονται στην περιοχή της).

116. Βλ. Κατάστιχο IV.

117. Κατάστιχο V, φ.5v (Catastico Ordinario di Napoli di Romania).

118. ό.π., Κατάστιχο IV, φ.2v-3r.

119. Κατάστιχο IV, ό.π.

120. Κατάστιχο V, φ.5v, όπου αναφέρονται τά εξής κτίσματα τής μονής: «Chiese buone No 2, dette dirocatte No 3, Convento con diverse celle no 1, fontane No 1». Βλ. Παράρτημα Α', όριθ. IV και Β', όριθ. 7.

έναντίον τῶν Τούρκων¹²¹. Ἐάν ἀποδώσομε σέ σεισμούς τῆ φθορά τῶν κτισμάτων τῆς μονῆς, ὑπογραμμίζομε τό γεγονός ὅτι ὁ τελευταῖος γνωστός σεισμός πού ἀπό τή κτηματογράφηση τῆς μονῆς συνέβη τό 1422¹²², σεισμοί ὅμως ἐπανελήφθησαν καί ἀργότερα, ἀν λάβομε ὑπ' ὄψη τό σειсмоγενές τῆς περιοχῆς. Δέν ἀποκλείεται βέβαια οἱ καταστροφές νά ὀφείλονται καί στή φθορά τοῦ χρόνου.

Συγκρίνοντας τά κτίσματα τῆς τελευταίας αὐτῆς καταγραφῆς μέ ἐκεῖνα τῶν δύο προηγούμενων Καταστίχων¹²³ ἐπισημαίνουμε κάποιες διαφορές. Στό Κατάστιχο V (1700) ἀναγράφεται ὅτι ἡ μονή εἶχε τρεῖς ἀκόμη ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες παραλείπονται ἀπό τίς ἄλλες πηγές, πιθανῶς ἐπειδή ἦταν ἐρειπωμένες.

Στό ἴδιο Κατάστιχο ἐπίσης δέν ἀναφέρεται τό περιτεῖχισμα πού σημειώνεται στήν πρώτη καταγραφή¹²⁴, ὅπως ἐπίσης παραλείπονται καί τά τρία οἰκήματα πού χρησίμευαν ὡς τράπεζα, μαγειρεῖον καί ξενώνας. Πρόσθετο ὅμως στοιχεῖο πού ἀναγράφεται στό παραπάνω Κατάστιχο εἶναι κτίσμα πού προστατεύει τήν πηγή τῆς μονῆς¹²⁵. Ὡς πρὸς τό ἔτος 1700 ἡ κτιριακή ὑπόσταση τῆς μονῆς ἦταν αὐτή πού προαναφέραμε.

Ὡστόσο τήν ἴδια περίοδο καί κατά τήν ἐποχή τοῦ Antonio Nanì τά κτίσματα τῆς μονῆς συμπληρώθηκαν ὅπως προκύπτει καί ἀπό τό κατά μία περίπου πενταετία μεταγενέστερο Κατάστιχο VI¹²⁶ (Catastico Particolare 1703-1705) κατὰ τό ὁποῖο τά κτίσματα εἶναι:

« Μοναστήρι μέ 10 κελλιά, καλυμμένο μέ κεραμίδια	1
Ναοί σέ καλή κατάσταση ¹²⁷	4

121. Βλ. πρόχειρα Ἰωάν. Χασιώτη, Οἱ Βενετοὶ στήν Πελοπόννησο, Ι.Ε.Ε., σ.ΙΑ', Ἀθήναι 1975, σ.24.

122. Peter Schreiner, Die byzantinischen Klein Chroniken. Βιέννη 1975, σ.247

123. A.S.V., A.G., B54/157, Κατάστιχο I, ὁ.π., - A.S.V., A.G., B53/156, Κατάστιχο IV.

124. Βλ. Κατάστιχο I (1696), ὁ.π.

125. Βλ. Παράρτημα Β', ἀρθ.7, ὁ.π. Ἡ πηγὴ σώζεται μέχρι σήμερα. Δέν γνωρίζομε μέ βεβαιότητα ἀν οἱ συντάκτες τοῦ Καταστίχου V ἀναφέρονται στήν πηγὴ αὐτὴ πού σώζεται μέχρι σήμερα ἢ σ' ἐκείνη πού ἐπισημαίνεται νοτιοδυτικὰ τῆς μονῆς καί σέ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὴν στό Catastico Particolare, φ.82v-83r (Κατάστιχο VI), μέ τὴν ἐνδειξὴ «fontana».

126. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.81r, ὅπου καταγράφονται τὰ ἐξῆς κτίσματα τῆς μονῆς: «Monasterio con celle 10, coperto con copri, No 1, Chiese buone No 4, dette dirochatte, No 8, Case coperte con copri nel metochio No 5, dette dirochatte No 12, fontana No 1, fortezza distrutta No 1».

127. Δέν ἀναφέρονται οἱ ναοὶ ὀνομαστικά, οὔτε αὐτοὶ πού ἦταν σέ καλὴ κατάσταση, οὔτε ἐκεῖνοι πού εἶχαν καταρρεύσει.

Ναοί πού ἔχουν καταρρεύσει	12
Πηγή	1
Ἐρειπωμένο φρούριο (όχυρό) ¹²⁸	1 »

Στήν καταγραφή αὐτή παρουσιάζεται μικρή μείωση τῶν κελλιῶν ἀπό 12 σέ 10, δέν ἀναφέρεται τό περιτείχισμα, μέρος τοῦ ὁποίου σώζεται καί σήμερα¹²⁹, καί εἶναι ἀύξημένος ὁ ἀριθμός τῶν ναῶν πού ἀνήκαν στή μονή καί βρίσκονται σέ καλή κατάσταση κατά τό 1703-1705. Ὡς πρὸς τόν ἀριθμό τῶν ἐρειπωμένων ἐκκλησιῶν παρουσιάζεται μεγάλη διαφορά ἀπό τήν προηγούμενη ἀπογραφή καί αὐτό θά μπορούσε νά ἐξηγηθεῖ μόνο ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἀναφέρονται ὡς ἐρειπωμένες ἐκκλησίες καί τά ἐρείπια διαφόρων κτισμάτων, ὄχι ἀναγκαστικά ἐκκλησιῶν, πού βρίσκονται στήν περιοχή τῆς μονῆς. Ἀναφέρονται διπλάσιες ἀκριβῶς ἐκκλησίες ἀπό ἐκείνες πού ὑπῆρχαν τό 1696¹³⁰ καί 1699-1700¹³¹. Ἐν καί δέν ἀναφέρονται τά ὀνόματα τῶν ναῶν, ἀπό τίς τοπογραφικές ἀποτυπώσεις τοῦ Κατάστιχου VI ἐπισημαίνομε τοὺς ἐξῆς ναοὺς πού ἀνήκαν στή μονή ἢ βρίσκονται στά ὅρια τῆς περιοχῆς πού τῆς ἀνήκει: 1) Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μέσα στήν αὐλή τῆς μονῆς καί ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἔξω ἀπό τή μονή, στά δυτικά καί πολύ κοντά σ'αὐτήν¹³². Ἐπίσης ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη πού βρίσκεται σέ κτῆμα νοτιοανατολικά τῆς μονῆς¹³³. Ἴσως ἀπό τήν ἐκκλησία αὐτή πῆρε τό ὄνομά του τό βουνό «Γιαννοθούνη»¹³⁴. Ἐκτός ἀπό τήν παραπάνω ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη ὑπάρχει καί ἄλλη ἐκκλησία πού τιμᾶται στό ὄνομα τοῦ ἴδιου Ἁγίου, στήν περιοχή νοτιοδυτικά τῆς μονῆς¹³⁵. Ὑπάρχει καί τό Ἡσυχαστήριο τοῦ Ἁγίου Νικολάου στά νοτιοανατολικά τῆς μονῆς πού ἀποτυπώνεται καί αὐτό τοπογραφικά¹³⁶, καθὼς ἐπίσης καί ὁ Ἅγιος Ἡλίας (προφήτης

128. Κατάστιχο VI, ὅ.π., φ.81r.

129. Βλ. παραπάνω, σελ. 56.

130. Κατάστιχο I, ὅ.π.

131. Κατάστιχο IV, ὅ.π.

132. Πρβλ. καί μέ τόν περιηγητή Captain T. Ambercromby Trant, ὅ.π., σ. 116-117, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καταστράφηκε πρὶν φύγουν οἱ Βενετοὶ ἀπὸ τήν Πελοπόννησο.

133. Κατάστιχο VI, φ.81v-82r (βλ. Παράρτημα Β' ἀριθ.9).

134. ὅ.π. - Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη ὀνομάζεται σήμερα καί Ἅγιος Ἰωάννης Ἀργολικοῦ καί ἦταν ἓνα ἀπὸ τά πολλὰ μετόχια πού εἶχε ἡ μονή. - Πρβλ. μέ χάρτη Γ.Υ.Σ. (βλ. σχετικὰ στό παράρτημα Β' ἀριθ.16).

135. Κατάστιχο VI, ὅ.π., φ.82v-83r.

136. ὅ.π., φ.63r, ὅπου ἀποτυπώνεται μέ τήν ἔνδειξη: «Commonde di S. Nicola».

Ἡλίας), στά βορειοανατολικά τῆς μονῆς¹³⁷. Συνολικά ἀποτυπώνονται τοπογραφικά ἕξι ἐκκλησίες πού ἀνήκουν στή μονή καί δέν ἔχουν ἐντελῶς καταρρεύσει. Ὅσον ἀφορᾷ τά πέντε σπίτια μέ σκεπή ἀπό κεραμίδια στό μετόχι, πού ἀναφέρονται στό *Catastico Particolare*, αὐτά εἶναι πιθανῶς ἐρειπωμένα κτίσματα, πού ἀποκαλοῦνται μέχρι σήμερα «τά καλυβάκια τῆς μονῆς», στήν περιοχή τοῦ μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου πού ἀνήκε κάποτε στή μονή καί δέν εἶχαν ἐπισημανθεῖ σέ προηγούμενες καταγραφές. Παραλείπεται τό περιτείχισμα. Στά προηγούμενα Κατάστιχα δέν ἀναφέρονται τόσο πολλοί ἐρειπωμένοι ναοί, ἐνῶ παρόμοια δέν σημειώνονται τά πέντε κεραμιδοσκεπῆ σπίτια πού ὑπῆρχαν στό μετόχι τῆς μονῆς, οὔτε τά ἡμιερείπωμένα. Ἡ πηγὴ πού ἀνήκε στή μονή ἀποτυπώνεται στό Κατάστιχο VI καί βρίσκεται στά νοτιοανατολικά τῆς¹³⁸.

Τό σημαντικότερο στοιχεῖο τοῦ νεότερου αὐτοῦ Καταστήχου εἶναι ὅτι στήν ἰδιοκτησία τῆς μονῆς ὑπῆρχαν φρούρια ἐρειπωμένα, «*Forteza distruta*»¹³⁹.

Συγκρίνοντας τίς ἐκκλησίες πού ἀναφέρονται στά Κατάστιχα V (1700) καί VI (1703-1705) καί βρίσκονται σέ καλή κατάσταση διαπιστώνεται ὅτι στό νεώτερο Κατάστιχο ὑπῆρχαν περισσότερες. Ἐνα φαινόμενο πού προκύπτει ἀπό τά στοιχεῖα τοῦ Κτηματολογίου VI (1703-1705) εἶναι ἡ τάση ἀνακαίνισης τῶν Ὀρθόδοξων ἐκκλησιῶν πού εἶχαν ἐρειπωθεῖ κατὰ τὴν προηγούμενη τουρκοκρατούμενη περίοδο. Ἔτσι βλέπουμε ὅτι στίς προηγούμενες σέ καλή κατάσταση ἐκκλησίες προστίθεται μία ἀκόμη. Στά πλαίσια τῆς τάσης αὐτῆς πού φαίνεται νά γενικεύεται σ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Β' Βενετοκρατίας εἶναι προφανές ὅτι ἐντάσσεται καί ἡ γενικὴ ἀνακαίνιση τῆς μονῆς κατὰ τό 1710, ὅπως προαναφέρθηκε¹⁴⁰. Δέν ἔχομε ἄλλες εἰδήσεις γιὰ ἀνακαίνιση ἢ ἀνοικοδόμηση τῆς μονῆς στή Β' Βενετοκρατία οὔτε ἐπίσης γιὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Μόνο πολὺ γενικὲς εἰδήσεις ἀπὸ τά δύο πατριαρχικά σιγίλλια¹⁴¹ γιὰ

137. ὁ.π., φ.81r. (βλ. Παράρτημα Β' ἀριθ.8).

138. ὁ.π., φ.83r, 102v. - Ἀνάλογες πληροφορίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πηγῆς τῆς μονῆς μᾶς δίνει καί ὁ περιηγητὴς Simone Pomardi, ὁ.π., σ.127-128. - (βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.18).

139. A.S.V., S.I., No 81, φ.2v. - Κατάστιχο VI, φ.81r (βλ.Παράρτημα Α' ἀριθ. V καί Παράρτημα Β', ἀριθ. 8). - Simone Pomardi, ὁ.π.

140. βλ. παραπάνω, σελ. 61-63.

141. Διον. Ζακυθηνός, Ἀνέκδοτα πατριαρχικά..., ὁ.π., σ.388 καί Ἄνωνυμος, «Ἀνέκδοτον Μολυβδόβουλλον» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' σ.2. - Ἐφημερὶς «Ἀνεξαρτησία», ὁ.π., σ.2.

τίς καταστροφές πού υπέστη ή μονή, όπως αναφέραμε παραπάνω. Αντιθέτως έχουμε ειδήσεις πού μάς επιτρέπουν νά τίς ταυτίσουμε μέ κάποια χρονολογία. Έτσι φθάνομε στό έτος 1830 μετά τή Β' Βενετοκρατία κατά τό όποίο έχουμε σημαντική μαρτυρία γιά τή μονή πού προέρχεται από τόν Άγγλο περιηγητή, Captain T. Ambercromby Grant¹⁴², γιά τήν κτιριακή συγκρότησή της.

Ο Grant έπισημαίνει τό κεντρικό κτίριο τής μονής και κοντά σ' αυτό μία παλιά εκκλησία έρειπωμένη. Από τήν περιγραφή διαπιστώνεται ότι ή μονή διέθετε ξενώνα γιά τούς περαστικούς διαβάτες. Υπογραμμίζει τήν ιδιότυπη μορφή του μοναστικού συγκροτήματος, πού τά τείχη του, σύμφωνα μέ τόν Grant, και τά παράθυρα ήταν μικρά και άρκετά υπερυψωμένα από τό έδαφος. Ο κυρίως ναός βρισκόταν στό μέσον τής έσωτερικής αύλης. Τά ισόγεια κτίσματα χρησιμοποιούνταν ως αποθήκες και σταυλοί και κατά μήκος του άνω όρόφου υπήρχε μία πινακοθήκη πού συγκοινωνούσε μέ τά κελλιά των μοναχών. Ο περιηγητής προσθέτει ότι οί μοναχοί κατά τήν έποχή εκείνη ήταν περίπου διακόσιοι. Άν και δέν μου φαίνεται πολύ πιθανός ό αριθμός των μοναχών, διότι από όλες τίς καταγραφές και τά μοναχολόγια δέν έχει προκύψει πολυπληθές ανθρώπινο δυναμικό¹⁴³, εάν υποθέσουμε ως ακριβή τήν πληροφορία γιά τήν έποχή πού γράφει ό περιηγητής, τότε θά πρέπει νά ήταν πολύ μεγάλο τό κτιριακό συγκρότημα μέ τά κελλιά¹⁴⁴. Ιδιαίτέρως χρήσιμη είναι ή πληροφορία γιά τήν ύπαρξη έρειπωμένης εκκλησίας επάνω σέ μικρό λοφίσκο πού συνορεύει μέ τό Μοναστήρι και ή όποία, σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες των μοναχών τής έποχής εκείνης, «καταστράφηκε κατά τόν παλαιό καιρό, πρίν φύγουν οί Βενετοί από τό Μοριά», γεγονός πού μάς επιτρέπει νά υποθέσουμε, ότι πιθανώς ή καταστροφή της όφειλόταν σέ πολεμικές έπιχειρήσεις. Ο Grant, κάνοντας περιγραφή τής έρειπωμένης εκκλησίας, αναφέρει ότι τό μέρος της πού είχε άπομείνει ήταν τόσο καλά κατασκευασμένο, μέ έναλασσόμενα στρώματα πλίνθων και πέτρας, ένδεικτικά κατά τόν περιηγητή, τής αρχιτεκτονικής των χρόνων τής «Έλληνι-

142. Captain T. Ambercromby Grant, ό.π., σ.114-117. Πρβλ. μέ Άναστάσιο Όρλάνδο ό.π., σ.7-12, όπου αναπτύσσεται διεξοδικά ό φρουριακός χαρακτήρας των μονών.

143. Ένδεχομένως νά μήν πρόκειται περι μοναχών αλλά περι άτόμων προσώπων τής περιοχής, πού κατέφυγαν εκεί λόγω πολεμικών συμβάντων ή άλλων δυσμενών περιστάσεων.

144. Captain T. Ambercromby Grant, ό.π., σ.116.

κῆς αὐτοκρατορίας»¹⁴⁵. Ἄλλωστε δίνει τὴν πρόσθετη πληροφορία ὅτι μέσα στὴν ἐκκλησία κείτονταν δύο μαρμάρινα Κορινθιακά κιονόκρانا, ἀνωτέρας τέχνης, ποὺ συναντῶνται σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ κτίσματα¹⁴⁶. Ὁ Trant περιέγραψε τὸ κεντρικὸ οἰκοδομικὸ συγκρότημα τῆς μονῆς καὶ τίς πολὺ πλησίον εὕρισκόμενες ἐκκλησίες, παραλείποντας προφανῶς ἄλλα κτίσματα τῆς μονῆς τὰ ὅποια δὲν θὰ εἶχε ἴσως δυνατότητα νὰ ἐπισημάνει καὶ νὰ περιγράψει, ἐλλείψει χρόνου, ἀφοῦ ἡ στάθμευσή του στὴ μονή ἦταν σύντομη, μόνο γιὰ διανυκτέρευση¹⁴⁷, ὅπως ὁ ἴδιος σημειώνει.

Σημαντικοί εἶναι καὶ οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς, πιθανῶς μεταγενέστερης ἐποχῆς ἐφ' ὅσον ἔχομε ἀνέγερση τοῦ ναοῦ «ἐκ βάρων» κατὰ τὸ 1871, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω¹⁴⁸.

Τὸ ξυλόγλυπτο παλαιὸ τέμπλο¹⁴⁹ τῆς μονῆς, καλὰ διατηρημένο. Ἡ χρονολογία κατασκευῆς δὲν εἶναι ἀκριβής, πιθανῶς κατασκευάστηκε καὶ αὐτὸ τὸ 1871. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ συμμετρία του καὶ διαιρεῖται σὲ τρία διαζώματα. Τὸ κάτω μέρος κοσμεῖται μὲ ξυλόγλυπτα θωράκια¹⁵⁰ στό κέντρο τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ξυλόγλυπτοι πάντοτε διακοσμητικοὶ σταυροὶ καὶ ρόδακες. Κιονίσκοι σὲ τύπο ξυλόγλυπτων διακοσμημένων πεσσῶν πλαισιώνουν τίς εἰκόνες τοῦ τέμπλου καὶ στὰ διαγραφόμενα μεταξύ τῶν εἰκόνων τόξα παριστάνονται ἀνάγλυφες μορφές ἀγγέλων. Τὸ ἐπόμενο, τρίτο ἀπὸ τὸ δάπεδο, διάζωμα κοσμεῖται ἀπὸ εἰκόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐντὸς κυκλικῶν πλαισίων, σὲ χρυσοῦ φόντο. Ἡ τελευταία αὐτῆ σειρά (διάζωμα) τοῦ τέμπλου κοσμεῖται ἀπὸ εἰκόνες τοῦ Δωδεκάορτου, ὅπως συνηθίζεται σὲ ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους ναοὺς. Πάνω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου παριστάνεται σὲ τύπο ἀετώματος, ξυλόγλυπτο, μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο Χριστό, πλαισιωμένο ὡς συνηθῶς ἀπὸ τὴ Θεοτόκο καὶ τὸ μαθητὴ Ἰωάννη. Οἱ εἰκόνες αὐτῆς τοῦ

145. (Ἐννοεῖ προφανῶς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν περιγραφή πιθανολογοῦμε ὅτι ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἦταν κτίσμα τῆς βυζαντινῆς καὶ μάλιστα τῆς μεσοβυζαντινῆς περιόδου). Βλ. Νικόλαο Γκιολέ, Βυζαντινὴ Ναοδομία (600-1204), Ἀθήνα 1987, σ.47-48, 120 καὶ 51-52.

146. Captain T. Amhercromby Trant, ὁ.π., σ.116-117.

147. ὁ.π., σ.114

148. Βλ. παραπάνω, σελ. 61, 62.

149. Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.21.

150. Γιά τὰ θωράκια τῶν τέμπλων βλ. Χ. Κουτελάκη, Ξυλόγλυπτα τέμπλα τῆς Δωδεκανήσου μέχρι τὸ 1700, Ἀθήνα - Γιάννινα, σ.16.

τέμπλου είναι έργο του γνωστού Τήνιου άγιογράφου Δημ. Γεωργαντά (1851 - 1933)¹⁵¹.

Παρά τό γεγονός ότι τό θέμα τής παρούσας διατριβής φθάνει μέχρι τό 1834, θεωρήσαμε σκόπιμο νά άναφερθοϋμε σύντομα στή σημερινή κτιριακή συγκρότηση τής μονής. Τά κτίριά της είναι επιβλητικά μέ καμάρες, διαδρόμους και τόξα. Η όλη αρχιτεκτονική δομή των έσωτερικών χώρων καθιστούν τή μορφή της δαιδαλώδη. Στά δεξιά τής κεντρικής είσόδου είναι δύο παρεκκλήσια, τής Παναγίας τής Πορταίτισσας και του Άγίου Νεκταρίου. Και τά δύο έχουν ξυλόγλυπτα τέμπλα, συγχρόνου τέχνης μέ βυζαντινές εικόνες. Στή συνέχεια βρίσκονται τά κελλιά των μοναχών και ένας μεγαλύτερος χώρος που λειτουργεί ως έργαστήριο τής μονής, ύφαντικής και χρυσοκεντητικής τέχνης. Μετά από τά οικοδομήματα αυτά είναι τό παρεκκλήσιον τής Άγίας Παρασκευής.

Άριστερά τής είσόδου τής μονής ύπάρχει ένας έκθεσιακός χώρος όπου έκτίθενται τά έργόχειρα των μοναχών και στή συνέχεια ένας αρκετά μεγάλος χώρος που χρησιμεύει ως αίθουσα ύποδοχής των ξένων. Στήν ίδια πτέρυγα βρίσκεται μία άλλη αίθουσα και μεγάλο γραφείο μέ τήν πλούσια βιβλιοθήκη τής μονής. Ο χώρος αυτός χρησίμευε παλαιότερα, κατά τήν έποχή που ή μονή ήταν άνδρως, ως σταϋλος για τά ζώα τής μονής και των προσκυνητών. Στο δεύτερο όροφο τής πτέρυγας αυτής ύπάρχουν δέκα τρία κελλιά μοναχών που προστατεύονται από ύαλοπίνακες (τζαμαρία). Άπέναντι ακριβώς από τήν κυρία είσοδο ύπάρχει σιδερένια μικρή θύρα που οδηγεί στήν τραπεζαρία τής μονής. Στή συνέχεια τής τραπεζαρίας βρίσκονται τό μαγειρείον του ξενώνα και τό μαγειρείον τής αδελφότητας και άριστερά οι παλαιοί φούρνοι¹⁵² που προαναφέραμε. Μία αύλή διακόπτει τήν κτιριακή σύνθεση όπου ύπάρχει μία πηγή, που χαρακτηρίζεται ως άγίασμα. Εκεί κοντά βρίσκεται και τό παρεκκλήσιον του Όσίου Έφραϊμ του Σύρου που σου δίνει τήν έντύπωση κατακόμβης.

Στό καθολικό τής μονής φυλάσσεται σέ ειδικό ξυλόγλυπτο προσκυνητάρι εικόνα που προέρχεται από χρωστήρα αξιόλογου

151. Για τό Δημ. Γεωργαντά βλ. πρόχειρα, Πασχάλη Κ. Χαραλαμπίδη, «Θ.Η.Ε.», τ.14, Άθήναι (1964) σ.427-428, όπου άναφέρεται ότι ο Γεωργαντάς (1851-1933), μαθήτευσε κοντά σέ Τήνιους άγιογράφους, συνεχιστές τής σχολής των Κρητών άγιογράφων. Άργότερα συνέχισε σπουδές μέ δασκάλους, τους Ν. Γκούζη και Λύτρα. Διακόσμησε πολλούς ναούς και τή μονή Καρακαλά.

152. Βλ. παραπάνω, σελ. 63.

άγιογράφου. Εικονίζει τή Θεοτόκο ένθρονη, φέρουσα τόν Χριστό¹⁵³, καί διακρίνεται γιά τή ζωηρότητα καί τόν έπιτυχή συνδυασμό τών χρωμάτων. Στο κατώτερο τμήμα της φέρει τήν ακόλουθη μεγαλογράμματη άνορθόγραφη έπιγραφή: «ΑΙ ΠΑΡΟΥΣΑΙ ΑΓΙΕ ΗΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΕΙΝΑΙ ΙΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΩΝ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ..... ΠΑΙΒΑΡΔΟΥ¹⁵⁴ 1828 ΜΑΡΤΙΟΥ 6».

Άλλη εικόνα του Χριστού ως ένθρόνου Μεγάλου Άρχιερέως που άναφέρεται στην έπιγραφή, όφείλεται πιθανότατα στον ίδιο ζωγράφο. Είναι ίσομεγέθης προς τήν προηγούμενη καί τοποθετήθηκε μεταγενέστερα στον άρχιερατικό θρόνο¹⁵⁵. Άξιόλογη, μεγαλύτερη εικόνα, λαϊκής τεχνοτροπίας, του 1876, είναι καί ή τών Άγίων Δημητρίου καί Νέστορος¹⁵⁶, καί είναι δώρον τής οικογενείας Μπουμπουρέκα από τό Άργος. Μικρότερη φορητή κομψή εικόνα είναι τής Παναγίας τής Γλυκοφιλούσας, που φέρει τίς έξής παραστάσεις: Άριστερά τής Θεοτόκου τόν Άγιο Κωνσταντίνο, δεξιά τήν Άγία Έλένη καί στή βάση της τήν έπιγραφή: «ή άγία εικών κτήμα [ιερομο]νάχου Κωνσταντίνου Τζαμίλα 1878, Φεβρουάριος 13».

Στό μικρό νάρθηκα του καθολικού τής μονής, φυλάσσεται σέ ειδικό προσκυνητάρι μεγάλη εικόνα λαϊκής έπίσης τεχνοτροπίας που εικονίζει σέ χρυσό φόντο έπιππο τόν Άγιο Δημήτριο, δαφνοστεφής καί στό πίσω μέρος του ίππου κάποιον μοναχό. Στο κατώτερο τμήμα τής εικόνας αυτής, που είναι μεγάλων διαστάσεων, άναγράφονται μέ καλλιτεχνικά γράμματα τά όνόματα τών Άργείων

153. Βλ. Παράρτημα Β΄ άριθ.22. Η εικόνα τής ένθρονης Θεοτόκου έχει διαστάσεις 0,47X0,90. Παρουσιάζει τήν Θεοτόκον «πεποικιλμένην θείαν δόξαν».

154. Περισσότερα γιά τό Διονύσιο Μπεθάρδο καί γιά τή δράση του στην Έπανάσταση βλ. παρακάτω, στό Κεφ.Β΄, σελ.120 κ.έ. καί Έπίμετρον σ.169 κ.έ.

155. Βλ. Παράρτημα Β΄ άριθ.23.

156. Οί διαστάσεις τής εικόνας είναι: 0,96X0,75. Βλ. Παράρτημα Β΄ άρθ. 24.

πού τήν ἀφιέρωσαν στή μονή στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα¹⁵⁷. Στή μονή διασώζεται ἐπίσης ὠραιότατος ἐπιτάφιος χρυσοκεντρικῆς τέχνης¹⁵⁸.

Τά κτίσματα, ἡ εἰκονογράφηση, οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τῆς μονῆς μαρτυροῦν τήν στρατηγικῆς σημασίας θέση της καί τόν ἀμυντικό της χαρακτήρα, παράλληλα ὅμως καί τόν ζήλο τῶν μοναζόντων γιά τήν εὐπρέπειά της ἀλλά καί τήν εὐσέβεια τῶν πιστῶν πού συμβάλλουν μέ τίς ἀφιερώσεις τους στόν ἐκκλησιαστικό της διάκοσμο.

---

157. Ἡ ἀναφορά στά πρόσωπα πού ἀφιέρωσαν τήν εἰκόνα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἕκτῳ κατὰ μῆνα Μάϊον, βασιλεύοντος ἐν Ἑλλάδι Γεωργίου Α' δι' ἐξόδων τῶν ἐξ Ἄργους ὑποφαινομένων εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Ἐγένετο ἡ ἀγία αὐτή εἰκὼν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καί ἀφιέρωται τῇ ὁμωνύμῳ αὐτῷ Ἱερᾷ Μονῇ Καρακαλά εἰς μνημόσυνον σίδιον ἡμῶν τε καί τῶν ἀπογόνων. Χαράλαμπος Ρονιώτης, Ἀντώνιος Τσάλτας, Δημήτριος Βοϊβότας, Ἀντριανός Κριεμάδης, Σπυρίδων Κραῦτος, Βασίλειος Ἰσιραμάνης, Χρήστος Ἀνδριανάκης, Ἀναστάσιος Μουρτακάλης, Βασίλειος Μπουλοῦκος, Δημήτριος Μέντζας, Νικόλαος Τσημπος, Ἰωάννης Ἰσιαπαγῶνας, Νικόλαος Ντάκαρης, Παναγῆς Μπάλτσος, Δημήτριος Ντανάλιας, Γεώργιος Καρατασοῦλης, Γεώργιος Μ. Μπουμπουρέκας, Ἀθανάσιος Παρασκευάς, Κωνσταντῖνος Δασούλης, Παναγιώτης Βαρμπάς, Ἀντώνιος Κλησιάρης, Δημήτριος Ψυχογιάννης, Θεοφάνης Κοντογιάννης, Ἀγγελῆς Γ. Ντανοφίλης, Χρήστος Σπ. Τζάφας, Κωνσταντῖνος Δασούλης, Παναγιώτης Βαρμπάς, Ἀντώνιος Κλησιάρης, Δημήτριος Ψυρογιάννης, Θεοφάνης Κοντογιάννης, Ἀγγελῆς Γ. Ντανοφίλης, Χρήστος Σπ. Τζάφας, Κωνσταντῖνος Α. Καθάλας, Ἰωάννης Ντανάλιας, Βασίλειος Ἀμπανόπουλος, Μιχαήλ Τσαγκάρης, Δημήτριος Τζαφόπουλος. Δημήτριος Πικερνιώτης, Γεώργιος Ρουμπούλης, Ἰωάννης Σχοινοχωρίτης, Νικόλαος Κλησιάρης». Ἔργον Μιχαήλ Π. Ζωγράφου, Κωφοῦ ἐν Ἄργει. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιγραφή: «Δικαίως εἰκονίζομεν καί προσκυνοῦμεν τὰς ἀγίας εἰκόνας, οἱ δὲ κατήγοροι καί βλάσφημοι ἀναθεματίζεσθαι, εἶπεν ὁ Ἅγιος Καισάριος ἐν ἑβδόμῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ».

158. Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ.25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΩΣ ΤΟ 1834

1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Οί έρευνητές πού ασχολήθηκαν μέ τό θέμα τής ίδρυσης τής μονής έχουν διατυπώσει απόψεις, πού συχνά δέν φθάνουν σέ ασφαλή συμπεράσματα καί αυτό όφείλεται προφανώς είτε σέ έλλειψη ιστορικών στοιχείων είτε στή μή χρησιμοποίηση τών ήδη υπάρχόντων¹. Έξ άλλου οί νεώτεροι αυτοί έρευνητές δέν προσθέτουν κανένα συγκεκριμένο στοιχείο γιά τήν όλη Ιστορία τής μονής διότι προφανώς χρησιμοποίησαν όρισμένες εκκλησιαστικές πηγές πού δέν προσφέρουν καμία σχεδόν είδηση γιά τό θέμα αυτό².

Τριμελής Έπιτροπή, πού όρίστηκε από τήν Πολιτεία κατά τό

1. Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος, 'Η Έκκλησία Άργους καί Ναυπλίας από τής συστάσεως της μέχρι σήμερα, Τεύχος Β' (Αί 'Ιεραί Μοναί), Άργος 1961, σ.78. - Ντιάνα Άντωννάκου - Τάκης Μαυρος, 'Τά έλληνικά μοναστήρια, Πελοπόννησος τ.Α', Άθήνα 1976, σ. 42,45. - Άνδρέας 'Ηλία Μιχαλόπουλος, Τό μοναστήρι του Άγίου Δημητρίου Καρακαλά καί ή περιοχή Άργους Ναυπλίου, Άθήνα 1976, σ.21 ('Η μελέτη του Άνδρέα Μιχαλόπουλου, όπως ο ίδιος μάς πληροφορεί γράφτηκε σέ μία εβδομάδα, συνεπώς ή έρευνά του υπήρξεν ανεπαρκής).
2. Πράγματι στά Άρχεία τής 'Ιεράς Συνόδου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος, (στό έξής, Α.Ι.Σ.Ε.Σ) υπάρχει άχρονολόγητο χειρόγραφο στό όποίο αναφέρεται: «ούδέν γνωρίζομεν περί τής 'Ιεράς μονής Άγίου Δημητρίου Καρακαλά ή Ξηροκαστελλίου διότι ή μονή κατεστράφη επί Τουρκοκρατίας καί επί Γερμανών».

1833, για τήν καταγραφή τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς μονῆς³, ἐπεσήμανε μεταξύ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἐγγράφων πού ὑπῆρχαν στή μονή καί ἕνα πατριαρχικό σιγίλλιο τοῦ 1068⁴. δέν γνωρίζουμε μέ βεβαιότητα, ἐάν τό σιγίλλιο ἀναφερόταν στή μονή καί ἐφ' ὅσον δέν ἐπρόκειτο γιά ἀνανέωση παλαιότερου σιγίλλιου, τότε θά μπορούσαμε νά ὑποθέσουμε μέ μεγάλη πιθανότητα ὅτι τό σιγίλλιο εἶχε σχέση μέ τήν ἰδρυσὴ τῆς, ἀκριβῶς κατά τά τέλη τοῦ 11ου αἰώνα. Αὐτό βεβαίως ἀποτελεῖ ἰσχυρή ὑπόθεση, χωρίς ὡστόσο νά ἔχουμε ὡς τώρα συγκεκριμένες ἀποδείξεις γιά τήν ἰδρυσὴ τῆς.

Κατά τήν ἄποψη τοῦ Ἀναστασίου Ὁρλάνδου, ἡ μονή Ξηροκαστελλίου χαρακτηρίζεται ὡς βυζαντινὴ σέ ἀνέκδοτη μελέτη του⁵. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζήσιος ἀναφερόμενος στήν παλαιότητα τῆς μονῆς τήν τοποθετεῖ ἀνεπιφύλακτα, μετά τά μέσα τοῦ 12ου αἰώνα⁶ καί παρατηρεῖ: «*Ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἰδρυμένων ἱερῶν κτισμάτων τῶν ἀπὸ θαλάσσης κειμένων οἱ ναοὶ παρά τῷ Καταίγκρι Ἀγίου Ἀδριανοῦ καὶ τῶν μονῶν Ξηροκαστελλίου καὶ Ταλαντίου εἶναι αἰῶνας τινὰς μεταγενέστεροι τοῦ 1144...*». Ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἄλλους νεώτερους μελετητὲς τόσο ὁ Μιχαὴλ Λαμπρυνίδης ὅσο καὶ ἡ Σέμνη Καρούζου χαρακτηρίζουν καὶ αὐτοὶ τὴ μονή ὡς «*ἀρχαία βυζαντινὴ*»⁷.

Ἐξάλλου ἀπὸ τό παλαιότερο γνωστὸ ἐγγράφο - Κτηματολόγιο Ι (1696)⁸, τό ὁποῖο ἤδη ἔχομε ἀναφέρει⁹, καὶ ἀπὸ τά μετα-

3. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ. Πρωτ. 854/19 Ἰουλίου 1833. Σύμφωνα μέ τὴ διαταγὴ αὐτὴ, ὁρίστηκε τριμελὴς Ἐπιτροπὴ τό 1833, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Π. Μάνεση, Χ. Ματακίδη καὶ Σ. Κρομύδα, προκειμένου νά καταγράψει τήν κινητὴ περιουσία τῆς μονῆς, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. 500 διαταγὴ τοῦ Διοικητῆ Ναυτιλίας καὶ Ἄργους, πρὸς τὸν τότε διορισθέντα ἡγούμενον τῆς μονῆς, Ἰωάννα Βυζάντιο.
4. ὁ.π., ἀριθ. ἐγγράφου 256/27 Μαρτίου 1833.
5. Κατά πληροφορίες πού μοῦ ἔδωσε ὁ Ἀρχαιολόγος κ. Πυριοβολῆς, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ ἀπὸ τὴ θέσῃ αὐτῇ, ὁ Ἀναστάσιος Ὁρλάνδος σέ ἀνέκδοτη μελέτη του, ἡ ὁποία πρόκειται νά ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ἐντάσσει τὴ μονὴ Καρακαλὰ στὸν κατάλογο τῶν βυζαντινῶν μονῶν τῆς Πελοποννήσου, παραθέτοντας καὶ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. (Γιά τὴν παραπάνω ἀνέκδοτη μελέτη τοῦ Ἀναστ. Ὁρλάνδου βλ. καὶ σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ τότε Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Κων/νου Μπόννη, στήν Ἐφημερίδα «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς 16ης Ἰουλίου 1987, σ.4).
6. Κωνσταντῖνος Γ. Ζήσιος, Σύμμικτα, Ἀθήνησιν 1892, σ.79.
7. Μιχ. Λαμπρυνίδης, Ἡ Ναυτιλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Ἀθήνα 1898 καὶ ἔκδοση 2η, Ἀθήνα 1950, σ.192. Σέμνη Καρούζου, Τὸ Ναύτιλιο, Ἀθήνα 1979, σ.59.
8. βλ. παραπάνω, σελ. 16, 22.
9. A.S.V., A.G., B54/157, φ. 137r-138v. Κ. Ντόκος, ὁ.π.

γενέστερα βενετικά Κατάστιχα II, III, IV, V, VI,¹⁰ προκύπτει ότι ή μονή είχε όχι εύκατοφρόνητη περιουσία κατά τήν έποχή πού συντάχθηκαν. Τά κτιριακά της μάλιστα συγκροτήματα καί ή άλλη σέ αρκετά μέρη ακίνητη περιουσία της δίνουν τήν έντύπωση μιās οργανωμένης καί μέ χρονική διάρκεια μοναστικής κοινότητας.

Σέ βενετικές άρχειακές πηγές τής ίδιας περιόδου¹¹ στίς όποίες περιλαμβάνονται όρισμένα από τά παραπάνω Κτηματολόγια¹² ύπάρχει άνέκδοτος κατάλογος στόν όποιο καταγράφονται έντεκα μοναστήρια Ναυπλίου καί Άργους, από τά όποια έννέα χαρακτηρίζονται ως σταυροπήγια καί σ'αυτά συγκαταλέγεται ή μονή Ξηροκαστελλίου μέ τήν ένδειξη: «Μοναστήριον Άγίου Δημητρίου εις τόπον καλούμενον Ξηροκαστέλια, λέγουν νά είναι σταυροπήγιον, όμως γράμμα πατριαρχικόν δέν έχει»¹³. Η καταγραφή έγινε μεταξύ τών έτών 1696-1700. Είναι πιθανόν τό πατριαρχικό γράμμα νά χάθηκε, διότι όπωςδήποτε τά σταυροπήγια μοναστήρια είχαν σιγίλλιώδη γράμματα γιά τήν «κύρωση τών προνομίων τους, τό αναπαλλοτρίωτον τής περιουσίας τους» καί άλλες άνάλογες διατάξεις.

Δέν αποκλείεται τό σιγίλλιον τοῦ 1068 πού υπήρχε στή μονή τό 1833, νά ανήκε σ'αυτήν καί ή ίδρυσή της νά έγινε κατ'αυτό τό έτος ή προγενέστερα, αλλά νά μή βρισκόταν στά χέρια τών μοναχών μεταξύ τών έτών 1696-1700, όταν έγινε ή καταγραφή τών μοναστηρίων από τούς Βενετούς¹⁴. Η σταυροπηγιακή ιδιότητα καί παλαιότητα τής μονής προκύπτει από σιγίλλιώδες γράμμα τών Γαβριήλ Δ¹⁵, τοῦ 1782¹⁶, στό όποιο αναφέρεται: «... τό κατά τήν έπαρχίαν Ναυπλοῦ καί Άργους κείμενον ιερόν, κ(αι) σεβάσμιον μοναστήριον τό τιμώμενον έπ'όνόματι τοῦ αγίου ένδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, κ(αι) Ξηροκαστέλλι έπονομαζόμενον έφθασε πρό χρόνων ήδη δυσμνημονεύτων τιμηθῆναι...» καί «...έγνωμεν κοινή συνοδική διαγνώσει καί αποφάσει, ανακαινίσαι καί ανανεώσαι, κ(αι) οίον είπειν αναζωπυρῆσαι τήν σταυροπη-

10. Βλ. παραπάνω, σελ.16, 21-38.

11. A.S.V., A.G., B. 54/157 (1696-1700), φ. 826r.

12. Βλ. Κτηματολόγια, I, II, III, IV.

13. A.S.V., A.G., B 54/157 (1696-1700), φ. 826r καί ό.π.

14. A.S.V., A.G., B 54/157, ό.π.

15. Περισσότερα γιά τό Γαβριήλ Δ', βλ. παραπάνω, σελ. 34-35.

16. Σιγίλλια έκδίδονται κατά καιρούς γιά τίς διάφορες μονές (1539-1798). Περισσότερα γιά τό θέμα αυτό βλ. Σπυρ. Λάμπρο, Όγδοήκοντα πατριαρχικά σιγίλλια, «Ν.Ε.», τ.3, ό.π., σ. 377 κ.ε. - Βλ. καί Cod. Paris. Supplement Grec, 704-708 (Στό έξής: Supplement Grec, 704-708).

γιακὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν καὶ χάριν...»¹⁷. Στὸ σιγίλλιο ἀναφέρονται οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ζητήθηκε ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἡ ἀνανέωση τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς μονῆς.

Ἡ πληροφορία γιὰ τὴν ἀρχαιότητα τῆς μονῆς ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸ σιγίλλιο τοῦ Γρηγορίου Ε΄: (1798)¹⁸: «... τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ σιγίλλιώδη γράμματα ἀπολωλέκεσαν ἐν τῇ ἐπισυμβάσει τότε ἐκεῖ ἀνωμαλία». Ἡ ἀναφορά στὴν ἀπώλεια τῶν «ἀρχαίων σιγίλλιωδῶν γραμμάτων» τῆς μονῆς εἶναι καὶ αὐτὴ ἰσχυρὴ ἔνδειξη τῆς παλαιότητάς της.

Τὴν παλαιότητα τῆς μονῆς ὑποστηρίζει καὶ ὁ περιηγητὴς Trant¹⁹, ὅπως ἤδη σημειώσαμε, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στὴν ἐκκλησία ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴ μονή²⁰ καὶ ἀνήκε σ'αὐτήν, τὴν χαρακτηρίζει ὡς βυζαντινὴν καὶ τὴν ὅλη δομὴ τῆς ὡς κτίσμα τῆς «ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας», γεγονός ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσεγγίσουμε τὸ χρόνο ἰδρυσῆς της. Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ λόφο ποὺ εἶναι πλησίον τῆς μονῆς, ὅπου ἡ παραπάνω ἐκκλησία καὶ ἔχοντας ἐντοπίσει τὴν ἀκριβῆ τῆς θέσης ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα, ὕστερα καὶ ἀπὸ μελέτη τοῦ Καταστίχου VI (1703-1705)²¹, ὅπου ἀποτυπώνεται σὲ λόφο παρακείμενο τῆς μονῆς ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὸ βενετικὸ Κτηματολόγιο I (1696) ὡς «παρακλήσιον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου παλεόν», μποροῦμε νὰ ταυτίσουμε πιθανολογικὰ τὸ παραπάνω «παλεὸ παρακλήσιον»²² μὲ αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ Trant. Ἄν λάβομε ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν πρόσθετη ἀρχιτεκτονικὴ πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Trant, ὅτι ἡ ἐκκλησία ἦταν δομημένη μὲ ἐναλασσόμενα στρώματα πλίνθων καὶ πέτρας, ὥστε νὰ ἀνάγει τὴν κατασκευὴ τῆς στοὺς χρόνους τῆς «ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας»²³, σύμφωνα μὲ τὶς ἐκτιμήσεις τῶν εἰδικῶν πρέπει νὰ εἶναι ναὸς τῆς βυζαντινῆς ἢ μεσοβυζαντινῆς περιόδου²⁴.

17. Διον. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ.388-389. - Ὁλόκληρο τὸ σιγίλλιο ἀναδημοσιεύεται στὸ Παράρτημα Α', ἀριθ. XVI. Πρβλ. Παράρτημα Β' τῆς παρούσας ἐργασίας, ἀριθ.12. (Ἡ φωτογραφία τοῦ σιγίλλιου μοῦ ἐστάλη εὐγενῶς ὕστερα ἀπὸ αἴτησή μου ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Bibliothèque Nationale de Paris).

18. Βλ. σχετικὰ, «Γαρνασσός», τ.2, ὁ.π. καὶ Ἀνωνύμου, «Ἐφημερὶς Ἀνεξαρτησία», ὁ.π.

19. Captain T. Ambercromby Trant, ὁ.π.

20. Ἀναφέρεται προφανῶς στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου.

21. Βλ. Κατάστιχο VI, φ. 81v-82r (βλ. καὶ παράρτημα Β', ἀριθ.9).

22. ὁ.π.

23. Captain T. Ambercromby Trant, ὁ.π.

24. Πρβλ. μὲ Νικόλαο Γκιολέ, Βυζαντινὴ Ναοδομία (600-1204), Ἀθήνα 1987, σ. 47-48, 120 καὶ 51-52.

Όπως προαναφέραμε, και ο Όρλάνδος, άγνωστο πώς, τεκμηριώνοντας τις απόψεις του, ένδεχομένως να είχε δει τή μονή πριν από τή νέα αναδόμηση, ανάγει τήν ίδρυση της στη βυζαντινή περίοδο. Όπωςδήποτε άξίζει να αναφερθεί ή πληροφορία που άντλούμε από έγγραφο του ήγουμένου τής μονής Καρακαλά, του 1833, προς τήν «*επί των Έκκλησιαστικων Γραμματειαν*»²⁵, σύμφωνα με τό όποιο ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου που άνηκε στη μονή, και ταυτίζεται με τόν αναφερόμενο στα βενετικά Κτηματολόγια²⁶, κρημνίσθηκε από τούς στρατιώτες του Κ.Π. Μπεκροδημήτρη, και ήταν κτισμένος με «*λίθους με αρχαίαν τόννευσιν και ισόμετρον γωνιώδη κατασκευήν*»²⁷. Και τά έρειπωμένα κτίσματα τής μονής που αναφέρονται στα βενετικά Κατάστιχα²⁸ που αναφέραμε παραπάνω, άν δέν όφείλονται σε σεισμούς ή πολεμικές έπιχειρήσεις αλλά στη φθορά του χρόνου, είναι και αυτά ένδεικτικά όπωςδήποτε τής παλαιότητας τής μονής.

Η άποψη έπίσης ότι οι μονές Καρακαλά Ναυπλίου και Καρακάλλου του Αγίου Όρους έχουν σχέση προς τόν Πατριάρχη Κων/λεως Κύριλλο Ε΄ τόν Καρακάλλο (1748-1751) θεωρήθηκε άνίσχυρη, αφού οι μονές αυτές ήταν αρχαιότερες²⁹. Επίσης διατυπώθηκαν και όρισμένες άλλες απόψεις και άλλων νεώτερων μελετητών ότι ή μονή είναι «*αρχαιοτάτη*», χωρίς να έχουν όμως έπιστημονικά έρείσματα³⁰. Έξάλλου δέν γνωρίζομε που στήριζει τήν

25. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ό.π., χ.α., 17 Σεπτεμβρίου 1833.

26. Βλ. Κατάστιχα I και VI, ό.π.

27. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ό.π., χ.α., 17 Σεπτεμβρίου 1833.

28. Βλ. Κατάστιχα I, III, IV, V, VI, ό.π.

29. Στυρ. Λάμπρος, Τό όνομα των μονων Καρακάλλου ή Καρακαλά, «Ν.Ε.», τ.8 (1911), σ.237, όπου αναφέρεται: «... δέν ήταν ο πατριάρχης εκείνος κτίστης των μονων ούσων πολύ αρχαιότερων», χωρίς βεβαίως να καθορίζει ακριβώς τό χρόνο τής ίδρυσής τους.

30. Ντιάνα Άντωνάκου - Τάκης Μαυρος, Άργολίδος περιήγησις, ό.π., σ.94. Οι ίδιοι, Έλληνικά Μοναστήρια, ό.π., σ.45. - Η άποψη έπίσης των έρευνητων αυτων ότι δέν υπήρχαν στοιχεία για τή μονή πριν από τό 1710 (βλ. Ντιάνα Άντωνάκου - Τάκης Μαυρος, Έλληνικά μοναστήρια, ό.π., σ.41, 42,44), δέν εύσταθεί. Άς σημειωθεί ότι και οι απόψεις άλλων νεώτερων έρευνητων ότι ή μονή συνεστήθη κατά τόν 15ο και 16ο αιώνα είναι χωρίς τεκμηρίωση. (βλ. σχετικά, Χρυσόστομο Δεληγιαννόπουλο, Καρακαλά μονή, ό.π., Η Έκκλησία, ό.π., σ.76. Άνδρέα Μιχαλόπουλο - Μακρινιώτη, Τό μοναστήρι Αγίου Δημητρίου Καρακαλά και ή περιοχή Άργους και Ναυπλίου, Άθήναι 1976, σ.55. Επίσης, ό Σπύρος Κοκκίνης, ό.π., σ.85, θεωρεί ως μόνη γραπτή μαρτυρία τό σιγίλλιο του 1798. Και ή πληροφορία που αναφέρεται στα «Δίπτυχα τής Έκκλησίας» (βλ. Δίπτυχα τής Έκκλησίας τής Ελλάδος», Άθήναι 1989, σ.429), ότι ή μονή ιδρύθηκε τό 1661, είναι άτεκμηρίωτη.

ἀποψή του ὁ Χ. Πατρινέλλης, ὁ ὁποῖος ἀνάγει μέ πιθανότητα τήν ἴδρυση τῆς μονῆς στόν 15^ο αἰώνα³¹.

Μέ βάση τίς ἀρχαιακές πηγές πού προαναφέραμε καί τίς μελέτες μέ τίς ἀπόψεις τῶν ειδικῶν μελετητῶν πού ὄλες συγκλίνουν στό γεγονός ὅτι ἡ μονή Ξηροκαστελλίου εἶναι «ἀρχαία βυζαντινή» μονή, μποροῦμε νά συμφωνήσουμε κι ἐμεῖς μέ πιθανότητα πού ἐγγίζει τά ὅρια τῆς βεβαιότητας.

Ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε, ἡ μονή Ξηροκαστελλίου εἶχε σταυροπηγιακό χαρακτήρα. Οἱ σχέσεις τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγιακῶν μονῶν μέ τό Πατριαρχεῖο κατά τή Β΄ Βενετοκρατία παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα³². Μιά ἔνδειξη τῆς στάσης τῶν Βενετῶν ὡς πρός τό θέμα αὐτό ὑπῆρξε τό γεγονός ὅτι ἤθελαν νά γνωρίζουν ποιές μονές ἦταν σταυροπηγιακές, ὅπως ἄλλωστε προκύπτει ἀπό τίς καταγραφές τους, διότι ἤθελαν νά ἐλέγχουν τά οἰκονομικά τους καί τό δεσμό τους μέ τό Πατριαρχεῖο. Γιά τοῦς Βενετούς ἦταν ζήτημα ζωτικό νά ἀποκόψουν κάθε σχέση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο πού ἦταν ὑποκείμενο στό Σουλτάνο. Ἀπό τήν ἀντίληψη αὐτή πηγάζουν διάφορες ἐνέργειες τῶν Βενετῶν, ὅπως ἡ παρεμπόδιση τῆς συλλογῆς καί ἀποστολῆς τοῦ «φιλότιμου» στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο³³ καί ἡ μή ἀναγνώριση τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Οἱ Βενετοί θεωροῦσαν τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπό τήν ἐπικυριαρχία τους, σύμφωνα μέ τό «*jus patronatus*» (=τό ἐπικυριαρχικό δίκαιο). Τό κυριότερο ἀπό ὅλα ἦταν ὅτι ἀφαίρεσαν ὅποιαδήποτε ἀνάμειξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιά τήν ἀνάδειξη τῶν Ἀρχιερέων σέ περίπτωση χηρείας τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου. Οἱ Βενετοί ἀνέθεσαν τήν ἐκλογή τῶν Ἀρχιερέων στά ἀστικά κοινοτικά σώματα πού ἰδρύθηκαν στίς κυριότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου³⁴.

Τά προσκόμματα πού προέβαλαν οἱ Βενετοί στίς σχέσεις Πατριαρχείου καί τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων ἦταν μεγάλα καί κατά τή φράση τοῦ Προνοητῆ Francesco Grimani «*ἐνεργεία αὐτοῦ, οὐδέν ἐξετελέσθη χρυσόβουλλον τοῦ Πατριάρχου*», μέ τήν ἔννοια ὅτι διακόπηκε κάθε σχέση μεταξύ τῆς βενετοκρατούμενης

31. Χ. Γ. Πατρινέλλης, Ἀργολίδος Μητρόπολις, «Θ.Η.Ε.», τ.3, Ἀθήναι 1965, σ.58.

32. Σπυρ. Λάμπρος, Ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν προνοητῶν τῆς Πελοποννήσου, «Δ.Ι.Ε.Ε.», τ.5 (1899), σ.465. - Πρβλ. μέ Περικλή Ζερλέντη, Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἑλληνική Ἐκκλησία ἐπί Ἑνετῶν, Ἀθήναι 1921, σ.12.

33. Σπυρ. Λάμπρος, ὁ.π.

34. Βλ. σχετικά, Γεώργιο Δ. Παναγόπουλο, Ἡ ἀστική κοινότης τῆς Βοστίτσας κατά τήν Β΄ Βενετοκρατία, Ἀθήναι 1981, σ.19 κ.έ.

Πελοποννήσου καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὡστόσο τίς πληροφορίες ὅτι ἡ μονή Ξηροκαστελλίου ἦταν σταυροπηγιακή, συναντοῦμε τήν ἐποχή τῆς Β΄ Βενετοκρατίας³⁵. Φυσικά οἱ ἀναφορές αὐτές ὑπάρχουν σέ οικονομικῆς φύσεως ἐγγράφα. Οἱ πρῶτες ὁμως σχετικές εἰδήσεις γιά τή σταυροπηγιακή ἀξία τῆς μονῆς κατά τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας προέρχονται ἀπό τά σιγίλλια τῶν Πατριαρχῶν. Τό πρῶτο διασωζόμενο σιγίλλιο γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου ἐξέδωκε ὁ Πατριάρχης Γαβριήλ Δ΄ τό 1782³⁷. Ὁ Γαβριήλ ὁ Δ΄, ὁ ὁποῖος ἦταν μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ἐξελέγη Πατριάρχης τήν 8ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1780, ἀφοῦ διαδέχθηκε τόν Πατριάρχη Σωφρόνιο μετά τό θάνατό του καί πατριάρχευσε μέχρι τοῦ θανάτου του, στίς 29 Ἰουνίου 1785³⁸. Κατά τό διάστημα τῆς πατριαρχίας του ὁ Γαβριήλ Δ΄ ἐξέδωσε τρεῖς κανονικές διατάξεις καί ἄλλες ἔνδεκα τυπικές πράξεις, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία ἦταν ἡ ἔκδοση τοῦ σιγιλίου γιά τή μονή Ξηροκαστελλίου³⁹. Τό κείμενο τοῦ σιγιλίου εἶναι γραμμένο σέ περγαμηνή. Ὁ Σπύρ. Λάμπρος παρέχει στοιχεῖα γιά τό σιγίλλιο⁴⁰ καί ὁ Δ. Ζακυθηνός κάνει λεπτομερῆ περιγραφή τῆς μορφῆς καί τῶν διαστάσεών του⁴¹, ὅπως προαναφέραμε.

Ἡ πατριαρχική βούλλα τοῦ σιγιλίου τοῦ Γαβριήλ Δ΄ δέ σώζεται σήμερα. Ὡστόσο στό νῶτο τοῦ σιγιλίου ὑπάρχει τό ἐξῆς σημεῖωμα: *«Σιγίλλιον καί λογαριασμός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστέλλι*

35. Βλ. Λεοπόλδος Ράνκιος, *Περί τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἑνετοκρατίας (1685-1715)*, «Πανδώρα», τ.13 (1862), σ.26. Περικλῆς Ζερλέντης, ὁ.π., σ.6.

36. Βλ. Κατάστιχον ΙΙΙ, ὁ.π.

37. Βλ. παραπάνω, σελ.33-35. Τό σιγίλλιο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου ἐξέδωκε ὁ Δ. Ζακυθηνός γιά δευτέρη φορά, τό περιέγραψε ἀναλυτικότερα καί πρόσθεσε τίς ὑπογραφές τῶν συνοδικῶν πού παρέλειψε ὁ Ἁ. Λεβάλ (βλ. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π., «Ἑλληνικά», τ.4, ὁ.π., σ. 387-390). Τό σιγίλλιο βρίσκεται σέ ἑλληνικό κώδικα τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, στή συλλογή τῶν μοναστηριακῶν ἐγγράφων. Γιά τόν παραπάνω παρισινό κώδικα, βλ. παραπάνω, σελ. 34. Βλ. ἐπίσης περισσότερα γιά τά σιγίλλια στό Σπύρ. Λάμπρο, Ὁγδοήκοντα Πατριαρχικά σιγίλλια, «Ν.Ε.», τ. 3, ὁ.π., σ.377 κ.έ.. Βλ. καί Cod, Paris., Supplement Grec, 704-708.

38. Μανουήλ Γεδεών, *Πατριαρχικοί πίνακες, Εἰδήσεις ἱστορικά, βιογραφικά, περί τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπό Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι Ἰωακείμ Γ΄ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, Κωνσταντινούπολη, χ.χ., σ. 666-687. Βασιλεῖος Στεφανίδης, Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθῆναι 1948, σ. 739. Ὁ Καθηγητῆς Βλ. Φειδᾶς ἀπὸ τόν ὁποῖο ζήτησα περισσότερη βιβλιογραφία γιά τόν πατριάρχη Γαβριήλ τόν Δ΄ καί τίς δραστηριότητές του, μέ πληροφορήσαε ὅτι δέν γνωρίζει κάτι περισσότερο ἀπὸ τά ἤδη γνωστά μου.*

39. Σπύρ. Λάμπρος, ὁ.π.

40. ὁ.π.

41. Διον. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ. 387-388.

έπνομαζομένου, τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἁγίου Ναυπλοίου»⁴².

Τά κυριότερα σημεῖα τοῦ σιγιλλίου ἀναφέρονται: α) στούς λόγους ἀνακαίνισης τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς μονῆς καί στήν ἐξασφάλιση τῆς «εὐκλείας, ἐλευθερίας καί αὐτονομίας» καί γενικῶς τῶν προνομίων τῆς, β) στήν ἐξάρτησή της μόνον ἀπό τόν Οἰκουμενικό θρόνο, γ) στήν ἀναφορά στίς δοκιμασίες τίς ὁποῖες ὑπέστη «ἐν ταῖς προσυμβάσαις ἀνομαλίαις ἐκεῖ κ(αι) δειναῖς γνωσταῖς περιστάσεσιν»⁴³, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων κρίνεται ἀναγκαῖα ἡ πατριαρχική μέριμνα⁴⁴, δ) στήν τέλεια ἀπαλλαγὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ὁποιοδήποτε, ἐνῶ ἀπαιτεῖται ἡ καταβολὴ χρημάτων στό Πατριαρχεῖο ἀπὸ ἄλλες μονές⁴⁵ πού φαίνεται ὅτι βρίσκονται σέ καλύτερη οἰκονομική κατάσταση⁴⁶, ε) στήν ὑπόστασή της καί στόν τρόπο διοίκησής της καί στ) στήν ἐπιβολὴ ἐπιτιμίων σέ περίπτωση μὴ ἐφαρμογῆς τῶν ἐντελλομένων⁴⁷.

Τό τελευταῖο μέρος τοῦ σιγιλλίου, πού παρέχει εἰδήσεις γιά τό τυπικό τῆς μονῆς, τό ὁποῖο δέν διασώζεται καί μᾶς πληροφορεῖ πῶς θά διασφαλιζόταν ἡ διοικητική καί οἰκονομική της ὀργάνωση, πῶς θά γινόταν ἡ διαδικασία τῶν χειροτονιῶν, ποῖο θά ἦταν τό νομικό καθεστῶς της, καί γενικῶς πῶς θά ἐξασφαλιζόταν ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀνεξαρτησία της καί ἡ εὐρυθμὴ λειτουργία της. Τό τελευταῖο αὐτό

42. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π., σ.388. Γιά τὴ γραφὴ «Ναυπλοίου», βλ. σχετικὰ Γεωρ. Ἁθ. Χώρα, Ἡ «Ἁγία Μονὴ Ἁρειας, Ἀθῆναι 1975, σ.60, ὅπου γίνεται ἀναφορά στίς διάφορες γραφεὲς τοῦ «Ναυπλοίου», πού ἀπαντᾶ καί σὲ ἄλλα ἰδιωτικά καί δημόσια ἔγγραφα καί ὑπάρχει καί ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. - βλ. καί Π. Ζερλέντη, Λί Μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως καί Ἄργους καί Ναυπλίου, Ἀθῆναι 1992, σ.18, ὅπου μνημονεύονται οἱ διάφορες γραφεὲς «Ναυπλοίου», καί δίνεται ἡ ἔρμηνεια ὅτι ἡ δευτέρη γραφὴ προῆλθε ἀπὸ παρετυμολογία.
43. Γιά τὰ ὑπονοουμένα πολιτικά γεγονότα γίνεται μνεῖα στό οἰκείο μέρος. βλ. παρακάτω, σ.117 κ.ἑ.
44. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π. βλ. καί Παράρτημα Α', ἀριθ.ΧVI.
45. Εἶναι γνωστόν ὅτι τὰ μοναστήρια ὑποχρεώνονταν νά δώσουν εἴτε ἓνα ποσό χρημάτων ἢ ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὡς «σημεῖον ὑποταγῆς» πρὸς τὸ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἢ «δωρεᾶς ἔνεκα», ἢ «γνωρισμοῦ», ἢ ὡς σημεῖον ἀναφορᾶς, ἢ ὡς «ἐμπέδωσιν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας» ἢ «ὡς σημεῖον ὑποταγῆς καί εὐγνωμοσύνης», ἢ «ἐκδικήσεως ἔνεκα» κλπ.- βλ. σχετικὰ τὰ διάφορα σιγιλλία πού δημοσιεύθηκαν κατὰ καιροῦς ἀπὸ τόν Δ. Ζακυθηνό, στό περιοδικό «Ἑλληνικά», ὁ.π., τ. 2 (1929), Α' Μέρος, σ. 131, 135, 138, 145, 147, 151, 153, 155, 158, 160, 163, 165.- Ὁ ἴδιος, ὁ.π., τ.3 (1930), Α' Μέρος, σ.423, 426, 443, 446, 450.- Ἰδιος, ὁ.π., τ.4 (1931), Ε' Μέρος, σ. 231, 234, 237.- Ἰδιος, ὁ.π., τ.4 (1931), Στ' Μέρος, σ.383.- Ἰδιος, ὁ.π., τ.5 (1932), Ζ' Μέρος, σ. 176, 179, 184, 186, 190, 194, 198.- Ἰδιος, ὁ.π., τ.6 (1933), Θ' Μέρος, σ. 191, 196, 203.
46. βλ. περισσότερα παρακάτω, σελ. 90 σ. 85 σημ. 67 καί σελ. 85-88.
47. Δ. Ζακυθηνός, ὁ.π.

μέρος του σιγιλλίου πού προαναφέραμε, θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ἀποτελεῖ μορφή μοναστηριακοῦ τυπικοῦ⁴⁸ καί περιέχει ἀπειλές μέ κοινότυπους ἀφορισμούς, γιά ὅποιον ἱερωμένο ἢ λαϊκό θά παρέβαινε τό περιεχόμενό του⁴⁹.

Τό κείμενο τοῦ σιγιλλίου αὐτοῦ ἐπιτρέπει νά τό χαρακτηρίσουμε αὐστηρῶς καί μόνον ὡς μοναστικό⁵⁰. Ὑπό τόν ὄρο «*Μοναστηριακόν Τυπικόν*» ὀρίζεται ὁ καταστατικός χάρτης μονῆς⁵¹ πού διατυπώθηκε ἀπό τόν ἰδρυτή (κτήτορα) ἢ ἀνακαινιστή (δεύτερο κτήτορα) καί περιέχει διατάξεις σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ἔπρεπε α) νά ἐκλέγεται ὁ ἡγούμενος καί οἱ λοιποὶ κληρικοί της, β) ὁ ἡγούμενος νά διοικεῖ τή μονή καί νά ρυθμίζει τόν πνευματικό της βίο, γ) νά ρυθμίζονται οἱ σχέσεις τῆς μονῆς πρός τίς ἐκκλησιαστικές καί πολιτικές ἀρχές, δ) νά καθορίζεται ὁ ἀκολουθητέος λειτουργικός τύπος δηλαδή τό λειτουργικό καί ἐκκλησιαστικό τυπικό της, ε) νά ἐξασφαλίζεται τό αὐτοδέσποτο καί τό αὐτεξούσιό της, ζ) νά καταγράφονται σέ εἶδος βρεβίου⁵² τό περιουσιακά στοιχεῖα τῆς μονῆς.

48. Βλ. σχετικά, Κωνσταντῖνο Μανάφη, *Μοναστηριακά τυπικά*, Διαθήκαι, Ἀθήνα 1970, σ.33.

49. Ὁ ἴδιος, ὁ.π. Βλ. καί Ἰωάννη Μουτζούρη, *Τά χαριστικά καί ἐλεύθερα μοναστήρια*, Ἀθήνα 1964, τ.45, 50 καί 66-67, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πολλές «αὐτοδέσποτες» καί «βασιλικές μονές, ἰδρυμένες ἢ ἀνακαινισμένες ἀπό βασιλεῖς ἢ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας, ἀπολαμβάνουν βασιλικές ἐπιχορηγήσεις καί ἀσυδοσίες, πού εἶχαν ἐπικυρωθεῖ μέ βασιλικά χρυσόβουλλα ἀπαλλάσσονταν ἀπό κάθε δασμό, προέβαιναν ὅμως σέ αὐθαιρεσίες καί ἔφθασαν σέ ἐξασθλίωση κυρίως ἀπό τήν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου (976-1025). Ἐπειδή δέ ἀναφύονταν ἐριδες στίς «αὐτοδέσποτες μονές καί σημειώνονταν καί ἄλλες παρεκτροπές, ἀναγκάσθηκε ὁ Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός μέ τήν 37η νεαρά» του (1028 ἢ 1097 ἢ 1112), νά εἰσαγάγει καί σ'αὐτές τήν πατριαρχική ἐξουσία, ὥστε νά μπορεῖ νά ἐπεμβαίνει ὁ πατριάρχης διά τῶν ἐκπροσώπων του καί νά θεραπεύει τά σφάλματα».

50. Βλ. Κ. Μανάφη, ὁ.π., σ.33, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τόν Pitra, τά σιγιλλία κατατάσσονται σέ δύο κατηγορίες, σέ λειτουργικά καί μοναστηριακά. (Τό σιγιλλιο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου ἀνήκε καθαρώς στήν κατηγορία τῶν μοναστικῶν. - Βλ. ὁ.π., σ. 22-23, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τήν λέξη τύπος χρησιμοποίησαν ὅλοι σχεδόν ὅσοι συνέταξαν κανόνες σύμφωνα μέ τούς ὁποίους ὄφειλαν νά διαβιοῦν στίς μονές οἱ μοναχοὶ καί στίς σκῆτες οἱ ἀσκητές. Βλ. καί ὁ.π., σ.49, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἱστορία, ἡ ἰδρυση τῆς μονῆς, οἱ κτήσεις καί τά προνόμια πού παραχωρήθηκαν μέ χρυσόβουλλα.

51. ὁ.π., σ.174.

52. ὁ.π., σ.113, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι βρέβιον ἦταν τό ἰδιαιτέρο ἔγγραφο τῆς μονῆς, ὅπου καταγράφονταν οἱ ἀκίνητες κτήσεις της, τά κεφάλαιά της σέ ρευστό χρήμα, τά ἱερά σκεύη, οἱ ἅγιες εἰκόνες, τά κειμήλια, τά ἄμφια, τά θλαττία, τά βιβλία κ.ἄ.

Μέ τό σιγίλλιο τοῦ Γαβριήλ Δ΄ ὑπάρχει διάθεση ἀνανέωσης ἐκτός τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου, τῆς ἐλευθερίας, αὐτονομίας καί τῶν ἄλλων τῆς προνομίων:⁵³ «...πολλῶ μᾶλλον ἀνανεοῦν αὐτῇ ἐφείται, κ(αι) ἀνακαινίζειν τήν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν κ(αι) χάριν τῶν ἀνέκαθεν, κ(αι) ἐκ παλαιοῦ τοῦ χρόνου ταύσης εὐμοιρησάντων εὐκλείας, ἐλευθερίας τε (καί) αὐτονομίας, κ(αι) τῶν ἄλλων προνομίων, ὅπερ τοῖς σταυροπηγίοις προσαφοσιωμένα ἐστίν ἀνέκαθεν...». Ἡ διάθεση αὐτῆ τοῦ πατριάρχῃ πρὸς τὴ μονὴ ὑλοποιεῖται: «...ἔγνωμεν κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει, κ(αι) ἀποφάσει, ἀνακαινίσει κ(αι) ἀνανεῶσαι κ(αι) οἶον εἰπεῖν ἀναζωπυρῆσαι τήν σταυροπηγιακὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν, κ(αι) χάριν τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, κ(αι) ἐπιδαψιλεῦσαι αὐτῶ τό ἀνενόχλητον κ(αι) ἀνεπηρέαστον ἐς αἰεὶ διὰ τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ γράμματος».

Ὁ Γαβριήλ Δ΄ ἐπιδαψιλεῖ προνόμια στὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου τὰ ὅποια παραθέτομε ἀκροδιγῶς διότι θὰ μπορούσαν νά μᾶς δώσουν τὴν εἰκόνα τοῦ καταστατικοῦ τῆς τό ὅποιο δέν διασώθηκε. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό διαχρονίζει ὁ παραπάνω Πατριάρχῃς τὰ προνόμια τῆς μονῆς: «...ἕως οὗτο ὁ ἥλιος τόν ἴδιον περιτρέχει κύκλον εἰὴ καί λέγῃται, κ(αι) παρὰ πάντων γνωρίζῃται ἡμέτερον πατριαρχικόν, ἀσίδωτον, ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον κ(αι) ἐλεύθερον, κ(αι) μηδενὶ ὑποκείμενον, εἰμὴ τῶ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ, ἀποστολικῶ, πατριαρχικῶ κ(αι) οἰκουμενικῶ θρόνῳ κ(αι) ὑπ' αὐτοῦ διοικούμενον καί διεξαγόμενον κ(αι) ὡς εἰκός διακυβερνώμενον, κ(αι) ἐνός ὀβολοῦ λόγῳ οἰωδήτινι, ὡς πάντῃ ἐλεύθερον, κ(αι) ἀσίδωτον, κ(αι) ἀνώτερον πάσης ἐπηρείας καί ἐνοχλήσεως...»⁵⁴.

Τό πατριαρχικό αὐτό σιγίλλιο διαλαμβάνεται ἐπίσης καί τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εἰρηνικὴ διαθίωσι τῶν μοναχῶν, τό θέμα τῶν χειροτονιῶν τῶν κληρικῶν του, τῆς ἀνάδειξης τοῦ ἡγουμένου μὲ βάση ὀρισμένες προϋποθέσεις καί προσόντα του, καθὼς ἐπίσης ἄλλες ὁδηγίες χρήσιμες γιὰ τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς μονῆς:

53. Διον. Ζακυθηνός, ὁ.π.

54. Βλ. Δ. Ζακυθηνό, ὁ.π. - Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ λόγοι ἐξασφάλισης τοῦ αὐτοδέσποτου τῶν μονῶν καί τῆς ἀκεραιότητος τῆς περιουσίας τους ἐναντι τῆς ἐπίσημης ἐκκλησίας ὀφείλονταν κυρίως στὰ αὐστηρὰ μέτρα πού εἶχε θεσπίσει γιὰ τίς μονές καί τὰ ἐκκλησιαστικά ἰδρύματα ὁ αὐτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς (βλ. σχετικὰ, Δ. Ζακυθηνό, Βυζάντιον, Ἡ Ἐπισκόπησις τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, Μ.Ε.Ε., Συμπλήρωμα Β', Ἀθῆναι 1952, σ.226. - G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates, München, 1963, σ.239-240.

«...ὀφείλουσι οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι ὀσιώτατοι π(ατέ)ρες διάγειν εἰρηρικῶς, κ(αί) ἡσύχως κ(αι) φιλαλλήλως κ(αί) τηρεῖν ἀπαραιμειώτους τοὺς ὄρους, κ(αι) τύπους τοῦ μοναδικοῦ καταλόγου, κ(αι) ἐπαγγέλματος, κ(αι) φροντίζειν περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως, ἀυξήσεώς τε, κ(αι) βελτιώσεως αὐτοῦ τε, κ(αί) τῶν προσόντων αὐτοῦ μετοχίων, κ(αι) κτημάτων, κ(αι) πραγμάτων, κ(αί) ἀφιερωμάτων, τῶν τε ἤδη ὄντων, κ(αι) τῶν μετέπειτα σὺν θεῷ προσκτηθησομένων αὐτῷ».

Καὶ γιὰ τὸ θέμα τῶν χειροτονιῶν καὶ ἀνάδειξης νέου ἡγουμένου ἀναφέρει: «...οἵτινες π(ατέ)ρες ἐπειδὴν ἐν χρεῖα χειροτονίας γένωνται, ἔχωσιν ἄδειαν προσκαλεῖν, ὃν ἂν βούλοιντο τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων, ἐπὶ τὸ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ κ(αί) ἐν χρεῖα ἡγουμένου γενόμενοι, ἔσται αὐτοῖς ἐπ'ἀδείας ἐκλέγειν κοινῇ συμψηφία κ(αι) ἐκλογῇ ἄνδρα πρόσφορον, κ(αι) ἀρμόδιον, κ(αι) ἐπιτήδειον εἰς τὸ ἡγουμενεύειν ... μηδενὸς τολμῶντος ἐναντιωθῆναι αὐτοῖς ...»⁵⁵.

Ἄναμφίβολα οἱ εἰδήσεις πού μᾶς δίνει τὸ σιγίλλιον τοῦ Γαβριήλ Δ' γιὰ τὴ μονή, θά μπορούσαν νά ἀναφέρονται στὸ καταστατικό της, ἀφοῦ ἀφοροῦν τὴ διοικητικὴ καὶ οἰκονομικὴ της ὀργάνωση, τὴ διαδικασία χειροτονιῶν τῶν κληρικῶν της γιὰ τίς λειτουργικὲς της ἀνάγκες, τὸ νομικὸ καθεστῶς της, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀνεξαρτησία της καὶ γενικὰ τὴν ὑπόστασή της⁵⁶. Τέλος ὁ Γαβριήλ Δ' μὲ κοινότυπους ἀφορισμοὺς διασφάλιζε τὴ μονή καὶ τὰ προνόμιά της ἀπὸ τυχόν λαϊκὸ ἢ ἱερωμένο πού θά ἐπιχειροῦσε νά παραβεῖ τὰ διαλαμβανόμενα σ'αὐτό.

Δεκαεξὶ χρόνια μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ σιγιλλιώδους γράμματος τοῦ Γαβριήλ Δ' γιὰ τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' ἐκδίδει νέο σιγίλλιο γιὰ τὴ μονή, τὸ Μάρτιο τοῦ 1798⁵⁷. Ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ ἐμπίπτει στὰ πλαίσια τῆς γενικότερης προσπάθειάς του γιὰ τὴν ἐξεύρεση οἰκονομικῶν πόρων, γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν σκοπῶν πού ἐπιδίωκε καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς

55. Βλ. Δ. Ζακυθηνό, ὀ.π.

56. Βλ. σχετικὰ Κ. Μανάφη, ὀ.π.

57. Βλ. παραπάνω, σελ. 35. - Μανουήλ Γεδεών, ὀ.π., σ.676, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι παραλείπονται νά μνημονευθοῦν τὰ σιγιλλιώδη γράμματα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' πού ἐκδόθηκαν ἐλλιπῶς καὶ χωρὶς προλόγους. (σ.σ. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκει πιθανῶς καὶ τὸ σιγιλλιώδες γράμμα του γιὰ τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου).

Ἐκκλησίας⁵⁸. Καί «πρῶτον ἀνεζώσθη ἀγῶνα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Πατριαρχείου», τό ὁποῖον «ὑπῆρχεν σεσαθρωμένον»⁵⁹. Δεύτερη ἐνέργειά του, «ὑπῆρξεν ἡ λειτουργία ἐλληνικοῦ τυπογραφείου μέσα στό ἴδιο τό πατριαρχεῖο⁶⁰, καθὼς ἐπίσης ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξης σ' ὅλα τὰ μοναστήρια πού ἦταν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσία του καί βρισκόνταν σέ μεγάλη ἀνωμαλία⁶¹.

2. ΥΠΟΣΤΑΣΗ, ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΟ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Στοιχεῖα γιὰ τὴ γενικότερη στάση τοῦ Πατριαρχείου καί τὶς σχέσεις του μέ τὶς ὀρθόδοξες μονές κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ἀντλοῦμε ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς παρισινήσ συλλογῆς⁶². Καί πραγματικῶς τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀναφέρονται καί στό σιγίλλιο πού ἐξέδωκε γιὰ τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ τό 1798. Τό σιγίλλιο αὐτό σωζόταν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δημοσίευσίς του ἀποσπασματικῶς καί ἔχει δημοσιευθεῖ ἀνωνύμως μέ στοιχεῖα περιγραφῆς του⁶³. Ἡ ὑπαρξὴ του θεωρεῖται σχεδόν βέβαιη, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ἐπιστολὴ τὴν ὁποία ἔστειλε ὁ Ἐπίσκοπος

58. Γ. Γ. Παπαδόπουλος, *Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδημον πρωταθλητὴν τοῦ Ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε΄ συλλεγέντα καί ἐκδοθέντα ὑπὸ Γ. Π. Ἀγγελοπούλου*, τ. πρῶτος, Ἀθῆναι 1865, σ. 10. - Μανουὴλ Γεδεών, ὁ. π., σ. 675. - Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, *Γρηγόριος Ε΄ ὁ Πατριάρχης τοῦ ἔθνους*, «Δ.Ι.Ε.Ε.», σ. 14 (1960), σ. 171. - Νικόλαος Γρ. Ζαχαρόπουλος, *Γρηγόριος Ε΄*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 70, 107.

59. Γ. Γ. Παπαδόπουλος, ὁ. π.

60. ὁ. π.

61. ὁ. π. - βλ. καί Θεοφ. Ν. Σιμόπουλο, *Μάρτυρες καί ἀγωνισταὶ ἱεράρχαι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας 1821-1829*, Ἀθῆναι 1971, σ. 100.

62. Ἀναφέρονται ἐνδεικτικὰ, οἱ: Σ π. Λάμπρος, *Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὁθωνος καί τῆς Ἀμαλίας*, Ἐφημερὶς «Ἄστυ», 27 Ὀκτωβρίου 1903. - Ἴδιος, *Μικταὶ σελίδες*, Ἀθῆναι 1905, σ. 683. - Ἴδιος, *Ὀγδοήκοντα πατριαρχικὰ σιγίλλια*, ὁ. π., σ. 394. - Π. Ζερλέντης, *Περὶ τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς τῶν Γάλλων Βιβλιοθήκης*, «Βυζαντις», τ. 2 (1911), τεύχ. Α'-Β', σ. 438-448. - Σ. Κουγέας, *Ἡ προέλευσις τῆς «παρισιακῆς» συλλογῆς πατριαρχικῶν ἐγγράφων*, «Ἑλληνικά» τ. 20 (1967), σ. 3-19, 27. Διον. Ζακυθηνός, ὁ. π.

63. Ἄνωνύμου, *Ἀνέκδοτον μολυβδόβουλον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄*, ὁ. π. Ἐφημερὶς «Ἀνεξαρτησία», ὁ. π., ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό μολυβδόβουλλο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ εἶναι «ἐπὶ μεμβράνης» μήκους 0,75 καί πλάτους 0,52, φέρει κάτωθεν διὰ κυανῶν κλωστῶν ἐκ μετὰ τῆς ἀνηρτημένον τό μολυβδόβουλλον ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰκονίζον τὴν Θεοτόκον φέρουσαν εἰς τὰ ἀγκάλας τῆς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν βρέφος, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐπιγραφὴν Γρηγόριος ἑλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης».

Ἄμυκλων Νικηφόρος πρὸς τὸν Γρηγόριο τὸν Ε΄⁶⁴.

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὸ σιγίλλιο αὐτό, ὅπως ἐκδόθηκε, προκύπτει ὅτι ὁ Γρηγόριος Ε΄ ἀνανεώνει τὴ σταυροπηγιακὴ ἀξία τῆς μονῆς καὶ ἐνισχύει τὰ προνόμια τῆς σέ σχέσιν μὲ ἐκεῖνα ποὺ τῆς εἶχε παραχωρήσει ὁ Γαβριὴλ Δ΄ τὸ 1782. Παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα στὸν ἡγούμενο νὰ φορεῖ μανδύα καὶ νὰ κρατεῖ «πατερίτσα» τὶς ἐορτάσιμες ἡμέρες τῆς ἐκκλησίας, τοῦ παραχωρεῖ ἐπισκοπικὰ προνόμια, τοῦ δίνει ἐπίσης τὴ δυνατότητα νὰ μὴν ὑπόκειται σὲ «ἐξαρχικὴ ἐποπτεία» καὶ ἐξουσία, νὰ ἀπευθύνεται ἀπ'εὐθείας στὸν Πατριάρχη ὡς Ἐπίσκοπος, νὰ σημειώνεται τὸ ὄνομά του στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Πατριαρχείου καὶ νὰ καταγράφονται στὸν κώδικα τοῦ Πατριαρχείου τὰ κτήματα τῆς μονῆς⁶⁵. Ἐπὶ πλέον, δίνει τὴ δυνατότητα νὰ τοποθετεῖται ὁ ἡγούμενος μόνον ὕστερα ἀπὸ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἔγκριση καὶ ὑποχρεώνεται νὰ στέλλει στὸ Πατριαρχεῖο ἐτήσιο ἀπολογισμὸ τῆς μονῆς⁶⁶. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐνίσχυση τῆς θέσης τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου καὶ ἡ χορήγηση σ'αὐτὸν ἰδιαιτέρων διακρίσεων, τείνουν νὰ καθιερωθοῦν στὰ σταυροπήγια μοναστήρια στὰ πλαίσια τῆς Α΄ Πατριαρχίας τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄⁶⁷. Ἡ τάση αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς προσπάθεια οικονομικῆς ἐνίσχυσης τοῦ Πατριαρχείου, ἂν τὸ ποσὸν ποὺ κλήθηκε νὰ καταβάλλει πρὸς αὐτὸ ἡ μονὴ δὲν ἦταν μόνον 28 γρόσια. Ἐπομένως οἱ παραχωρήσεις πρὸς τὴ μονὴ «ὡς σημεῖον ὑποταγῆς» παραμένουν δυσερμήνευτες.

64. Βλ. Cod. Supplement Grec, 708, ἔγγραφο ὑπ'ἀριθ. 124/26 Μαρτίου 1798, μὲ τὸ ὁποῖο Ἐπίσκοπος Ἄμυκλων Νικηφόρος πληροφορεῖ τὸν Πατριάρχη ὅτι τοῦ ἔστειλε «πρὸ δέκα ἡμερῶν», πιθανῶς ἐννοεῖ τὴν 16η Μαρτίου τοῦ ἴδιου ἔτους (1798), «σακκουλίτσα μὲ ἑντεκα σιγίλλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο τοῦ Ἁγίου Ναυπλοίου». Ἄν λάβουμε ὑπ'ὄψιν ὅτι τὸ ἕνα σιγίλλιο τὸ ἐξέδωκε ὁ Γρηγόριος Ε΄ γιὰ τὴ μονὴ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν (Βλ. ὁ.π., Νο 92/3 Δεκεμβρίου 1797 καὶ Νο 93/22 Ὀκτωβρίου 1777), τὸ ἄλλο ποὺ προαναφέραμε μὲ ἡμερομηνία 26 Μαρτίου 1798 ἀφοροῦσε τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου.

65. Ἄνω νόμοι, Ἀνέκδοτον μολυβδόβουλον, ὁ.π. - Πρβλ. καὶ μὲ Ἀνδρέα Λεβάλ, Πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ μοναστηρίου Ξηροκαστέλλι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Ἐφημερίς, ἔτος Θ΄, 16 Νοεμβρίου 1888, σ.350. Δ. Ζακυθηνός, Ἀνέκδοτα πατριαρχικά, ὁ.π., «Ἑλληνικά», τ.4, ὁ.π., σ.388.

66. «Παρνασσός», τ.2, ὁ.π. «Ἀνεξαρτησία», ὁ.π.

67. Πρβλ. μὲ Δ. Ζακυθηνό, ὁ.π., «Ἑλληνικά», τ.6 (1933), Μέρους ἑννατον, σ.196, ὅπου ἀνάλογα πρὸς τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου χορηγοῦνται προνόμια στὴ μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ Θήρας. Ἐπίσης ὁ.π., γιὰ τὸ ποσὸν τῶν διακοσίων γρασίων ποὺ ἐπέβαλε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ στὴ μονὴ Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας, βλ. Μαρίας Ε. Θεοχάρη, Ἐν νέον σιγίλλιον τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας, «Πελοποννησιακά», τ.ε' (1962), σ.182.

Ἄς σημειωθεῖ ἄλλωστε ὅτι ὁ Γαβριήλ Δ΄ εἶχε ἀπαλλάξει ἐξ ὀλοκλήρου τή μονή ἀπό τήν καταβολή χρημάτων⁶⁸, λόγω οικονομικῆς τῆς κάμψης. Γι' αὐτό ἡ ἐπιβολή στή μονή ἀπό τόν Γρηγόριο Ε΄ καταβολῆς 28 γροσίων θά μπορούσε νά εἶναι ἔνδειξη κάποιας μικρῆς ἔστω οικονομικῆς τῆς ἀνάκαμψης καί παράλληλα προσπάθεια τοῦ Πατριαρχείου νά ἐξεύρει χρήματα γιά τήν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν του⁶⁹.

Δέν ἀποκλείεται λοιπόν τό σιγίλλιον αὐτό νά εἶναι το ἕνα ἐκ τῶν δύο πού ἀπέστειλεν ὁ Ἀμυκλῶν τό 1798 στό Γρηγόριο τόν Ε΄⁷⁰. Προβληματίζει ἐπίσης καί τό ἐξῆς γεγονός: Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν ἀπέστειλε τήν «σακκουλίτσα» μέ τά σιγίλλια στό Γρηγόριο τόν Ε΄ τό Μάρτιο τοῦ 1798⁷¹, συγχρόνως δέ ἀπολύθηκαν ἀπό τόν Γρηγόριο τόν Ε΄ σιγίλλια κατά τήν ἴδια χρονολογία, ὅπως τό προαναφερόμενο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου⁷². Καί αὐτό τό γεγονός παραμένει δυσερμήνευτο.

Οἱ ἐξαρχικῆς ἐπιτροπές τοῦ Πατριαρχείου ὤφειλαν νά ἀναγνώσουν ἢ νά ἐπιδώσουν ἰδιοχείρως στά ἡγουμενοσυμβούλια τά ἐγκύκλια πατριαρχικά γράμματα, ἐξηγώντας ὅτι ἀπέβλεπαν σέ «μυστικούς ἐθνικούς σκοπούς»⁷³. Μέ τόν τρόπο αὐτό διασκέδασαν τήν ἀρχική ἀνησυχία τῶν μοναχῶν πού θεωροῦσαν τό περιεχόμενο τῶν ἐγκυκλίων γραμμάτων «σκοτεινόν καί ἀσαφές»⁷⁴. δέν ξέρομε

68. Βλ. παραπάνω, σελ. 82.

69. Βλ. Π. Ζερλέντης, ὅ.π.

70. Βλ. παραπάνω, σελ. 85, σημ. 64. Παρά τή μακροχρόνια ἔρευνα δέν ἐνετόπισα τό σιγίλλιο αὐτό σέ κανένα Ἀρχεῖο ἑλληνικό ἢ ξένο.

71. Supplement grec., ὅ.π., ἀριθ. 124/26 Μαρτίου 1798.

72. ὅ.π. (Προβληματίζει τό γεγονός ὅτι τό Μάρτιο τοῦ 1798 ἀπεστάλησαν τά σιγίλλια στόν Γρηγόριο τόν Ε΄ καί ταυτοχρόνως ἐκδόθηκαν ἀπό αὐτόν. Ἄν λάβαμε ὑπόψη τίς ἀποστάσεις μέ τά μέσα συγκοινωνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αὐτό εἶναι χρονικῶς ἀδύνατον, ἐκτός ἂν χρησιμοποιήθηκε σκοτίμως ἡμερομηνία ἑτεροχρονιομένη. Παρά τή μεγάλη προσπάθεια, δέν κατόρθωσα νά λύσω τό πρόβλημα, διότι ἐλλείπουν οἱ σχετικές πηγές καί ἡ σχετική βιβλιογραφία. Εἶναι πολύ πιθανόν κατά τήν γνώμη μου, στήν παραπάνω σακκουλίτσα νά περιείχοντο τά παλαιά σιγίλλια (βλ. Π. Ζερλέντης, ὅ.π., σ.439) τῶν μονῶν μέ βάση τά ὅποια ὁ Γρηγόριος Ε΄ μέ ἴδια χρονολογία ἐξέδωκε νέα, ἢ ἡ πατριαρχική ἐξαρχία ἐξουσιοδοτήθηκε ἀπό τόν Γρηγόριο Ε΄ νά συντάξει κείμενο νέων σιγιλίων τά ὅποια ἐστάλησαν στόν Γρηγόριο Ε΄, νά ὑπογραφοῦν ἀπό τόν ἴδιο καί τήν «περί αὐτόν σύνοδον ἐπισκόπων».)

73. Σ.Β. Κουγέας, Ἡ προέλευσις τῆς «πατριαρχικῆς» συλλογῆς πατριαρχικῶν ἐγγράφων «Ἑλληνικά», τ.20 (1967), σ.5.

74. Supplement Grec., ὅ.π., ἀριθ.95/1η Ὀκτωβρίου 1797, γράμμα τοῦ καθηγουμένου καί τῶν μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς μονῆς Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν «πρός τόν Πατριάρχη καί τήν περί αὐτόν σύνοδον» καί ἀριθ. 92/3 Δεκεμβρίου 1797, ὅ.π. γράμματα τοῦ καθηγουμένου καί τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν «πρός τόν Πατριάρχη καί τήν περί αὐτόν σύνοδον».

βεβαίως τριτάτη ήταν η στάση των μοναχών της μονής Ξηροκαστελλίου ως προς το θέμα αυτό, αλλά θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ταυτιζόταν με τη γενικότερη στάση των μοναχών όσον αφορά την «οικονομική πολιτική» του Γρηγορίου του Ε΄.

Γενικώς οι μοναχοί των μοναστηρίων αφού έλαβαν γνώση του περιεχομένου των πατριαρχικών έγκυκλίων γραμμάτων, εκφράζονταν με ικανοποίηση για τον «θείον και άγιον σκοπόν της τοιαύτης κοινωφελούς καταγραφής»⁷⁵ και υπογράμμιζαν το γεγονός ότι «ήλθε καιρός να άποσείσωσι τά βάρη των δυστυχιών τά ιερά μοναστήρια, και να ανάλάβωσι την προτέρα σταυροπηγιακήν λαμπρότητα...»⁷⁶.

Η οικονομική πολιτική του Γρηγορίου του Ε΄ ήταν άμφιλεγόμενη και δέχθηκε δριμύτατη επίθεση από τον Σέργιο Μακράιο, δάσκαλο της Πατριαρχικής Σχολής Κωνσταντινουπόλεως⁷⁷.

Η επίθεση του Σέργιου Μακράιου κατά του Γρηγορίου Ε΄, δείχνει την έμπάθεια του πρώτου αλλά και την άδυναμία του να κατανοήσει το βαθύτερο νόημα των ενεργειών του Πατριάρχη⁷⁸. Η ίδια άποψη διατυπώνεται και από άλλον έρευνητή⁷⁹, ο οποίος πιστεύει ότι οι κρίσεις του Μακράιου κατά του Γρηγορίου είναι άδικες. Διατυπώθηκε επίσης και η θέση ότι η προσπάθεια από

75. Supplément Grec, ό.π., ότί' αριθ. 113/8 Σεπτεμβρίου 1797 γράμμα του καθηγουμένου και των μοναχών της Ιεράς μονής Όμπλου «πρός τον Πατριάρχη και την Ιεράν Σύνοδον».

76. Supplément Grec, ό.π., αριθ. 97/22 Δεκεμβρίου 1797.

77. Βλ. Σ. Κουγέα, ό.π., σ.6. Π. Ζερλέντη, ό.π., σ.441. Τάσσο Γριτσόπουλο, Ό Πατριάρχης του έθνους και Δ.Ι.Ε.Ε.Ε., τ.14 (1960), σ.186. Στον ίδιο, Μακράιος Σέργιος, «Θ.Η.Ε.», τ.8, Άθήνα 1966, σ.513. Ν. Ζαχαρόπουλο, Γρηγόριος Ε΄, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 73. - Ό Μακράιος στά «Υπομνήματα της Έκκλησιαστικής Ιστορίας» που εκδόθηκαν από τό Σάθα τό 1870, έπιτίθεται κατά του Γρηγορίου του Ε΄, σημειώνοντας: «άλλ'έν αυτοίς (τοις Ιεροις μοναστηριοις), μέγιστον και άφώρητον τό κακόν ενεργάσατο. Όσα γάρ των σταυροπηγιακών μοναστηρίων από παλαιότατων χρόνων τό άνετον και άσούδοτον και άφορολόγητον εκκλησιαστικώς έκπληρώσαντο διά πατριαρχικών άλληλουχομένων σιγίλλων, άπαντα υπό βαρυτάτοις έτησιοις φόροις και διατάξειν άλογίστοις ύπηγάγετο, τά πρεσβυγενή και άρχαία και ύστερον αυτοίς προσκυρωθέντα πατριαρχικά σιγίλλια άποσκυβαλίσας και τας έν τούτοις άράς παρ' ούδέν θέμενος, καταλογίσας του δικαίου, και της καλής τάξεως...» (Βλ. Π. Ζερλέντη, ό.π.).

78. Ν. Ζαχαρόπουλος, ό.π., σ.74.

79. Βλ. Τ. Γριτσόπουλος, «Θ.Η.Ε.», ό.π., σ.513 και ό ίδιος, Γρηγόριος Ε΄, ό Πατριάρχης του έθνους, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.», τ.14, ό.π., σ.14, σ.π., σ.186, όπου αναφέρει ως πιθανό λόγο της άρνητικής θέσης του Μακράιου κατά του Γρηγορίου του Ε΄ τό περίφημο κίνημα των κολυβάδων άρχηγός των όποίων ήταν ό Σ. Μακράιος και τελικώς τό κίνημα βρήκε τή λύση του από τον Γρηγόριο τον Ε΄.

μέρους τοῦ Πατριαρχείου τῆς αὐξησης τῶν εἰσφορῶν τῶν μονῶν πρὸς αὐτό, ὀφειλόταν σέ λόγους «χρηματικούς»⁸⁰. Ἴσως δέν θά πρέπει νά παραβλέψουμε καί τήν ἀντίθετη ἄποψη κατὰ τήν ὁποία, «ὁ διά τοῦ πατριαρχικοῦ μέτρου προσδοκώμενος πορισμός χρημάτων ἦτο ἀπαραίτητος, διά τήν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν τοῦ πολυπράγμονος Πατριάρχου, τῆς ἀνορθώσεως δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Γένους»⁸¹.

Συνήθως τά σιγίλλια πού ἐξέδωκεν ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄, συνοδεύονται καί ἀπό λογαριασμούς ἀπό τούς ὁποίους προκύπτει ἡ οἰκονομική κατάσταση τῶν μοναστηριῶν. Δυστυχῶς στό ἀποσπασματικό σιγίλλιο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου δέν ἐπισυνάπτεται ὁ λογαριασμός τῆς μονῆς διότι πιθανῶς χάθηκε. Ὅπως ὅμως προκύπτει ἀπό τήν ἀναγραφή τῆς ἡμερομηνίας ἐπίδοσης τῶν ἐγγράφων στήν πατριαρχική ἐξουχία ἀπό κάθε μονή, μπορούμε νά καθορίσουμε καί τό δρομολόγιο τῆς ἐξουχικῆς ἀποστολῆς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, κυρίως τῆς πελοποννησιακῆς ἀποστολῆς⁸².

3. Η ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΞΗΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ Β΄ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ.

Πολιτικές καί οἰκονομικές εἰδήσεις.

Γιά νά κατανοήσουμε καλύτερα τήν παρουσία τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου ἀπό πλευρᾶς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς στό ναυπλιακό χῶρο, πρέπει νά κάνουμε λόγο γιά τή διοικητική, οἰκονομική καί κοινωνική ὀργάνωση τῆς Πελοποννήσου καί κατὰ τή Β΄ Βενετοκρατία, δηλαδή τήν περίοδο κατὰ τήν ὁποία ἡ Πελοπόννησος περιῆλθε στά χέρια τῶν Βενετῶν.

Οἱ πολιτικοοικονομικοί στόχοι πού εἶχε ἀνέκαθεν ἡ Βενετία, τήν ὀδήγησαν στό σχηματισμό ἀποικιακοῦ κράτους⁸³. Οἱ Βενετοί κυρίευσαν τήν πελοποννησιακή χερσόνησο μετά ἀπό τρεῖς διαδοχικές ἐκστρατείες στό διάστημα τῶν ἐτῶν 1685-1687. Ἡ κατοχή

80. Π. Ζερλέντης, ὀ.π., σ.240.

81. Σ. Κουγέας, ὀ.π., σ.7.

82. Supplement Grec. 708, ὀ.π., Νο 81-124.

83. Βλ. Κων/νο Ντύκο - Γεώργιο Παναγόπουλο, Τό Βενετικό Κτηματολόγιο τῆς Βοστίτσας, Ἀθήνα 1995, σ.ΧΙ. (Ἡ Πελοπόννησος ἰδιαίτερος ἐνδιέφερε τούς Βενετούς διότι κατὰ τήν ἄποψη τοῦ Κορνέρ ὑπῆρξε γι'αὐτούς, «ὁ λαμπρότατος λίθος τοῦ βασιλικοῦ τῆς Βενετίας διαδήματος καί κόρη ὀφθαλμοῦ τοῦ κράτους αὐτῆς». Βλ. Σ.πυρ. Λάμπρο, Ἡ περί Πελοποννήσου Ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ Προνοητῆ Κορνέρ, «Δ.Ι.Ε.Ε.», τ.2 (1885), σ.282 καί 285).

τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοὺς Βενετούς ἐπιδικάστηκε ὀριστικά μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς τοῦ 1699 καὶ διατηρήθηκε μόνο γιὰ τριάντα χρόνια (1685-1715)⁸⁴. Ἡ Πελοπόννησος βρισκόταν σὲ τραγικὴ κατάσταση ὅταν τὴν κατέλαβαν οἱ Βενετοί, ἐξαιτίας τῶν καταστροφῶν ἀπὸ τοὺς πολέμους μὲ τοὺς Τούρκους⁸⁵.

Βεβαίως, μὲ βάση τὸ δικαίωμα τῆς κατάκτησης, ὅλη ἡ τουρκικὴ γῆ περιήλθε στὴ βενετικὴ κυριαρχία⁸⁶. Οἱ Βενετοί ἔπρεπε νὰ ξεχωρίσουν τὴ γῆ ποῦ ἀνῆκε στοὺς Χριστιανούς καὶ αὐτὴ ποῦ ἀνῆκε στοὺς Τούρκους. Οἱ παλαιές σχέσεις γαιοκτησίας τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου διαπλέκονται μὲ τὶς νέες ἐμπειρικὲς βενετικὲς ρυθμίσεις, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ θεσμικὸ πλαίσιο ἰδιοκτησιακῶν καὶ καλλιεργητικῶν σχέσεων νὰ ἔχει ἀσαφῆ συγκρότηση, ὥστε νὰ μὴ φωτίζει ἐπαρκῶς τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα⁸⁷.

Κατὰ τὴν περιόδον αὐτὴν ἔχομε ἐπίσης ὀξύ δημογραφικὸ πρόβλημα στὴν Πελοπόννησο⁸⁸. Παρουσιάζεται αἰσθητὴ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ, ποῦ ἐνδεχομένως ὀφείλεται στὰ δεινὰ τοῦ πολέμου⁸⁹ καὶ στὶς ἐπιδημίες, ὅπως ἡ πανώλη, ποῦ τὴ μᾶστιζαν κατὰ τὸν 17ο

84. Κων. Ντόκος - Γεώρ. Παναγόπουλος, ὀ.π.

85. Leopold von Ranke, «Die venezianer in Morea», Historisch - politische Zeitschrift, Βερολίνο 1835, σ.405 κ.έ. - Βλ. καὶ μετάφραση Π. Καλλιγᾶ, «Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετοκρατίας», (1685-1715), «Πανδώρα», τ.12(1862), σ.553, 557. - Ὁ ἴδιος, ὀ.π., τ.13 (1863), σ.1 κ.έ. - Πληροφορίες γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἀντλοῦμε ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν Προνοητῶν καὶ ἀπὸ ἐργασίες τῶν νεώτερων μελετητῶν. - Βλ. σχετικὰ στὸ Σπυρ. Λάμπρος: ἐργασίες του: 1) Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Μαρίνου Μικιέλ, Ἱστορικὰ Μελετήματα, Ἀθῆναι 1884, σ.173-220. - 2) Ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ προνοητοῦ Κορνέρ, Δ.Ι.Ε.Ε.Ε., τ.2 (1885), σ.282-317. - 3) Ἀπογραφή τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.», τ.2 (1885), σ.686-710. - 4) Ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ προνοητοῦ Γραδενίγου, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.», τ.5 (1896-1900), σ.228-251. - 5) Ἐκθεσις τῶν Βενετῶν προνοητῶν τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἀρχείων ἐκδιδόμενα, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.» (1896-1900), σ.425-567, 605-823. - Βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετοκρατίας, «Νέος Ἑλλημνήμων», τ.19 (1925), σ.327-334, τ.20(1926), σ.55-56, 193-208, 347-359, τ.21(1927), σ.30-37, 179-194, 367-375. - Ἐπίσης ἄλλ. νεώτεροι μελετητές: Μιχ. Σακελλαρίου, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), Ἀνατύπωση, Ἀθῆνα 1978, σ.118 καὶ 119, ὑποσημ.2. - Βασίλης Κρεμμυδάς, Εἰσαγωγή στὴν Ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Κοινωνίας (1700-1821), Ἀθῆνα 1976, σ.89-91. - Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμὸς καὶ οἰκισμοὶ τῆς Πελοποννήσου, 13ος-18ος αἰῶνας, Ἀθῆναι-1985.

86. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεώργιο Παναγόπουλο, ὀ.π., σ.ΧV.

87. Βλ. Βασίλη Παναγιωτόπουλο, Πρόλογος στὸ Βενετικὸ Κτηματολόγιο τῆς Βοστίτσας, ὑπὸ Κων/νου Ντόκου, Γεωρ. Παναγόπουλου, ὀ.π., σ.V.

88. ὀ.π., σ.ΧV.

89. Σπυρ. Λάμπρος, Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ ἡ περὶ Πελοποννήσου Ἐκθεσις τοῦ Μαρίνου Μικιέλ, Ἱστορικὰ μελετήματα, Ἀθῆναι 1884, σ.183.

αίωνα⁹⁰. Κατά την απογραφή του 1700 ο πληθυσμός ανερχόταν σε 176. 844 άτομα⁹¹, ενώ λίγα χρόνια αργότερα παρουσιάζει μικρή ακόμη μείωση, αφού φθάνει σε 176.321 άτομα, σύμφωνα με στοιχεία που αντλούμε από την ανέκδοτη έκθεση του Antonio Nani (Ιανουάριος 1706)⁹².

Η μείωση του πληθυσμού είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη καλλιεργητών και την εγκατάλειψη της καλλιέργειας μεγάλων εκτάσεων γης⁹³. Οι θεμελιώδεις θεσμοί διοίκησης δεν λειτουργούσαν κατά την περίοδο αυτή. Παρά τις δυσκολίες που συνάντησαν, οι Βενετοί αποδείχθηκαν άριστοι στις διοικητικές και οργανωτικές ικανότητες⁹⁴. Μετά τη συμπλήρωση της κατάκτησής τους, εκτός της όχρωμένης Μονεμβασίας, η Γερουσία της Βενετίας προχώρησε στη διοικητική, οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της κτήσης, διορίζοντας Σύνδικους, Καταστιχωτές (Sindici Catasticatori) για τό σκοπό αυτό⁹⁵.

Οί Βενετοί προχώρησαν σε διοικητική διαίρεση της Πελοπον-

90. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας, Αθήνα 1985, σ.126-134. - Βλ. περισσότερο για την πανώλη, Έλένη Αντωνιάδη-Μπιμπίκου, Έρημωμένα χωριά στην Ελλάδα, Ένας προσωρινός απολογισμός, «Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15ος-19ος αιώνας)», Αθήνα 1979, σ.216-217. - Μ. Λαμπρινίδη, ό.π., σ.210, όπου αναφέρεται ότι κατά τις αρχές Μαΐου του 1687 παρατηρήθηκαν κρούσματα πανώλης στο Ναύτιλιο.

91. Βασ. Παναγιωτόπουλος, ό.π., σ.124-125.

92. Σώζεται στην Έθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, στο Τμήμα Χειρογράφων και Όμοιοτύπων Αρχείον Antonio Nani, Κώδικας αριθ.3916φ. 239r-248v. - Ό Antonio Nani, αναφερόμενος στον πληθυσμό του «Βασιλείου του Μορέως», (βλ. ό.π., φ.239r), γράφει: «...e come le rendite son più copiose quanto maggiore è il numero de sudditi che la somministrato premetterò alcuna cosa circa la popolazione. Quarantatre mila ducento novant' otto famiglie di Ateniesi e Sciotti; di Negroponte della Rumelia e Tétraferma; di Candiotti e di qualche Italiano ancora compreso comprese quelle del Regno anime cento settantasei mila trecento vent' una di stabile domicilio...». - Η άποψη κατά την οποία «οι διάδοχοι του Fr. Grimani δέν άφῆκαν ίχνη», (βλ. Θ. Κριμπάς, Η Ένετοκρατούμενη Πελοπόννησος», «Πελοποννησιακά», τ.1 (1956), σ.321, άποδεικνύεται λανθασμένη, όπως προκύπτει από τό Αρχείον του Antonio Nani. - Βλ. σχετικά και Peter Topping, Έκθεσις του Βενετού Προνοητού Nani, περί της Πελοποννήσου, «Πρακτικά του Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών (Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβρίου 1985), τ.3, Αθήνα (1987-1988), σ.47-48.

93. Κων/νος Ντόκος - Γεωρ. Παναγιόπουλος, ό.π., σ.XV.

94. L. Ranke, ό.π., σ.140.

95. Βλ. σχετικά Μ. Λαμπρινίδη, Η Ναυτιλία, ό.π., σ.213-214. - Peter Topping, Pre-modern Peloponnesus: The land and the people under Venetian Rule (1685-1715), Annals of the New York Academy of Sciences, February 10, 1976, σ.92. - Β. Παναγιωτόπουλο, ό.π., σ.163-164. - Κων/νο Ντόκο - Γεωρ. Παναγιόπουλο, ό.π., σ.XII.

νήσου. Ίδρύθηκαν από αυτούς 24 *territorii*, δηλαδή έπαρχίες και πτώ συγκεκριμένα οί έπαρχίες Ναυπλίου, Κορίνθου, Τριπολιτσάς, Άργους, Άγίου Πέτρου τής Τσακωνιάς, Άρκαδιάς (Κυπαρισσίας), Φαναρίου, Καλαμάτας, Λεονταρίου, Άνδρούσας, Καρύταινας, Ναυαρίνου, Κορώνης, Μεθώνης, Καλαβρύτων, Γαστούνης, Πάτρας, Βοστίτσας (Αιγίου), Μονεμβασίας, Χρύσαφας, Μυστρά, Έλους, Άνω Μάνης και Κάτω Μάνης. Νέο στοιχείο αποτέλεσε ή διαίρεση τής κτήσης άρχικά σέ έφτά και τελικά σέ τέσσερα διαμερίσματα μέ τήν όνομασία *Province*: Τής Ρωμανίας (*Romania*) μέ πρωτεύουσα τό Ναύπλιο (*Napoli di Romania*) τής Μεσσηνίας (*Messenia*), μέ πρωτεύουσα τό Νέο Ναυαρίνο (*Navarin Nuovo*), τής Άχαΐας (*Achaia*), μέ πρωτεύουσα τήν Πάτρα (*Patrasso*) και τής Λακωνίας (*Laconia*) μέ πρωτεύουσα τή Μονεμβασία (*Malvasia*). Ός πρωτεύουσα τής κτήσης, τοῦ *Regno di Morea* κατά τή βενετική όρολογία, όρίστηκε τό Ναύπλιο⁹⁶.

Ή διοικητική ήραρχία ήταν σύμφωνη πρός τά βενετικά πρότυπα: Έπικεφαλής τών διοικητικῶν άρχῶν ήταν ό Γενικός Προνοητής μέ τόν τίτλο *Proveditor General dell' Armi in Regno di Morea* και σέ κάθε πρωτεύουσα διαμερίσματος έγκαταστάθηκε ένας *Proveditore* μέ πολιτικοστρατιωτικά καθήκοντα και ένας *Rettore*, πού ανέλαβε τήν οικονομική διαχείριση. Σέ όρισμένες επίσης πρωτεύουσες διορίστηκαν Βενετοί διοικητές μέ πολιτικές, δημοσιονομικές και κυρίως δικαστικές άρμοδιότητες. Φρούραρχοι τοποθετήθηκαν στά πτώ σημαντικά από στρατιωτική και άμυντική άποψη φρούρια και τήν άνώτατη διεύθυνση τών πολεμικῶν έπιχειρήσεων ανέλαβε ό *Capital General*, ένῶ στήν ειρηνική περίοδο ύπάρχει τό αντίστοιχο αξίωμα τοῦ *Proveditor General da Mar*⁹⁷.

Οί τρεις Σύνδικοι Καταστιχωτές (*Sindici Catasticatori*) πού διορίστηκαν, όπως προαναφέραμε, ήταν οί *Renier, Gritti* και *Michiel*, πού έφθασαν στήν Πελοπόννησο τόν Αύγουστο τοῦ 1688, μέ τήν έντολή νά έπιχειρήσουν τήν άνασυγκρότηση τής κτήσης σέ όλους τούς τομείς⁹⁸.

Ή βενετική Γερουσία ένδιαφερόταν ιδιαίτέρως για τήν όργάνωση τών οικονομικῶν και τή γενική άπογραφή τής νέας

96. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεωρ. Παναγόπουλο, ό.π., σ.ΧΙΙ.

97. ό.π. - Βλ. Θ. Κριμπά, ό.π., σ.327, όπου στήν ύποσημείωση 1 αναφέρει ότι ό όρος Καταστιχωτόρος είχε βυζαντινή προέλευση. - Πρβλ. μέ L. Ranke, Οί βενετοί εις τήν Πελοπόννησον 1685-1715, Εύρωπαικός «Ερανιστής», τ.2 (1842) σ.830.

98. Κων/νος Ντόκος - Γεωρ. Παναγόπουλος, ό.π., σ.ΧV.

κτήσης⁹⁹. Οί κάτοικοι έπρεπε νά δηλώσουν στους Καταστιχωτές τήν πραγματική οικονομική τους κατάσταση καί μέ βάση τά οικονομικά στοιχεία πού θά δήλωναν, θά γινόταν ή ανακατανομή τών γαιών¹⁰⁰.

Κύριος σκοπός τής καταγραφής υπήρξεν ή δικαιότερη ανακατανομή τής φορολογίας τών κατοίκων σέ σχέση μέ τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας¹⁰¹. Η προσπάθεια κτηματογράφησης έξ άλλου συνδυασμένη μέ τήν προσπάθεια συμπερότερων πρόσκαιρων ένοικιάσεων τών κτημάτων του δημοσίου, αποσκοπούσε στην άκύρωση όλων τών κτηματικών παραχωρήσεων πού είχαν γίνει ώς τότε από τή βενετική διοίκηση, στην έκχώρηση από τους ίδιους τους Βενετούς γαιών καί οίκημάτων στους νέους έποίκους, στην άνεύρεση καί τιμωρία τών καταπατητών τής περιουσίας του Δημοσίου. Έτσι μόνον θά μπορούσαν οι Βενετοί νά επιβάλουν στους υπηκόους τίσ επιβαρύνσεις πού θά κρίνονταν αναγκαίες¹⁰².

Μέσα σ' αυτά τά γενικά πλαίσια τής κοινωνικής καί οικονομικής κατάστασης πού διαμορφώθηκε μετά από τή βενετική κατάκτηση παρουσιάζεται καί ή μονή Ξηροκαστελλίου καί έντάσσεται ή σύνταξη του έγγραφου-Κτηματολογίου της Ι (1696)¹⁰³, μέ τήν ένδειξη: «1696 Σεπτεμβρίου 12- μοναστήριον Άγιος Δημήτριος στά Ξηροκαστέλλια είς τήν περιοχήν του Άναυπλούου»¹⁰⁴.

99. Βλ. περισσότερα: Μ. Λαμπρινίδης, ό.π., σ.212-213. - Σοφία Άντωνιάδη, Συμβολή είς τήν Ιστορίαν τής Πελοποννήσου κατά τον 12ο αιώνα. Τό Άρχειον Grimaldi, Χαριστήριον είς Όρλάνδον, τ.3, Άθήναι (1966), σ.164, όπου αναφέρεται, ότι ή βενετική Γερουσία μέ κείμενο όδηγιών της προς τους Καταστιχωτές τής 29ης Σεπτεμβρίου 1687 καθόριζε τίσ εργασίες τους.

100. A.S.V., P.T.M., No 860, Morea 1688-1691, φ.299-302 (άνέκδοτο Κατάστιχο τής καταγραφής πού ό χαρακτήρας τών γραμμάτων μοιάζει καταπληκτικά μέ εκείνον τής καταγραφής-άναφοράς του Domenico Gritti, πού βρίσκεται σέ άνέκδοτο κώδικα του Museo Correr τής Βενετίας μέ τήν ένδειξη: «Codice Correr, No 555», Relazione dell' Eccellentissimo Domenico Gritti ritornato dalla carica di Sindaco, e Catasticatore del Regno di Morea Presentata nell' Eccellentissimo Senato l'Anno 1691», φ.179r-204r. - Παρόμοια καταγραφή - άναφορά, μέ φραστικές διαφορές βρίσκεται στο Μαρκανό Κώδικα, It. Vll 656 (= 1791), πού δημοσιεύθηκε από τον Peter Topping, στή μελέτη του μέ τίτλο: «Domenico Gritti's Relation on the organization of Venetian Morea 1688-1691», Άφιερωτικός τόμος, «Μνημόσυνον Σοφίας Άντωνιάδη», Βενετία (1974), σ.319-327

101. Peter Topping, «Domenico Gritti's...», ό.π.

102. Κων/νος Ντόκος - Γεωρ. Παναγόπουλος, ό.π., σ.ΧΧVI.

103. A.S.V., A.C., B54/157, φ.137r-138r. - Βλ. καί Κων/νο Ντόκο, Η έν Πελοποννήσφ έκκλησιαστική περιουσία κατά τήν περίοδον τής Β' Ένετοκρατίας, «Byzantinisch - Nengriechische Jahrbücher», τ.21, Άθήνα 1976, σ.110-111. (Βλ. Παράρτημα Α', άριθ.Ι).

104. ό.π.

Τό έγγραφον - Κτηματολόγιον τῆς μονῆς, ἐκτός ἀπό τὰ κτίσματα γιά τὰ ὁποῖα ἤδη ἔγινε λόγος¹⁰⁵, προσθέτει καί ἄλλα περιουσιακά στοιχεῖα. Ὅπως εἶναι αὐτονόητο, τήν περιουσία τῆς μονῆς ἀποτελοῦσαν κυρίως οἱ γαῖες πού κατεῖχε. Στήν ἴδια τήν περιοχή τῆς κατεῖχε περιβολάκι μικρό μέ δένδρα, ἐλίές καί ξυλοκερατιές, ρίζες 60. Στήν ἴδια περιοχή ἔχει κι' ἄλλο περιβόλι μέ καρποφόρα δένδρα καί χωράφια δύο ζευγαρίων¹⁰⁶. Κοντά στό μοναστήρι ὑπῆρχαν χωράφια 20 στρεμμάτων καί στόν κάμπο στό Μολουθίρι, χωρίς νά καθορίζεται ὁ ἀκριβής τους ἀριθμός.

Στήν περιοχή τοῦ Λέκα εἶχε 3 χωράφια τῶν 25 στρεμμάτων. Στήν περιοχή Γλυκαῖα ἕνα χωράφι τῶν 5 στρεμμάτων μέ 3 ἐλίές. Στό Παλαιόκαστρο, 1 χωράφι 4 στρεμμάτων μέ 10 ἐλίές¹⁰⁷.

Ἡ συνολική κτηματική περιουσία τῆς μονῆς καί ὁ ἀριθμός δένδρων χωρίς νά προστίθενται ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμός δέν καθορίζεται, συμποσοῦνται ὡς ἑξῆς κατὰ τό 1696:¹⁰⁸

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Περιβόλια	Ἐλαιόδενδρα	Ξυλοκερατιές	Χωράφια/στρ.	Ἄμπελια/στρ ¹⁰⁹
1 μέ δένδρα	60	δέν καθορίζεται	2 ζευγάρια+20στρ.	
	30	ὁ ἀριθμός	10	10
1 μέ καρποφόρα δένδρα	3		5	
	10		4	
2 περιβόλια	103	Ἄκαθόριστος	2 ζευγάρια+64 στρ.	10
	& ἕνας ἀριθμός ἐλαιόδενδρων ἀκαθόριστος	ἀριθμός		

105. Βλ. παραπάνω, σελ. 63-64.

106. A.S.V., A.G., B54/157, ὁ.π. - Βλ. σχετικά καί Γιάννη Μπαντέκα, Μετρικά Συστήματα, Θεσσαλονίκη 1985, σ.24, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό ζευγάριον εἶναι ἡ ἔκταση πού ὀργώνεται σέ μιά καλλιεργητική περίοδο (ἕνα χρόνο), ἀπό ἕνα ζευγάρι βοδιῶν. Ἡ ἔκταση τοῦ ζευγαριοῦ ἀναφέρεται μέ διαφορετική τιμή στίς διάφορες πηγές. Κατά τόν Π. Καλλιγά εἶναι 100-200 στρέμματα. Ἀντίστοιχη τουρκική μονάδα εἶναι τό Τσιφλίκι (Τσίφ=Ζευγάρι). Κατά τόν τουρκικό νόμο περί γαιῶν τό ζευγάριο περιλαμβάνει 70-80 Donum ὅταν εἶναι πρώτης ποιότητας, 100 μεσαίας καί 130 κατωτέρας.

107. A.S.V., A.G., B54/157, ὁ.π.

108. ὁ.π.

109. Στήν καταγραφή τῶν ἀμπελιῶν τοῦ 1696 ἡ ἔκταση ἀμπελιῶν ἐκφράζεται σέ στρέμματα καί ὄχι σέ ἀξινάρια (zarade), ὅπως γίνεται ἀργότερα. (Τό ἀξινάρι ἀντιπροσώπευε τήν ἔκταση γῆς τήν ὁποία καλλιεργοῦσε ἕνας ἐργάτης γῆς σέ μιά ἡμέρα, γι'αὐτό πολλές φορές στίς πηγές συναντᾶμε καί τίς ἐκφράσεις ἀμπέλι τῶσων ἐργατῶν ἢ ἀμπέλι τῶσων ἀνθρώπων).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων φαίνεται ἀσφαλῶς ἐπαρκῆς γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῶν μοναχῶν, ὄχι ὁμῶς ὑπερβολικὰ ἀυξημένος¹¹⁰, γεγονός πού μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Βενετοὶ δέν πρόλαβαν νά ἐφαρμόσουν τὴν πολιτικὴ τους ὅσον ἀφορᾶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἐλιάς. Ἐνδεχομένως οἱ Βενετοὶ, ἂν συνέχιζαν τὴν κατοχὴ τῆς Πελοποννήσου, νά ἐφάρμοζαν τὴν ἐλαιοκαλλιέργεια στὶς κτήσεις, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς Κέρκυρας καὶ ἄλλων βενετικῶν κτήσεων. Ἄξιζει νά σημειωθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τὴν Κέρκυρα μόνο στὴ Βενετία ἐξαγόταν τὸ λάδι. Ἐξάλλου ὁ νότιος ἐλληνικὸς χῶρος, εὐνοεῖ τὴν ἐλαιοκαλλιέργεια. Ὡστόσο φαίνεται ὅτι οἱ Βενετοὶ δέν πρόλαβαν νά ἐκμεταλλευσθῶν αὐτὴ τὴ δυνατότητα πού θά τοὺς διευκόλυε στὴ χρῆση λαδιοῦ γιὰ διατροφή, γιὰ σαπωνοποιᾶ καὶ ἄλλες περιπτώσεις.

Τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρχαν λίγες ξυλοκερατιές (=χαρουπιές) κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή, ἐπιτρέπει νά σκεφθοῦμε ὅτι προφανῶς οἱ μοναχοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὰ ξυλοκέρατα ὡς τροφή γιὰ τὰ ζῶα, ἀλλὰ προφανῶς χρησιμοποιοῦσαν τὸ ἐξαγόμενο ἀπὸ τὸν καρπὸ χαρουπόμελο γιὰ λόγους διατροφῆς, λόγω γενικότερης ἔλλειψης ζάχαρης.

Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς ὀπωροφόρων¹¹¹ δένδρων συνδέεται μὲ τὸ γενικότερο φαινόμενο πού μαρτυρεῖται καὶ τότε καὶ ἀργότερα στὴν περιοχὴ τοῦ Ναυπλίου καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴν Πελοπόννησο. Ἴσως δέν ὑπῆρχε συνήθεια ὀπωροφαγίας κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, διότι, πιθανῶς γιὰ λόγους κοινωνικῶς χρησιμοποιοῦσαν λίγα φρούτα γιὰ γλυκά. Ἴσως αὐτὸ ὀφειλόταν στὸ γεγονός ὅτι χρησιμοποιοῦσαν τὴ γῆ γιὰ τὴν καλλιέργεια δημητριακῶν καὶ ὄσπριων καὶ δέν ὑπῆρχε φρουτοφαγία¹¹². Ἡ προτεραιότητα δινόταν στὴν ἐξασφάλιση τῶν βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς κυρίως στὴν ἐξασφάλιση τοῦ ἄρτου.

110. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ μικρὴ παραγωγή λαδιοῦ στὴν περιοχὴ τοῦ Ναυπλίου ἀναφέρεται καὶ σὲ μεταγενέστερες περιόδους. Πρβλ. μὲ κείμενο τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη πού δημοσιεύεται στὴ «Γενικὴ Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος», Ναύπλιον 22 Ὀκτωβρίου 1830, σ.398 οἷον ἀναφέρονται τὰ προϊόντα πού παράγονται γενικῶς στὸ Ναύπλιο: «σίτος, ἀφθονο μαλλί, τὸ τυρὶ, ὁ κηρός, τὸ μέλι, ἡ μέταξα, τὸ βαμβάκι, τὸ λινάρι καὶ τὸ βαλανίδι. Ὁ οἶνος καὶ τὸ λάδι ἐξεναντίας δέν εἶναι ἀφθονα...».

111. Βλ. ὅ.π.

112. Ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Πελοποννήσου γενικότερα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔχει συνυφανθεῖ μὲ τὴ μὴ διάθεση γῆς γιὰ δενδροκαλλιέργεια καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἀπέδιδαν στὰ δένδρα μαγικὲς ιδιότητες, γεγονός πού ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ παραλόγου. Ὑπῆρχε ἡ ἀντίληψη, ὅτι στὰ δένδρα ὑπῆρχαν πνεύματα, γι'αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ μεγάλη ἔλλειψή τους.

Τήν κτηματική περιουσία τῆς μονῆς κατά τό 1696 εἶχαν ἀφιερῶσει οἱ χριστιανοί, κατά τή διαβεβαίωση τοῦ ἡγουμένου Γρηγορίου Κόνδη, «διὰ ψυχικήν τους σωτηρίαν»¹¹³, κάτι πού στερεοτύπως δηλώνεται καί γιά ἄλλες μονές τοῦ Ναυπλίου καί συγκεκριμένα γιά ὀκτώ μονές¹¹⁴ ἀπό τίς ἔντεκα τῆς περιοχῆς πού ἔχουν καταγραφεί. Ἄπ' ὅσο ἐρεῦνησα καί γνωρίζω, δέν ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογοι τίτλοι ἰδιοκτησίας καί γιά τίς μονές αὐτές, τήν ὑπαρξη τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦσαν οἱ Βενετοί¹¹⁵.

Ἡ ἀπουσία τίτλων ἰδιοκτησίας παρατηρεῖται καί σέ ἄλλα Κτηματολόγια τῆς περιόδου αὐτῆς¹¹⁶. Μέ τίς ἀφιερῶσεις αὐτές, οἱ μονές ἀπέκτησαν κατά τήν Τουρκοκρατία οἰκονομική ἰσχύ, δεδομένου ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπέτρεπαν σ' αὐτές κατοχή κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας, ἡ ὁποία ἦταν ἀφορολόγητη¹¹⁷.

Ἡ περιουσία τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου κατά τό 1696 δέν εἶναι εὐκαταφρόνητη, ἀλλά κατέχει τήν τέταρτη σειρά μεταξύ τῶν ἔντεκα μονῶν τοῦ Ναυπλίου.

Ἀπό τά στοιχεῖα πού προκύπτουν ἀπό τό παραπάνω Κτηματολόγιο Ι, οἱ καλλιεργούμενες γαῖες τῆς μονῆς πού ἀνέρχονται σέ 64 στρέμματα καί 10 στρέμματα ἀμπελιῶν= 74 στρέμματα, καθῶς ἐπίσης ἡ ἔκταση γῆς δύο ζευγαρίων, τήν κατατάσσουν στήν τέταρτη σειρά μεταξύ τῶν μονῶν τοῦ ναυπλιακοῦ χώρου, συνεπῶς ἡ μονή κατά τό 1696 βρίσκεται σέ ἕνα ἱκανοποιητικό ἐπίπεδο γαιοκτητικῆς περιουσίας.

Βασικό κριτήριο γιά τόν ὑπολογισμό τῆς περιουσίας ἀποτελεῖ ἡ ἔκταση τῶν κατεχομένων γαιῶν, ἐνῶ δέν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ ἀριθμός τῶν κατεχομένων δένδρων, γιατί δέν ἔχουμε πλήρη στοιχεῖα γιά ὅλες τίς μονές.

Συνεχίζοντας τή διερεύνηση τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς μονῆς στήν περίοδο τῆς Β' Βενετοκρατίας ἐρχόμαστε στίς ἐπόμενες

113. Βλ. Κατάστιχον Ι, ὁ.π.

114. A.S.V., A.C., B54/157, ὁ.π., φ.119-120, 121r-v, 122v, 123, 124, 125, 126r-127v, 128r-129v, 131r-132, 135r-136r, 139r-140v.

115. A.S.V., P.T.M., Νο 860, ὁ.π.

116. Βλ. παραπάνω, σημείωση 114.

117. Νικόλαος Πανταζόπουλος, Τά «προνόμια» ὡς πολιτιστικός παράγων εἰς τάς σχέσεις Χριστιανῶν-Μουσουλμάνων «Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Σχολῆς Νομικῶν καί Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν», τ.9, (1975), σ.843-844. - Ἑλένη Ε. Κοῦκκου, Οἱ Κοινωνικοὶ Θεομοὶ στίς Κυκλάδες κατά τήν Τουρκοκρατίαν, ἐκδ. 3η, Ἀθήναι 1989, σ.33, 43-44. - Ἡ ἴδια, Θεομοὶ καί προνόμια τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετά τήν ἄλωση, ἐκδ. 3η, Ἀθήναι 1988, σ.66, 75-76, 81.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συγκριτικός πίνακας κτηματικής περιουσίας μονῶν Ναυπλίου κατά τό 1696 κατά σειρά μεγέθους περιουσίας.

A/A	Όνομα μονῆς	Κήποι	Περιβόλια	Σπιτότοποι	Δένδρα Καρπερά	Άρπέλια στρέμ.	Χωράφια στρέμ.	Ζεύγη	Έλαιόδενδρα
1.	Άγιου Δημητρίου Λόγγου			18 ὀργιές	102	52 στρέμ. χωράφι	256+1	10	2144
							ἀκαθόριστης ἔκτασης		
2.	Άγίας Μονῆς		1		ὀλίγα καρπερά	10 «	162		208
3.	Άγίας Τριάδος		2		«	50 «	46 στρέμ.	19	180
4.	Άγιος Δημήτριος στὰ Ξηροκαστέλλια		2		«	10 «	64	2	103 κ.ά. ἀκαθόριστα
5.	Μοναστήριον Άγιου Θεοδοσίου		1			12 «	29	4	349
6.	Μοναστήριον τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ		1		Διάφορα καρπερά	6 «	35	2	103 κ.ά. ἀκαθόριστου ἀριθμοῦ
7.	Μονή Παναγίας Μαλεβῆ Ναυπλίου		1		80 καὶ ὀλίγα καρπερά	15 «	10	7,5	235
8.	Μοναστήριον Μεταμορφώσεως Κυρίου Ναυπλίου		1		ὀλίγα καρπερά	100 ἀξινάρια = 25 στρέμ.		5 1/2	600
9.	Άγιου Ἰωάννου Προδρόμου		1		30 καὶ ὀλίγα καρπερά	16 στρέμ.		6	250
10.	Μοναστήριον τό Σάφωμα		1		ὀλίγα καρπερά	12 «		2	
11.	Άγίων Ἀναργύρων				100	4 «		6	350
	Σύνολον	1 κήπος	10 περι-βόλια	18 ὀργιές	312 καὶ ἀριθμὸς δένδρων ἀκαθόριστος	312	346	64 ζεύγη	4522 ἔλαιόδενδρα

Ὁ παραπάνω συγκριτικός πίνακας ἔγινε μέ βάση τήν ἔκταση γῆς πού κατείχαν οἱ μονές τήν ἐποχή αὐτή.

ἀνέκδοτες ἀρχαιακές ἀπογραφικές πηγές III, IV, V, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπὸ τὴ διοικητικὴ δραστηριότητα τοῦ Προβλεπτοῦ Francesco Grimani.

Στὸ Κατάστιχο III¹¹⁸, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀναφέρεται ἡ μονὴ καὶ μάλιστα χαρακτηρίζεται ὡς σταυροπηγιακὴ, ὡστόσο δὲν ὑπάρχει καμία ἀναφορὰ στὰ περιουσιακὰ της στοιχεῖα ἐνῶ καταγράφεται ἡ περιουσία ὄλων τῶν ἄλλων δέκα μονῶν Ναυπλίου καὶ Ἄργους¹¹⁹.

Ἐάν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν τὸ ἀκροτελεύτιο σημεῖωμα τοῦ παραπάνω Καταστίχου, ὅτι δὲν δηλώθηκαν περιουσιακὰ στοιχεῖα τῶν μονῶν πού δὲν κατέχουν τίποτε¹²⁰, θὰ μπορούσαμε νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου, γεγονός ὅμως πού δὲν εὐσταθεῖ διότι κατὰ τὸν ἴδιο χρόνο (1700) σὲ δύο Κατάστιχα¹²¹ προσδιορίζεται ἡ περιουσία τῆς μονῆς.

Στὸ Κατάστιχο ὄλων τῶν μονῶν τοῦ Μορέως (IV), τοῦ 1700, ἡ μονὴ φέρεται νὰ κατέχει τὴν ἐξῆς ἀγροτικὴ περιουσία, ἐκτός ἀπὸ τὰ κτίσματα: «30 ἐλιές, 600 ὀπωροφόρα δένδρα, 1 κῆπο καὶ περιβόλι»¹²². Στὴν ἴδια καταγραφή ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ ἀγροτικὴ περιουσία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου πού ἦταν μετόχι τῆς μονῆς. Ὡς περιουσία τοῦ μετοχίου της αὐτοῦ ἀναφέρονται: «Ἀμπέλια, 40 τσαπάτες, 103 ἐλιές, 64 στρέμματα γῆς, 1 μαγαζί, 40 ζευγάρια γῆς...». Στὸ Κατάστιχο IV παρουσιάζονται ἐμφανεῖς διαφορὲς σὲ σχέση μὲ τὸ Κατάστιχο I. Ἐνῶ στὸ Κατάστιχο I (1696) ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἀνέρχεται σὲ 103 περίπου, στὸ Κατάστιχο IV ἀνέρχεται σὲ 133.

Σχολιάζοντας τὰ ἀπογραφικὰ αὐτὰ στοιχεῖα, θὰ παρατηρήσουμε τὰ ἐξῆς: Ἡ ἑκτασὴ τῶν γαιῶν τῆς μονῆς, ἐκτός ἀπὸ μία

118. A.S.V., A.G., B54, φ. 808r-815r, 817r, 826r. Τὸ Κατάστιχο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννέα σελίδες. - Βλ. σχετικὰ παραπάνω, σ. Τὸ Κατάστιχο, ὅπως ἔχομε ἤδη ἀναφέρει, φέρει τὴν ἐνδειξη: «1700 Μαρτίου 6 - Κατάστιχον ὄλων τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπου ὑποκείμενα ὑπὸ κάτω εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἄργους» (Βλ. ὁ.π., φ. 808r). - Σὲ ἀκροτελεύτιο σημεῖωμα τοῦ Καταστίχου III ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν συντάκτη του, προφανῶς ἐκκλησιαστικὸ παράγοντα: «ὅσα μοναστήρια καὶ ἐκκλησίαις ἔχουν πράγματα τὰ ἔχω ὅλα γραμμένα ἀπὸ κάτω εἰς τὰ ὀνόματα τῶν αὐτῶν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ ὅσες ἐκκλησίαις δὲν ἔχουν πράγματα εἶναι μοναχὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκκλησιῶν γραμμένα χωρὶς ἄλλω τίπωτι.»

119. Βλ. ὁ.π.

120. ὁ.π.

121. A.S.V., A.G., B53/156 καὶ A.S.V., 5:1., No 81, φ. 5v

122. A.S.V., A.G., B53/156, φ. 2v-3r. Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθμ. 5.

περιορισμένη περιοχή έξήντα τεσσάρων (64) στρεμμάτων, μās δίνεται σέ ζευγάρια καί γιά τό λόγο αυτό είναι σχεδόν αδύνατο νά συγκριθεί μέ τίς ώς τώρα είδήσεις γιά τό μέγεθος τής περιουσίας τής. Πραγματικά τό ζευγάρι άποτελοῦσε μονάδα έπιφανείας αλλά ή έκτασή του ήταν τήν ίδια έποχή σχεδόν αδύνατο νά καθοριστεί. Θεωρητικά τό ζευγάρι είναι ή έκταση γής πού καλλιεργεί ζευγας βοών σέ μία καλλιεργητική περίοδο, όπως προαναφέρθηκε 'Η έκταση όμως τοῦ ζευγαριού τήν έποχή αυτή δέν κατέστη δυνατόν νά διαπιστωθεί από τή βενετική διοίκηση, έπειδή οί πληροφορίες πού έδιναν οί τοπικές άρχές καί οί άγροτικοί πληθυσμοί σχετικά μέ τό μέγεθος τοῦ ζευγαριού έπηρεάζονταν από πολλαπλές σκοπιμότητες (φόβοι φορολόγησης, κτηματικές παραχωρήσεις). Πάντως στίς πηγές έχουμε πληροφορίες γιά 30, 60 ή 120 στρέμματα. Μέ όποιαδήποτε από τίς τιμές αυτές άν πολλαπλασιάσουμε τά 40 ζευγάρια πού μās δίνει ή πιά πάνω πηγή γιά τή μονή, φτάνουμε σέ άποτελέσματα πού απέχουν κατά πολύ από τά 74 περίπου στρέμματα καί δύο ζευγάρια πού μās έχει δώσει ως περιουσία τής μονής τό Κατάστιχο I¹²³. Έπίσης αίσθητές διαφορές υπάρχουν καί στόν άριθμό τών δένδρων πού αναφέρονται ανάμεσα στίς δύο άπογραφές. Τό γεγονός είναι δυσερμήνευτο καί δέν μπορούμε μέ βεβαιότητα νά τό άποδώσουμε σέ άπογραφικό σφάλμα. Βεβαίως δέν έπιμένουμε στό γεγονός, διότι τήν περιουσία τής μονής τήν υπολογίζουμε μέ βάση τήν έκταση τών κατεχομένων γαιών καί όχι τόσο μέ βάση τόν άριθμό τών φυσμένων δένδρων. Πάντως δέν πρέπει νά συγχέεται ή μεγάλη έκταση τής κτηματικής περιουσίας πού αναφέρεται στό Κατάστιχο IV, όπως προαναφέραμε, μέ τήν έκταση πού θά δοῦμε στή συνέχεια νά αναφέρεται στό Κατάστιχο V, 1700 (Catastico Ordinario di Napoli di Romania)¹²⁴, όπου ή συνολική έκταση πού άνήκει στή μονή είναι 20.216 στρέμματα¹²⁵. Είναι διαφορετική ή κτηματική περιουσία από τή συνολική έδαφική έπιφάνεια τής μονής, ή όποία θεωρείται ως ένας οικισμός. Έξ άλλου στό Κατάστιχο V καταγράφεται ή περιουσία δύο μόνο μονών, τής μονής 'Αγίου Δημητρίου¹²⁶ καί τής μονής 'Αγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου.

123. A.S.V., A.G., B54/157, φ.137r-138v.

124. A.S.V., S.I., No 81/144, φ.5v. - Βλ. καί Παράρτημα Α', άριθ.ΙV καί Β' άριθ.7.

125. ό.π.

126. Πρόκειται γιά τή μονή 'Αγίου Δημητρίου Αύγοῦ.

Μιά πρώτη υπόθεση για τό θέμα αυτό θά μπορούσε νά οδηγήσει στό συμπέρασμα ὅτι καταγράφονται μόνο οἱ δύο σημαντικότερες μονές.

Ὡστόσο αὐτό δέν εἶναι ἀπόλυτο, διότι ἡ μονή κατέχει τήν τέταρτη θέση ἀπό πλευρᾶς παρουσίας, ὅπως ἀναφέρεται στό Κατάστιχο Ι (1696)¹²⁷, τή δεύτερη θέση ὅσον ἀφορᾷ τίς μονές Ναυπλίου μέ αὐτοτελῆ περιοχὴ¹²⁸, καί τήν ὀγδοη θέση ὅσον ἀφορᾷ τήν ἔγγειο παρουσία τῶν μονῶν Ναυπλίου, σέ διάφορες περιοχές τοῦ Ναυπλίου ἐκτός τῶν ὁρίων τους, σύμφωνα μέ τό Κατάστιχο VI (1703-1705)¹²⁹.

Ἀναφορικά μέ τό Κτηματολόγιο V τῆς μονῆς τοῦ 1700 ὑπογραμμίζουμε ὅτι εἶναι ἡ πρώτη φορά πού καθορίζονται τά ὅρια τῆς μονῆς σέ Κατάστιχο τῆς Β' Βενετοκρατίας καί μέ τρόπο πῶ λεπτομερειακό καταγράφεται ἡ παρουσία της μέ τήν ἔνδειξη: «*Appartinenze del Monasterio San Dimitri Xerocastelli*»¹³⁰. Τά ὅρια τῆς μονῆς καθορίζονται ὡς ἐξῆς: «..Ἐκτείνονται ἀπό τόν Ἅγιο Ἥλία (Προφήτη Ἥλία) στά βόρεια, περιοχὴ Κορίνθου καί Συρράκου πρὸς τά δυτικά, στή συνέχεια πρὸς τό χωριό Κατσιγκρι, πρὸς τό μέρος τοῦ ἄλλου προφήτη Ἥλία πρὸς τό Περιθόλι, Μέλισσα{...}, Πηγάδι, προχωροῦν πρὸς τά νότια πρὸς τό χωριό Σολήμι¹³¹, καί στή συνέχεια συνορεύουν μέ τήν κορυφή τοῦ Μαυροβουνίου. Πρὸς τά ἀνατολικά τά ὅρια τῆς μονῆς συνορεύουν μέ τό χωριό Λυγουριό καί προχωροῦν πρὸς τό Παλαιόκαστρο, πρὸς τή Μακρυλάκα καί πάλι πρὸς τόν Προφήτη Ἥλία»¹³².

Οἱ τοποθεσίες πού ἀναφέρονται παραπάνω ὅπου τά ὅρια τῆς μονῆς, φέρουν τό ἴδιο ὄνομα καί σήμερα, ἔτσι κατέστη δυνατό νά ἐντοπίσουμε τά ἀκριβῆ ὅρια τῆς μονῆς κατά τήν ἐποχὴ αὐτῆ τῆς Β' Βενετοκρατίας (1700)¹³³. Ἐξ ἄλλου πάντοτε σύμφωνα μέ τίς εἰδήσεις τοῦ Καταστίχου V, ἡ συνολικὴ ἔκταση γῆς τῆς μονῆς καλύπτει 20.216

127. Βλ. παραπάνω, Πίνακα 2, σελ. 96.

128. Βλ. παρακάτω, Πίνακα 4, σελ. 112.

129. Βλ. παρακάτω, Πίνακα 5, σελ. 115.

130. A.S.V., Sindici Inquisitori in Terraferma e Levante, No 81/144 (Cod. Miscel., 680) (σ.σ. Στό ἐξῆς θά ἐκφέρεται ἡ παραπομπή ὡς ἐξῆς: Κατάστιχον V, φ. 5ν.

131. Ἐννοεῖ προφανῶς τό χωριό Σουλινάρι.

132. ὁ.π. - Βλ. καί Παράρτημα Β', ἀριθ. 16 ὅπου σέ χάρτη τῆς Γ.Υ.Σ., ἐντοπίζονται τά ὅρια τῆς μονῆς.

133. ὁ.π.

στρέμματα¹³⁴, 125 (tavole)¹³⁵, πού ισοδυναμεί με 15.282 Campi Padovani και 120 tavole, δηλαδή 10.109 Campi Trevisani και 750 tavole πού μπορούν νά καλλιεργηθοῦν στό βουνό, στίς πλαγιές και πεδιάδες 5054, tavole 31, πού ισοδυναμοῦν με 3.820 Campi Padovani και 30 tavole και κάνουν 2527 Campi Trevisani, 3820 Campi Padovani¹³⁶, και 30 (tavole), πού ισοδυναμοῦν με 2527 Campi Trevisani και 31 tavole, στό βουνό, σέ βοσκοτόπους 10110 στρέμματα και tavole 63, πού ισοδυναμοῦν με 5055 Campi Trevisani, και 60 tavole. Ὑπάρχουν ἄχρηστες (ἐκτάσεις) και ἀπόκρημνα (μέρη) 5055 στρεμμάτων και 31 tavole, πού ισοδυναμοῦν με 382 Campi Padovani και 30 tavole, δηλαδή 2527 Campi Trevisani και 650 tavole. Καί μόνο τήν ἐκφρασμένη σέ βενετικά στρέμματα ἔκταση ἂν μετατρέψουμε σέ τετραγωνικά μέτρα κατά προσέγγιση, σύμφωνα με τά σημερινά δεδομένα, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ συνολική ἐδαφική ἔκταση τῆς μονῆς ἀνέρχεται σέ 43.066, 47τ.μ. Ἐκτός ὁμως ἀπό τά στρέμματα, οἱ ἴδιες ἐκτάσεις ὑπολογίζονται σέ «*Campi Padovani*» και σέ «*Campi Trevisani*»¹³⁷, χρησιμοποιεῖται δηλαδή κατά τήν ἐποχή αὐτή τό σύστημα τῆς παράλληλης μέτρησης τῶν ἐδαφικῶν ἐκτάσεων και μέ τίς τρεῖς μονάδες ἐπιφανείας, δηλαδή μέ στρέμματα οἱ ἴδιες ἐκτάσεις ὑπολογίζονται σέ «*Campi Padovani*» και «*Campi Trevisani*», ὅπως προαναφέραμε¹³⁸.

Καί μόνον τήν ἀκίνητη περιουσία τῆς μονῆς ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν δέν φαίνεται εὐκατοφρόνητη. Συγκρινόμενη βεβαίως με τήν ἀκίνητη περιουσία τῆς ἄλλης μονῆς Ἁγίου Δημητρίου (Αὐγοῦ)¹³⁹ πού εἶναι αὐτοτελής, εἶναι κατά τι ὀλιγότερη.

134. Ὁ Καθηγητής τοῦ Πολυτεχνείου Γ. Μπαντέκας και ὁ Καθηγητής P. Torring πιστεύουν ὅπως μοῦ ἀνακοίνωσαν, ὅτι τό 1 βενετσιάνικο στρέμμα ἔχει περισσότερα ἀπό 2.000 τ.μ., περίπου 2,130 τ.μ., δηλαδή εἶναι δύο φορές τοῦλάχιστον μεγαλύτερο ἀπό τό νεοελληνικό στρέμμα τῶν 1000 τ.μ.

135. Γ. Μπαντέκας, ὁ.π., σ.28, ὅπου τάβλα (tavole) εἶναι τό τετραγωνικό βῆμα. Κατά τόν καθηγητή Peter Torring, 624 ἢ 625 tavole = ἓνα ἐνετικό στρέμμα. - Μαρία Σ. Θεοχάρη, ἓν σιγίλλιον τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας, «Πελοποννησιακά», τ.5 (1962), σ.189, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι tavola = ἰταλικό μέτρο ἐπιφανείας πού ισοδυναμεί πρὸς 459, 9 τ.μ. (Παρά τίς προσπάθειες τοῦ κατέβαλα, δέν μπόρεσα νά προσδιορίσω τήν ἀντιστοιχία τῶν βενετικῶν μέτρων με τά σημερινά. (Στό κείμενο διατήρησα τήν ὀρολογία τῶν βενετικῶν μέτρων ἐπιφανείας)

136. Βλ. Γ. Μπαντέκα, ὁ.π., σ.28, ὅπου τά Campi Padovani εἶναι 840 tavole = 3862,57τ.μ.

137. Κων/νο Ντόκο - Γεωρ. Παναγόπουλο, ὁ.π., σ.XXXI, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό Campo Padovano χρησιμοποιήθηκε ὡς μονάδα μέτρησης ἐπιφανείας ἀπό τοῦς Βενετούς.

138. ὁ.π., σ. XLV και XLVI.

139. A.S.V., S.I., No 81, φ. 5v.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Μονές	Συνολική έκταση	Καλλιεργήσιμες εκτάσεις	Βοσκοτόπια	Άχρηστες εκτάσεις
1. Άγιου Δημητρίου (Λύγοῦ)	26.097στρ.	8.699στρ.	11.599στρ.	5.799 στρ.
2. Άγιου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου	20.216στρ.	5.054στρ.	10.110στρ.	5.055 στρ.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ τό γεγονός ὅτι στό Κατάστιχο V ἀναφέρεται καί ἡ Ἁγία μονή Ἄρειας Ναυπλίου, ἡ ὁποία βρίσκεται στήν ὁμώνυμη περιοχή Ἄρειας, συνεπῶς ἡ καταγεγραφομένη περιοχή δέν ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν παραπάνω μονή καί ἐπομένως κάθε σύγκριση περιουσιακῶν τῆς στοιχείων μέ τίς μονές Ἁγίου Δημητρίου Λύγοῦ Ναυπλίου καί Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου εἶναι ἀνέφικτη.

Εἶναι χαρακτηριστικό τό γεγονός ὅτι δέν ἀναφέρονται στό Κατάστιχο V καθόλου τίτλοι ἰδιοκτησίας. Ἐνδεχομένως νά μή διέθεταν τέτοιους οἱ ἀνωτέρω μονές καί ἡ γαιοκτητική τους ὑπόσταση νά ἐνέπιπτε στό καθεστῶς τῆς ἀπλῆς καί ἀδιατάρακτης κατοχῆς, γεγονός πού σήμαινε στήν οὐσία τήν ἀτυπη ἀναγνώριση τῆς ἰδιοκτησίας τους στά κτήματα αὐτά, ἀπό μέρους τῶν Βενετῶν.

Στήν κατοχή τῆς μονῆς ἀναφέρονται καί μερικά ὀπωροφόρα δένδρα, ἐνδεικτικό τῆς περιορισμένης ὀπωροφαγίας, ἐνῶ ἀντιθέτως τά 100 ἐλαιόδενδρα μαρτυροῦν τήν ἐπάρκεια τῆς παραγωγῆς σέ λάδι γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῆς μονῆς καί τῶν ὑπηρετῶν πού ἐργοδοτεῖ, συνολικά 16 τόν ἀριθμό, καί πιθανῶς γιά τό ἀνάμμα τῶν κανδηλῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀριθμός ζῶων 15 ἵππων, 3 μουλαριῶν, 8 ἀροτριῶντων ζῶων, προφανῶς γιά τήν ἐκτέλεση τῶν ἐργασιῶν τῆς μονῆς, γεωργικῶν, καλλιεργητικῶν, μεταφορᾶς. Τά 800 γίδια μαρτυροῦν ἀκμαία κτηνοτροφία πού εὐνοεῖται ἄλλωστε ἀπό τά βοσκοτόπια τῆς μονῆς, τά ὁποία ἔχουν τήν ὑπολογίσιμη έκταση τῶν 10.110 στρεμμάτων ὅπως προαναφέραμε. Τέλος οἱ 250 κυψέλες μελισσῶν εἶναι ἐνδεικτικές ὅτι οἱ μοναχοί χρησιμοποιοῦν καί μέλι γιά τή συντήρησή τους, ἀφοῦ δέν ἀναφέρεται καθόλου καί κατά τήν ἐποχή αὐτή ἡ χρήση ζάχαρης. Ἐξ ἄλλου ἡ ὕπαρξη ἱκανοῦ ἀριθμοῦ

κυψελών μελισσών αφήνει να έννοηθει τό πρόσφορο κλίμα καί ή ανάλογη θλάστηση καί άνθοφορία, φυσικά στοιχεία άπαραίτητα για τήν ύπαρξη μελισσών¹⁴⁰. Μποροϋμε να υποθέσουμε ότι θά υπήρχε καί έπάρκεια μελισσίου κηροϋ για τίς λειτουργικές άνάγκες τής μονής.

Στό Κατάστιχο IV¹⁴¹, αναφέρονται λιγότερα περιουσιακά στοιχεία από εκείνα πού αναφέρονται στό Κατάστιχο V¹⁴², παρ' όλο πού καί τά δύο Κατάστιχα είχαν συνταχθεί κατά τόν ίδιο χρόνο.

Είναι πιθανόν ό ήγούμενος να μην έδωσε τά ακριβή στοιχεία, από πρόθεση άπόκρυψης για να άποφύγει ένδεχομένως τή φορολογία ή από άγνοια σύνταξης του Κτηματολογίου. Το ότι επίσης στό Κατάστιχο V δηλώθηκαν περισσότερα περιουσιακά στοιχεία από ό,τι στά προηγούμενα I (1696) καί IV(1700), μπορεί να εξηγηθεί ως προσπάθεια τής μονής να κατοχυρώσει τήν περιουσία της, ή όποία πιθανόν να είχε άποσιωπηθεί στίς προηγούμενες καταγραφές για τούς λόγους πού προαναφέρθηκαν. Η κατοχύρωση τής περιουσίας μποροϋσε ως γνωστόν να έπιτευχθεί μόνο μέ ακριβή παροχή στοιχείων. "Όταν άργότερα άρχισε ή συστηματική κτηματογράφηση από ειδικούς, οι ένδιαφερόμενοι έξασφάλιζαν τήν κατοχύρωση, μέ τήν καταβολή τριών σολδιών¹⁴³ ανά στρέμμα. Μ' αυτόν τόν τρόπο καί τήν περιουσία κατοχύρωσαν νομικά καί τή διαδοχή έξασφάλισαν στό «διηνεκές»¹⁴⁴

Οί καταγραφές του Καταστήχου V δέν ήταν ακριβείς αλλά περιληπτικές, γι' αυτό ό Fr. Grimani δέν μποροϋσε να έπιβάλλει τήν ανάλογη φορολογία¹⁴⁵. Μεγάλες εκτάσεις γής δέν είχαν δηλωθεί ή τίς σφετερίζονταν τρίτοι. Μέ τήν έγκριση λοιπόν τής βενετικής Πολιτείας άρχισε λεπτομερέστερη τοπογράφηση για τήν έκπόνηση λεπτομεροϋς ιδιαιτέρου Καταστήχου, του Catastico Particolare di Romania, τό όποιο όμως δέν ολοκληρώθηκε¹⁴⁶.

140. ό.π.

141. Βλ. παραπάνω, σελ. 97-103.

142. Βλ. παραπάνω, σελ. 99-103.

143. L. Ranke, ό.π., τ.Β', σ. 832

144. ό.π.

145. Βλ. Peter Topping, Premodern Peloponnesus, ό.π., σ. 96-97.

146. Βλ. Μ. Μανούσκα, Τά έγγραφα των Χορτάσηδων, ό.π., σ.12-13. - Peter Topping, ό.π., σ.97. - Άξίζει να σημειωθεί ότι πλήρες Κατάστιχο ύπάρχει για τήν περιοχή τής Βοστίτσας καί κατά τά δύο τρίτα τής Τριπολιτοϋς, όπου όμως δυσμενείς καιρικές συνθήκες έμπόδισαν τήν ολοκλήρωσή του. Η κτηματογράφηση συνεχίσθηκε στή Μεσσηνία καί Άρκαδιά (=Κυπαρισσία).

Ἡ τοπογράφηση τῆς περιοχῆς Ναυπλίου ὀλοκληρώθηκε κατὰ τὴν περίοδο τῆς διοίκησης τοῦ Antonio Nani¹⁴⁷. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὕτῃ διασώζεται ἓνα μονάχα Κτηματολόγιο, τὸ Catastico Particolare τοῦ territorio τοῦ Ναυπλίου, πού ἄρχισε νά συντάσσεται στὴν περίοδο τῆς θητείας τοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ Antonio Nani (1703-1705), ὀλοκληρώθηκε καὶ κατατέθηκε ὁμως μόλις τὸ 1714¹⁴⁸.

Ἡ ἐκπόνηση τοῦ Catastico Particolare ἔγινε στὰ πλαίσια τῆς δημοσιονομικῆς, οικονομικῆς καὶ διοικητικῆς πολιτικῆς τῶν Βενετῶν.

Ἀποτελεῖ ἐπαυξημένη καὶ ἐμπλουτισμένη μορφή τῶν προηγούμενων πελοποννησιακῶν Κτηματολογίων, ἐπαναλαμβάνοντας ὀρισμένα στοιχεῖα τους, καὶ εἰσάγοντας πολλά νέα. Τὸ Catastico Particolare (VI)¹⁴⁹ εἶναι πλουσιότερο σέ πληροφορίες γιὰ τὴν ἀγροτική καὶ δημογραφική κατάσταση σημαντικῆς περιφέρειας τῆς Πελοποννήσου¹⁵⁰. Ὁ Nani, κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς διοίκησής του, ἐπικέντρωσε τὶς προσπάθειές του στὴν οἰκονομία καὶ στὴν ἄμυνα τοῦ «Βασιλείου τοῦ Μορέως»¹⁵¹, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ στὴν ἀνέκδοτη ἐκθεσή του, ἀναφερόμενος στό παραπάνω Κατάστιχο. Ὁ Nani κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο κάνει ἀπολογισμό τῶν πεπραγμένων του, ἀναφερόμενος γενικότερα στὴν ἐπίτευξη ἀνόδου τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου τῆς Πελοποννήσου χάρη στὰ οἰκονομικά μέτρα πού ἔλαβε.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μέτρα πού ἔλαβε γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν οἰκονομικῶν του στόχων, ὑπῆρξε ἡ κτηματογράφηση τῆς περιοχῆς τοῦ Ναυπλίου. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀνέθεσε σέ ὁμάδα εἰδικῶν τοπογράφων, πού θὰ τοὺς πλαισίωναν βοηθοί, τὸ ἔργο αὐτό, δίνοντας συγχρόνως ἐντολή νά συλλέξουν πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν ἔγγειο ἰδιοκτησία, νά ἐλέγξουν τοὺς τόμους τῶν Κτηματολογίων τῆς περιοχῆς, καὶ νά ἐπιβάλλουν ποινές σ' ὅσους θὰ ἀπέκρυπταν τὰ περιουσιακά τους στοιχεῖα¹⁵². Τὴν ἐποπτεία τοῦ ὅλου ἔργου τῆς κτηματογράφησης Ναυπλίου ἀνέθεσε ὁ Nani στό μηχανικό Carrai¹⁵³, ἐνῶ ἄλλη ὁμάδα εἰδικῶν τοπογράφων θὰ ἀνελάμβανε τὴν κτηματογράφηση ἄλλων περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου. Προκει-

147. Βλ. παραπάνω, σελ. 29, 33.

148. ὁ.π.

149. Στὸ ἐξῆς Κατάστιχο VI.

150. Βλ. ὁ.π.

151. Βλ. παραπάνω σελ. 33.

152. E. B. E., T. X. O., ἹΑρχεῖον Antonio Nani, ὁ.π.

153. ὁ.π., φ.239r.

μένου οί κάτοχοι γῆς νά κατοχυρώσουν τήν περιουσία τους, ὡφείλαν νά καταβάλλουν τίμημα ἕξι σολδίων γιά κάθε Campo Trevisano, πού εἶχε ἕκταση¹⁵⁴ 2 περίπου στρεμμάτων¹⁵⁵.

Ἀπό τό κατάστιχο VI διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τῶν Βενετῶν νά διακρίνουν τή δημόσια ἀπό τήν ἰδιωτική περιουσία, ὥστε νά προσελκύσουν ἐποίκους γιά νά ἀξιοποιήσουν τίς ἀκαλλιέργητες γαίες. Ἡ διαδικασία αὐτή προέβλεπε ἐπέκταση τῆς ἀγροτικῆς καλλιέργειας, αὐξηση τῶν κρατικῶν προσόδων μέ τήν ἐκμετάλλευση καί ἄλλων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν καί ἀσφαλῶς ἐπιβολή ἀνάλογης φορολόγησης¹⁵⁶.

Ἰδιαιτέρως χρήσιμα εἶναι τά περιουσιακά στοιχεῖα τῆς Μονῆς Ξηροκαστελλίου, πού ἀναφέρονται στό Κατάστιχο VI. Στό Κατάστιχο αὐτό ἔχουν γίνει τοπογραφικές ἀποτυπώσεις τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς κατά τή γνωστή μέθοδο τῶν Βενετῶν. Ἡ κτηματογράφηση τῆς μονῆς παρουσιάζει τό τοπογραφικό σχεδιάσμα τῆς ἐδαφικῆς περιοχῆς μέ τήν ἔνδειξη «*Dissegno del confin ch'abbracia il monasterio di San Demetrio Xero Castegli e sue pertinenze*»¹⁵⁷. Στή συνέχεια παραθέτει τίς ἐπί μέρους ἐδαφικές ἐκτάσεις τῆς μονῆς, ὅπως εἶναι οἱ καλλιεργούμενες, ἀκαλλιέργητες γαίες, τά λειβάδια, τά ἄχρηστα ἐδάφη κ.λ.π καί καθῶς ἐπίσης ἄλλα περιουσιακά στοιχεῖα, τά κτίσματα, τά δέντρα, τά ζῶα, τό ἀνθρώπινο δυναμικό τῆς μονῆς. Ἐπίσης παρατίθενται τά τοπογραφικά σχεδιάσματα καί τελικά, συναφῶς πρὸς τά κτηματολογικά σχεδιάσματα, παρατίθεται ἡ ἕκταση τῶν καλλιεργούμενων χωραφιῶν καί ἀμπελώνων τῆς μονῆς.

Καί στήν περίπτωση τοῦ Καταστίχου VI ὅπως καί στό Κατάστιχο V, τά τοπωνύμια πού ἀναφέρονται στά ὄρια τῆς μονῆς ἀνευρίσκονται στή νεώτερη χαρτογράφηση, ὅπως στό χάρτη τῆς Γ.Υ.Σ.¹⁵⁸, πού μᾶς παραχώρησε ἡ Γ.Υ.Σ., μαζί μέ τίς γεωγραφικές συντεταγμένες, στό χάρτη τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας¹⁵⁹, μέ τή βοήθεια τῶν ὁποίων ἐπαληθεύονται τά τοπογραφικά στοιχεῖα πού καθορίζουν τά ὄρια τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς μονῆς, δεδομένου ὅτι ὅλες οἱ τοπωνυμίες παραμένουν οἱ ἴδιες.

154. ὁ.π.

155. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.1r.

156. Κων/νος Ντόκος - Γεώρ. Παναγόπουλος, ὁ.π., σ.ΧΧΙV.

157. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.81r. - Βλ. Παραρτήματα Α' ἀριθ.ΙV καί Β' ἀριθ.7

158. Βλ. Παραρτήματα Β', ἀριθ.16.

159. Βλ. Παραρτήματα Β', ἀριθ.15.

Σύμφωνα με τό Κατάστιχο VI¹⁶⁰, κατά πιστή μετάφραση του βενετικού κειμένου, ή περιοχή τής μονής όρίζεται ώς έξής: 'Από τό βορρά συνορεύει μερικώς με τό Χέλι¹⁶¹ τής περιοχής Κορίνθου καί σέ μιά πολύ μικρή έκταση με τό μοναστήρι του 'Αγίου Θεοδοσίου, αρχίζοντας από τό βουνό, όπου βρίσκεται ή εκκλησία του προφήτη 'Ηλία¹⁶², καί προχωρεί προς τή θέση που λέγεται Σκάλα στό Πετρωτό. («Scala tu Petreto»)¹⁶³. Στή συνέχεια εκτείνονται τά όρια προς τό Συράκο. Στο τελευταίο (αυτό σημείο), συνορεύει προς τά δυτικά με τά ζευγολατεία του χωριού Κατσιγκρι, αρχίζοντας από τή Δάφνη¹⁶⁴ προχωρεί στό ρέμα τής Εύγήτισας¹⁶⁵, περνάει από ένα βράχο που λέγεται του 'Αητου τό Λιθάρι¹⁶⁶, από εκεί προχωρεί στό βουνό 'Αη-Γιάννης¹⁶⁷, καί καταλήγει στό Βρωμοπήγαδο¹⁶⁸. Στο τελευταίο σημείο ή μονή συνορεύει στα νότια με τό κατεστραμμένο χωριό Σωληνάρι¹⁶⁹, στή συνέχεια συνορεύει με τό Βρωμοπήγαδο, προχωρεί προς τό 'Ασπρο Χώμα, ύστερα προς τό Μαυροβούνι¹⁷⁰ καί σέ άλλο σημείο πάλι συνορεύει πιά πέρα με τό Μαυροβούνι. 'Από τό σημείο αυτό συνορεύει ανατολικά με τά χωριά Μπουλμέτι καί Λυγουριό, αρχίζοντας από τό λεγόμενο Μαυροβούνι, στή συνέχεια συνορεύει με τό Φονίσκο¹⁷¹, Μακριά Λάκκα¹⁷² καί καταλήγει στό βουνό τής εκκλησίας του Προφήτη 'Ηλία, από εκεί που αρχίζουν τά όρια της από βορρά, συνορεύει δηλαδή προς τά δυτικά με τό χωριό Χέλι.

Στή συνέχεια αναφέρεται ότι ή έκταση τής περιοχής ανέρχεται σέ 17.533 στρέμματα καί 125 tavole, είναι δηλαδή λίγο μειωμένη σέ σχέση με τήν έκταση τής μονής που αναφέρεται στό Κατάστιχο V

160. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.81r.

161. 4 «Chiegli» (=Χέλι) όπου σημερινό Χέλι.

162. S. Elia (= προφήτης 'Ηλίας). Είναι ή ύψηλότερη κορυφή του δικόρυφου όρους 'Αραχναίου.

163. «Scala tu Petreto» (=Σκάλα στό Πετρωτό).

164. «Dafni» (=Δάφνης Ρέμα)

165. «Eugitisa to Rema» (=Σήμερα είναι «Γύφτισσας τό Ρέμα»), σέ ύψόμετρο 100 μέτρων σύμφωνα με στοιχεία τής Γ.Υ.Σ.

166. «Stu Aitu to Glithari» (=τό 'Αιτολίθι)

167. «Monte San Zuane» (= Γιαννοβούνι)

168. «Vromoto Pigado» (=Βρωμοπήγαδο), καί είναι προφανώς τό σημερινό «Πηγαδάκι»

169. «Solitaria» (=Σουληνάρι), στήν περιοχή Νεμέας

170. «Maurovongni» (= Μαυροβούνι).

171. «Fonisco» (= Φονίσκος).

172. «Mochia Larcha» (= ή Μακριά Λάκκα), τοποθεσία στό Ναύπλιο.

τοῦ Ναυπλίου καί ἀνέρχεται συνολικά σέ 20.219:125¹⁷³. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι ἀπό τήν προαναφερθεῖσα συνολική ἔκταση στίς πλαγίες τῶν βουνῶν κα στά λαγκάδια εἶναι καλλιεργήσιμα 546 στρέμματα, πού ἀντιστοιχοῦν σέ Campi Trevisani 273:485. Εἶχε ἐπίσης ἡ μονή ἀκαλλιεργητὴ ἔκταση πού μποροῦσε νά καλλιεργηθεῖ καί ἀνερχόταν σέ 150 στρέμματα καί 75 Campi Trevisani. Ἐπίσης κατεῖχε ἔκταση στό βουνό γιά βοσκή 11.110:63 στρεμμάτων, πού ἰσοδυναμοῦσαν μέ Campi Trevisani 5555:63 στρεμμάτων καί ἄχρηστη πετρώδη περιοχή πού ἰσοδυναμοῦσε μέ 5712:527 στρέμματα δηλαδή Campi Trevisani 2856:527. Τά ἀμπέλια εἶχαν ἔκταση 69:144 ἀξιναρίων, πού ἰσοδυναμοῦσαν μέ 17:300 στρέμματα, δηλαδή ἴσης ἐπιφάνειας μέ Campi Trevisani 8: 925.

Ἐφ' ὅσον ὅλη ἡ παραπάνω ἀναφερομένη ἔκταση ἀνήκει στή μονή Ξηροκαυτελλίου, εἶναι ἓνα κατ' ἐξοχήν περιουσιακό στοιχεῖο. Σύμφωνα μέ τίς ἀρχές σύνταξης τῶν Κτηματολογίων χρησιμοποιοῦνται χρώματα στά τοπογραφικά σχέδια πού ἀπεικονίζουν τό δημόσιο ἢ ἰδιωτικό χαρακτήρα τῶν κτημάτων, καθὼς ἐπίσης τήν ὑπόστασή τους. Στό κτηματολόγιο VI τοῦ Ναυπλίου δέν ἐφαρμόστηκε πλήρως ἡ διαδικασία αὐτὴ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν σχεδίων. Διακρίνονται μόνον τὰ περιγράμματα μαῦρα¹⁷⁴ ἢ κιτρινίζοντα¹⁷⁵, ἐνδεχομένως λίγο ἀλλοιωμένα ἀπὸ τήν παρέλευση τῶν χρόνων, καθὼς ἐπίσης καί ὀρισμένα κτίσματα τῆς μονῆς μέ μῶθ¹⁷⁶ χρῶμα.

Τό γεγονός τῆς ἀπουσίας χρωμάτων ἔχει κάποια πιθανή ἐρμηνεία. Μέ τήν ἔλευση τῶν Συνδίκων-Ἐξεταστῶν ἰσοπεδώθηκε ἡ

173. Ὃταν ἐκφράζομε ἔκταση μέ βενετικά μέτρα, ὁ δεῦτερος ἀριθμὸς εἶναι tavole, π.χ. ὅταν γράφομε 20 219: 125 ἐννοοῦμε, 20.219 στρέμματα καί 125 tavole (οἱ πιὸ κοινὲς μονάδες μέτρησης γιά τήν ἐπιφάνεια γῆς ἦταν τό στρέμμα καί τό ζευγάρι γιά τοὺς ἀγρούς καί τό ἀξινάρι (ἢ Zappada) τῶν βενετικῶν πηγῶν) γιά τὰ ἀμπέλια. Καί ἐνῶτό στρέμμα ἦταν μιά τετραγωνικὴ μονάδα ἐπιφάνειας μέ καθορισμένες πλευρικές διαστάσεις, τό ζευγάρι ἦταν ἡ ἔκταση ἀγροῦ πού μποροῦσε νά ἀροτριωθεῖ μέ ἓνα ζευγάρι καματερά ζῶα στό διάστημα ἑνὸς χρόνου ἢ σέ μιά ὀλόκληρη περίοδο ἀροτρίωσης μῆς χρονιάς. Ἐξ ἄλλου τό ἀξινάρι (zappada) ἦταν ἡ ἔκταση ἀμιγελιοῦ πού μποροῦσε νά σκάψει, δηλαδή νά τσαπίσει ἓνας ἐργάτης στό διάστημα μῆς ἡμέρας. (βλ. γιά περισσότερα, Κων/νο Ντόκο - Γεωργ. Παναγόπουλο, ὁ.π., σ.ΧΙ.).

174. Catastico Particolare, φ.1r, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό μαῦρο χρῶμα συμβόλιζε χωράφια πού διεκδικοῦσαν ἰδιῶτες μέ γραπτὲς μαρτυρίες χωρὶς πιστοποιητικά.

175. ὁ.π., ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό κίτρινο χρῶμα συμβόλιζε χωράφια πού διεκδικοῦσαν ἰδιῶτες μέ πιστοποιητικά, καθὼς ἐπίσης χωράφια πού δωρήθηκαν.

176. ὁ.π., ὅπου τό μῶθ χρῶμα συμβόλιζε χωράφια πού διεκδικοῦσαν ναοὶ καί μοναστήρια.

υπόσταση τῶν κτημάτων. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1702 ὑπῆρχαν περιπτώσεις ὑποστάσεων κτημάτων με *concessione* ἢ *beneficium*, πού τὰ κατεῖχαν χωρὶς τίτλους ἰδιοκτησίας ἢ ἀπὸ μονές κ.ἄ πού ἀποδίδονται με χρώματα. Μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια οἱ Σύνδικοι παραχωροῦν κτήματα με νέους τίτλους, συνεπῶς καὶ τὰ χρώματα δέν χρειάζονται στὸ τοπογραφικὸ σχέδιο. Κατὰ τὴν ἔγκυρη γνώμη τοῦ Καθηγητῆ Peter Torring ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ¹⁷⁷, πού καταγράφεται στὸ Κατάστιχο VI, ἀνήκει στὴ μονή. Ἐπομένως ὁλόκληρη ἡ περιουσία τῆς μονῆς κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1703 -1705) ἀνέρχεται σὲ 17.533 στρέμματα. Ἐξ ἄλλου, στὸ Κατάστιχο V¹⁷⁸ ἡ μονὴ φαίνεται νὰ κατεῖχε περιοχὴ 20.219 στρεμμάτων καὶ μάλιστα με τὴν ἔνδειξη: «*Τὰ ἀνήκοντα στὴ Μονὴ Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου*»¹⁷⁹ ἀποκλείοντας ὁποιοδήποτε ἄλλον ἰδιοκτήτη. Ἐξ ἄλλου το μαῦρο καὶ κίτρινο περίγραμμα τῆς περιοχῆς συμβολίζει ἔγγειο ἰδιοκτησία πού διεκδικοῦσαν οἱ μοναχοί, ἐνδεχομένως εἴτε με γραπτές μαρτυρίες ἢ με ἀποδεικτικά στοιχεῖα πού τούς εἶχαν δωρηθεῖ. Καὶ βεβαίως ἔχουμε περιπτώσεις, μονῶν κατὰ τὴ Β' Βενετοκρατία κατὰ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ ἀνήκει στίς μονές¹⁸⁰. Ἔτσι ἔχουμε στὴ Βοστίτσα τίς μονές Πεπελενίτσας, τὴ μονὴ στὰ Γαρδενά (=Εὐαγγελίστριας), τὴ μονὴ Ταξιάρχων (Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ)¹⁸¹ ὅπου ὅλη ἡ περιοχὴ ἀνήκει στίς μονές αὐτές. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἀπαντᾶται καὶ σὲ περιπτώσεις μονῶν πού περιέχονται στὸ Κατάστιχο VI. Πρόκειται γιὰ τίς μονές Ἁγίου Θεοδοσίου¹⁸², μονὴ Ξηροκατελλίου¹⁸³ καὶ μονὴ Ἁγίου Δημητρίου Αὐγοῦ¹⁸⁴. Βέβαια ὑπάρχουν καὶ μονές πού ἀνήκουν σὲ κάποιον οἰκισμό, συνεπῶς δέν κατέχουν ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ. Στὴν περίπτωσιν αὐτῶν ἐμπίπτουν καὶ μονές ὅπως τῆς Πεπελενίτσας τῆς Βοστίτσας, πού ὑπάγεται στὸν οἰκισμό τοῦ χωρίου Βόβοδα¹⁸⁵. Στὴν ἴδια ἀκριβῶς περίπτωσιν ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ Ἁγίων Ἀναργύρων Ναυπλίου¹⁸⁶. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τίς προανα-

177. ὁ.π., φ. 81r.

178. A.S.V., S.I., No 81, φ.

179. A.S.V., S.I., Φ.81/144, φ.5v, ὅπου ἀναφέρεται: «Appartenenze dell Monasterio San Dimitri Xerocastelli».

180. Βλ. Κων/νο Ντόκο - Γεωρ. Παναγόπουλο, ὁ.π., σ.292, 295.

181. ὁ.π., σ.295.

182. Βλ. Κατάστιχο VI, φ. 49v.

183. ὁ.π., φ.81r.

184. ὁ.π., φ.112v.

185. Κων/νος Ντόκος - Γεωρ. Παναγόπουλος, σ.292.

186. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ. 138r, ὅπου ἀναγράφεται: «Dissegno ch'Abbracia il Confin della Villa Castri Seugolatio Omagni, e Moni di S. Anargiri».

φερθείσες μονές που υπάγονται σε κάποιο οικισμό χωρίς να κατέχουν έξ ολοκλήρου την αναφερόμενη στο Κατάστιχο VI έκταση, μπορούμε να υποθέσουμε και για τη μονή Ξηροκαστελλίου ότι υπάγεται δηλαδή στον ανάλογο οικισμό. Αν και δεν αποσαφηνίζεται το θέμα της παρουσίας της στο Κατάστιχο VI, κατά πόσο δηλαδή ή όλη παρουσία ανήκει στη μονή ή όχι, θα είχαμε να προβάλουμε κάποια επιχειρήματα, σύμφωνα με τα οποία μπορεί να μην ανήκει όλη ή έκταση στην μονή αλλά μόνο ένα μέρος της περιοχής. Την άποψη αυτή τεκμηριώνουμε με άφορμή το γεγονός ότι 120 κτήματα¹⁸⁷ μέσα στα προαναφερθέντα όρια της μονής ανήκαν σ'αυτήν, συγκεκριμένα αυτά που αποτυπώθηκαν τοπογραφικώς και αριθμήθηκαν από το 1-120, ενώ τέσσερα κτήματα με αρίθμηση 121-124 φέρονται να ανήκουν σε κάποιο φυσικό πρόσωπο που ονομάζεται Marino Tosagni. Έξ άλλου το γεγονός ότι στην περιοχή Ξηροκαστελλίου αναφέρονται πρώην τουρκικές ιδιοκτησίες του Omer Celepi Araroglı¹⁸⁸, τις οποίες ένοικιάζει ο ηγούμενος της μονής από το βενετικό δημόσιο, στο οποίο είχαν περιέλθει, μάς επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι στη γεωγραφική περιοχή της μονής υπήρχαν γαιοκτησίες που ανήκαν άλλοτε στους Τούρκους ή και σε Χριστιανούς και οι οποίες τώρα είτε ένοικιάζονταν από τους Βενετούς ή ένδεχομένως είχαν παραχωρηθεί σε χριστιανούς. Μέσα στην έδαφική λοιπόν περιοχή της μονής υπήρχαν και άλλες περιοχές που ανήκαν σε άλλα φυσικά πρόσωπα ή ένοικιάζονταν. Στο Κτηματολόγιο επίσης VI αναφέρεται ότι υπήρχαν στην κατοχή της μονής 666 στρέμματα¹⁸⁹ και επίσης τουρκικά κτήματα. Προσωπικά πιστεύω ότι τα 666 στρέμματα που ανήκαν στη μονή ήταν τα καλλιεργήσιμα. Όπως προκύπτει από τις τοπογραφικές αποτυπώσεις, η μονή είχε στην ιδιοκτησία της «Seugolatio Distruto», που περιελάμβανε τις υπ' αριθμ, 92, 93, 94, 95 έδαφικές εκτάσεις¹⁹⁰.

Παρ' όλο που δεν προκύπτουν από τα τοπογραφικά σχέδια κτήματα δημοσίου στην περιοχή της μονής, ωστόσο ξέρουμε ότι υπήρχαν αφού ένοικιάζει ο ηγούμενος της από το δημόσιο κτήματα τουρκικά.

Γιά να γίνει κατανοητό περισσότερο το θέμα ένοικιάσεως

187. Βλ. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.83ν.

188. A.S.V., A.G., B18, φ.657r.

189. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.83ν.

190. Κατάστιχο VI, φ.83r.

κτημάτων από τόν ήγούμενο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου κατά τήν περίοδο αὐτή, ἀξίζει νά ἀναφερθοῦμε συντόμως στήν οἰκονομική πολιτική τῶν Βενετῶν, πού ἀφοροῦσε στίς ἐνοικιάσεις τῶν κτημάτων τοῦ δημοσίου, πού ἀναφέρονται στίς πηγές μέ τήν ὀνομασία «*affitanze*»¹⁹¹. Μέ τό μέτρο αὐτό ἀποσκοποῦσαν στήν ἐπέκταση καλλιέργειας τῆς πελοποννησιακῆς γῆς ἀλλά καί στή διάσωση ἑνός σημαντικοῦ πόρου τοῦ δημοσίου ταμείου. Οἱ ἐνοικιάσεις γίνονταν μέ δημόσιο πλειστηριασμό, δημιουργώντας μέ τόν τρόπο αὐτό μιᾶ σημαντική πηγή ἐσόδων¹⁹². Ἀπό τίς ἑκατοντάδες ἀνέκδοτων ἐγγράφων πού ἀπάκονται στά Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας¹⁹³ προκύπτουν ἀναλυτικά στοιχεῖα γιά τίς διαθέσιμες γαῖες γιά ἐνοικίαση. Στά ἐγγράφα αὐτά ἀναφέρονται ἐπίσης τά ὀνόματα τῶν προηγούμενων κατόχων πού ἦταν ὡς ἐπί τό πλεῖστον Τοῦρκοι. Μεταξύ τῶν ἐγγράφων ἐπισημάνουμε καί τή διαδικασία ἐνοικίασης κτήματος ἀπό τόν παπᾶ Γρηγόριο Κόνδη, ἡγούμενο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου¹⁹⁴. Ἡ ἐνοικίαση αὐτή ἔχει καταγραφεῖ καί σέ βιβλίο ἐνοικιάσεων¹⁹⁵ ὅπου καταγράφονται 452 ἐνοικιάσεις καί ὁ παπᾶ Γρηγόριος Κόνδης τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου εἶναι ὁ μόνος ἡγούμενος ἀπό τό Ναύπλιο πού ἐνοικιάζει κτήματα¹⁹⁶. Συγκεκριμένα ὁ παραπάνω ἡγούμενος ἐνοικιάζει δύο ζευγάρια γῆς καί 60 ἐλιές γιά τέσσερα χρόνια, μέ χρόνο ἑναρξης τῆς ἐνοικίασης τήν 18η Νοεμβρίου 1698¹⁹⁷, ἀφοῦ πλειοδότησε, προσφέροντας ἀντί τῆς προηγούμενης τιμῆς ἐνοικίασης τῶν 13 ρεαλίων, 20 ρεάλια ἐτησίως.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ τό γεγονός ὅτι, ἀπό τό ἐγγράφο τοῦ κατοίκου τοῦ Ναυπλίου Γεωργίου Μπούμπουλη¹⁹⁸ μέ ἡμερομηνία 30 Ὀκτωβρίου 1698 τήν ὁποία ἀπευθύνει πρὸς τό Βενετό ἐπικεφαλῆ τῶν Οἰκονομικῶν θεμάτων τῆς Ρωμανίας, προκύπτει ὅτι ὁ ἀναφερόμενος Γεώργιος Μπούμπουλης διεκδικοῦσε κτήμα δύο ζευγαρίων τό ὁποῖο βρισκόταν στήν περιοχή Καρακαλᾶ¹⁹⁹ ὅπου καί ἡ μονή διατηροῦσε κτήματα καί τό ὁποῖο ἀνήκε προηγουμένως στόν

191. Κων/νος Ντόκος - Γεώργ. Παπαγόπουλος, ὁ.π., σ.ΧΧ.

192. ὁ.π.

193. Βλ. A.S.V., A.G., B.18.

194. A.S.V., A.G., B.18, ὁ.π., φ.657r. - Βλ. καί Παράρτημα Α', ἀριθ.ΙΙΙ

195. Βλ. παραπάνω, Κατάστιχο ΙΙ, φ. 2v-3r.

196. Βλ. A.S.V., A.G., B.18, φ.657r

197. ὁ.π.

198. A.S.V., A.G., B.18, φ.674. (Δέν εἶναι ἀπίθανο ἀπό τήν οἰκογένεια Μπούμπουλη τοῦ Ναυπλίου νά κατάγεται ὁ σύζυγος τῆς Μπουμπουλίνας).

199. A.S.V., A.G., B.18, φ.654. - Βλ. καί Παράρτηματα Α', ἀριθ.ΙΙ

Τουρκο Μεμέτ Μπέη. Συγκεκριμένα ο Γεώργιος Μπούμπουλης διαμαρτύρεται διότι, ενώ πλειοδότησε σε πλειστηριασμό για την ένοικίαση του παραπάνω κτήματος προσφέροντας τό ποσόν των 36 ρεαλίων για ένοικίαση, έν τούτοις πάρθηκε απόφαση νά δοθεί τό κτήμα σε άλλο πρόσωπο. για τό λόγο αυτό παρακαλεί τόν άρμόδιο επί των Οικονομικών θεμάτων νά φροντίσει, για νά μήν παραθεωρηθεί τό δίκαιο αίτημά του.

Στήν ίδια περιοχή τής μονής ένοικιάζονται διαφορετικά κτήματα άφου οι πρώην Τουρκοί ιδιοκτήτες τους ήταν διαφορετικοί, όπως προαναφέρθηκε. Έδώ έχουμε δύο έκδοχές. Έφ' όσον υπάρχουν κτήματα πού ανήκουν στό κράτος, στήν περιοχή τής μονής, είτε ό ήγούμενος Γρηγόριος Κόνδης τά ένοικιάζει έν όνόματι τής μονής χωρίς όμως νά αναφέρεται ή μονή, είτε τά ένοικιάζει για ίδιο λογαριασμό. Τό τελευταίο αυτό βέβαια θά βρισκόταν σε αντίθεση μέ τήν επιβεβλημένη άκτημοσύνη του όρθόδοξου μοναχισμού. Όστόσο τήν έποχή αυτή φαίνεται ότι έχει χαλαρώσει ή έφαρμογή τής άρχής αυτής άφου μαρτυρούνται πολλές περιπτώσεις όπου όρθόδοξοι μοναχοί παρουσιάζονται ως γαιοκτήμονες και μάλιστα μεγάλων έδαφικών έκτάσεων, τίς όποιες τούς παραχωρούν οι βενετικές άρχές. Ένα τέτοιο παράδειγμα έχουμε μέ τό Φιλόθεο Σαλώνων, στόν όποιο οι Βενετοί είχαν παραχωρήσει τεράστιες έδαφικές έκτάσεις στήν Αίγιαλεία²⁰⁰, σε ανταμοιβή των στρατιωτικών και άλλων έκδουλεύσεων πού πρόσφερε στή βενετική ύπόθεση. Στήν περίπτωση τής ένοικίασης κτημάτων από τόν παπα-Γρηγόριο Κόνδη μπορούμε νά εικάσουμε τάση πολυκτημοσύνης από πλευράς του ή από τήν πλευρά των μονών γενικότερα. Θα μπορούσε όμως ή παραπάνω ένοικίαση κτήματος στόν ήγούμενο νά άποδοθεί και στήν προσπάθεια των Βενετών νά ίκανοποιήσουν τήν Έκκλησία, για νά έχουν γενικότερα καλές σχέσεις μέ τούς έκκλησιαστικούς.

Άλλη έκδοχή πού δημιουργεί επιφυλάξεις στό κατά πόσο πρέπει νά άποδεχθούμε ότι όλη ή αναφερόμενη στό Κατάστιχο VI περιουσία ανήκε στή μονή, είναι ότι, όσάκις μιά περιοχή ανήκε έξ ολοκλήρου σε μιά μονή, αυτό αναφέρεται ρητά στό Κατάστιχο. Και οι δύο άπόψεις, τόσον εκείνη κατά τήν όποία όλη ή αναφερόμενη στό

200. Βλ. σχετικά, Κων/νο Ντόκο, Η Στερεά Έλλάς κατά τόν Ένετοτουρκικόν πόλεμον (1684-1699) και ό Σαλώνων Φιλόθεος, Άθήναι 1975, σ.14 σημ. 1, σ.103 σημ. 6 και σ.140-141.

Κατάστιχο VI περιουσία τῆς μονῆς ἀνήκει σ'αυτήν²⁰¹ καί ἡ ἄλλη ἀποψη κατά τήν ὁποία ἡ μονή θεωρεῖται ὡς ἕνας οἰκισμός²⁰² εἶναι σεβαστές.

Σύμφωνα μέ τόν ὑπολογισμό τῶν Βενετῶν εἰδικῶν ἡ περιουσία τῆς μονῆς πού ἐμπίπτει στά ὄρια τῆς καί ἀναφέρεται προφανῶς σέ καλλιεργημένες γαῖες, περιλαμβάνει ἀμπέλια 69:144 ἀξιναρίων, χωράφια ἐπιφάνειας 696:485 Campi Padovani²⁰³.

Ὑπογραμμίζεται ὅτι παραχωρήθηκαν στή μονή τέσσερις τίτλοι ἰδιοκτησίας ἀπό τή Γραμματεία τῶν Συνδίκων πού ἀντιπροσωπεύουν 666 στρέμματα, ἕνα περιβόλι μέ ἀμπέλι τῶν 70 zappade, ἕνα ἄλλο τῶν 97 tavole μέ κάθε εἶδους δέντρα πού ὑπάρχουν σ'αυτά τά χωράφια καί ἀμπέλια²⁰⁴.

Συγκρίνοντας τά δύο Κτηματολόγια V(1700) καί VI (1703-1705) τοῦ Ναυπλίου, ὅσον ἀφορᾷ τή μονή Ξηροκαστελλίου, ἐπισημαίνουμε τά ἑξῆς: Ὡς πρὸς τά ὄρια τῆς μονῆς, δέν ὑπάρχουν ἀξιόλογες διαφορές. Ἡ καταγραφή ὅμως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων στό Κατάστιχο VI²⁰⁵ εἶναι ἀρτιότερη καί ἀναλυτικότερη ἀπό ὅ,τι στό Κατάστιχο V²⁰⁶. Ἡ ἐπί μέρους καταγραφή τῶν ὀρίων τῶν κτημάτων σέ στρέμματα παρουσιάζει ὀρισμένες διαφορές. Στό Κατάστιχο V δηλώνονται 5054 καλλιεργήσιμα στρέμματα, ἐνῶ στό Κατάστιχο VI 546 στρέμματα στίς πλαγιές τῶν βουνῶν καί στά λαγκάδια καί 150 στρέμματα ἀκαλλιεργήτα, πού μποροῦν ὅμως νά καλλιεργηθοῦν. Βέβαια δέν ἀποκλείεται οἱ διαφορές νά ὀφείλονται σέ λάθος καταγραφή.

Στό Ναύπλιο κατά τήν περίοδο αὐτή (1703-1705) ὑπάρχουν

201. Τήν ἀποψη αὐτή, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, διατύπωσε ὁ Καθηγητής Peter Torring, διότι στηρίχθηκε προφανῶς στό γεγονός ὅτι κάθε μονή ἔχει μιά περιοχή πού τῆς ἀνήκει.

202. Τήν ἀποψη αὐτή διατυπώνει ὁ Καθηγητής Κων/νος Ντόκος, διότι πιστεύει ὅτι τά κτήματα πού εἶναι στόν οἰκισμό δέν ἀνήκουν ὅλα ὑποχρεωτικά στή μονή. Ἐξ ἄλλου ἔχομε τή μαρτυρία ὅτι ὁ Tosagni κατέχει κτήματα στήν περιοχή τῆς μονῆς καί ἐπίσης μέσα στήν ἴδια περιοχή τῆς ὑπάρχουν κτήματα πού ἐκτλειστηριάζονται καί ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστῆς εἶναι ὁ ἡγούμενος.

203. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.83v.

204. ὁ.π., ὅπου ἀναφέρεται: «il sopradeto monasterio di San Dimitri Xero Castelli tiene quatro diplomi del Eccellentissimi magistrati de Sindici Inquisitori per terreno colto et incolto in tutto stremma seicentosessanta sei et un orto con vigna zappade settanta uno tavole 97, sopradetti terreni e vigne».

205. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.81r.

206. Κατάστιχο V, φ. 5v.

τρεις μονές με αυτότελη περιουσιακά όρια. Η μονή 'Αγίου Δημητρίου Αύγοῦ²⁰⁷, ή μονή 'Αγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου²⁰⁸ και ή μονή 'Αγίου Θεοδοσίου²⁰⁹.

Συγκρίνοντας τις τρεις αυτές μονές ως προς τή συνολική έκταση πού κατέχουν, παρατηρούμε ότι ή μονή Ξηροκαστελλίου κατέχει τή δεύτερη θέση από πλευράς επιφανείας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Συνολική έκταση μονῶν Ναυπλίου με αυτότελη περιοχή, κατά τή Β' Βενετοκρατία, σύμφωνα με τήν καταγραφή τοῦ Καταστίχου VI (1703-1705)

Α/Α	Όνομα μονῶν	Συνολική επιφάνεια	Στρέμματα
1	'Αγίου Δημητρίου Αύγοῦ	26.097	στρέμματα
2	'Αγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου	17.531	«
3	'Αγίου Θεοδοσίου	3.043	«

Έκτός τῆς παραπάνω ἐγγείου περιουσίας τήν ὁποία κατέχει ή μονή Ξηροκαστελλίου στήν περιοχή πού βρίσκεται, τό Κατάστιχο VI μᾶς δίνει χρήσιμες πληροφορίες γιά τήν περιουσία πού κατέχουν και ὅλες οἱ ἄλλες μονές στά διάφορα μέρη Ἄργους και Ναυπλίου.

Στό Κατάστιχο VI ὑπάρχουν ὀνομαστικοί κατάλογοι, ὅπως προαναφέραμε, μέ τά περιουσιακά στοιχεία κάθε γαιοκτήτη, πού ἀντιστοιχοῦν σέ ὀρισμένους ἀριθμούς κτημάτων και ἐρμηνεύουν τά παραπάνω στοιχεία πού ὑπάρχουν στό κάθε τοπογραφικό σχέδιασμα.

Ἔτσι λοιπόν ἀπό τήν κατηγορία αὐτή τῶν στοιχείων πληροφορούμαστε ὅτι ή μονή Ξηροκαστελλίου κατέχει δύο σπίτια στήν περιοχή Trombé και Téchie²¹⁰.

Στό Catastico VI ὑπάρχει τοπογραφική ἀποτύπωση²¹¹ τῶν

207. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.112v.

208. ὁ.π., φ.81r.

209. ὁ.π., φ.49v.

210. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.2r-v, φ.3r-4v μέ τήν ἐνδειξη: «Dissegno delli due Borgetti di Romania detto l'uno Trombé, ed'altro Téchie con la seguente dichiarazione d'ogni casa da chi nomi possessori e delli passi, che occupa ogn'una». Τό παραπάνω σχέδιο ἐκπονήθηκε ἀπό τόν ἐμπειρο μηχανικό Nicolo Franchò. - (Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ.ΧΙΙ).

211. Κατάστιχο VI, ὁ.π.

παραπάνω περιοχών στις οποίες υπάρχουν και τὰ σπίτια πού κατέχει ή μονή. Οί διαστάσεις τών σπιτιών υπολογίζονται σέ βενετικά passi²¹². Ώς κάτοχος - ένοικιαστής τών δύο σπιτιών τής μονής φέρεται ό Giorgio Megnidioti²¹³.

Ή μονή Ξηροκαστελλίου είχε επίσης άγροτεμάχια²¹⁴ στην περιοχή Άρειας Ναυπλίου, όπου και ή όμώνυμη μονή, πού φυσικά είχε και εκείνη εκεί δικά της κτήματα²¹⁵.

Στίς περιοχές Cadogli (σημερινό Κατόγλι), όπου υπήρχε κατεστραμμένο ζευγολατειό (sevgolatio distruto), καθώς επίσης στίς περιοχές Lussi²¹⁶ και Palia Glichia²¹⁷ ή μονή διέθετε κτήματα. Τό κατεστραμμένο ζευγολατειό πού προαναφέραμε στην περιοχή Κατόγλι, μαρτυρεί πρώην τουρκική ιδιοκτησία. Άξίζει νά σημειωθεί επίσης τό γεγονός ότι ή μονή διέθετε τίτλους ιδιοκτησίας, πού τής χορηγήθηκαν από τίς βενετικές άρχές για τὰ χωράφια τών 5 στρεμμάτων πού κατείχε στην περιοχή Palia Glichia²¹⁸.

Διαθέτει επίσης άγροκτήματα και άμπέλια²¹⁹ στίς περιοχές Paleo Castro²²⁰, Seugolatio Zefer Aga²²¹ και Spai²²². Στο Κατάστιχο VI υπάρχει και ή οικεία τοπογραφική άποτύπωση. Τά σχέδια τής περιοχής αύτης έκπονήθηκαν από τό μηχανικό Francesco Fabretti²²³.

212. Γ. Μπαντέκας, ό.π., σ.18, 28, όπου τό passo pertica = βήμα. Διαφέρει από σύστημα σέ σύστημα, λόγω τής διαφοράς του ποδιού. Ή Pertica (passo) = 6 piedi = 2,144365m. Τό passus = ένα διπλό βήμα, δηλαδή κατά τό βηματισμό από τό άριστερό πόδι μέχρι τό άριστερό και από τό δεξι μέχρι τό δεξι.

213. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.3r.

214. Κατάστιχο VI, φ.13v, 14r, 19v. - βλ. Παράρτημα Α', άριθ. VIII. Οί μετρήσεις τών άγροτεμαχίων κα άμπελιών στην περιοχή Άρειας έγιναν από τούς ειδικούς Nicolo Francho και Antonio Bovini.

215. βλ. σχετικά Γ. Α. Χώρα, ό.π.

216. Ή περιοχή Lussi δέν αναφέρεται σήμερα, βρισκόταν όμως άριστερά τής Άρειας πρós τό Κατόγκρι (βλ. Άντ. Μηλιαράκη, ό.π., σ.75).

217. βλ. Γ.Α. Χώρα, ό.π., σ.30, σημ. 2, όπου αναφέρεται ότι ή περιοχή «Γλυκειά» ήταν κοντά στη μυθολογική πηγή Κάναθο, στην άρχαία Τίρυνθα.

218. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.24v, όπου αναφέρεται: «Il contrascritto monasterio ha diploma per terreno a Paglia Glichia stremma cinque».

219. Κατάστιχο VI, ό.π., 25r, 26v., - βλ. Παράρτημα Α', άριθ.ΙΧ.

220. Paleo Castro: είναι προφανώς ή σημερινή Τίρυνθα (βλ. σχετικά, Μελετίου, Γεωγραφία Παλαιά και Νέα, Βενετία 1807, τ.Β', Άθήναι 1901, σ.437-438).

221. Zefer Aga (Τζαφέρ Άγά) = ή σημερινή Καλλιθέα.

222. Spai (Σπάι) = σημερινά Λευκάκια. Από τούς παλαιότερους κατοίκους αναφέρεται ακόμη μέ τό παλαιόν όνομα Σπαϊτζικ - Άγά.

223. Κατάστιχο VI, ό.π., φ.27r.

Στήν ίδια περιοχή κατέχει κτήματα μαζί με τόν Frangia Becher²²⁴. Ἡ τοπογραφική ἀποτύπωση μέ τήν περιουσία τῆς μονῆς ἐκπονήθηκε ἀπό τόν εἰδικό Gio Mario Businelo. Διαθέτει ἐξ ἄλλου περιουσία ἡ μονή στήν περιοχή Platagniti²²⁶ (Πλατανίτι)²²⁵ καί ζευγολατειό, μέ κατοχή τίτλου ιδιοκτησίας γιά τήν περιοχή Vedra²²⁶, στήν ὁποία ἐπίσης ἔχει κτήματα.

Ἐπίσης ἡ μονή κατέχει κτήματα στήν περιοχή τῶν χωριῶν Masi (Μάζι) καί Panariti (Παναρίτι), κοντά στά ζευγολατεία τοῦ Mandala (Μανδαλά), Bechir bei (Μπεκίρ Μπέη) καί Barcha (Μπάρκα)²²⁷. Τά κτήματα αὐτά τῆς μονῆς συνορεύουν μέ τήν περιοχή τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου²²⁸.

Ἄλλα κτήματα καί ἀμπελῶνες τῆς μονῆς ὑπάρχουν στήν περιοχή Coffigni (Κοφίνι)²²⁹, κοντά στά ζευγολατεία Chiadi, Chrestagni, Burasagni καί Toschiesi²³⁰ καί κοντά στήν περιοχή Mannura²³¹ καί διαθέτει τίτλους ιδιοκτησίας γιά τούς ἀμπελῶνες πού κατέχει στήν περιοχή αὐτή²³².

Στήν περιοχή Cacingri (Κατοίγκρι)²³³ ἡ μονή διαθέτει ἐπίσης χωράφια καί ἀμπελῶνες²³⁴. Παραθέτουμε συγκριτικό πίνακα²³⁵, ἀπό τόν ὁποῖο προκύπτει ὅτι ἡ συνολική ἔγγειος περιουσία τῆς μονῆς, μέ βάση τά χωράφια καί τούς ἀμπελῶνες καθώς ἐπίσης καί τά ἐλαιόδενδρα πού κατέχει, ὄχι στήν περιοχή πού ἐμπίπτει στά ὄριά της ἀλλά σέ διάφορες περιοχές, τήν κατατάσσει στήν ὄγδοη θέση

224. ὁ.π., φ.27v, 29v, 30r. - Βλ. Παράρτημα Β' ἀριθ.ΧΙ (Προφανῶς ἀπό τό ὄνομα τοῦ κατόχου πήρε ἡ περιοχή τό ὄνομα Μπεκίρ - Μπέη, πού βρίσκεται κοντά στό χωριό Μέρπακα - Πρβλ. μέ Μ.Ι. Μανούσακα, ὁ.π., σ.25.

225. «Platagniti» (-Πλατανίτι), περιοχή τοῦ Ναυτιλίου.

226. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.38r-v, 39r, 40r, 41v, 44r. - Βλ. Παράρτημα Α' ἀριθ. (Παρά τήν προσπάθεια δέν κατόρθωσα νά ταυτίσω τήν περιοχή Vedra μέ σημερινή τοποθεσία).

227. Κατάστιχο VI, φ.46r-v, 47v, 48v, 51r, 57v (ὅπου καί τοπογραφικά σχέδια). - Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ. VIII.

228. Πρβλ. μέ Μ. Ι. Μανούσακα, ὁ.π., σ.12

229. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.51r.

230. ὁ.π., φ.57v. - Βλ. Παράρτημα Β', ἀριθ. XIV.

231. ὁ.π.

232. ὁ.π.

233. Βλ. Ἰωάν. Νουχάκη, ὁ.π., σ.49, ὅπου Κατοίγκρι = χωριό τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, πού ἀπέχει μία ὥρα ἀπό τό Ναύτιλιο

234. Κατάστιχο VI, ὁ.π., φ.61r-v, 63r, 66v. - Οἱ μετρήσεις γιά τήν τοπογραφική ἀποτύπωση ἔγιναν ἀπό τό μηχανικό τοῦ δημοσίου, Nicolo Zacharia. - Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ.XV.

235. Βλ. Πίνακα 4.

μεταξύ των άλλων μονών της περιοχής Ναυπλίου²³⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Συνολική έγγραφια περιουσία μονών Ναυπλίου, με βάση τα στρέμματα που κατέχουν σε διάφορες περιοχές εκτός των ορίων τους, σύμφωνα με τα στοιχεία του Catastico Particolare (1703-1705).

A/A	Μονές	Χωράφια/στρ.	Άμπέλια/Άξινάρια	Έλαιόδενδρα
1.	Άγιων Άναργύρων	1689	13	-
2.	Άγιου Θεοδοσίου	548	12	89
3.	Άγιων Πάντων	503	-	51
4.	Άγίας Σωτήρας Καραθώνα	322	128	132
5.	Παναγίας στα Χιλιάδια	205	-	-
6.	Άγίας Παρασκευής (St ^a Veneranda)	145	-	3
7.	Άγιου Δημητρίου Αύγου	111	21	231
8.	Άγιου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου	97	154	73
9.	Παναγίας Βούρδουκα	77	-	-
10.	Άγιου Μερκουρίου	74	6	-
11.	Άγίας Μονής (Άρειας)	66	-	256
12.	Παναγίας στο Στεφάνι	20	-	-
13.	Μονή Καλαμίου	16	-	-
14.	Μονή Ταξιαρχών	6	24	-
15.	Μονή Άγνουντος	5	23	-
16.	Μονή Ταλαντίου	1	-	26
17.	Παναγίας στο Χέλι	1	-	18
18.	Άγίας Ιερέζας	1	-	7

Έφ'όσον έχουμε ένα κατάλογο με την έγγαιο περιουσία που είχαν εκτός του χώρου τους οι μονές Ναυπλίου και ή μονή Ξηροκαστελλίου κατέχει την όγδοη σειρά μεταξύ των 18 μονών της περιοχής, θά μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ένδεχομένως δέν ήταν πολύ δημοφιλής όσο άλλες μονές του ναυπλιακού χώρου, έφ'όσον ή κτηθείσα εκτός περιοχής περιουσία των μονών προέρχεται συνήθως από αφιερώματα των πιστών.

236. Σημειώνομε, ότι ό ύπολογισμός της κτηματικής περιουσίας της μονής έγινε κατά προσέγγιση με βάση τά στρέμματα και τά άξινάρια, χωρίς νά ληφθούν ύπ'όψη οι ύποδιαιρέσεις τους.

Βεβαίως με βάση τα καλλιεργήσιμα στρέμματα, ή κτηματική περιουσία της μονής Ξηροκαστελλίου, εάν προσθέσουμε και τα κτήματα των δικών της όριων²³⁷, ανέρχεται σε 696στρέμματα²³⁸ +97 στρέμματα²³⁹= 795 στρέμματα καλλιεργήσιμα χωράφια και άμπέλια 69 άξιναρίων²⁴⁰ +154 άξιναρίων²⁴¹ = 223 άξινάρια καλλιεργήσιμα άμπέλια.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που μας δίνει τό Κατάστιχο VI (1703-1705) για τή μονή, ή περιουσία της δέν είναι εύκαταφρόνητη, αλλά μπορούμε νά τήν κατατάξουμε άνεπιφύλακτα στις μονές με σχετική οικονομική έπιφάνεια.

Έπί πλέον στή μονή Ξηροκαστελλίου ανήκει και ή έξής περιουσία²⁴², εκτός των κτισμάτων που αναφέρθηκαν στό οικείο μέρος²⁴³.

Έλιές 307, άγριελιές 204, μηλιές 40, άμυγδαλιές 23, συκιές 22, ροδιές 18, χαρουπιές 17, κερασιές 16, κυδωνιές 15, λεμονιές 14, βερυκοκιές 10, νερατζιές 8, ροδακινιές 7, άχλαδιές 2, δαμασκηνιές 2, μουριές 2, κυπαρίσσια 2, κέδρος 1.

Ένδεχομένως, όπως και στήν περίπτωση του άριθμου έλαιόδεντρων που κατέχει ή μονή σύμφωνα με τό Κατάστιχο VI, υποθέτουμε ότι ή μεγάλη έλαιοκαλλιέργεια όφείλεται στό γενικότερο πρόγραμμα έλαιοκαλλιέργειας που έφάρμοσαν οί Βενετοί σε όρισμένες από τίς κτήσεις τής ανατολής. Οί 304 έλιές μαζί με τίς 204 άγριελιές, οί όποιες πιθανώς θά έμβολιάστηκαν ώστε νά γίνουν καρπερές, θά έξασφάλιζαν στή μονή τό άπαραίτητο λάδι για διατροφή, σαπωνοποιία, άναμμα καντηλιών του ναού, για φωτισμό στα κελλιά. Τα υπόλοιπα όπωροφόρα δέντρα τής μονής, 199 συνολικά, μαρτυρούν και κατ'αυτήν τήν περίοδο, τήν περιορισμένη όπωροφαγία. Και τα δέντρα έσπεριδοειδών είναι περιορισμένα. Άξίζει νά υπογραμμισθεί τό γεγονός ότι δέν υπάρχουν πορτοκαλόδεντρα, παρά μόνο νερατζιές. Νεράτζι ή άράντζα ήταν τό γνωστό είδος έσπεριδοειδών στήν περιοχή. Η όνομασία πορτοκάλια συνδέεται με τούς Πορτογάλλους που έφεραν τήν καλλιέργεια από

237. Κατάστιχο VI, φ.81r.

238. ό.π.

239. Τα χωράφια αυτά τής μονής βρίσκονται σε διάφορα μέρη του Ναυπλίου.

240. Τα χωράφια 69 άξιναρίων αναφέρονται στα άμπέλια που βρίσκονται μέσα στα όρια τής μονής.

241. Τα άμπέλια 154 άξιναρίων που ανήκουν στή μονή βρίσκονται σε διάφορες περιοχές του Ναυπλίου.

242. Κατάστιχο VI, φ.81r.

243. Βλ. παραπάνω, σελ. 59.

τήν Κίνα, ενώ παράλληλα ή όνομασία τών μανταρινιῶν συνδέεται μέ τούς μανδρινούς τῆς Κίνας. Ἀπό τίς 17 χαρουπιές ἐβγαζαν προφανῶς χαρουπόμελο ἀφοῦ ἡ ζάχαρη ἦταν ἀνύπαρκτη τήν ἐποχή ἐκείνη, ὅπως εἶδαμε καί παραπάνω, σέ παλαιότερη ἐποχή. Τά ἀμύγδαλα καί τά μῆλα ἴσως χρησίμευαν γιά τήν κατασκευή γλυκῶν. Γενικότερα ὁ μικρός ἀριθμός ὀπωροφόρων δέντρων δείχνει ὅτι δέν γινόταν ἐξαγωγή. Ἐντύπωση κάνει ἐπίσης τό γεγονός ὅτι ὑπῆρχαν μόνο δύο μουριές, συνεπῶς δέν ὑπῆρχε σηροτροφία ἢ, ἂν ὑπῆρχε, θά ἦταν ἐλάχιστη, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι στή Μεσοσηνία γενικότερα καί στό Μυστρά εἶχαμε χιλιάδες μουριές καί ἀκμάζουσα σηροτροφία κατά τήν ἐποχή αὐτή.

Ἐπίσης παραπάνω ἀριθμός δένδρων στήν περιοχή τῆς μονῆς μᾶς ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι τό τοπίο ἦταν πολύ διαφορετικό, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε παραπάνω, ἀπό τό σημερινό καί ἡ μορφή τῆς οἰκονομίας ἦταν πέρα γιά πέρα ἀγροτική μέ ιδιαίτερη προσπάθεια καλλιέργειας δημητριακῶν καί ὀσπρίων, ἐφαρμόζοντας σέ μεγάλη ἔκταση τό σύστημα τῆς ἀμειψιοπορίας καί ἀγροαπάυσης γιά καλύτερη ἀπόδοση. Ἐνδεχομένως στό κτήματα τῆς μονῆς θά καλλιεργοῦνταν προϊόντα ἀνάλογα μέ ἐκεῖνα πού καλλιεργοῦνταν στήν Πελοπόννησο²⁴⁴.

Ἡ μονή διαθέτει ἐπίσης κατά τήν ἐποχή ἐκείνη ἰκανό ἀριθμό ζώων ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τό Κατάστιχο VI²⁴⁵.

Ἄλογα 25, μουλάρια 3, γαϊδάρους 5, πρόβατα 1000, γίδια 500, μελίτσια 200, ἀγελάδες 80, βόδια 16. Ὁ μέγας ἀριθμός ἀλόγων καί βοοειδῶν γενικῶς ἐνισχύει τήν ἄποψη ὅτι τά ζῶα αὐτά χρησιμοποιοῦνταν γιά καλλιέργεια καί γιά τήν παραγωγή βεβαίως τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν καί ὁ μέγας ἀριθμός προβάτων καί γιδιῶν ἐνισχύεται ἡ ἄποψη ὅτι ἡ μονή πού εἶχε ἀπέραντους λιβαδότοπους, 10.110 στρεμμάτων, ὅπως ἀναφέρεται στό Κατάστιχο VI²⁴⁶, καί συνεπῶς ἀκμάζουσα κτηνοτροφία, εἶναι πολύ πιθανόν νά προέβαινε σέ ἐξαγωγή κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

244. Ὅπως στήν προηγούμενη τουρκοκρατούμενη περίοδο, ἔτσι καί στήν ἐποχή τῆς Βενετοκρατίας τά κυριότερα γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα ἦταν σιτάρι, λάδι, σιταφίδα, βαμβάκι, καπνός, τυριά, δέρματα, κερί, μαλλί, λινάρι καί μετάξι. Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι στήν ἐδαφική περιοχή τῆς μονῆς δέν ἀναφέρονται δάση. (Βλ. σχετικά Κων/νο Ντόκο - Γεωρ. Παναγόπουλο, ὀ.π., σ.ΧΙV).

245. Κατάστιχο VI, φ.81r. - Βλ. Παραρτήματα Α', ἀριθ. V.

246. Κατάστιχο VI, ὀ.π., φ.81r.

Τά διακόσια μελίσσια της μαρτυροῦν ἐπίσης ἕνα πάγιο φαινόμενο ἐκτροπῆς μελισσιῶν, γιατί δέν ὑπῆρχε ζάχαρη, ἀλλὰ παράλληλα θά κάλυπτε ἡ μονή, ὅπως προαναφέραμε, τίς λειτουργικές της ἀνάγκες σέ κερί, μελισσοκέρι, φωτισμό, θά ἱκανοποιοῦσε συγχρόνως φαρμακευτικούς καί βιοτεχνικούς λόγους.

Τό ἀνθρώπινο δυναμικό τῆς μονῆς ἀποτελεῖται τήν ἐποχή ἐκείνη ἀπό τόν ἡγούμενο καί κάποιον ἄλλον κληρικό βοηθό του γιά τίς λειτουργικές ἀνάγκες τῆς μονῆς, ἀπό καλογήρους καί λαϊκούς. Ἐνδέχεται οἱ χαρακτηριζόμενοι ὡς λαϊκοί, νά ἦταν δόκιμοι μοναχοί, φαινόμενο συνηθισμένο στά μοναστήρια. Ἐπίσης ὑπῆρχαν καί 10 ὑπηρέτες καί γεωργοί στό μοναστήρι²⁴⁷ πού καλλιεργοῦσαν προφανῶς τό μέγιστο μέρος τῶν κτημάτων του.

Ἡ ὅλη εἰκόνα τῆς μονῆς καί κατά τήν περίοδο αὐτή πού συντάχθηκε τό Κατάστιχο VI (1703-1705) μαρτυρεῖ ἀκμαία μοναστική μονάδα.

4. Η ΜΟΝΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ Β' ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΩΣ ΤΟ 1834

Πολιτικές καί οἰκονομικές εἰδήσεις.

Ἡ ἀπώλεια ἢ ἡ καταστροφή²⁴⁸ τοῦ Ἀρχείου τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου κατά τούς Τουρκοβενετικούς πολέμους²⁴⁹ καί κατά τά Ὀρλωφικά²⁵⁰, δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά γνωρίσουμε ὡς ποιοῦ βαθμό διατηρήθηκε ἡ περιουσία της, πῶς καλλιεργήθηκε καί ποιά τά εἰσοδήματά της ἀπό τήν ἀρχή τῆς δεύτερης Τουρκοκρατίας ὡς τήν περίοδο τῆς Ἐπανάστασης, ἐνῶ ἀφθονοῦν τά στοιχεῖα γιά τήν Καποδιστριακή καί Ὀθωνική περίοδο.

Ἐλάχιστες καί γενικές πληροφορίες ἀντλοῦμε μόνον ἀπό τά δύο πατριαρχικά σιγίλλια τοῦ Γαβριήλ Δ' (1782) καί τοῦ Γρηγορίου Ε' (1798) πού προαναφέρθηκαν, ὅπου γίνεται λόγος ὅτι ἡ μονή «εἰς περιπέτειαν ἀκραν κατηνέχθη καί εἰς χρέος ἐβλήθη βαρύτατον καί

247. Βλ. σχετικά Κων/νο Ντόκο - Γεώρ. Παναγόπουλο, ὁ.π., σ. ΧVΙΙΙ, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πολλοί ἔνοικοι παρέμεναν μέ τή θέλησή τους ἀκτήμονες. - Ἐπίσης ὁ.π., σ.ΧΧ-ΧΧΙ, ὅπου ἀναφέρεται, ὅτι ὑπῆρχαν «ἐπίμορτοι γεωργοί», πού τριπάριζαν τά κτήματα τῶν ἰδιωτῶν καί μοναστηριῶν ἔδιναν δηλαδή τό 1/3 τῶν προϊόντων τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς στό κράτος - ἰδιοκτήτη. (Ἴσως οἱ 10 ἐργαζόμενοι στή μονή νά ἀνήκουν στήν παραπάνω κατηγορία).

248. Βλ. παραπάνω σελ.13.

249. Ἰωάννης Χασιώτης, Οἱ Βενετοὶ στήν Πελοπόννησο, ὁ.π., σ. 24-25.

250. Τ. Γριτσόπουλος, Τά Ὀρλωφικά, Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπανάστασις τοῦ 1770 καί τά ἐπακόλουθα αὐτῆς, ὁ.π., σ.134 κ.έ.

δεόμενον ἐκκλησιαστικῆς προστασίας καί ἀντιλήψεως» καί ὅτι ὑπῆρχαν «πλεονέκται χεῖρα ἐκτείνοντες εἰς τὰ μηδόλως αὐτοῖς ἀνήκοντα»²⁵¹. Ἡ δευτέρη αὐτή πληροφορία εἶναι ἐνδιαφέρουσα καί, ἂν δέν ἀποτελεῖ τυπική φράση, σημαίνει ὅτι στό τέλος τοῦ 18ου αἰώνα, λίγο μετά τήν ἀνωμαλία πού ἐπακολούθησε τά Ὀρλωφικά²⁵², ὑπῆρξαν πολλοί πού προσπιάθησαν νά σφετερισθοῦν κτήματα τῆς μονῆς. Στό ἴδιο συμπέρασμα καταλήγομε καί ἀπό τό σιγίλλιο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, κατά τό ὅποιο ἡ μονή θά κατέβαλε στή Μεγάλη Ἐκκλησία ποσό μόνο 28 γροσίων, ὅπως προαναφέραμε, σέ σχέση μέ ἄλλες πού καταβάλλουν πολύ περισσότερα²⁵³, χωρίς μάλιστα νά προκύπτει ἀπό τό περιεχόμενο τῶν σιγιλλίων αὐτῶν στοιχεῖο οἰκονομικῆς τους ἀνθησης.

Ἀπό μεταγενέστερο κατάλογο πού περιέχεται σέ κώδικα τοῦ 1834 μέ τόν τίτλο: «ἡ καταγραφή τοῦ χρέους τῆς μονῆς καί ἐξόφλησις τόκων καί κεφαλαίων κατ' ἔτος»²⁵⁴ προκύπτει ὅτι ἡ μονή δανείσθηκε τό 1820 χρήματα ἄτοκα, ἀπό κατοίκους τῆς περιοχῆς. Συγκεκριμένα στίς 22 Ἰανουαρίου 1820 δανείσθηκε 300 γρόσια ἀπό τόν Πέτρο Καλαμαρά καί στίς 15 Νοεμβρίου 1820, δανείσθηκε 588 γρόσια ἀπό τόν Γεώργιο Καστρινάκη, «*Ἐπίτροπον τῆς ἐν Γηροκομείῳ Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Πάντων*» (τῶν Πατρῶν).

Τά οἰκονομικά στοιχεῖα τῆς μονῆς γιά τά πρῶτα χρόνια τοῦ Ἀγώνα καί καθ' ὅλη σχεδόν τήν ἐπαναστατική περίοδο, προκύπτουν κυρίως ἀπό μεταγενέστερα ἔγγραφα καί Κατάστιχα πού ἀναφέρθηκαν στήν Εἰσαγωγή²⁵⁵.

Σύμφωνα μέ τό Κατάστιχο τῆς μονῆς τῆς 27 Μαρτίου 1833 καί βάσει τοῦ Καταστίχου καταγραφῆς τῆς κινητῆς περιουσίας της (21 Ἰουλίου 1833), ἡ μονή Ξηροκαστελλίου, μέ γραπτά μνημεῖα πού ὑπῆρχαν ἐκεῖ καί πού δέν σώζονται σήμερα, παρουσίαζε ἀπό πλευρᾶς οἰκονομίας κινητικότητα, τήν ἐκταση τῆς ὁποίας δέν μποροῦμε νά καθορίσουμε. Ἡ ἐνδειξη προκύπτει ἀπο τά παραπάνω Κατάστιχα, στά ὁποῖα ἐκτός τῶν ἄλλων γίνεται μνεῖα γιά τά

251. Βλ. παράρτημα Α', ἀριθ. XVI.

252. ὁ.π. Τ. Γριτσόπουλος, σελ. 118

253. Βλ. παραπάνω, σελ. 80, σημ. 45 καί σ. 85, σημ. 67.

254. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α.΄ 85/1834, σ. 154-155. Ὁ Κώδικας φέρει τόν τίτλο: «κῶδιξ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Καρακαλά, περιέχον τήν καταγραφὴν τῆς ὅλης αὐτῆς κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας. Τό προσωπικόν τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων καί τήν κατ' ἔτος αὐτῆς δοσοληψίαν κατὰ τὰ παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διαταχθέντα ἐν ἔτει 1834. Ἡγουμενεύοντος τοῦ Διονυσίου Μπεβάρδου».

255. Βλ. Εἰσαγωγὴ σ.36 κ.έ.

«πωλητήρια γαιῶν, ἀμπελώνων, κτημάτων», γιά «*συνεισφοράς, δόσεις, ζωοτροφάς*» κλπ, πού δόθηκαν «έν τῷ Ἱερῷ Ἀγῶνι τῆς Ἐπαναστάσεως»²⁵⁶ καθώς ἐπίσης καί ἀπό «τρία πρόχειρα φυλλάδια μέ σημειώσεις τῶν παραπάνω δόσεων τῶν ἐτῶν 1821 καί 1822»²⁵⁷.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ Ἐπιτροπή πού συνέταξε τό Κατάστιχο τῆς 21ης Ἰουλίου 1833 καί ὀρίσθηκε ἀπό τήν «ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας», συνίστατο ἀπό τους: 1) Νικηφόρο Χαρτοφύλακα Ἰθιρῆτη, ὁ ὁποῖος μαζί μέ πολλούς ἄλλους μοναχοὺς ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος ὑπῆρξαν ἀπό τοὺς πρῶτους πού μυήθηκαν στά ἀπελευθερωτικά σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί συνδέθηκαν μέ τή μεγάλη προσπάθεια τῶν Φιλικῶν²⁵⁸, 2) Γεώργιο Πλέσιο ἢ Πλέσο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπίσης Φιλικός²⁵⁹, 3) Ἀθανάσιο Σέκερη, ἐκ τῶν πρῶτων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας²⁶⁰, 4) ἠγούμενο Ἰωάσαφ Βυζάντιο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπίσης Φιλικός²⁶¹ καί 5) προηγούμενο Διονύσιο, ἀγωνιστῆ²⁶².

Δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι ὄλα τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν Φιλικοί. Οἱ δύο ἔμποροι, πού συμμετεῖχαν σ'αὐτήν, εἶχαν οἰκειότητα μέ οἰκονομικά θέματα καί μποροῦσαν νά ἐκτιμήσουν σωστά τά οἰκονομικά τῆς μονῆς. Ἡ Ἐπιτροπή, ὅπως προκύπτει ἀπό τό παραπάνω ἀνέκδοτο Κατάστιχο, συνεδρίαζε συχνά ἀπό 21ης Ἰουλίου μέχρι 6ης Αὐγούστου 1833 καί κατέγραφε μέ ἀκρίβεια καί ἀναλυτικά τά οἰκονομικά στοιχεῖα τῆς μονῆς²⁶³.

Σύμφωνα καί μέ ἔγγραφο²⁶⁴ τοῦ ἠγουμένου τῆς μονῆς πού ἀναφέρεται στήν ἐπαναστατική περίοδο, ἡ μονή διέθετε τά ἀναγκαῖα οἰκονομικά μέσα, γιά νά ἐνισχύσει οὐσιαστικά τόν Ἀγῶνα, μέ «χρήματα, πολεμοφόδια, σφαχτά, γεννήματα εἰς τά στρατόπεδα» καί προέβαινε σέ «ὑπέρογκα ἔξοδα ὑπέρ τῆς δυνάμεώς της» φροντίζοντας ἐπίσης γιά τή φιλοξενία τῶν διερχομένων. Αὐτό

256. ὁ.π., Ἀριθ. 258, 25γ/27 Μαρτίου 1833

257. ὁ.π.

258. Χριστόδουλος Κ. Παρασκευαΐδης, Ἡ συμβολή τῶν μετὰ τήν Ἄλωσιν Μονῶν καί μοναχῶν εἰς τήν Ἐθνικήν Γαλιγενεσίαν. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», Ἀθῆναι 1971, σ.24. - Βασ. Σφυρόερας, Τοπική ἐπικράτηση τῆς Ἐπαναστάσεως, Ι.Ε.Ε., τ. ΙΒ'. Ἀθῆναι (1975), σ.188.

259. Ἰ. Ἀ. Μελετόπουλος, Ἡ Φιλική Ἐταιρεία, Ἀρχεῖον Π. Σέκερη, Ἀθῆναι 1967, σ.112.

260. Ἀλέξ. Δεσποτόπουλος, Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση 1821-1830, Ι.Ε.Ε., ὁ.π., σ.13.

261. Βλ. παρακάτω σελ. 178-181.

262. Βλ. ὁμοίως, παρακάτω, σ.170, 172-174.

263. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, χ.α./21 Ἰουλίου 1833.

264. ὁ.π., χ.α.π. 17 Μαρτίου 1833.

βεβαίως έρχεται σέ κάποια αντίφαση μέ άλλη πληροφορία²⁶⁵, κατά τήν όποία ή μονή δανειζόταν άτοκα χρήματα. Πώς είναι δυνατόν, ενώ δέν είχε χρήματα λίγο πρίν από τήν έκρηξη τής Έπανάστασης και αναγκαζόταν νά δανεισθει, τώρα νά ενισχύει αφειδώς τόν Άγώνα; δέν έχουμε πληροφορίες πού νά εξηγοῦν τούς λόγους. Πιστεύω ότι βρισκόταν σέ παροδική οικονομική κάμψη, κατά τά τελευταία προεπαναστατικά χρόνια.

Πληροφορίες γιά τά οικονομικά τής μονής κατά τήν περίοδο τής Έπανάστασης, άντλοῦμε επίσης από έγγραφο πού υπέβαλε δεκαμελής Έπιτροπή, σύμφωνα μέ τό 16ο ψήφισμα τής Β' Έθνο-συνέλευσης (τής 4ης Απριλίου 1823) και τά όποία περιλαμβάνονται σέ γενικότερο λογαριασμό έσόδων και έξόδων τοῦ έτους 1823²⁶⁶.

Στή σχετική αναφορά της ή Έπιτροπή δηλώνει: «Διά μέν τά έξοδα, στοχαζόμεθα, ότι πλησιάζομεν εἰς τήν ἀλήθειαν διά δέ τά έσοδα, επειδή καμμίαν πληροφορίαν περί τῶν έθνικῶν κτημάτων και περί τῶν ιδιοκτησιῶν δέν έχομεν, δέν έδυνήθημεν νά κάμωμεν σκέψιν καμμίαν, ἀλλ' ὑπεχρεώθημεν νά λάβωμεν γνώσεις παρά τῶν προυχόντων παραστατῶν και πληρεξουσίων τής έκάστης τῶν έπαρχιῶν τής επικρατείας και ν'ἀπεράσωμεν τόσα, ὅσα αὐτοί έπρόβαλαν». Καί συνεχίζοντας, προσθέτει: «Η Σεβαστή Έθνική Συνέλευσις θέλει παρατηρήσει μέ λύπην της και θαυμασμόν της, ότι τά έσοδα, ως πρός τά έξοδα, δέν είναι τό οὐδέν. Ἄν οἱ διορισθησόμενοι εἰς τάς έπαρχίας έπαρχοι μεταχειρισθῶσιν εἰς τό ὑπόυργημά των πᾶσαν τήν απαιτουμένην προσοχήν, δραστηριότητα και επιμέλειαν, δύνανται ν'αύξησωσι τά έσοδα»²⁶⁷.

Ἀπό τήν περιοχή Ναυπλίου αναφέρονται μόνο δύο μονές, Αὐγοῦ²⁶⁸ και Ξηροκαστελλίου²⁶⁹, γιά τίς όποίες δηλώνονται τά «ὑποτιθέμενα έσοδα», παρά τό γεγονός ότι υπάρχουν έντεκα άκμαίες μονές στην περιοχή.

Τής μονής Αὐγοῦ οἱ εισφορές άνέρχονται σέ 325 γρόσια²⁷⁰ και

265. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α', 85/1834, σ. 154-155.

266. «Ἄρχεἰα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας», 1821-1832, Ἐθνικαί Συνελεύσεις, τ.Α', Ἀθήναι 1971, σ.113-127.

267. Τό ψήφισμα τής Β' Ἐθνικῆς Συνέλευσης εἶχε γενικότερο χαρακτήρα: Νά σημειωθεῖ ὁ ἀναγκαῖος κατά τόπους ἀριθμός στρατιωτῶν γιά τίς πολιορκίες τῶν φρουρῶν και τίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις γενικότερα, νά ὑπολογισθοῦν τά ἀναγκαῖα έξοδα γιά τίς ἐπιχειρήσεις αὐτές και νά καταγραφοῦν τά εἰσοδήματα ἐθνικά, ἰδιόκτητα και ἐνιαύσια.

268. ὁ.π., σ.125.

269. ὁ.π., σ.126.

270. ὁ.π., σ.125.

της μονής Ξηροκαστελλίου σέ 80.500²⁷¹ καί θά ἀποδίδονταν στό «δημόσιο κορβανά» Ἀναλυτικά τά ὑποθετικά ἔσοδα τῆς μονῆς θά προέρχονταν ἀπό:

«δέκατα ²⁷² σταροκρίθι, κιλά 75 . . . . . [γρόσια]	450
λάδι, ὀκάδες 50, δεκατιά 50	« 50
Ἐθνικόν λάδι, ὀκάδες 10.000	« 10.000
δουγάνες ²⁷³	« 70.000
	γρόσια 80.500

Ἐντύπωση ἰδιαίτερη προξενεῖ τό γεγονός ὅτι ἡ μονή ἔχει τά μεγαλύτερα εἰσοδήματά της ἀπό τούς τελωνειακοὺς δασμούς, τίς «δουγάνες». Οἱ «δουγάνες» ἢ ἐκμίσθωση φόρων (τελωνειακῶν, εἰσαγωγικῶν καί ἐξαγωγικῶν), ἦταν μέτρο κληροδοτημένο οὐσιαστικά ἀπό τήν Τουρκοκρατία, πού διατήρησε ἢ προσωρινή Λοίκοση τῆς Ἑλλάδας στή πλαίσια τῆς λειτουργίας τοῦ ὑποτυπώδους δημοσιονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐπανάστασης²⁷⁴.

Ἡ μονή ἐκμισθώνει φόρους, χωρίς νά διευκρινίζεται ἂν αὐτοί ἀναφέρονταν σέ εἰσαγόμενα ἢ ἐξαγόμενα προϊόντα ἢ καί στή δύο. Οἱ προσωρινές Διοικήσεις τῆς Ἑλλάδας ἐκμισθωναν φόρους μέ εἰκονικούς πλειστηριασμούς εἴτε μέ διαταγές ἐκτέλεσης πρὸς τά ἐκστρατευτικά σώματα, ἀπό τήν πιεστική ἀνάγκη νά ἔχουν καί στή διάθεσή τους ρευστό χρήμα²⁷⁵. Ἡ ἐκμισθωτική αὐτή μορφή τῆς εἰσπραξίας φόρων διατηρήθηκε σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης.

Ὁ παραπάνω «ὑποθετικός λογαριασμός» (προϋπολογισμός) ἐνσωματώθηκε ὡς διάταξη στό Σύνταγμα τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνέλευ-

271. ὀ.π., σ.126.

272. Βλ. Ἰω. Σ. Τσαγγάρη, Συμβολή εἰς τήν δημοσιονομικήν ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1917, σ.25-26, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι σύμφωνα μέ προκήρυξη τῆς 22ας Ἀπριλίου 1822 τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἰσωτερικῶν πρὸς ὅλους τούς κατοίκους τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας, καταφαίνεται ὅτι ἡ φορολογία τῆς εἰσαγωγῆς καί ἐξαγωγῆς παρέμεινε ἡ ἴδια, ὅπως ἦταν ἐπί Τουρκοκρατίας. Ὁ ἐξαγωγικός καί ὁ εἰσαγωγικός τελωνειακός δασμός εἶχε ὀρισθεῖ ἀρχικά σέ 12%, ἀργότερα ὅμως ὁ ἐξαγωγικός ἐλαττώθηκε σέ 6%. Ὁ δασμός γιά καθορισμένα εἶδη καθορίσθηκε ἀπό τό νόμο ΚΖ' τῆς 28ης Ἰουλίου 1823. - Κώστα Βεργόπουλο, Τό ἀγροτικό ζήτημα στήν Ἑλλάδα, Ἀθήνα 1975, σ.58, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ δεκάτη ἦταν φόρος κυρίως γιά τά σιτηρά καί τό λάδι.

273. Δουγάνες = ἀπό τό dogana = τελωνεῖο. Ἀναφέρεται στούς τελωνειακοὺς δασμούς. Βλ. σχετικά καί Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, ὀ.π., σ.67-77. - Τάσο Λιγνάδη, Τά οἰκονομικά τῆς Ἐπαναστάσεως, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', ὀ.π., σ.608.

274. Μ.Β. Σακελλαρίου, ὀ.π. - Τάσος Λιγνάδης, ὀ.π.

275. Τάσος Λιγνάδης, ὀ.π.

σης τοῦ Ἄστρους (1823) μαζί μέ ἄλλες δημοσιονομικές διατάξεις²⁷⁶.

Κατά τή διάρκεια τοῦ ἔμφυλου πολέμου τοῦ 1824²⁷⁷, ἡ μονή εἶχε συνεχεῖς οικονομικές δοσοληψίες μέ τούς πολίτες, πού συχνά κατέληγαν σέ ἀντεγκλήσεις, πού ἀνάγκαζαν τήν Πολιτεία καί τή δικαιοσύνη νά ἐπέμβουν γιά τήν ἀποτροπή τους.

Ἐπὶ τούτων περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες ὁ ἡγούμενος ἐνάγεται²⁷⁸, μέ τήν κατηγορία ὅτι ὀφείλει προϊόντα σέ πολίτες, καί συγκεκριμένα ὅτι «*χρεωστεῖ 31,200 ὀκάδες βούτυρο, 94 ὀκάδες τυρόν, σφακτά 8 καί λάδι 1371,50 ὀκάδες*», στόν «*πατριώτη Πουκουρόπουλο*»²⁷⁹.

Ὁ ἡγούμενος καί οἱ ἄλλοι μοναχοί τῆς μονῆς, στήν προσπάθειά τους νά ἀποσείσουν τήν κατηγορία, ἰσχυρίζονται ὅτι συμβαίνει ἀκριβῶς τό ἀντίθετο καί ὅτι ὁ Νικόλαος Μπούκουρας²⁸⁰ κρατεῖ μιά χρεωστική ὁμολογία τοῦ μοναστηρίου γιά 1370 ὀκάδες λάδι. Προσθέτουν ἐπίσης ὅτι ὁ Μπούκουρας²⁸¹ ἦταν μέλος τῆς φατρίας τῶν ὀνομασθέντων ἀνταρτῶν, πράγμα πού πληροφορήθηκαν οἱ κυβερνητικοί οἱ λεγόμενοι «*πατριῶται*» καί πῆγαν στό μοναστήρι καί πῆραν ὁ καθένας 916 ὀκάδες λάδι, σύμφωνα μέ ὁμολογία τῶν ἰδιωγ κατ' ἄλλες δέ μαρτυρίες, «*τό λάδι ἐλήφθη τῶ ὄντι ἀπό ἀνθρώπους τῆς Διοικήσεως*». Γι' αὐτό τό λόγο παρακαλοῦν τό Ἐπαρχεῖο Ναυπλίου νά δώσει ἐντολή στό Μπούκουρα νά μὴν ἐνοχλεῖ τό μοναστήρι²⁸². Ὅταν κατά τή διάρκεια τοῦ ἔμφυλου πολέμου ἡ Ἑλλάδα εἶχε δύο κυβερνήσεις, τήν Κυβέρνηση τοῦ

276. Τάσος Λιγνάδης, ὁ.π., σ.607.

277. Βλ. σχετικά Μιχ. Λαμιτρινίδη, ὁ.π., σ.453-461. Λέσβοινα Κατηφόρη, Ἡ Ἐπανάσταση κατά τό 1824. Ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, Ι.Ε.Ε., τ. ΙΒ', ὁ.π., σ. 324-330. - Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Στ', Θεσσαλονίκη 1982, σ. 388-294.

278. Γ.Α.Κ., Ἐπιτομὴ τῶν Ἐσωτερικῶν, Φ. 38 (1-13 Αὐγούστου 1824), ἀριθ. ἐγγράφου 237/9 Αὐγούστου 1824.

279. Γ.Α.Κ., Ἐπιτομὴ τῶν Ἐσωτερικῶν, Φ. 44, ἀριθ. 341/27 Σεπτεμβρίου 1824, ἐγγράφον τοῦ Ἐπαρχεῖου Ναυπλίου πρὸς τό Ἐπιτομὴ τῶν Ἐσωτερικῶν.

280. Βλ. Δημήτριο Κ. Βαρδουνιώτη, Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη, Τρίπολις 1913, σ. 101, 112-113, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Νικόλαος Μπούκουρας ἀνήκε στους καπετάνιους τῶν Μαγουλιάνων καί ὑπηρέτησε στό στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη σέ διάφορες περιστάσεις. Κατά τή 10η Ἰουλίου 1822 κοντά στά χωριά Φύχτια καί Χαρθάτι τῶν Μυκηνῶν σέ σύγκρουση μέ Τούρκους εἶχαν πληγωθεῖ ἑλαφρά οἱ Πλαπούτας καί Μπούκουρας.

281. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τό περιεχόμενο τῶν ἐγγράφων ὁ Μπούκουρας εἶναι ἕνα καί τό αὐτό πρόσωπο μέ τόν Πουκουρόπουλο ἢ Μπουκουρόπουλο, βλ. καί Γ.Α.Κ., Ἐπιτομὴ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ.π., ἀριθ.341/27 Σεπτεμβρίου 1824.

282. Γ.Α.Κ., Ἐπιτομὴ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ.π./χ.ἀ.π., 23 Σεπτεμβρίου 1824.

Κρανιδίου και την Κυβέρνηση της Τριπολιτσάς, καταβλήθηκε προσπάθεια από την Κυβέρνηση του Κρανιδίου να καταληφθεί το Ναύπλιο και να γίνει έδρα της. Οι όπαδοί της, οι λεγόμενοι «πατριώτες», άρπαξαν το λάδι της μονής κατά το διάστημα της προσπάθειάς τους να πολιορκήσουν και να καταλάβουν την πόλη. Το θέμα άρπαγής των προϊόντων της μονής άπασχόλησε το Βουλευτικό στις 14 Αυγούστου 1825, υπό την Προεδρία του Πανούτζου Νοταρά²⁸³. Κατά τη διάρκεια της συνεδρίας άναγνώσθηκε ή άναφορά του ήγουμένου και των μοναχών της μονής Ξηροκαστελλίου, που ζητούσαν να μήν ένοχλεί ο Μπούκουρας τη μονή ζητώντας λάδι, γιατί τό πήραν «οί Κρανιδιώτες», όταν έπολιορκείτο τό Ναύπλιο²⁸⁴. Ζητούσαν έπίσης, προκειμένου να διευθετηθεί τό όλον θέμα, να διορισθεί έπιτροπή, «νά έξετάσει την ύπόθεσιν και να άποφασίσει κατά τό δίκαιον»²⁸⁵. Η μονή ύφίσταται κι άλλες ταλαιπωρίες κατά τη διάρκεια του έμφυλιου πολέμου. Στις 12 Μαΐου 1824 οί «άντάρτες», Γενναίος Κολοκοτρώνης και Πλαπούτας μέ 500 άνδρες, μάχονταν έξω από τό Ναύπλιο, και κατά τό δεύτερο και τρίτο δεκαήμερο του Μαΐου, σέ συγκρούσεις στους Μύλους, στις θέσεις Νταλαμανάρα και Κούτσι, πολλά ύπήρξαν τά θύματα και από τίς δύο παρατάξεις²⁸⁶. Όταν οί «άντάρτες» βρίσκονταν στό Κούτσι, άρπαξαν πρόβατα και μία προβατίνα από τη μονή Καρακαλά, όπως μάς πληροφορεί ο προηγούμενος Διονύσιος, κατά τίς πληροφορίες του όποιου και ο «σκουτέρης» [Παρθέσιος] που άντιστάθηκε, υπέστη κακώσεις²⁸⁷. Συχνά ή μονή δοκιμαζόταν και από πολίτες που διεκδικούσαν προϊόντα ή ζωά της, μέ άποτέλεσμα να κινείται ο κρατικός μηχανισμός για την διευθέτηση των σχετικών θεμάτων. Σέ μία περίπτωση κατά την όποία ή μητέρα του «καπετάν Θανάση» διεκδικεί τριανταπέντε πρόβατα που άνήκαν στον άποθανόντα υίο της, έπεμβαίνει τό Έπαρχείο Ναυπλίου για την άπόδοσή τους²⁸⁸, και παρά τη διαπίστωση της αλήθειας, όπως προέκυψε από έρευνα και μαρτυρία και των έπιστοτών της έπαρχίας, ή μονή δέν ύποχώρησε

283. «Α.Ε.Π.», τ.4ος, Άθήναι 1973, σ.306-307.

284. Γ.Α.Κ., Έπουργείον Έσωτερικών, ό.π., 23 Σεπτεμβρίου 1824.

285. Α.Ε.Π., τ.4ος, ό.π.

286. Άπ. Βακαλόπουλος, ό.π. σ. 464-465.

287. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Άρ.1513/11 Όκτωβρίου 1833.

288. Γ.Α.Κ., Έπουργείον Έσωτερικών, Φ 59 (12-16 Μαρτίου 1825), έπιστολή του Έπαρχου Ναυπλίου προς τον ήγούμενον της μονής Ξηροκαστελλίου, την 3η Νοεμβρίου 1824.

καί καλείται ὁ ἡγούμενος στό Ἐπαρχεῖο νά ἀπολογηθεῖ²⁸⁹. Τό ζήτημα δέν διευθετήθηκε καί ἡ Πολιτεία ἐπέμεινε μέ ἔγγραφα τῆς γιά τήν τελική διευθέτηση²⁹⁰. Οἱ ἀντεγκλήσεις συνεχίσθηκαν μέ ἐπέμβαση τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ἐπιστατῶν, πού ἀρπάζουν τά πρόβατα²⁹¹, μέ ἀποτέλεσμα νά προσφύγει ξανά ἡ μητέρα τοῦ «καπετάν Θανάση» στό Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, τό ὁποῖο ἀναγκάζεται νά κινήσει νέα διαδικασία²⁹² μέσῳ τοῦ Ἐπαρχείου²⁹³. Σέ ἄλλη περίπτωση οἱ μοναχοί τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου ζητοῦν ἀπό τοὺς ποιμένες πού καταφεύγουν στά ὄρια τῆς τήν καταβολή «τοπιάτικου»²⁹⁴. Ὁ ἔπαρχος τοῦ Ναυπλίου Σταματέλος Ἀντωνόπουλος²⁹⁵, μέ ἔγγραφο του πρὸς τόν ἡγούμενο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου, ἐντέλλεται νά μείνουν οἱ ποιμένες ἀνενόχλητοι: «*Τοὺς κατατρεγμένους ποιμένας*», γράφει, «*δέν πρέπει νά ἐνοχλεῖτε διὰ τοπιάτικο, καθ'ὅτι διὰ τήν ἀσφάλειαν ὀλίγον καιρόν τῶν ποιμνίων των ἦλθον εἰς τά μέρη μας*»²⁹⁶.

Δέν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις πού ἡγούμενοι τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου κατηγοροῦνται γιά κακή οἰκονομική διαχείριση καί

289. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, Φ 49 (Δεκέμβριος 1824), ἐπιστολή τοῦ Ἐπαρχοῦ Ναυπλίου πρὸς τόν ἡγούμενον τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου, τήν 8η Δεκεμβρίου 1824.

290. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, ὁ.π., Ἐπιστολή Ἐπαρχοῦ Ναυπλίου πρὸς τόν ἡγούμενον τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου, τήν 13η Δεκεμβρίου 1824. - Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, Φ.52 (1-9 Ἰανουαρίου 1825), Ἐπιστολή Ἐπαρχοῦ Ναυπλίου πρὸς τόν ἡγούμενο Ξηροκαστελλίου, τήν 3η Ἰανουαρίου 1825.

291. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, ὁ.π., (12-16 Μαρτίου 1825), Ἐπιστολή τῆς Μήτηρνας Μιηλίνη, μητέρας τοῦ Καπετάν Θανάση, πρὸς τό Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν τήν 16η Μαρτίου 1825.

292. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, Φ.60 (17-20 Μαρτίου 1825), Ἐπιστολή Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν πρὸς τόν Ἐπαρχο Ναυπλίου.

293. ὁ.π., Ἐπιστολή Ἐπαρχοῦ Ναυπλίου πρὸς τόν Ἰωάννην Χρόνην, τήν 19η Μαρτίου 1825.

294. «Τοπιάτικο» (το) = μίσθωμα γιά τόν τόπο, τήν ἐκταση βοσκῆς.

295. Βλ. Δημήτριο Βαρδουნიώτη, ὁ.π., σ.260, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Σταματέλος Ἀντωνόπουλος ἦταν διαπρεπῆς προσωπικότητα τοῦ Ἄργους ἐπὶ Τουρκοκρατίας καί κατὰ τήν Ἐπανάσταση. Μιήθηκε στή Φιλική Ἐταιρεία ἀπὸ τό μητροπολίτη Ναυπλίου Γρηγόριο καί ὑπῆρξε τήν Ἐπανάσταση στρατιωτικῶς καί πολιτικῶς μέ προθυμία καί θυσίες. Κατὰ τό 1824 διορίσθηκε ἔπαρχος Ναυπλίου καί κατὰ τό 1826 Πρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Ἐγκληματικοῦ Δικαστηρίου στό Ναύπλιο. Στήν Γ' Ἐθνική Συνέλευση Τροιζήνας ἦταν πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Ἄργους. Ἀπὸ τόν Κυβερνήτη χαρακτηρίσθηκε ὡς «Ἀργεῖος, ἀγαθός γέρον, φιλήσυχος, εὐπόληπτος καί διελθῶν ἐντίμως διάφορα ὑπουργήματα».

296. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, Φ.71/11-20 Ἰουλίου 1825, ὑπ'ἀριθ. 328/558/14 Ἰουλίου 1825, ἔγγραφο τοῦ Ἐπαρχοῦ πρὸς τόν ἡγούμενον Ἀγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου.

καταχρήσεις, δέν ἔχουν ὅμως σωθεῖ ὅλες τίς φορές καί οἱ δικές τους ἀπολογίες, ὥστε νά μπορέσουμε νά μορφώσουμε ἀντικειμενική εἰκόνα τῶν πραγμάτων.

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Καλλίνικος, κατηγορεῖται ἀπό δέκα περίπου «εὐπειθεῖς πατριώτας καί ἐπιστάτας τῆς Δημογεροντίας»²⁹⁷, πού ἀπευθύνονται «πρός τόν Ἐπαρχον Ναυπλίου», γιά καταχρήσεις, διότι «πωλεῖ ἢ κρύπτει ὅσα πράγματα παρέλαβεν ἀπό τόν προηγούμενον ἡγούμενον». Τό Ἐπαρχεῖο ἀντικατέστησε τόν ἡγούμενο Καλλίνικο μέ τόν Ἱερομόναχο Γρηγόριο καί τοῦ συνέστησε, ὅπως συνηθίζεται σέ κάθε ἐκλογή ἡγουμένου, νά καταβάλλει τήν προσοχή του γιά τή διαφύλαξη καί αὔξηση τῆς κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας τῆς μονῆς, δίνοντας λογαριασμό γ'αὐτήν καί γιά τήν ἐσοδεία της κάθε χρόνο²⁹⁸.

Ἀπό ἀνέκδοτο κατάλογο πού σώζεται στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, συνάγεται ὅτι ἡ μονή, γιά νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἀνάγκες της, μισθώνει ἐργάτες²⁹⁹. Ὁ κατάλογος φέρει τήν ἐνδειξη: «Κατάλογος τῶν εἰς μισθούς τῶν μισθωτῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Καρακαλαῖ, εἰς ἕκαστον ἐξάμηνον, καί χρονικῶς συναπτομένων τῶν δύο ἐξαμήνων, δοθέντων ἐπί τῆς ἐπιστασίας τοῦ ἡγουμένου Διονυσίου, ἀπό 1825 Μαρτίου 13' ἕως 1833 Φεβρουαρίου 10'»³⁰⁰. Ἡ μονή κατέβαλε γιά τά χρόνια αὐτά σέ μισθωτούς τό ποσόν τῶν 10.433,20 γροσιῶν. Κατά τήν περίοδο ἐπίσης ἀπό 13 Μαρτίου 1825 μέχρι 29 Δεκεμβρίου 1827 καί ἀπό 1ης Ἰανουαρίου 1828 μέχρι 10ης Ἰουνίου 1832 καί 1833 ὑπῆρχαν Κατάστιχα λογαριασμῶν πού ἐδewώρησε ἡ ἐπιτροπή πού συνέταξε τό Κατάστιχο τῆς 21ης Ἰουλίου 1833. Ὁ προηγούμενος Διονύσιος ἀνέφερε στήν Ἐπιτροπή ὅτι δέν κατέγραφε συστηματικά τήν οἰκονομική κίνηση τῆς μονῆς, δηλαδή τά εἰσοδήματα καί ἐξοδά της, παρά μόνο ὅσα ἐπωλοῦντο, διότι αὐτήν τήν τάξη ἀκολουθοῦσαν οἱ προκάτοχοί του³⁰¹. Παρατίθενται λογαριασμοί πού μαρτυροῦν τό «δοῦναι λαβεῖν» τῆς μονῆς

297. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν Φ. 51 (10-19 Ἰανουαρίου 1825), Ἐπιστολή «εὐπειθῶν πατριωτῶν καί ἐπιστατῶν Δημογεροντίας», πρὸς τόν Ἐπαρχον Ναυπλίου, τῆ 19η Ἰανουαρίου 1825.

298. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, Φ.52 (20-31 Ἰανουαρίου 1825), ἀριθ. 132/23 Ἰανουαρίου 1825, ἔγγραφο τοῦ Ἐπαρχου Ἀντωνόπουλου πρὸς τόν Ἱερομόναχο Γρηγόριο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου.

299. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.Πρωτ.6192/1833.

300. ὁ.π., Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ.ΧVII.

301. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Κατάστιχον τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου τῆς 21ης Ἰουλίου 1833, σ.2-3.

ἀναλυτικά καί ἐπισημαίνονται λάθη λογιστικά³⁰², γιά τή διευκρίνηση τῶν ὀποίων ὁ ἡγούμενος παραπέμπει στίς σελίδες 15 καί 16 τοῦ Καταστίχου. Παρατηρώντας τούς λογαριασμούς τῆς μονῆς κατά τό χρονικό διάστημα ἀπό 1825 μέχρι 1829, ἐπισημαίνομε αἰσθητή μείωση τῶν εἰσοδημάτων τῆς³⁰³ οὐ ὀχέση μέ τά εἰσοδήματά τῆς κατά τό 1823³⁰⁴. Ἐνῶ κατά τό 1823 τά ἔσοδά τῆς ἀνέρχονται σέ 80.500 γρόσια³⁰⁵, κατά τό χρονικό διάστημα ἀπό 13 Μαρτίου 1825 μέχρι 29 Σεπτεμβρίου 1827, ἀνέρχονται περίπου σέ 12.398,2 γρόσια, κατά τό 1828 τά ἔσοδά τῆς ἀνέρχονται σέ 7081,4 γρόσια καί τό 1829 σέ 6.491,25 γρόσια. Ἡ διαφορὰ ἀπό τά εἰσοδήματα τοῦ 1823 εἶναι τεράστια καί προβληματίζει, δικαιολογεῖται ὅμως ἀπό τή δήλωση τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς, ὅτι «ἐσημείωνε μόνον ὅσα ἐπωλοῦντο»³⁰⁶ καί ὄχι ὅλη τήν οἰκονομική τῆς κίνηση.

Ἡ ἡγεσία τῆς Ἐπιανάστασης, σέ κρίσιμες στιγμές, ὑπολόγιζε στή μονή Ξηροκαστελλίου. Προκειμένου νά σταλοῦν τροφές στό στρατόπεδο τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, γιά τά ἐκεῖ εὑρισκόμενα στρατεύματα, ὅπου κρινόταν ὁ ἀγώνας κατά τοῦ Ἰμπραήμ³⁰⁷, μέ ἔγγραφο τῆς 25ης Μαΐου 1825, πού ἀπηύθυναν τό Ὑπουργεῖο Πολέμου³⁰⁸ καί τό Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας³⁰⁹, διέταξαν «τόν ἑπαρχον καί τούς ἐπιστατοδημογέροντας τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίου», νά προμηθεύσουν «οἰκοθεν» τούς ἀγωνιστές μέ τίς ἀναγκαῖες τροφές ὅλες οἱ ἐπαρχίες τῆς Πελοποννήσου, καί συγκεκριμένα, νά στείλουν εἴκοσι ἕνα γιδοπρόβατα πού θά πληρωθοῦν ἀπό τή Λιοίκηση. Ὁ Ὑπουργός τοῦ Πολέμου, Ἀδάμ Δούκας, προτρέπει νά γίνουν ὅλα μέ σπουδή γιά ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ «αἰμβόροι βάρβαροι».

Τό Ὑπουργεῖον Οἰκονομίας, ἀπευθυνόμενο πρὸς τούς ἴδιους παραληπτές, ὀρίζει σαφέστερα τόν ἀριθμό τῶν τροφῶν πού πρέπει νά σταλοῦν στό Μεσσηνιακό κόλπο, παραγγέλοντας τά

302. ὀ.π.

303. ὀ.π.

304. «Λ.Ε.Π.», 1821-1832, τ.Α', ὀ.π., σ.126.

305. Βλ. παραπάνω, σ.120.

306. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά, ὀ.π.», σ.2-3.

307. Δικαίος Β. Βαγιακάκος, Ὁ Ἰμπραήμ ἐναντίον τῆς Μάνης, Ἀθήναι 1961, σ.4. - Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, Ἡ Ἐπιανάσταση κατά τό 1825, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ' ὀ.π., σ.384-385.

308. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, Φ.68, ἀριθ.7173/25 Μαΐου 1825, ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργεῖου Πολέμου πρὸς τόν Ἐπαρχον καί Ἐπιστατοδημογέροντας τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίου.

309. ὀ.π., ἀριθ.2131/25 Μαΐου 1825, ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Οἰκονομίας πρὸς τούς Ἐπιστατοδημογέροντας τῆς Ἐπαρχίας Ναυπλίου.

έξῆς: «διά προσφάγιον τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων», δηλαδή «τυρί καί καντάρια»³¹⁰ πενήντα ἀρ:50, καί ἐλαίας ὀκάδες χίλιες πεντακόσιες: ἀρ:1500 τὰ ἀνάλογα αὐτῆς καί νά τὰ ἐξαποστείλῃτε ὅσον τάχους εἰς τοὺς ἐν Τριπολιτσᾷ διορισμένους ἐπιστάτας κύριον Γ. Ἀντωνόπουλον καί Γ. Σπυρίδωνα, διά νά τὰ ἀποστείλλουν εἰς τό στρατόπεδον πρὸς τοὺς φροντιστάς, καί λαβόντες παρ' αὐτῶν τὰς ἀνηκούσας ἀποδείξεις, θέλετε τὰς διεθύνῃ εἰς τό Ὑπουργεῖον τοῦτο, διά νά ἐκδοθῶσι τὰ τακτικά ἀποδεικτικά εἰς θάρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου...»³¹¹.

Γιά τήν ὑλοποίηση τῶν παραπάνω διαταγῶν φροντίζει ὁ ἑπαρχος Ναυπλίου, ὁ ὁποῖος ἀπευθύνει ἔγγραφα «πρὸς τόν ἡγούμενον Ξηροκαστελλίου»³¹² καί «πρὸς τοὺς δημογέροντας .... καί κατοίκους τοῦ Ναυπλίου»³¹³. Ἀπό τή μονή Ξηροκαστελλίου ζητεῖται νά ἀποστείλῃ «έκατόν ὀκάδες ἐλαίας, χωρίς ἀργοπορίαν».

Κατά τήν Καποδιστριακή περίοδο (1828-1831), ἔχουμε περισσότερα στοιχεῖα γιά τὰ οἰκονομικά τῆς μονῆς. Ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, Ἰωάννης Καποδίστριας, διενεργεῖ τήν πρώτη πληθυσμιακή, οἰκονομική, διοικητική καί κοινωνική ἔρευνα στήν Ἑλλάδα³¹⁴. Ἡ συγκέντρωση τῶν στατιστικῶν, πολιτειογραφικῶν καί οἰκονομικῶν στοιχείων ἔγινε κατά περιοχές, προκειμένου νά ἀντιμετωπίσει καλύτερα τὰ προβλήματα, γιά τή διοικητική ὀργάνωση τῆς χώρας³¹⁵.

Στήν προσπάθεια τοῦ Καποδίστρια νά ὀργανώσει τό νέο ἑλληνικό Κράτος, περιλαμβάνεται καί τό θέμα τῆς διευθέτησης τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων καί συγκεκριμένα τῆς καταγραφῆς καί ἀξιοποίησης τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί μοναστηριακῆς περιουσίας. Πρὸς τό σκοπό αὐτό συγκρότησε Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή τήν 7η Ὀκτωβρίου 1828, ὕστερα ἀπὸ τό Δ΄ ψήφισμα τῆς 23ης Ἰανουαρίου

310. Το ἓνα καντάρι εἶναι 44 ὀκάδες, ἐπομένως ζητεῖται νά στείλουν συνολικά, 2.200 ὀκάδες τυροῦ.

311. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, ὁ.π., ἀριθ.2531/25 Μαΐου 1825.

312. ὁ.π., ἀριθ.232/27 Μαΐου 1825.

313. ὁ.π., ἀριθ.227/28 Μαΐου 1825.

314. Γεράσιμος Κονιδάρης, Σταθμοί Ἐκκλησιαστικῆς Πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Καποδίστρια μέχρι σήμερον Ἀθήνα, Νοέμβριος 1966 - Ἀναθεώρησις - Ὀκτώβριος 1969 - Ἰούνιος 1970, σ.52-53. - Ἑλένη Μπελιᾶ, Στατιστικά Στοιχεῖα τῆς Λακωνίας κατὰ τήν Καποδιστριακὴν περίοδον «Λακωνικά Σπουδαί», τ.3 (1977), σ.417

315. Παναγιώτα Μοσχονᾶ, Οἰκονομικά Μονῶν Ναυπλίου, τοῦ 19ῦ αἰῶνα, «Πελοποννησιακά», τ.14 (1980-1981), σ.225-231.

1828³¹⁶. Ἡ Ἐπιτροπή ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς, Αἰγίνης Γεράσιμο, Τριπόλεως Δανιήλ, Ταλαντίου Νεόφυτο, Ἀνδρούσης Ἰωσήφ καὶ Δαμαλῶν Ἰωνά³¹⁷ καὶ διαιρέθηκε σὲ δύο τμήματα. Τὸ μὲν ἓνα θὰ περιόδευε τὴν Πελοπόννησο, τὸ δὲ ἄλλο τὰ νησιά³¹⁸, ἐπιφορτίσθηκαν δὲ μὲ τὴν εὐθύνη νὰ ἐρευνήσουν κατὰ τὴν περιοδεία τοὺς τὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα καὶ νὰ ἀναφέρουν σχετικά στὸν Κυβερνήτη³¹⁹. Ὁ Καποδίστριας ἔστειλε ἐγκυκλίους, στίς 26 Ἰανουαρίου 1829, πρὸς τοὺς ἐκτάκτους ἐπιτρόπους καὶ προσωρινούς διοικητές τοῦ κράτους, μὲ τὴν προτροπή νὰ διευκολύνουν τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ στὸ ἔργο της³²⁰.

Στὰ πλαίσια τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ ἦταν ἡ σύνταξη ἐθνικοῦ Κτηματολογίου, ἡ διανομὴ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ἡ ἐξεύρεση κρατικῶν πόρων καὶ ἡ ὀρθολογικὴ κατανομὴ τῶν φόρων³²¹.

Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 12464 διάταγμα τῆς 15ης Μαΐου 1829 ἀπαγόρευε τὴν ἐκποίηση ἢ πολυετῆ ἐνοικίαση σὲ τρίτους τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ ὀρίσθηκε ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν γιὰ τὴ συντήρηση κοινωφελῶν καταστημάτων, κυρίως σχολείων³²².

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ πού περιόδευσε στὴν Πελοπόννησο κατὰ τὸ τρίμηνο Φεβρουαρίου - Μαρτίου - Ἀπριλίου 1829, ἔφθασε στὴ μονὴ Ξηροκαστελλίου στίς 6 Φεβρουαρίου 1829³²³. Ὅλα τὰ σχετικά μὲ τὴν περιοδεία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς στὴν Πελοπόννησο, τὰ γνωρίζομε ἀπὸ «*Πρωτόκολλον τῶν ἐξερχομένων*» πού σώθηκε καὶ πού τηροῦσε ὁ γραμματέας Καλλίνικος Καστόρχης³²⁴.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς στή μονὴ Ξηροκαστελλίου τακτοποίησε διάφορα θέματα οἰκονομικῆς, ἠθικῆς

316. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, Ἡ ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διορισθεῖσα πενταμελὴς Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς, «Ἐκκλησία» 1-15 Ἰουλίου 1953, ἀριθ. 13-14, σ. 202 κ.ε., -Ἐλένη Ε. Κούκκου, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ὁ ἄνθρωπος - Ὁ Ἄγωνιστής, Ἀθῆναι 1962, σ. 47.

317. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, ὁ.π., -Γ. Κονιδάρης, ὁ.π., σ. 53.

318. ὁ.π.,

319. Ἐλένη Μπελιᾶ, ὁ.π., σ. 363.

320. Τ. Γριτσόπουλος, ὁ.π.

321. Ἐλένη Μπελιᾶ, ὁ.π., σ. 364 κ.ε.

322. Ἡ ἴδια, ὁ.π., - Τάσος Γριτσόπουλος, ὁ.π., σ. 277 κ.ε.

323. Τάσος Γριτσόπουλος, ὁ.π.

324. Ὁ ἴδιος, ὁ.π., Τὸ «Πρωτόκολλο» αὐτὸ σώζεται στὴ Δημόσια Βιβλιοθήκη Δημητσάνας. (Παρά τὴν προσπάθεια πού κατέβαλα, δὲν κατέστη δυνατὸ νὰ ἔχω φωτοτυπία ἢ φωτογραφία του).

καί διοικητικῆς φύσης, πού ἐνέπιπταν στό πλαίσιο τῆς δικαιοδοσίας της, ὅσον ἀφορᾷ καί σέ ἄλλα μοναστήρια³²⁵. Εἶχε ἤδη συντάξει «Κατάστιχον τῶν Μοναστηρίων τῆς Πελοποννήσου τῆ 1ῃ Φεβρουαρίου 1829»³²⁶.

Στήν καταγραφή περιλαμβάνονται τά ἐξῆς: ἡ ὀνομασία τῶν μοναστηριῶν ὁ τόπος ὅπου εἶναι ἰδρυμένα, ἡ ἐπαρχία στήν ὁποία ὑπάγονταν ἐκκλησιαστικά, τά ἱερά λείψανα, οκεύη καί θιβλία τῶν μοναστηριῶν, ἡ κτηριακή τους κατάσταση, ἡ κινητή καί ἀκίνητη περιουσία, τά μετόχια, οἱ μονάζοντες καί οἱ ὑπηρετοῦντες στίς μονές. Μερικές φορές δίνονται πληροφορίες γιά τήν συμβολή τῶν μοναστηριῶν στόν Ἄγωνα καί τίς καταστροφές τίς ὁποῖες ὑπέστησαν κατά τήν ἐπιδρομή τοῦ Ἰμπραήμ³²⁷. Καταγράφονται συνολικά 100 μοναστήρια τῆς Πελοποννήσου, ἀπό τά ὁποῖα δεκατέσσερα ὑπάγονται στή Μητρόπολη Ἄργους καί Ναυπλίου. Κατά τό Κτηματολόγιο τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου πού φέρει τόν τίτλο: «Μοναστήριον Ξηροκαστέλλι, ἐπ'ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κείμενον κατά τό Ναύπλιον καί Ἄργος, σταυροπηγιακόν»³²⁸, ἡ περιουσία τῆς μονῆς ἦταν τότε ἡ ἀκόλουθη:

Α' Ἀκίνητη Περιουσία

«Κτήματα

Γῆ ιδιόκτητη, ἤτοι χωράφια ζευγάρια 10

Ἄμπελια μέ ἕνα μετόχι εἰς τό Λυγουριόν στρέμματα 25

Ἐλαιόδενδρα 700

Νεόφυτα 700

1 περιβόλι περί τό μοναστήριον

1 νερόμυλον

1 ἐλαιοτριβεῖον εἰς τό μοναστήριον»

Β' Κινητή περιουσία τῆς μονῆς

«Ζῶα

12 βόδια ἐργατικά

325. ὁ.π.

326. Ε. Μιγελιᾶ, ὁ.π., καί σ.359. Στό ἐξώφυλλο τοῦ Καταστίχου ὑπάρχει τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ καί ὁ τίτλος: «Κατάστιχον τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἱερῶν Μοναστηρίων τήν ὁποία ἐξετάζει ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή εἰς τήν περιοδεῖαν της, ἀρκῆ' Φεβρουαρίου α» (βλ. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκείας, «Μοναστηριακά» Φ.19).

327. ὁ.π.

327. ὁ.π.

328. ὁ.π.

210 Αίγιδια
100 πρόβατα
30 Ἀγελάδια
1 ἄλογον
2 μολάρια
2 ὄνους
80 μελίτσια»

Γ' Ἱερά σκεύη, ἄμφια καὶ βιβλία

«1 κουτί ἄγια λείψανα
4 κανδήλια ἀργυρᾶ
5 Σταυρούς ἀργυρούς
Τὰ ἀναγκαῖα Ἱερατικά ἄμφια καὶ τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας»

Χρέος τῆς Ἐκκλησίας

Πρὸς τὸν Παπᾶ Ἀνανίαν γρόσια 475

Δ' Τὸ δυναμικὸ τῆς μονῆς

«οἱ μονάζοντες
Ὁ ἡγούμενος Διονύσιος
2 Ἱερομόναχοι
1 Ἱεροδιάκονος
3 μοναχοί
15 μισθωτοὶ τῶν κτημάτων καὶ τοῦ μοναστηρίου».

Καὶ συμπληρώνεται ὡς ὑποσημείωση: «Τὸ μοναστήριον στέρεον, ὁ δὲ ναὸς πεπαλαιωμένος»³²⁹.

Ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ παραπάνω Κατάστιχο, ἡ μονὴ παρουσιάζεται μὲ περιορισμένη κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία, σὲ σχέση μὲ τὴν καταγραφή τοῦ Καταστίχου VI (1703-1705)³³⁰, καὶ ἐκείνην τῶν χρόνων τῆς Ἐπανάστασης, πού περιέχεται σὲ ἔγγραφο τοῦ 1833³³¹. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν εἶναι μειωμένος σὲ σχέση μὲ ἐκεῖνον τῆς Β' Βενετοκρατίας³³².

Ἴσως πολλὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς μονῆς εἶχαν καταστραφεί ἐξαιτίας πυρπολήσεων, ὅπως σημειώνει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ: «στ. Ἐπαρατήρησε καὶ τὴν ὑλικὴν κατάστασιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εἶναι πασίγνωστον ὅτι ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς

329. Βλ. καὶ Παραρτήματα Β', ἀριθ. 13.

330. Πρβλ. μὲ Κατάστιχο VI, φ. 81r, 83v, κ.ά.

331. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 221, χ.ά.π. 21 Ἰουλίου 1833.

332. Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ. I, IV, V.

Πελοποννήσου έπυρπολήθηκαν και πάσα πόλις και χώρα οικονομήθη ήδη ως δύναται...»³³³. Υπάρχει έν τούτοις ή άποψη ότι ή άπόκρυψη τής πραγματικής περιουσίας όφείλεται στην προσπάθεια για τήν άποφυγή τής φορολογίας³³⁴, διότι έτσι μόνο έρμηνεύεται τό γεγονός ότι ή περιουσία τής μονής παρουσιάζεται αύξημένη σε μεταγενέστερο κώδικα του 1834³³⁵.

Άλλος λόγος για τόν όποιο ή περιουσία τής μονής παρουσιάζεται μειωμένη, όφείλεται ίσως στο ότι ή καταγραφή δέν έγινε λεπτομερώς και μέ ακρίβεια και έξαιτίας άνεπάρκειας προσωπικού και για άλλους λόγους³³⁶. Για τό θέμα αυτό ή Έκκλησιαστική Έπιτροπή σημειώνει: «θ. κατέγραψε και τήν κινητήν και τήν ακίνητον κατάστασιν των Ίερων Μοναστηρίων παρομοίως σχεδόν καθώς και οι Έκτακτοι Έπίτροποι, διότι διά νά γίνη λεπτομερής και ακριβεστάτη καταγραφή έχρειάζετο πολυχείρια και προσωπική έπιστάσια είς πάντα τά κτήματά των, άλλ' ή Έκκλησιαστική Έπιτροπή διά τε τουτο και διά τας άσθενείας της δέν έδυνήθη νά έκτελέση τουτο, μέ όλον τουτο παρετήρησεν ότι άν ήταν καλή διαγωγή κοινώς είς τά Μοναστήρια, έπιμέλειαν και φιλοπονίαν και άν έλειπαν από τινα όσοι των κοσμικων συνηθίζουν νά τά ζημιώνουν, γινόμενοι αυτεπάγγελτοι έπίτροποι και προστάται ήθελον βέβαια περιουσίας»³³⁷.

Η καταγραφή μικρότερης περιουσίας τής μονής Ξηροκαστελλίου δέν είναι ίσως άσχετη και μέ τή δήλωση του Καποδίστρια ότι θα άπαλλοτριώνε μέρος τής έκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιουσίας μέ σκοπό τήν ένίσχυση τής Παιδείας, όπως προαναφέραμε³³⁸.

Έκτός από τήν έκθεση τής Έκκλησιαστικής Έπιτροπής, πληροφορίες για τά οικονομικά τής μονής Ξηροκαστελλίου κατά τήν περίοδο αυτή περιέχονται σε άναφορά-ύπόμνημα του Έκτακτου Έπιτρόπου τής Άργολίδας Κωνσταντίνου Ράδου προς τόν Κυβερνήτη τής Ελλάδος³³⁹.

333. Γ.Α.Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φ.19 (Φεβρουάριος-Σεπτέμβριος 1829), 138/30 Οκτωβρίου 1829.

334. Ε. Μιτρελιά, ό.π., σ.366.

335. Α.Ι.Μ.Α, Φ.Α', 85/1834, «Κώδιξ τής Ίερᾶς Μονής του Καρακαλά...».

336. Γ.Α.Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φ.19, ό.π.

337. ό.π.

338. βλ. παραπάνω, σελ.128, 129.

339. Γ.Α.Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φ.21 (Νοέμβριος 1829), Άριθ.4140/29 Νοέμβριος 1829. - Για τόν Κωνσταντίνο Ράδο βλ. Κ. Λαζαρίδη, 'Ο ένθικός άγωνιστής Κωνσταντίνος Ράδος και οι Έθνικοί Εύεργέτες από τό Τσεπέλοβο (Ίωάννινα 1979).

Κατά τόν Κωνσταντίνο Ράδο: «Κατά τήν ἐπαρχίαν Ναυπλίου, ἐνυπάρχουν ὁμοίως τρία Μοναστήρια, ἕν κατά τό Ξηροκαστέλλι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἕτερον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔχουσι δέ ὑποστατικά τινα ἐλαιῶνων καί γαιῶν νεμόμενα παρά τῶν ἐν αὐτοῖς Μοναχῶν καί διά τήν γινομένην κατάχρησιν δέν εἶναι εὐκόλον νά πληροφορηθῆτε τά εἰσοδήματά των, ἀλλ' ὅταν γίνῃ ἐπ' αὐτοῖς πρέπουσα σύναξις θέλουν εἶσθαι ἱκανά».

Στή συνέχεια ἐκφράζει τήν εὐχή νά ληφθεῖ ιδιαίτερη πρόνοια, νά χρησιμεύσουν τά εἰσοδήματα *«τῶν Ἱερῶν καταστημάτων τούτων»* καθώς καί τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, *«εἰς τήν συστηματικήν πρόσδοον τῆς Δημόσιας Παιδείας, καθ' ὅτι ἤδη δέν δύναται κανεῖς εὐκόλως νά ἐξυχνιάσῃ τήν ἀλήθειαν, κρυπτομένων ἀπό ἰδιοκέρδειαν»*.

Ἡ παραπάνω εὐχή τοῦ Κων. Ράδου στοιχοῦσε πρὸς τό πνεῦμα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰωαν. Καποδίστρια. Μέ τό ὑπ' ἀριθ. 819 ψήφισμα τῆς 7ης Μαρτίου 1830, καθορίσθηκε ἡ φορολογία τῶν ἐθνικῶν ιδιόκτητων κτημάτων, προκειμένου νά ὑλοποιηθεῖ τό ΙΑ' ψήφισμα τῆς Δ' Ἐθνικῆς Συνέλευσης, πού εἶχε *«σκοπούς ὑψηλοῦς, παιδευτικούς καί κοινωνικοῦς»*³⁴⁰.

Ἡ οἰκονομική πολιτική τοῦ Καποδίστρια καί στό χῶρο τῶν μοναστηρίων ἐκπλήσσει γιά τίς πρωτοποριακές του ιδέες. Ἡ δολοφονία του ὁμως τήν 27η Σεπτεμβρίου τοῦ 1831³⁴¹ ἀνέκοψε τή δημιουργική του πορεία, πού ἀποτελεῖ σταθμό γιά τήν ἱστορία τῆς νεώτερης Ἑλλάδας.

Ἡ περίοδος 1832-1833, περίοδος ἀναρχίας, ἔληξε μέ τήν ἀφιξη τοῦ Ὁθωνα καί τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀντιβασιλείας στήν Ἑλλάδα. Ἡ ἔκρυθμη κατάσταση πού δημιουργήθηκε εἶχε ἐπιπτώσεις καί στά οἰκονομικά τῆς μονῆς, τήν οἰκονομική ἱστορία τῆς ὁποίας κατά τήν ἐποχή αὐτή καί μεταγενέστερα μποροῦμε νά παρακολουθήσουμε, ἀπό τό πλῆθος τῶν σχετικῶν πηγῶν. Στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ὑπάρχουν ταξινομημένα 1226 ἐγγραφα τῶν ἐτῶν 1833-1861, πού ἀναφέρονται στά μοναστήρια Ναυπλίας³⁴², ἐκτός τῶν ἐγγράφων πού εἶναι ἐγκατεσπαρμένα σέ ἄλλες ἀρχεῖακές συλλογές. Μεγάλος ἀριθμός ἀπό αὐτά ἀναφέρεται στή μονή Καρακαλά: Κτηματολογία, Κατάστιχα, ἐγγραφα σχετικά μέ τίς οἰκονομικές

340. Ἑλ. Μπελιά, ὀ.π., σ.364.

341. Ἑλένη Κούρκου, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ὁ ἄνθρωπος, ὁ διπλωμάτης 1800-1828, ἐκδ. 6η, Ἀθήνα 1990, σ.12.

342. Παναγιώτα Μοσχονά, ὀ.π., σ.215-221.

δοσοληψίες τῆς μονῆς μέ πολίτες, ἀναφορές σέ φόρους, καταστάσεις πληρωμῆς τῶν μισθωτῶν τῆς μονῆς, ἔγγραφα τῆς Πολιτείας μέ τά ὁποῖα ἐλέγχεται γιά οἰκονομικές της διαφορές μέ τούς πολίτες κ.ἄ. Τά οἰκονομικά τῆς μονῆς καί κατά τήν περίοδο αὐτή συνάπτονται μέ τήν ἐθνική καί κοινωνική της συμβολή.

Ὁ Αὐγουστίνος Καποδίστριας, «Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως», ἀπευθύνεται «πρός τήν ἐπί τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπήν» τήν 24η Ἰανουαρίου 1832, ἀναφορικά μέ τήν ἐνοικίαση τῶν προσόδων τῶν Ἱερῶν Μοναστηρίων καί ἀξιῶνει νά ἐξαιρεθοῦν ἀπό τήν κοινή δημοπρασία οἱ μονές Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστελλίου καί Ταλαντίου πού βρίσκονται στό Χέλι, ὥστε νά μήν ἐνοχλοῦνται οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων ἀπό τούς ἐνοικιαστές γιά θέματα «τιμῆς ἐνοικίου»³⁴³. Οἱ λόγοι γιά τούς ὁποίους μεταχειρίζεται εὐνοϊκά τίς δύο μονές ὁ Αὐγ. Καποδίστριας ὀφείλονται ἴσως στήν πρόθεσή του καί νά τίς ἐνισχύσει, ὕστερα ἀπό τίς δοκιμασίες πού εἶχαν ὑποστεί κατά τήν Τουρκοκρατία καί κατά τή διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα.

Ἐπάρχουν ὑπαινιγμοί γιά χαλάρωση στή διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τῆς μονῆς καί θεωρεῖται ὑπεύθυνος γι' αὐτό ὁ ἡγούμενός της, Διονύσιος Μπεβάρδος. Αὐτό ὅμως ἔρχεται σέ ἀντίφαση μέ τή διαπίστωση τῆς ἐντεταλμένης ἐπιτροπῆς τόν Ἰούλιο τοῦ 1834 γιά τήν καταγραφή τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς μονῆς, κατά τήν ὁποῖα ὁ ἡγούμενος Διονύσιος συνέβαλε θετικά στήν αὐξηση τῶν περιουσιακῶν της στοιχείων κατά τή διάρκεια τῆς ἡγουμενίας του³⁴⁴. Ἡ αὐξηση αὐτή ἀναφερόταν στά ζῶα, στά γεωργικά ἐργαλεῖα, στά ἐκκλησιαστικά εἶδη, στά ἀσημικά. Κατά τόν ἡγούμενο, ἕνα μέρος τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς μονῆς προὔπηρχε, ἄρα ἡ αὐξήσή τους εἶναι φαινομενική καί ὄχι οὐσιαστική³⁴⁵. Διαπιστώθηκε ἄλλωστε ὅτι γιά τά πράγματα πού ἀφιερῶθηκαν ἀργότερα ἢ ἀγοράσθηκαν ἀπό τόν ἡγούμενο Διονύσιο δέν εἶχε γίνει ἡ ἀνάλογη καταχώρηση στούς οἰκείους καταλόγους³⁴⁶.

Ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, μέ ἔγγραφό της πού ἀπηύθυνε τήν 9η Μαΐου 1833 πρὸς τήν «Σ. Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν»³⁴⁷, ἐπισήμανε ὅτι σύμφωνα μέ πληροφορίες πού εἶχε ἀπό πολίτες «ἀξιοπίστους», τό μοναστήρι

343. Βλ. Γ.Α.Κ., Ἰπουργεῖον Ἐρησκείας, Φ.47 (Ἰανουάριος 1832).

344. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, χ.α., 21 Ἰουλίου 1833.

345. ὁ.π.

346. ὁ.π.

347. Γ.Α.Κ., Ἰπουργεῖον Ἐρησκείας, Φ. 49 (Μάιος 1832), χ.ἄ.π.

είχε τήν οικονομική άνεση γιά τή διατροφή τῶν μοναζόντων σ'αυτό καί τήν ἐπισκευή τοῦ ἱεροῦ ναοῦ του. Κατηγορεῖται ὅμως ὁ ἡγούμενος ὅτι ἐπέδειξεν ἀνικανότητα καί ἀμέλεια στό διάστημα τῆς πενταετοῦς ἡγουμενίας του, γενικότερα, ὅσον ἀφορᾷ στήν πειρυσία τῆς μονῆς. Γιά τούς λόγους αὐτούς ἡ Πολιτεία τόν ἀντικατέστησε, ἐκλέγοντας ἀντ'αὐτοῦ τόν Ἀμφιλόχιο, πού εἶχε καί «*τήν ἀπαιτουμένην ἰκανότητα καί παιδείαν καί ζῆλον...*».

Οἱ πρόκριτοι ἐν τούτοις τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας διαμαρτύρονται ἐντόνως γιά τήν ἀπομάκρυνση τοῦ Διονυσίου Μπεβάρδου, μέ ἔγγραφο πού ἀπευθύνουν πρὸς τήν Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί Παιδείας, ὑπογραμμίζοντας τή συμβολή του στή βελτίωση τῆς γεωργίας καί τῆς οἰκονομίας τῆς μονῆς καί ἀναφέρουν ὅτι στή μονή «*βρῆκαν εἰς πᾶσαν περίστασιν ἄσυλον...*», ὅλοι οἱ κάτοικοι καί «*διεφύλαξαν τά πράγματά τους*»³⁴⁸. Ἡ Πολιτεία δέν ἐνδίδει στό αἶτημά τους. Ὁ θάνατος διακόπτει τήν ἡγουμενία τοῦ Ἀμφιλοχίου καί, ἕως ὅτου διευθετηθοῦν τά πράγματα, διορίζεται ὁ στρατηγός Δημ. Τζόκρης ὡς ὑπεύθυνος γιά τήν καταγραφή τῆς πειρυσίας τοῦ μοναστηρίου, παρόντων καί ἄλλων καί ἐντέλλεται νά ἐνημερώσει τό Διοικητήριον³⁴⁹.

Μετά τό θάνατο τοῦ Ἀμφιλοχίου, ἀκριβῶς γιά τή διαφύλαξη τῆς πειρυσίας του, ἡ Πολιτεία φροντίζει νά ἐπιστατεῖ προσωρινῶς στό μοναστήρι πάλιν ὁ πρῶην ἡγούμενος Διονύσιος «*μέχρις ὅτου βελτιωθοῦν τά πράγματα...*»³⁵⁰. Εἶναι ἄξιον ἀπορίας, πῶς ἀνατίθεται πάλιν ἡ ἐπιστασία στόν Διονύσιο, εἶναι ὅμως πιθανό ὅτι οἱ ἀρνητικές ἐντυπώσεις τῶν πολιτειακῶν παραγόντων γι' αὐτόν διασκεδάσθηκαν ὕστερα ἀπό τήν ἀγαθή μαρτυρία τῶν προκρίτων τοῦ Ναυπλίου γιά τήν ὁποία ἐγίνε λόγος προηγουμένως.

Ὁ Διονύσιος ὠφείλε νά δίνει «*ἐν καιρῷ λόγον*» γιά τή διαχείριση τῆς μονῆς καί τή φροντίδα γιά τήν ὑλοποίηση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς ἀνέθεσε ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν στό Λιοικητήριον Ναυπλίας, ὥστε «*νά ἐξασφαλισθῇ ἡ κατάστασις τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καταγωγίου*»³⁵¹.

Τά οἰκονομικά προβλήματα πού ἀντιμετώπισε ἡ μονή κατά τήν περίοδον αὐτῆν φαίνονται ἀπό τήν ἔγγραφη καταγγελία τοῦ Στ.

348. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκείας, ὁ.π., ἔγγραφον 25ης Μαΐου 1832.

349. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκείας, Φ.52, Ἀριθ. Πρωτ. 1637/20 Αὐγούστου 1832.

350. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκείας, Φ.53Α, Ἀριθ. Πρωτ. 1749/ 1η Σεπτεμβρίου 1832.

351. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησκείας, ὁ.π.

Κρομμύδα, Έπιτρόπου τῶν γονέων τοῦ ἀποθανόντος ἡγουμένου Ἀμφιλόχιου, «πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Βασιλικῆν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας», στὴν ὁποῖαν ἀναφέρεται ὅτι, κατὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1832, ἡ μονὴ Καρακαλᾶ «οὕσα ἀπροστάτευτος, ἔγινε θήρευμα τοῦ μέν καὶ τοῦ δέ», πράγμα πού ἀνάγκασε τὴν Πολιτεία νὰ διορίσει ἡγούμενό της τὸν Ἀμφιλόχιον³⁵². Ὁ Ἀμφιλόχιος, κατὰ τὴν βραχύβια ἡγουμενία του τῶν σαράντα ἡμερῶν ἐπιδόθηκε μὲ ζῆλο στὴν ἀποκατάσταση τῆς μονῆς, οἰκοδομῶντας καὶ ἐπισκευάζοντας «τά ἐντὸς τῆς μονῆς», δανείσθηκε δὲ καὶ 2000 τουρκικὰ γρόσια, γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ Κατάστιχά του, πού κρατοῦσε ἡ Γραμματεία καὶ παρέδωσε στὸν διορισθέντα κατὰ τὸ 1833 ἡγούμενο, Ἰωάσαφ Βυζάντιο.

Σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα γιὰ τὴ διάλυση μοναστηριῶν τῆς 7ης Ὀκτωβρίου 1833, ἀπὸ τὰ μοναστήρια τῆς Ναυπλίας στὴν κατηγορία τῶν διατηρητέων ἐντάχθηκαν μόνο: ἡ Μονὴ Καρακαλᾶ, ἡ Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀγνοῦντος, ἡ Μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν Ἐπιδαύρου καὶ ἡ μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταλαντίου³⁵³.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἀπὸ πλευρᾶς ἐτησίου εἰσοδήματος ἡ μονὴ Καρακαλᾶ ὑπερέχει αἰσθητὰ, ἐναντι τῶν ἄλλων μονῶν Ναυπλίου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸν παρατιθέμενο πίνακα.

α) «Διαλυμένες μονές

Μονὴ Ἀγίου Δημητρίου Αὐγοῦ	5.000 δραχμές
Μονὴ Ἀγίου Μερκουρίου	2.500 δραχμές
Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου (Καλάμι)	1.250 δραχμές
Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος	1.140 δραχμές
Μονὴ Ἀγίου Θεοδοσίου	200 δραχμές

Διατηρούμενες μονές

Μονὴ Ἀγίου Δημητρίου Καρακαλᾶ	8.000 δραχμές
Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταλαντίου	1.015 δραχμές ³⁵⁴

Τὸ 1833, ἐποχὴ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου.

Ὁ Διοικητὴς Ναυπλίου, μὲ ἐγγραφὸ του (28 Ἰαν. 1833) πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεῖαν, ἀναφέρεται στὴν ὑπ'ἀριθ. 546 διαταγὴ της γιὰ τὸ διορισμὸ ἐπιτροπῆς ἀπὸ ἔντιμους πολίτες, προκειμένου νὰ κατα-

352. Γ. Α. Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 221, Ἀριθ. 36α/3 Ἰουλίου 1833.

353. Παναγιώτα Μοσχονᾶ, ὁ.π.

354. ὁ.π.

γράφουν τήν περιουσία τῆς μονῆς μετά τό θάνατο τοῦ Ἀμφιλοχίου καί ἐξηγεῖ τήν ἀδυναμία του νά ὑλοποιήσει τή διαταγή, «οὔσης τότε τῆς μονῆς αὐτῆς καταγώγιον ληστῶν»³⁵⁵. Κατά τό παραπάνω ἐγγραφο τοῦ Διοικητῆ Ναυπλίας, ὁ Τζόκρης εἶχε σφραγίσει τά ἐγγραφα πού βρέθηκαν στή μονή, δηλώνοντας ὅτι δέν ἐγγυᾶται τή συντήρησή τους καί προσθέτοντας ὅτι ἡ ἀνωμαλία καί ἀταξία ἐξαλείφθηκαν μέ τήν ἄφιξη τοῦ Ὁθωνα.

Ἡ καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ἐγίνε ἀπό εἰδήμονα καί δύο συμπαραστάτες του καί δηλώθηκαν τά εἰσοδήματα καί ἐξοδά της³⁵⁶. Τά πράγματα τῆς μονῆς βρέθηκαν «εἰς ἀθλίαν κατάστασιν» ἐξ αἰτίας τῆς ἀνωμαλίας καί ἐσωτερικῆς ἀναρχίας πού ἐπικρατοῦσε ἐκεῖ, γι' αὐτό ὁ Διοικητής Ναυπλίου τονίζει τήν ἀνάγκη διορισμοῦ ἡγουμένου, γιά τήν «περιστολήν τῶν οἰκονομικῶν καταχρήσεων καί τήν διευθέτησιν τῆς περιουσίας τῆς ἧτις δέν εἶναι εὐκαταφρόνητος, τῆ φροντίδι τῆς Σ. Κυβερνήσεως»³⁵⁷. Οἱ διαχειριστικές καί διοικητικές ἀνωμαλίες τῆς μονῆς, πού τήν ὀδήγησαν σέ οἰκονομική κάμψη, μαρτυροῦνται καί ἀπό ἐγγραφο τῶν γονέων τοῦ ἀποθανόντος ἡγουμένου Ἀμφιλοχίου «πρός τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείαν», πού διεκδικοῦσαν τακτοποίηση χρηματικῶν ἐκκρεμοτήτων, γιά τίς ὁποῖες κακῶς εἶχε κατηγορηθεῖ ὁ Ἀμφιλόχιος³⁵⁸. Ἡ Πολιτεία ἀνταποκρίνεται ἀμέσως ἀπαγορεύει στόν προσωρινῶ ἡγούμενο Διονύσιο (Μπεβάρδο) τή διάθεση κάθε κινητοῦ πράγματος³⁵⁹ καί, γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐκρυθμῆς λειτουργίας τῆς μονῆς, ἀποστέλλει ἐλεγκτή, τοῦ ὁποῖου τό ὄνομα δέν μαρτυρεῖται, προκειμένου νά ἐλέγξει τήν κατάσταση. Ὁ Κυβερνητικός ἀπεσταλμένος, σέ ἀναφορά του πρὸς τόν Ὁθωνα γραμμένη στή γαλλική γλῶσσα³⁶⁰, ἀναφέρει ὅτι ὁ «τοποτηρητής» ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀμφιλόχιος ἀντιμετώπισε, κατά τή σύντομη ἡγουμενία του, τά

355. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 2925/28 Ἰανουαρίου 1833. Γιά τό φαινόμενο τῆς ληστείας βλ. Γιάννη Κολιόπουλο, Ληστές, Ἀθήνα 1979, σ.1, 56, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τό φαινόμενο τῆς ληστείας εἶχε ἀπασχολήσει καί τήν κυβέρνηση τοῦ Καποδίστρια, πῆρε ὅμως ἀπειλητικές διαστάσεις μετά τό 1833 καί συγκεκριμένα μετά τή διάλυση τῶν ἀτακτῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀγώνα ἀπό τούς Βαυαροὺς Ἀντιβασιλεῖς, τό Μάρτιο τοῦ ἴδιου χρόνου.

356. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 66/11 Φεβρουαρίου 1833.

357. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 131/20 Φεβρουαρίου 1833.

358. ὁ.π., Ἀριθ. 32-φ3/15 Φεβρουαρίου 1833.

359. ὁ.π., Ἀριθ. 201/28 Φεβρουαρίου 1833.

360. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 1547/25 Φεβρουαρίου/9 Μαρτίου 1833 καί Ἀριθ. 832, φ.3/20 Μαρτίου 1833. (Τοῦ ἐγγράφου τό τέλος, ὅπου ἡ ὑπογραφή ἔχει ἀποσχιθεῖ).

άτακτα στρατεύματα, πού καθ'όλοκληρίαν λεηλάτησαν τό μοναστήρι. Ὁ ἴδιος προσθέτει ὅτι ἔλαβε μέτρα γιά τήν καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς μονῆς καί ἀπό τά Κατάστιχα διαπίστωσε τή διασπάθισή της, πού ἔγινε ἀπό τόν πρῶην ἡγούμενο Διονύσιο καί τούς συνεργάτες του, γι'αυτό τό λόγο προτείνει γιά τή διαχείριση τῆς περιουσίας τῆς μονῆς τό διορισμό νέου ἡγουμένου καί συγκεκριμένα τοῦ ἱεροκήρυκα Ἰωάσαφ Βυζάντιου, γιά «τό χρηστόν του ἦθος καί τόν ζῆλον ἀπό τόν ὅποιον διέπεται».

Ὁ διορισμός τοῦ Ἰωάσαφ, ὡς ἡγουμένου στή μονή, προκαλεῖ τήν ἀντίδραση τῶν κατοίκων, πού ἀπευθύνουν ἔγγραφο στόν Ὁθωνα³⁶¹, στό ὅποιο ὑπογραμμίζουν τήν προσωπικότητα τοῦ κατηγορηθέντος Λιονυσίου Μπεβάρδου καί τονίζουν τίς φροντίδες του γιά τή μονή, κατά τό διάστημα τῆς ἡγουμενίας του. Ἐγγραφα ἐτίσης ἀπευθύνουν στόν Ὁθωνα καί ὁ Διονύσιος Μπεβάρδος καί οἱ μοναχοί τῆς μονῆς καί τονίζουν τήν οικονομική συμβολή τους κατά τή διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα:³⁶² «...δέν ἐλείψαμεν πάντοτε εἰς ὄλον τό διάστημα τοῦ Ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος μας, ἀπό τοῦ νά προσφέρωμεν χρήματα, πολεμοφόδια, σφαχτά καί γεννήματα εἰς τά στρατόπεδα καί εἰς τάς στρατιωτικές ἀρχάς καί ὑποδεχόμενοι ὡσαύτως καί εἰς τήν διαληφθεῖσαν ταύτην μονήν τούς διαβάτας ἐκείθεν, μέ ὑπέρογκα ἔξοδα ὑπέρ τῆς δυνάμεώς μας, οὔσης ὡς γνωστόν εἰς δημοσίαν ὁδόν, ἀφ' ἐτέρου δέ λυπούμεθα, διότι δέν ἐπαύσαμεν τήν καλλιέργειαν καί πολλαπλασιασμόν τῆς γῆς...». Ἐκφράζουν τέλος τή λύπη τους, γιατί διορίζεται ἄλλος ἡγούμενος, καί ἱκετεύουν τόν Ὁθωνα νά διορίσει ξανά τό Λιονύσιο, γιά νά δικαιωθοῦν «οἱ κόποι καί οἱ ἰδρῶτες τους». Ἡ διαμαρτυρία τους ὁμως δέν εἰσακούεται καί διορίζεται ὁ Ἰωάσαφ Βυζάντιος, γιά τήν προσωπικότητα τοῦ ὁποίου θά ἀναφερθοῦμε παρακάτω. Συγχρόνως ὁ ἐντεταλμένος τῆς Πολιτείας Π. Μάνεσης, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, κατέγραψε παρόντος τοῦ προηγουμένου Λιονυσίου τά κινητά πράγματα τῆς μονῆς, καί παρέδωσε τόν κατάλογο στό νεοδιορισθέντα ἡγούμενο Ἰωάσαφ³⁶³. Τήν καταγραφή αὐτή δημοσιεύουμε στόν ἐπόμενο πίνακα:

361. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 1557/13 Μαρτίου 1833.

362. ὁ.π., χ.ἄ.π., ἔγγραφο μέ ἡμερομηνία 17 Μαρτίου 1833.

363. ὁ.π., 258/27 Μαρτίου 1833.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

A. Ἀρχεῖακό ὕλκιο τῆς μονῆς

«ἀρ.24. Εἰκοσιτέσσερα ἔγγραφα, ἐν οἷς, ἐν Πατριαρχικόν Συγκύλιον ἦτοι ἔτους ἀξίῃ, τά δ' ἄλλα πωλητήρια γαιῶν, ἀμπελώνων, κτημάτων, καί ἀποδείξεις Συνεισφορῶν, δώσεων, ζωοτροφῶν, κ.τ.λ.π. δωθέντα ἐν τῷ Ἱερῷ Ἀγῶνι τῆς Ἐπαναστάσεως.

3 Ἱερά Πράχειρα φυλάδια, Σημειώσεις, τῶν ἄνωθεν δόσεων ἐκ τοῦ 1821, καί 1822 - ἔτους.

4 Τέσσερα ὡσαύτως φυλάδια: Τό πρῶτον ἀρχόμενον ἐκ τοῦ 1825 ἔτους ἐμπεριέχον παράδουσι τῶν πραγμάτων τῆς Μονῆς ἀπό τοῦς Δημογέροντας πρὸς τόν τότε ἡγούμενον Διονύσιον, εἰσόδους καί ἔξοδα τοῦ Μοναστηρίου κ.τ.λ.π. ἕως τῆ 28 Δεκεμβρίου τοῦ 1827 ἔτους, ὑπογεγραμμένα παρὰ τῶν αὐτῶν Δημογερόντων, Οἰκονόμου Ναυπλίας, Παια Θεοδοωσίου καί Δημητρίου Θεοδοροπούλου. Τό Δεύτερον εἰς δύο μερισμένον, τῶν τε ἐξόδων, καί εἰσόδων τῆς Μονῆς, ἀμφότερα ἀρχόμενα ἐκ τοῦ 1828, ἕως τοῦ 1832 ἔτους καί ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ τότε ἡγουμένου Διονυσοῦ. Τό τρίτον σημειώσεις, μισθοί, καί δοσοληψίαι τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Μοναστηρίου, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ 1827 ἕως τοῦ 1832. Καί τό τέταρτον ἢ παράδοσις καί λογαριασμοί τοῦ εἰρημένου Διονυσοῦ, πρὸς τόν νέον τότε διορισθέντα ἡγούμενον Ἀμφιλόχιον, ὑπογεγραμμένον, παρὰ τῶν ἐκ τῆς Διοικήσεως σταλέντων τότε ἐπιτρόπων, ὑπό Δ. Θεοδοροπούλου, Γεωργίου Θ. Ὀρφανίδη καί Σταύρου Ἰω. Κρομμύδα. Ἐν αὐτῷ καί αἴτερος τῶν τε κινήτων, καί ἀκινήτων πραγμάτων τοῦ Μοναστηρίου καταγραφεῖς τῆ 8 Φεβρουαρίου 1833 παρὰ τῆς σταλθείσης Ἐπιτροπῆς ἀπό τόν Διοικητὴν Ναυπλίας καί Ἄργους τοῦς Δ. Παπαλεξόπουλον, Δ. Θεοδωρόπουλον, καί Σ. Κρομμύδαν».

Στῆ μονή ἐπίσης ὑπάρχουν: «..18 Δεκαοκτῶ ἔγγραφα Τουρκιστί, κατὰ συμπερασμόν, καί εἰς τό ἐν Σουλτανικόν καί τ' ἄλλα Σενέται, Χοτζέται καί ἄλλας».

B. Ἱερά σκεύη

«2 Δύο δισκοπότηρα καί καλήματα μέ ἐν ἀέραν...

1 Ἐν κουτίον μέ κειμήλια δέκα ἀγίων λυψιάνων κεκοσμημένα.

2 Δύο σταυροί ἐξ ξύλου μέ ἀσήμι κεκοσμημένοι, εἰς ἐκ τούτων καί με μπριγιαντάκια.

3 Τρεῖς ὅ ἐστί μία ἀγιασπῆρα, ἐν θυματόν, καί ἐν κανδύλιον ὄλα ἀσημένια 1 1/2 Μειόμισυ ὀκά ἀσύμι Κανδυλιῶν κ.λ.π. ἀλλ' εἰς ταῦτα ἴσως δύο ὡς [...] τρία ζυγίζωντα δράμια διακόσια τά ὅποια μένει νά παρατηρηθοῦν δι' ὅτι φαίνονται νά εἶναι χαλκός καί τά ὅποια εἰς τόν προλαβόντα κατάλογον ἀναφέρονται ὡς ἀσήμι.

4 Τέσσαραι = ἔν φελόνιον, ἔν στιχάριον, πανί Μάλτας, καί δύω πετραχήλια, το ἔν σεβαί καί τ' ἄλλον παλαιόν.

1 ἔν περιζώνιον δυπλοῦν ἀσημένιον μέ χρυσοῦν κορδόνι παλαιόν.

20 εἴκοσι τά τοῦ Ναοῦ Βιβλία = ἔν Εὐαγγέλιον 12 Μηνιαία, Παρακλητική, Τριώδιον, Πεντηκοστάριον, Ἀπόστολος, Ὁρολόγιον, Ψαλτήριον, καί Εὐχολόγιον.

Αἱ Δεσποτικά εἰκόνοι, καί ἄλλαι μικραί, ἐκεῖναι δέ τοῦ ἀγίου ἔχουσι στέφανον ἀσημένιον.

5. Πέντε τά ἐφεξῆς, εἰς Πολυέλαιος, 3 [δυσανάγνωστον], καί ἔν κανδιλιέρι, ὅλα προύτζινα».

«...Τά ἔν τῷ μοναστηρίῳ εὐρισκόμενα ξένα πράγματα...».

Ἐν τῷ ἀριθ. 1 εἰς τό ἡγουμενεῖον. Ἐν τουφέκι τοῦ Ἀνανία Ταγατᾶ ἐκ τῆς κόμης Κοφύνη; 8. Σιτάρι ἐξ εἰκασίας ἕως ὀκάδες δύο χιλιάδες τῶν ἐνοικιαστῶν, τοῦ Μακρυποκάμησου, παπα Θεοδοσίου καί λοιπῶν.

Κριθάρι ἕως ὀκάδες χίλιαις καί τριάντα πέντε τέγκια καπνά, τῶν αὐτῶν ἐνοικιαστῶν. Σιτάρι τοῦ στρατηγοῦ Δ. Τζόκρη ἕως ὀκάδες πεντακόσαις, ἀρ. 500. Ἦταν τοῦτο ὀκάδες ἐπτακόσαις δεκαοκτώ, ἀλλ' ἐπῆρεν ἐξ αὐτοῦ ὁ ἴδιος πρό ὀλίγων ἡμερῶν ὀκάδες 167.

7. Σιτάρι ἕως ὀκάδες ἑξακόσαις ἀρ. 600, τοῦ Μήτρη Τζάνη Ἀργίου.

8. Καπνά τεγκία δεκαοκτώ, ἀγνοεῖται ὁ οἰκοκύρης τῶν. Σιτάρι γιά τρεῖς σάκκους ἕως ὀκάδες διακόσαις πενήντα τοῦ Σπύρου Τουτουτζή ἐκ τοῦ χωρίου Κούτζιαρη.

9. Σιτάρι ἕως ὀκάδες ἑκατόν πενήντα τοῦ Σωτήρη Κολιγκούνη ἀπό Κούτζι. Κριθάρι ἕως ὀκάδες σαράντα, καί δύο τουφέκια τοῦ ἰδίου Κολιγκούνη.

11. Ἐξ Τέγκια καπνά ἀγνοεῖται ὁ οἰκοκύρης τῶν. Κι ἕως ἐξήντα ὀκάδες σιτάρι τοῦ Ἀναγνώστη Σουρίλη ἐκ τοῦ Αὐδήμπει.

12. Δυὸ Κασέλαις ἢ μία [δυσανάγνωστον] ἢ δ' ἄλλη γέμουσα κληδομέναις, ἀγνοεῖται τίνας ἀνήκει.

Μία καραμπίνα ἀγνώριστη. Μία κασέλα γέμουσα κληδομένη τοῦ Χρήστου Σιδέρη, ἐκ τῆς Πιάδας. Δύο τζουβάλια Σιτάρι ἕως ὀκάδες 140: τοῦ Μήτρου Παπαγιάννη ἀπό τό Χέλη; Μία [δυσανάγνωστον] ἕως ὀκάδες 180 τοῦ Λυμπέρη Μπεθάρδου ἀπό Κούτζι. Καί 4 σακκία σιτάρι ἕως ὀκάδες 250 ἀγνώριστου.

13 Δύο βαρέλια γέμοντα πυρίτιδος, ἐζυγίσασμεν τό ἔν ὀκάδες τεσσαράκοντα καί τ' ἄλλα ὀκάδες σαράντα πέντε 45 καί ἔν βαρέλιον μέ μολυθόβουλα ὀκάδες τριάντα ἐπτά, ὅλα τοῦτα, καί ἡ ποιότης

* μονάδες μέτρησης κατινοῦ

των καί ἡ κατάστασις των καί ἡ διόρθωσις των εἰσὶν ἐντελῶς ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολεμοφοδίων, καί σιτάρι ἕως ὀκάδες δύο χιλιάδες ἄρ. 2.000 ὅλα ταῦτα μεταφερθέντα εἰς τὸ Μοναστήριον παρά τοῦ στρατηγοῦ Δημητρίου Τζόκρη κατὰ τὸν ἤδη παρελθόντα Αὐγουστον καί Σεπτέμβριον μῆνα. Καί τὴν μὲν τυρίτιδα, φουσέκια, καί μολυθόβολα τὰ ἔφερον ἀπὸ τὴν Ἐπίδουρον, τὸ δε ἄνωθεν σιτάρι τοῦ ὀκάδες 2.000 καθὼς καί ἐκεῖνο τὸ εἰς τὸ ὑπ' ἄριθ. Β Μαγαζιον προλεχθὲν σιτάρι τὸ ἐσύναξεν ὁ ἴδιος στρατηγὸς Τζόκρης ἔφερε ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ κάμπου.

17 Σιτάρι ἕως ὀκάδες τριακόσιαι πενήντα ἄρ. 350 τῶν ἀδελφῶν Παναγῆ καί Νικολῆ Λοῖζη ἀπὸ Κούτζι καί 4 τέγκια καπνά τοῦ Ἄναγνώστη Μπεθάρδου καί τρία ἄλλα ἀγνώριστα. Εἰς τὸ Μοναστήριον μιά χήρα καί ἓν γουρουνόπουλον τοῦ στρατηγοῦ Τζόκρη».

Καταγράφεται ἐπίσης λεπτομερῶς καί ὅλη ἡ ἄλλη κινητὴ περιουσία τῆς μονῆς, προϊόντα τῆς μονῆς, ζῶα καί μελίτσια³⁶⁴.

Ἀπὸ τὴν καταγραφή συνάγονται ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Παρατηρεῖται κατ' ἀρχὴν ὅτι ἡ κινητὴ περιουσία τῆς μονῆς εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ἐκείνη πού δηλώθηκε τὸ 1829³⁶⁵, ἐντύπωση δέ κάνει τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ ἡ μονή εἶναι κοινοβιακὴ, τόσον ὁ ἡγούμενος ὅσο καί οἱ μοναχοὶ κατέχουν καί προσωπικὰ ζῶα ἢ μελίτσια.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ἐπίσης ὅτι οἱ πολῖτες φυλάσσουν στή μονή τὰ ζῶα καί ἄλλα προϊόντα τους ὅπως μαρτυρεῖται σέ ἔγγραφο τους «πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας»: «..., εἰς ὅλας τὰς δεινάς περιστάσεις ἔχοντες ἄσυλον τὸ μονύδριον τοῦτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας εἰς αὐτὸ κατεφύγαμε κα τὴν ἀτομικὴν μας ὑπαρξιν αὐτοῦ ἐφυλάξαμεν καί ὅλην μας τὴν περιουσίαν διεσώσαμεν ὑπὸ τὴν ἀγρυπνον ἐπιτήρησιν τοῦ Καθηγουμένου Διονυσίου»³⁶⁶. Τὸ ἴδιο προκύπτει καί ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τῆς καταγραφῆς τῶν κινητῶν πραγμάτων τῆς μονῆς³⁶⁷. Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προκαλεῖ τὸ γεγονός, ὅτι στή μονή φυλάσσόταν, ἐκτός τῶν ἄλλων πολεμικὸ ὕλικό, πού εἶχε μεταφερθεῖ σ' αὐτήν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὸν

364. ὁ.π. - Βλ. Παράρτημα Α', ἀριθ. XIX.

365. Γ.Α.Κ., Ἰπουργεῖον Θρησκείας, «Μοναστηριακά», Φ.19, Κατάστιχον Μοναστηρίων /1η Φεβρουαρίου 1829, σ.10-11.

366. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.1557/9 Μαρτίου 1833

367. ὁ.π., ἀριθ.256/27 Μαρτίου 1833.

στρατηγὸ Δ. Τζόκρη, πού, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως, εἶχε διορισθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ φροντίσει γιὰ τὴ διαφύλαξη καὶ βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν τῆς πραγμάτων. Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς μονῆς προκύπτουν καὶ ἀπὸ τὴν κατάθεση - ἀπολογία τοῦ πρώην ἡγουμένου Διονυσίου Μπεβάρδου, ὕστερα ἀπὸ ἐξέταση στὴν ὁποία ὑποβλήθηκε ἀπὸ τὸν ἀπεισταλμένο τοῦ διοικητῆ Ἄργους καὶ Ναυτιλίας, Π. Μάνεση³⁶⁸. Ἡ παραπάνω ἐξέταση τοῦ προηγουμένου Διονυσίου ἀφοροῦσε στὰ ἑξῆς: 1) «*Στὸ ἄνοιγμα τοῦ κιβωτίου καὶ τῆς κασέλας τοῦ ἀποθανόντος ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἀμφιλοχίου, 2) στὰ εἰσοδήματα τῆς μονῆς ἀπὸ ἐνοικιάσεις ἀπὸ τίς ὁποῖες χρεωστοῦνται οἱ τελευταῖες δόσεις, 3) στὰ τοπιάτικα καὶ 4) στὰ τυχερὰ τῆς μονῆς, σαρανταλείτουργα, προθέσεις, συνάξεις βαμβακιῦ κ.λ.π.*»

Ἡ ἀπολογία τοῦ Διον. Μπεβάρδου εἶναι ἡ ἑξῆς: «*Τὴν περί οὗ ὁ λόγος κασέλα τοῦ μακαρίτου Ἀμφιλοχίου οὔσα ἐσφραγισμένη παρά τοῦ στρατηγοῦ Δ. Τζόκρη τὴν ἡνίξαν οἱ Ἐπίτροποι ἦτοι Λ. Παπαλεξόπουλος, Δ. Θεοδωρόπουλος³⁶⁹ καὶ Στ. Κρομίδας περί τὸν ἤδη παρελθόντα Φεβρουάριο μῆνα, ὄντας παρὼν καὶ ἐγὼ καὶ ὁ παπα Γρηγόρης. Ἐμπεριέχει τὸ Κατάστιχον του, διάφορα ἄλλα ἐγγραφα, τὰ ὁποῖα, ἐπῆρεν ὁ Στ. Κρομίδας ὁμοῦ μετὰ τῶν πραγμάτων του πάπλομα κι' ἄλλα, τῶν Ἱερῶν, ἐν τᾷσιν προύτζινον, δύο καντύλια καὶ μιὰ ὀμπρέλα, εἰς τὴν Κασέλαν ἦτον εἰς τὸ κυθότιον τοῦ μοναστηρίου μέ τὰ ἅγια λείψανα, καὶ τὸ ἀσημικόν τοῦ Μοναστηρίου. Περί τῶν εἰσοδημάτων ὅλα εἶναι ἀπερασμένα εἰς τὰ κατάστιχα, ἡ δώσεις τῶν ἤδη παρελθουσῶν ἐνοικιάσεων, εἴσαξις ὅλη ἐμβῆκε εἰς τὸ Μοναστήριον καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐτρέφοντο οἱ τῆς Μονῆς ἄνθρωποι, καὶ τὰ στρατεύματα, ἦτοι Δ. Τζόκρης καὶ Δ. Καλέργης, κατὰ τὸν Ἰούλιον, Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον βρισκοντο, εἰς μὲν τὰς ἀρχὰς ἕως τριακόσιοι στρατιῶται καὶ ἔπειτα πότε διακόσιοι πότε ἑκατὸν πότε 50, ἐξήντα, μετὰ τὸν Σεπτέμβριον, ἕως τὴν ἀφίξιν τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως μας ἦτοι πάντοτε πότε εἴκοσι, πότε δέκα καὶ πότε πέντε. Εἰς τὰ ὡς εἴρηται εἰσοδήματα τοῦ Μοναστηρίου εἰς ἄλλον μέρος δέν ἐδόθη οὐδέν, εἰμὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μας καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας ὡς εἶπομεν. Τὰ τοπιάτικα ὅλα τὰ ἐσύναξεν μαζί ὁ Τζόκρης, καὶ ὁ Κρουτζιότης. Περί τῶν σαρανταλεί-*

368. ὁ.π., Ἄριθ. 25γ/27 Μαρτίου 1833.

369. Ἄνδρέας Ζ. Μάμουκας, ὁ.π., ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Λ. Θεοδωρόπουλος, συγκατελεγόταν οὐτοὺς πληρεξουσίου τῆς Ἐπαρχίας Ναυπλίου, πού συγκρότησαν τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση.

τουργων καί τ' ἄλλα, ἄλλον τί δέν ἐσυνάξαμεν εἰμή κάποτε ἀπό κά-
να σφακτόν τό ὅποιον μένει τοῦ Μοναστηρίου. Τό λάδι ὁποῦ εἶχεν
ὁ Τζόρκης ἐδῶ εἰς ἐν πύθον ἔστειλε καί τό ἐπῆρεν μετὰ τήν
καταγραφήν, κατὰ τόν παύσαντα [δυσανάγνωστον] τῆς
Ἐπιτροπῆς ἕως πέντε ἐξ ἡμέρας. Τό λάδι αὐτό τό ἔφερεν ὁ Τζόρκης
ἀπό τόν Λαμαλά ἢ ἀπό τὰ Μέθεια, τότε ὁποῦ χάλασαν τὰ
Μέθεια»³⁷⁰.

Ἀπό τό κείμενο αὐτό προκύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπό τοὺς ἀνθρώ-
πους τῆς μονῆς, τρέφονταν ἀπό τὰ εἰσοδήματά της καί τὰ
στρατεύματα τοῦ Δ. Τζόρκη καί τοῦ Δ. Καλλέργη, κατὰ Ἰούλιο,
Αὐγουστο καί Σεπτέμβριο, χωρίς νά ἀναφέρει ἔτος. Ὁ ἀριθμός τῶν
στρατιωτῶν πού τρέφονταν ἀπό τή μονή, «(τριακόσιοι, διακόσιοι,
ἐκατόν ἢ ἄλλοτε πενήντα, ἐξήντα, εἴκοσι, δέκα, πέντε)» σημαίνει ὅτι
ἡ μονή διέθετε ἐπάρκεια προϊόντων, ἀλλά καί τόν ἀνάλογο χῶρο.

Μεταξύ τῶν ἐγγράφων πού παρουσιάζουν τήν οἰκονομική
εἰκόνα τῆς μονῆς κατὰ τήν ἀρχή τῆς Ὀθωνικῆς περιόδου, ἀξιόλογο
εἶναι ἀνέκδοτο Κατάστιχο³⁷¹, ὑπόδειγμα λογιστικοῦ βιβλίου μέ ἄριστα
ταξινομημένη καταγραφή, πού μαρτυρεῖ μορφωμένο συντάκτη καί
φέρει τόν τίτλο: «Κατάστιχον, τῆς ὅλης ληψοδοσίας τῆς μονῆς τοῦ
Καρακαλά τῆ 25ῆς Μαρτίου 1833! φέρον σελίδας = 70 Ὁ ἡγούμενος
Ἰωάσαφ Κ.Π. Βυζάντιος»³⁷².

Κατὰ τήν καταγραφή τοῦ Ἰωάσαφ, ἡ μονή φαίνεται νά ἔχει
διατηρήσει τήν περιουσία της καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις νά τήν
ἔχει αὐξήσει, ἐνῶ σέ ἄλλες παρουσιάζεται μειωμένη. Ἀπό τό ἐκτενές
αὐτό Κατάστιχο παραθέτω μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία, πού
φέρονται μέ ποσά.

Κατ' ἀρχήν ὁ ἡγούμενος καταγράφει μέ θαυμαστή λειτομέρεια
τήν ὅλη ληψοδοσία τοῦ σίτου τῆς μονῆς³⁷³. Ἐπειδή ἡ καταγραφή εἶναι
πολύ ἐκτενής, παραθέτω, στόν ἐπόμενο πίνακα, ἀπιστοματικά

370. Ἐννοεῖ προφανῶς τό δῆμο Μηδέας.

371. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὅ.π., Ἰ.Αριθ. Πρωτ. 3044/25 Μαρτίου 1833.
(Στό ἐξῆς θά ἀναφέρεται ὁ τό κείμενο ὡς Κατάστιχο μέ τόν οἰκείο ἀριθμό τῶν
σελίδων).

Στό παραπάνω Κατάστιχο παρατηρεῖται κάποια χρονική ἀσυνέπεια, ὅσον ἀφορᾷ
στήν ἡμερομηνία πού συνηθίζει νά κλείνει τοὺς λογαριασμούς τοῦ Καταστήχου ὁ
Ἰωάσαφ. Συνήθως ἡ ἡμερομηνία εἶναι 24 Ἰανουαρίου 1833, ἀλλά γνωρίζομε ὅτι ὁ
παραπάνω ἡγούμενος διορίσθηκε στή μονή τό Μάρτιο τοῦ 1833. Προφανῶς ἡ
χρονολογία 1833 προέρχεται ἀπό παραδρομή, δεδομένου ὅτι στό τέλος ὁ ἴδιος
σημειώνει «τῆ 24 Ἰανουαρίου 1834, καθ' ἣν ἀνεχώρησα, Ἰωάσαφ Κ.Π. Βυζάντιος».
(Τό Κατάστιχο αὐτό θά ἐξετασθεῖ λεπτομερέστερα σέ μελλοντική μελέτη μας).

372. ὅ.π., σ.47.

μόνο τήν καταγραφή μέ τήν ένδειξη, «ό σίτος περιληπτικώτερον» (σελ. 7 τοῦ Καταστίχου).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Κατάστιχον τῆς ὅλης ληψοδοσίας τῆς μονῆς τοῦ Καρακαλά τῆ 25ῆ Μαρτίου 1833... «Ὁ σίτος Περιληπτικώτερον»			
	ὀκάδες	=	δράμια
«μεταφορά τῶν κάτωθεν»	5.877	=	250
6 τῶ σκουτέρη τῶν προβάτων	32		
τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	22	=	200
τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	24	=	100
7 ἔζυμώθη	64		
9 τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	18		
	6.038	=	750
ἔζυμώθη	54	=	100
10 τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	14		
11 ἔζυμώθη	48		
14 ἔζυμώθη	68	=	200
6 τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	22	=	100
	6.245	=	150
18 τῶ σκουτέρη τῶν προβάτων	34		
ἔζυμώθη	72	=	200
19 τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	12	=	100
20 ἔζυμώθη	65		
τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	22		
	6.451	=	50
23 ἔζυμώθη καί διά τήν ἑορτήν	86	=	200
24 τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	22	=	200
[δυσανάγνωστον...] ἔστειλα εἰς Ναύπλιον μιά πτωχή φαμυλία κρύφια	50		

	όκάδες		δράμια
εις ἄλλην	25		
28 τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	16		100
	6.651	=	150
30 ἐζυμώθη	68	=	200
Ἰανουάριος			
τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	28	=	300
τῶ σκουτέρη τῶν προβάτων	22	=	100
3 ἐζυμώθη	62	=	100
πάλιν ἐζυμώθη ἐλθόντων πολλῶν	48		
	6.881	=	50
6 τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	26	=	200
9 ἐζυμώθη	84		
12 τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	22		
τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	16		
14 τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	28	=	100
	7.057	=	350»
18 ἐζυμώθη	68	=	100
τῶ σκουτέρη τῶν προβάτων	28		
23 ἐζυμώθη	72		
24 τῶ σκουτέρη τῶν αἰγιδίων	22		
τῶ σκουτέρη τῶν ἀγελαδίων	18	=	200
	7.266	=	350

Ἡ καταγραφή σίτου ἀναφέρεται στήν ποσότητα πού προϋπῆρχε στήν ἀποθήκη, στήν παραγωγή ἀπό τά «ἐθνικά χωράφια», τίς ἀμοιβές τῶν ἐργατῶν, τήν παραγωγή ἀπό τά κτήματα καί τά μετόχια τῆς μονῆς, τήν ἀπόδοση τοῦ δεκάτου. Ἐκτός τῶν γεωργικῶν προϊόντων, παρεμβάλλονται καί καταγράφονται καί ἄλλα ἔξοδα τῆς μονῆς, ὅπως εἰς βιβλιοδέτην γιά τά «μηναιῖα τῆς μονῆς». (σ. 4 τοῦ Καταστίχου). Στή συνέχεια καταγράφεται «ὄλη ἡ

ληψοδοσία τῆς κριθῆς Καρακαλᾶ» (σ.8-9 τοῦ Καταστήχου), πού καλλιεργεῖται σέ δικά της καί σέ «ἐθνικά χωράφια», (σ.9 τοῦ Καταστήχου). Καταγράφεται «ὅσον ἀσήμι» παρέλαβεν ὁ ἡγούμενος, (1 ὀκά καί 49 δράμια). Ἀπό τήν καταγραφή τοῦ καπνοῦ, μέ τήν ἐνδειξη: «ὅσος καπνός συντροφικός», (Κατάστιχ. σ.10) Παραθέτω ἀποσπασματικῶς ὀρισμένα στοιχεῖα σέ ἐπόμενους πίνακες ὅπως ἐπίσης καί στοιχεῖα γιά τήν παραγωγή μελιοῦ καί κηροῦ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

(Κατάστιχον, σ.10-11). «Ὅσος καπνός συντροφικός»			
«ὄσα παρέλαβον τό ὄλικόν εἰς τέγγια»			
38 φέροντα ὄλα ὀμοῦ ὀκάδες			1600
μερίδιον τοῦ μοναστηρίου ἐκ τούτου			
τέγγια 19 φέροντα ὀκάδες			800
δέκατον ἐκ τοῦ μεριδίου τοῦ καπνολόγου			
2 φέροντα ὀκάδες			80
(δυσανάγνωστον) μερικῶν ἐξόδων τοῦ			
αὐτοῦ 1			42
-----			-----
22			922
Ὅσος ἐκ τῶν ἄνω τεγγίων [δυσανάγνωστον] 922 καπνοῦ μερίδιον τοῦ μοναστηρίου ἐπωλήθη			
			γρόσια
Πρός ἕνα καπνίλόν εἰς Ναύπλ.	πρός γρόσια	3 1/2 τέγγ.4 εἰς ὀκάδες	160-300-562=25
πρός τόν Ζήσην	πρός	3 1/2 τέγγ.4 εἰς »	159-200-558=15
πρός τόν αὐτόν	πρός	3 τέγγ.2 εἰς »	82- 246
πρός τον αὐτόν	πρός λεπτά	80 τέγγ.3 εἰς »	102-200
		τέγγ.13 εἰς ὀκάδες	504 300 1367=00

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Πίνακας παραγωγής μελιού και κηροῦ (Κατάστιχ. σ.11-12)		
Ἐναφέρεται ἀποσπασματικά:		
ὄσα μελίσσια»		408
παρέλαβον κατὰ τὸν κατάλογον...		
εὐρέθησαν μέτ' ὀλίγας ἡμέρας ψόφια καὶ ἀπαρατήρητα	18	140

ἐδόθησαν τῷ κ. Διονυσίῳ ἰδιόκτητά του κατὰ τὸ ΑΑ' ἐνδεικτικόν	144	268
« τῷ Οἰκονόμῳ ἰδιόκτητα τούτου κατὰ τὸ ΒΒ' ἐνδεικτικόν του	28 πωληθέντα	159

		109
« τῷ Γρηγορίῳ ἰδιόκτητά του κατὰ τὸ ΑΓ' ἐνδεικτικόν του		
« τῷ Καλλινίκῳ ἰδιόκτητά του κατὰ τὸ ΑΔ' ἐνδεικτικόν του	4 αὐξήθησαν ἐκ νέου ἕως 40	
	111 ἔμειναν ὅλα..	149
ἐδόθησαν τῷ Νεοφύτῳ ἰδιόκτητά του	7 ἀλλὰ ἐκ τούτων	
« τῷ Παρθενίῳ ἰδιόκτητά του	10 ἀνέμων σφοδρῶν καὶ τοῦ	
ἐψόφησαν εἰς τὴν μεγάλην βροχὴν τὴν 2 Μαΐου	12 κλάδου ἐπιπεσόντος, διεκόπησαν μερικά	

Ἀπὸ τὸν παραπάνω Πίνακα 9 προκύπτει σημαντικὴ μείωση τῶν μελισσιῶν: ἀπὸ 408 πού ὑπῆρχαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Διονυσίου ἔμειναν μόνον 149 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰωάσαφ, τὰ ὅποια ἐπωλήθησαν (Κατάστ. σ.11), ἀντὶ 4.142 γροσίων. Ἡ συνολικὴ ποσότητα τοῦ μελιοῦ πού ὑπῆρχε στή μονή ἦσαν 401 ὀκάδες, ἀπὸ τὸ ὅποιο πωλήθηκαν 371, συνολικῆς ἀξίας 584,10 γροσίων καὶ τοῦ κηροῦ 79, 300 ὀκάδες, ἀπὸ τὸν ὅποιον πωλήθηκαν 75,300, συνολικῆς ἀξίας 955,10 γροσίων.

Στή συνέχεια καταγράφονται τὰ «ἀπίδια» πού διέθεσε ἡ μονή, συνολικῆς ἀξίας 233 γροσίων (Κατάστ. σ.12), τὰ αἰγίδοπρόβατα, καθὼς καὶ ἰκανὴ ποσότητα μαλλιοῦ καὶ δερμάτων. (Κατάστιχ. σ.13).

Ἐξ ἄλλου καταγράφονται 5 βιβλία πού ἐπωλήθησαν «εἰς τὴν πανήγυριν...», χωρὶς ἐνδείξεις γιὰ τὸ περιεχόμενό τους. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ καταγραφὴ ὅλων τῶν εἰσοδημάτων τῆς μονῆς (Κατάστιχ. σ.17-18) καὶ ἡ καταγραφὴ, ἀναλυτικὰ, τῶν «εἰσοδημάτων εἰς χρῆμα» (Κατάστιχ. σ.19), ὅπως ἄλλωστε προκύπτει ἀπὸ τοὺς πίνακες 8 καὶ 9.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Ἀπρίλιος 1833	Εἰσόδημα εἰς χρῆμα	γρόσια	παράδες
Ἀπὸ πώλησιν κηρίου καὶ εἰς λαμπάδες, ἐξεῦρον δραχ. 8 πρῶτον πρὸς γρόσια 10 Δ		80	
ἀπὸ θυμίαμα ὀκάδες 7, ὃ οὐκ ἦν εἰς τὸν κατάλογον, πρὸς γρόσια 3		21	
ἐκ τῆς Δημογεροντίας Ναυπλίου διὰ μυρσίνας 3 ἀγώγια πρὸς 3		9	
Ἀπὸ μισὴν [δυσανάγνωστον] τοῦ Ροῦμπου (ὡς χρεωστεῖ τὴν ἄλλην ἡμίσειαν)		243	
<hr/>			
Ἀπὸ τὸν Ζήσιν καπνολόγον ἐκ τῶν ἐξόδων διὰ τὸ εἰς τοὺς καπνοὺς μερίδιόν τους		378	
Ἀπὸ τινα χριστιανὸν παρακλήσεις		3	
Ἀπὸ ἄλλον χριστιανὸν σαρανταλείτουργα δύο		10	
Ἀπὸ πώλησιν τοῦ ἐξ ἡμισείας μετὰ τοῦ καπνολόγου μικροῦ ἀλόγου, ὃπερ ἐπώλησεν ὁ Παρθένιος.	B	70	
Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν μελισσίων	Γ	414	2
Ἀπὸ πώλησιν καπνοῦ ὀκάδες 402, τὰς μὲν 83 πρὸς 3, τὰς δὲ πρὸς 3 1/2		1361	
<hr/>			
	A	5964	
Ἀπὸ πρόθεσιν τινος χριστιανοῦ		150	
Ἀπὸ πώλησιν τοῦ μέλιτος	Δ	584,13	
Ἀπὸ πώλησιν τοῦ νέου κηρίου	Δ	291	
ἀπὸ τὴν ἀποκοπὴν τῶν ἀπιδίων	E	223	
ἀπὸ πώλησιν τυρίου ὀκάδες 36Z		36,20	
<hr/>			
		7258,33	
ἀπὸ πρόθεσιν τινός		15	
ἀπὸ τινος βοήθειαν ὅταν ἐγένετο ἡ ἐπισκευὴ		50	
Ἀπὸ τὸν Καπνολόγον Ζήσιν ἐκ τῶν ἐξόδων τοῦ μεριδίου τῶν καπνῶν		123	
ἀπὸ τὸν αὐτὸν διὰ τὴν αὐτῶν ἀξίαν		120	
ἀπὸ πώλησιν ἐξ ἀγελαδίων τὰ μὲν 4 πρὸς γρόσια 250, τὰ δὲ πρὸς 310 τὰ ἐπώλησεν ὁ οἰκονόμος		+1620	
		9.186,33	

		δραχ. λ.
ἀπό πώλησιν καπνοῦ ὀκάδες 102, 200 πρὸς λεπτά 8	A	81,60
ἀπό πώλησιν λαδίου ἐκ διαλειμάτων εἰς τὴν πανήγυριν	K	4
ἀπό πώλησιν πέντε βιβλίων εἰς τὴν πανήγυριν	η	17
ἀπό Σύναξιν δίσκων καὶ γραψιμάτων εἰς τὴν πανήγυριν		175
ἀπό χωροφύλακες δι' ἔξοδα		310

		280,70
ἀπό πώλησιν δερμάτων	Θ	
ἀπό Φωτομάραν ὅς ἔστειλε τὴν γυναῖκα		12,40
ἀπό πώλησιν μερικῶν [δυσανάγνωστον]		15
ἀπό τινος τῶν μαθητῶν διὰ τροφήν τῶν ὡς ἔμπροσθεν φαίνεται		16,84
ἀπό τινα χριστιανόν προσφορά		215
		10

		544,94

Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μισθωτῶν ὑπαλλήλων τῆς μονῆς, ἡ εἰδικότητα καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἀμοιβῆς τους. (Κατάστιχ. σ.21)

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΜΙΣΘΩΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

<i>«Όσοι μισθοί έχρεωστούντο από τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ 1832, ἄχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ 1833...».</i>		
Ἀπρίλιος	Γρόσια	Παράδες
τῷ Γάτζω κοπέλι καί έξώφλησεν	108	25
τῷ Βασιλείῳ αἰγιδιάρη καί έξώφλησε	104	19
τῷ Μήτρῳ κοπέλι καί έξώφλησε	142	
τῷ Γιάννη κοπέλι καί έξώφλησε	122	
τῷ Γεωργίῳ Τουρνικώτῃ καί έξώφλησε		126

	609	4
τῷ Κυπριανῷ κελλάρη	58	
τῷ Θεοδοσίῳ αἰγιδιάρη καί έξώφλησε	64	30
τῷ Κοντοθανάση προβατιάρη καί έξώφλησε	112	
τῷ Νεοφύτῳ ζευγίτῃ καί έξώφλησε	106	30
τῷ Χατζαργύρῃ καί έξώφλησε	62	

	1005	34
τῷ Γεωργίτζα καί έξώφλησε	150	
τῷ Οἰκονόμῳ (δυσανάγνωστον)	150	
τῷ Κωνσταντῇ	62	30

	1368	24
	899	15

	2265	39
<i>«ταῦτα έχρεωστούντο διά μισθοῦς τῶν ἐτῶν, καί ἐπειδὴ ὅλοι σχεδόν ἐζήτουν ν'ἀποδράσσουν, ἄγνωῶ πόθεν κινούμενοι, εἰς τήν ἀρχήν, τὰ ἀπέδωκα.</i>		
<i>«Ἐξοικονομήσεις³⁷³ παρά τοῦ Κου Διονυσίου...»</i>		

Ἄγνοοῦμε ποῦ ὀφείλεται ἡ τάση γιά ἀπόδραση τῶν μισθωτῶν εἶναι ὅμως, ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ Ἰωάσαφ κατέβαλε ποσά γιά «*ἐξοικονομήσεις*», γιά νά τοὺς συγκρατήσει.

373. Ἐξοικονομήσεις = ἡ οἰκονομική ἐνίσχυση.

Στή συνέχεια παραθέτομε στόν ἐπόμενο πίνακα τόν κατάλογο τῶν μισθωτῶν ἄλλου ἐξαμήνου (Κατάστιχ. σ.21-22).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

<i>«Μισθοί πρὸς τοὺς ὅσοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐμισθώθησαν, ἄχρι τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς ἐξοικονομήσεις καὶ ἐξοφλήσεις».</i>		
	γρόσια	Παράδες
Μάιος		
τῷ Οἰκονόμῳ ἀσθενήσαντι εἰς Μέρμπακα		20
τῷ Παρθενίῳ ἐξοικονόμησιν		60
τῷ Ἀργύρῃ περιβολάρῃ ἐξοικονόμησιν		20
ἀπὸ πώλησιν 60 ὀκάδες ἐλαιῶν πρὸς λ.25		15
τῷ Κοντοθανάσῃ ἐξοικονόμησιν	60	5
τῷ Γ. Βοϊδιαρῇ ἐξοικονόμησιν	-----	-----
	-175	5
Ἰούνιος		
τῷ Ἰακώβῳ ἐξοικονόμησιν	60	
τῷ Ἀθανασίῳ ἀομμάτῳ	4	
τῷ Κυπριανῷ ἐξοικονόμησιν	42	
τῷ Κοντοθανάσῃ ἐξοικονόμησιν	65	
τῷ Γ. Βοϊδαρῷ ἐξοικονόμησιν	59	

	405	
Αὐγουστος		
τῷ Δημ. Περιβολάρῃ ἐξοφλήσιν καὶ ἀνεχώρησε	81	
τῷ Μήτρῳ αἰγιδιάρῃ ἐξοικονόμησιν	59	
τῷ Ἀθαν. Βάγια ἐξοικονόμησιν	42	
τῷ Γιάννῃ Κοπέλῃ ἐξοικονόμησιν	98	
τῷ Μήτρῳ Τζένῳ ἐξοικονόμησιν	42	

	729	5
Σεπτέμβριος		
τῷ Μήτρῳ Ταμπάκῃ ἐξοικονόμησιν	78	
τῷ Μήτρῳ Τζένῳ ἐξοικονόμησιν	42	
τῷ Γιάννῃ ἐξοικονόμησιν	48	10

	δρχ. λ. 897	15

Ὀκτώβριος	
τῷ Ἀθανασίῳ Βάγια καὶ ἐξώφλησε	11
τῷ Μήτρῳ Τζένῳ καὶ ἐξώφλησε	6
τῷ Γιάννη Ταμπάκη καὶ ἐξώφλησε	14
τῷ Μήτρῳ αἰγιδιάρη καὶ ἐξώφλησε	24
τῷ Κοντοθανάση καὶ ἐξώφλησε	26

	81
μεταφορά τῶν ὀπισθεν τουρκικῶν γροσίων καὶ δρχ.	81
τῷ Οἰκονόμῳ	40
τῷ Περιβολάρη ἐξοικονόμησιν	20
τῷ Μήτρῳ Ταμπάκη καὶ ἐξώφλησε	8
τῷ Γ. Βοΐδαρᾶ καὶ ἐξώφλησε	24,20
τῷ Γεώργιζα καὶ ἐξώφλησε	82

	255,20
τῷ Πέτρῳ καὶ ἐξώφλησε	62,45
τῷ Λιάκῳ ἀγελαδιάρη καὶ ἐξώφλησε	18,40
τῷ Κωνσ. καὶ ἐξώφλησε	24,10
καὶ ταῦτα μισθοὶ μέχρι τοῦ ἀγίου Δημητρίου	24,10

	360,15
Νοέμβριος	
τῷ Γάτζῳ ἐξοικονόμησιν	6
τῷ Γεωργίῳ ἐξοικονόμησιν	6
τῷ Τζέτζη διὰ τὴν νομὴν	28
τῷ Τάσῳ ἐξοικονόμησιν διὰ τοῦ Σοφοῦ	20,20
τῷ Φιλίππῳ	21,50

	441,85 ³⁷⁴

374. Ὁ παραπάνω λογαριασμός ἐκφράζεται, γιὰ ἓνα μέρος τῶν εἰδῶν, σὲ γρόσια καὶ παράδες καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο μέρος εἰδῶν, σὲ δραχμὲς καὶ λεπτά, διότι, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν εἶχε ἀκόμη κατασχύσει ὁμοιογενὲς εἶδος νομίσματος. Παρὰ τὴν προσπάθεια τοῦ Καποδίστρια νὰ θέσει σὲ κυκλοφορία νέα νομίσματα καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ὄθωνα νὰ μὴν ἐκτελεσθεῖ ἢ ἀπὸ τὴν Ε΄ Ἐθνικὴ Ἐθνοσυνέλευση ἀπόφαση τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1831 γιὰ τὴν κοπὴ 10.000 ἀσημένιων νομισμάτων ἴσων πρὸς τὸ Ἰσπανικὸ δίστηλο μὲ τὴν προτομὴ τοῦ Κυβερνήτη, ἐξακολουθοῦσε ἡ κυκλοφορία στὴν Ἑλλάδα ἐλληνικῶν καὶ τουρκικῶν.

Ἐξόδων τῆς μονῆς σέ χρῆμα, ἀντλοῦμε πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τίς τιμές τῶν προϊόντων κατὰ τὸ 1833. (Κατάστιχ. σ.19). Οἱ λαμπάδες τιμῶνται 10 γρόσια ἢ κάθε μία, τὸ θυμίαμα 10 γρόσια κατὰ ὀκά, τὸ κάθε ἀγῶγι γιὰ τὴ μεταφορὰ μυρσινῶν 9 γρόσια, τὰ μικρὰ ἄλογα 70 περίπου γρόσια τὸ καθένα, ὁ καπνὸς τιμᾶται 3 ἢ 3 1/2 γρόσια κατὰ ὀκά, τὸ τυρὶ περίπου ἓνα γρόσι κατὰ ὀκά, τὰ ἀγελάδια 250 ἢ 310 γρόσια τὸ καθένα, ὁ καπνὸς 8 λεπτά κατὰ ὀκά, οἱ ἐλιές 25 λεπτά κατὰ ὀκά.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ εἶδηση πού παρέχει τὸ Κατάστιχο γιὰ μαθητὲς πού «ἐτρέφοντο ἐκ τῆς μονῆς ἢ ἐξ ἰδίων ἐπλήρωσαν»³⁷⁵. Ὁ Νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας στίς 8 Ἰουλίου 1833 ἀπευθύνεται «πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδευσεως Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας» καὶ ζητεῖ τὴ βοήθεια τῆς μονῆς:³⁷⁶ «Τόσα ὄρφανὰ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν διαφορῶν δυστυχῶν περιστάσεων τῆς πατρίδος λείψανα, περιφέρονται ἀπροστάτευτα εἰς τοῦ Ναυπλίου τὰς ἀγυῖας καὶ τὰ μὲν γίνονται τῆς λιμοκτονίας θύματα, τὰ δὲ ἐκτραχυλισθέντα εἰς τὸν ἄσχημον βαθμὸν τρέχουσι τὸν πλέον ἐπονειδιστον καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς αὐτὴν τὴν κοινωνίαν δρόμον. Εἶναι ἐκ τῶν ἱεροτέρων χρεῶν τὸ νὰ ληφθῆ περί αὐτῶν ὅ,τι ταχύτερον μέτρον, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν καθέδραν τοῦ Ναυπλίου μία τοιαύτη ἀσχημοσύνη νὰ ἐξαλειφθῆ, ὡς οἱ τόσοι παῖδες οὗτοι ν'ἀποκατασταθῶσι μὲ τὸν καιρὸν πολῖται εἰς τὴν κοινωνίαν χρήσιμοι. Ὁρφανοτροφεῖον ἢ ἐργοστάσιον δὲν ὑπάρχει. Ἔως ὅτου συστηθῶσι ταῦτα, μέτρον προσφορώτερον στοχάζομαι, τὰ ὄρφανὰ ταῦτα νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Καρακαλᾶ, ἔχουσαν εἰσοδήματα ἰκανὰ διὰ τὴν διατροφὴν των καὶ πρό πάντων ἔχουσαν καὶ τὸν ὡς Ἠγούμενον Ἐπιστάτην αὐτῆς Ἰωάσαφ Βυζάντιον τὸν Ἱεροκήρυκα, ὅστις νὰ ἀποδεχθῆ καὶ ἀποδέχεται νὰ τὰ ἐκπαιδεύσῃ διδασκαλικῶς, ἐργαζόμενα καὶ εἰς τὰς μοναστικὰς ἐργασίας ἀκόμη. Τὸ μέτρον τοῦτο καθυποβάλλων ὑπ'ὄψιν σας, κύριε Γραμματεῦ, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλετε τὸ θεωρήσει ἐπίσης ὡς σπουδαῖον καὶ ἐνεργήσῃ τὴν ταχείαν ἐνέργειάν του...».

Οἱ ἐνέργειες τοῦ Νομάρχου Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας τελεσφόρησαν καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου διέμειναν καὶ μαθήτευσαν στὴ μονή, κοντὰ στὸν Ἰωάσαφ Βυζάντιο. Παραθέτομε τὸν κατάλογο τῶν μαθητῶν: (Κατάστιχ. σ.20)

375. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., σ.20.

376. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Ἀριθ. 217/8 Ἰουλίου 1833.

«Ὅσοι τῶν μαθητῶν ἢ ἐτρέφοντο ἐκ τῆς μονῆς, ἢ ἐξ ἰδίων, ἢ ἐπλήρωσαν.

Ὁ Παπα Στέφανος, μῆνας πέντε, ὡς ἐφημερεύων ἐτρέφετο ἐκ τῆς μονῆς.	
Ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, μῆνας πέντε, ὡς ὑποκελλάριος ἐκ τῆς μονῆς.	
Ὁ Ἀνδρέας Κουτζοποδιότης, μῆνας πέντε ἐξ ἰδίων του.	
Ὁ Ἰωάννης Μακρυπουκάμισος, μῆνας πέντε ἐκ τῆς μονῆς, καί ὑπεσχέθη, πλὴν δέν ἐπλήρωσε.	
Ὁ Ἡλίας Κρομμίδας, 8 μῆνας, ἐκ τῆς μονῆς, ἀλλὰ δέν ἐπλήρωσε.	
Ὁ Κωνσταντῖνος Κορίνθιος ἕξ μῆνας, ἐπλήρωσε	80
Ὁ Κωνστ. Ἰωάν. Ναυπλιώτης, ὄρφανός, ἀπέθανε	
Ὁ Μιχ. Κορίνθιος, ἐξ ἰδίων του	
Ὁ Φιλίππου, καί ὄρφανός καί πτωχός	
Ὁ Θεόδωρος Βασιλείου, Ἀργεῖος καί ὄρφανός καί πτωχός	
Ὁ Θεόδωρος Δ. Θεοδωρόπουλος ἐπλήρωσε διὰ τὴν τροφήν του	80
Ὁ Ἀνδριανός ἀνεψιός τοῦ Μακρυποκαμίσου ἐξ ἰδίων του.	
Ὁ Νικόλαος Πετρίδης ἐπλήρωσε	40
Ὁ Παναγιώτης Λύκος Χελιώτης ἐπλήρωσε	15

-----
215 ³⁷⁷»

Σημαντικές εἶναι καί οἱ πληροφορίες γιά τίς τιμές τῶν προϊόντων καί τῶν οἰκονομικῶν δοσοληφιῶν τῆς ἐποχῆς πού ἀντλοῦμε ἀπό τόν μακροσκελή κατάλογο τοῦ Κατάστιχου, μέ τίτλο: «Ὅσα εἰς καθημερινά ἔξοδα τῆς μονῆς» (Κατάστιχ. σ.25-33).

Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τιμές τῆς ἐποχῆς: 1 ζεῦγος παπουτσιῶν πρὸς 12 γρόσια, 8,7 γρόσια οἱ φασκές γιά τὰ τζαρούχια, 4 γρόσια ἢ κάθε τριχιά γιά τὰ ζῶα, 88 γρόσια τό ἕν πετοῖ γιά τσαρούχια, 1,06 τό κάθε ποτήρι τῆς τραπέζης, 2,30 γρόσια ἢ τιμὴ τῆς μιᾶς μποτίλιας, 2 γρόσια ἢ μία στάμνα νεροῦ, 38 γρόσια τό «ἐν βρακοῦ ποκάμισον» καί 15 γρόσια ὁ ἕνας σκοῦφος, 6 γρόσια το ἕνα ἀγιασματάριον, 33 γρόσια ἢ κάθε καπότα, 4 γρόσια τό κάθε βαρέλι νεροῦ. Ἐπίσης ἢ μιὰ ὀκά σαπούνη τιμᾶται κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ 5 γρόσια καί 44 παράδες, 1 μιὰ βαφή αὐγῶν 1 γρόσι, 1 ὀκά κρεμύδια 75 παράδες. Ἡ τιμὴ τῶν ψαριῶν κυμαίνεται, πιθανόν ἀνάλογα μέ τὴν ποιότητα, στίς ἐξῆς τιμές κατὰ ὀκά: 1 γρόσι καί 20 παράδες, 2 γρόσια καί 20 παράδες, 2,6 γρόσια, 4 γρόσια καί 20 παράδες, 4,5 γρόσια. Τό

377. Ἄν λάβομε ὑπ'ὄψην τίς τιμές τῶν προϊόντων καί ἐμπορευμάτων κατὰ τό 1833, πού ἀναφέρονται στό Κατάστιχο, μπορούμε νά συμπεράνομε ὅτι τό ποσό πού κατεβλήθη στή μονή ἀπό ὀρισμένους ἐκ τῶν παραπάνω μαθητῶν ὡς τροφεῖα, εἶναι καθαρά συμβολικό.

κοκάρι γιά φύτεμα πρὸς 65 παράδες κατὰ ὀκά, τό ρύζι πρὸς 2 γρόσια, τό ρακί πρὸς 6 γρόσια, ὁ ταμπάκος πρὸς 14 γρόσια καί 20 παράδες κατὰ ὀκά, τό κρασί τό σαμιώτικο πρὸς 28 γρόσια κατὰ μιά ὀκά, τό ἀλάτι πρὸς 26 παράδες κατὰ ὀκά, ἢ μιά μποτίλια ρούμι πρὸς 3 γρόσια καί ἡ ὀκά τό χαβιάρι πρὸς 20 γρόσια (Καταστιχ. σ. 25-31).

Στή συνέχεια καταγράφεται στό Κατάστιχο ὁ χρηματικός ἰσολογισμός σέ τουρκικά νομίσματα (γρόσια καί παράδες) καί σέ ἑλληνικά, (δραχμές καί λεπτά), καθὼς καί «ὅσα χρεωστεῖ τό μοναστήριον ἀπό διαφόρους αἰτίας» καί «ὅσα νά λάβῃ τό μοναστήριον» (Καταστιχ. σ.33-34) καί κλείνει μέ τήν ὑπογράμμιση τοῦ Ἰωάσαφ γιά τήν εὐσυνειδησία του κατὰ τή δεκάμηνη ἡγουμενία του, παρά τίς ἀντιξοότητες πού ἀντιμετώπισε καί τίς ραδιουργίες πολλῶν καί μέ τή δήλωσή του ὅτι, προκειμένου νά ἀντεπεξεέλθει στίς δυσκολίες ἀπό πλευρᾶς οἰκονομικῆς, κατέφυγε στή μυστική βοήθεια φίλων: «ὅσον ἐφ'ένός στή δεκάμηνον ἡγουμενίαν μου, καί ἡ συνειδήσις, καί ἡ φιλοτιμία δέν μοι ἐσυγχώρουν, τόσον ἀφ'έτερου καί θείῳ ἐλέει, καί διά τῶν εὐχῶν τῆς Κυβερνήσεως φαίνεται προφανέστατα, ὅτι δέν ὑπέπεσεν εἰς χρέος τό μοναστήριον τοῦ Καρακαλᾶ. Ἡ σιτοδεία, ἡ ὀλιγότης τῶν προϊόντων, ὄχι ὀλίγον ἡ ὑπουλότης, ἡ ἀπάτη, ἡ ἀδιαφορία, ἡ ραδιουργία, ὅλα ἔχθιστ'ἀπ' ἀρχῆς ἀντικείμενα, τά ὁποῖα παρ'ᾧραν ὑπερηύξανον τά ἔξοδα, αὐτά ἔκαμαν μάρτυς ὁ Θεός, νά προβλέπω ἂν δέν ὠφελῆθῃ, τουλάχιστον μή βλαφθῇ τό μοναστήριον τοῦτο ἐπί τῶν ἡμερῶν μου. Ἄφ'οὔ μόλις τόν Νοέμβριον λοιπόν καί περιωρίσθην νά μὴν πωλήσω, μολοντί καί δέν εἶχον, πρὸς πολλούς τῶν φίλων μου κατέφυγον, τέλος δέ πάντων μέ τάς μυστικᾶς βοηθείας, καθὼς καί μερικά κονδύλια, καί μάλιστα, εἰς τό τέλος τοῦ ἰσολογισμοῦ μέ παρηγόρησαν. Ἄν μερικά [δυσανάγνωστον], ὁ νέος εἰς τοῦτο προσδιορισμός μου ὡς τοῦ πρωτοσυγκέλλου ἔκαμε νά μὴν προφθάσω, μήτε εἰς τήν ἀποπλήρωσιν αὐτῶν, μήτε εἰς τοῦ παλαιοῦ χρέους, ἀπό τό ὁποῖον ἠλπίζον, τό ἡμισυ τουλάχιστον ν'ἀποπληρωθῇ, κατὰ τάς ὑποσχέσεις τῶν φίλων μου, τό δέ μοναστήριον νά μείνῃ ἀνέπαφον, ἡ ἀνικανότης μου, τό πρωτόπειρον, εἰς ἀλλεπάλληλα μοναστηριακά, ἀπεναντίας δέ καί τά ραδιουργήματα, εἶναι ἰκανώτατα νά θεραπεύσουν καί τάς ἐλλείψεις μου, καί τάς παραδρομάς μου ἂν τύχη καί νά μ'ἀποδείξουν, εἰς τήν Κυβέρνησίν μου, τοσαύτη ἡ δύναμις τῆς πρωτοπειρίας εἰς τοιαῦτα ἐκδουλεύσεώς μου, εἴτε ἔσχε καί καθημερινούς ἔσω, καί ἔξω ἀντιπάλους....».

Συγκρίνοντας τά δύο Κατάστιχα, εκείνο πού καταρτίσθηκε στις 27 Μαρτίου 1833 από τόν έντεταλμένο τῆς Πολιτείας, παρόντος καί τοῦ προηγουμένου Διονυσίου³⁷⁸ μέ τό παραπάνω πού κατάρτισε ὁ Ἰωάσαφ, παρατηροῦμε τά ἑξῆς: Στό πρῶτο καταγράφεται τό ἀρχεϊακό ὑλικό τῆς μονῆς, τά Ἱερά σκεύη, τά διάφορα ἄλλα σκεύη καί «τά ἐν τῷ μοναστηρίῳ εὕρισκόμενα ξένα πράγματα». Πολλά ἀπό τά καταγραφέντα ὁμοιάζουν στά δύο Κατάστιχα, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ στήν κινητή περιουσία τῆς μονῆς καί τά διάφορα ζῶα. Στό δεύτερο Κατάστιχο καταγράφονται κυρίως ἡ οἰκονομική κατάσταση τῆς μονῆς καί οἱ οἰκονομικές της δοσοληψίες καί συναλλαγές, καθῶς ἐπίσης τά διάφορα ἐξοδά της κατά τή δεκάμηνη ἡγουμενία τοῦ Ἰωάσαφ. Καί τά δύο παραπάνω Κατάστιχα ρίχνουν φῶς στά οἰκονομικά τῆς μονῆς τόσο προηγούμενων περιόδων ὅσο καί τῆς περιόδου ἀπό τό Μάρτιο 1833 ἕως 24 Ἰανουαρίου 1834 καί ἀποδεικνύουν τήν οἰκονομική της εὐρωστία.

Ὁ Ἰωάσαφ προσπάθησε νά τακτοποιήσει τά οἰκονομικά τῆς μονῆς, ἀντιμετώπισε ὅμως δυσκολίες ἀπό τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς, εἰδικότερα ἀπό τόν στρατηγό Δ.Τζόκρη, ὁ ὁποῖος διεκδικοῦσε «γεννήματα καί λοιπά τοιαῦτα», πού ὅπως ὑποστήριξε στήν καταγγελία του, τοῦ κατακρατοῦσε ὁ ἡγούμενος, τόν ὁποῖον ἀπειλοῦσε ὅτι θά καταγγεῖλει ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου³⁷⁹. Ὁ ἡγούμενος ἀπευθύνεται πρὸς «τήν ἐπί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν», ἡ ὁποία μέ τήν εὐκαιρία αὐτή ἀναθέτει στό Διοικητή Ναυπλίας νά εἰδοποιήσει τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς, νά προσκομίσουν ἀποδείξεις γιά τά περιουσιακά τους στοιχεία πού εἶχαν ἐμπιστευθεῖ στή μονή³⁸⁰. Συγχρόνως εἰδοποιήθηκε ὁ στρατηγός Δ.Τζόκρης, νά ἀπομακρύνει τά ζῶα του πού, σύμφωνα μέ τό ἔγγραφο τῆς Πολιτείας, «κατασκάπτουν τά χωράφια καί ἀφαινοῦν τά σπαρτά τῆς μονῆς»³⁸¹.

Ὁ Διονύσιος Μπεβάρδος ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν καί πάλιν τήν ἡγουμενία τῆς μονῆς μετά ἀπό τόν Ἰωάσαφ, ἀναφέρει ἀπώλεια τοῦ ἀσημιοῦ τῆς μονῆς, τήν ὁποία πιθανολογικά ἀποδίδει στους στρατιῶτες τοῦ στρατηγοῦ Τζόκρη, ἢ σέ λανθασμένη ἐκτίμηση τῶν Ἐπιτρόπων³⁸². Δέν ἀναφέρεται σέ ποιά ἀκριβῶς χρονική στιγμή

378. ὁ.π., 258/27 Μαρτίου 1833.

379. ὁ.π., Ἀριθ. 318/10 Ἀπριλίου 1833.

380. ὁ.π., Ἀριθ. 228/23 Ἀπριλίου 1833.

381. ὁ.π.

382. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 1513/11 Ὀκτωβρίου 1833.

χάθηκε τό άσήμι τής μονής, δέν άποκλείεται όμως, νά δόθηκε κατά τή διάρκεια τοῦ Ίερού Άγώνα γιά τήν νομισματοκοπία³⁸³. Κατά τή γνώμη μας, τό άσήμι τής μονής πού χάθηκε, συμπεριλαμβανόταν σ'έκεινο πού συγκεντρώθηκε στό Άργος τό 1822 από τίς μονές καί τούς ναούς, μεταφέρθηκε μέ έντολή τοῦ Άντιπροέδρου τοῦ Έκτελεστικοῦ, Άθανάσιου Κανακάρη, στους Μύλους καί τοποθετήθηκε γιά ασφάλεια σέ Αύστριακό πλοίο³⁸⁴. Είναι γνωστό ότι στό μοναστήρι τής Παναγίας τής Κατακεκρυμμένης, κοντά στό Άργος, έγκαταστάθηκε τό πρώτο νομισματοκοπείο³⁸⁵, καί μέ τό ὑπ' αριθ.1631 προβούλευμα, πού ὑποβλήθηκε στίς 12 Ίουνίου 1822 στό Βουλευτικό Σῶμα, άποφασίσθηκε ή κοπή άσημένιων πεντάδραχμων καί όβολῶν³⁸⁶. Συγκεντρώθηκε όπως λέγεται γιά τό σκοπό αὐτό άργυρος 800 όκάδων³⁸⁷.

Άνέκδοτο έγγραφο-άπολογία³⁸⁸, πού ρίχνει φῶς στά οίκο-νομικά τής μονής τής περιόδου αὐτῆς³⁸⁹, είναι αὐτό πού άπευθύνει ό προηγούμενος Διονύσιος, ὕστερα από διαταγή τής Γραμματείας, πρὸς τόν ήγούμενον Ίωάσαφ τόν Βυζάντιο. Στό έγγραφο αὐτό ό Διονύσιος άναφέρει χαρακτηριστικά τά εξῆς: «... από τότε μάλιστα από τόν Ίούνιον όπου ήλθεν ό πολυχρόνιος βασιλεύς, ήταν οί Ρουμελιῶτες εἰς ὅλην τήν έπαρχίαν μπουλούκια καί ὅσοι έφθανον άρπαξαν ὅλοι μέ τήν βίαν, έγώ μήτε άρματα είχα, μήτε ήμποροῦσα νά κάμω τίποτα, μόνον έκοιτάξαμεν ὅλοι νά γλιτώσουμε τήν ζωήν μας, καθώς καί ὅλος ό κόσμος, καί χωριστά έτρωγε καί πουλοῦσε εκείνος, χωριστά οί στρατιῶται ήταν μέσα εἰς τό μοναστήρι, καί ὅσοι έμειναν είναι θαῦμα τῶν άγίων πῶς έγλύτωσαν...»³⁹⁰.

Άπολογούμενος ό Διονύσιος γιά τή φθορά καί τήν άπώλεια ἄλλων εισοδημάτων τής μονής, ίσχυρίζεται ότι τό μοναστήρι ξόδευε γιά τούς οίκείους καί περαστικούς καί, κάνοντας μνεΐα γιά τά εισοδήματα πού ὑπῆρχαν στή μονή, βεβαιώνει ότι δέν ήταν ὅλα δικά

383. Γεώργιος Δημακόπουλος, Προσπάθειαι νομισματοκοπίας κατά τήν Έλληνικήν Έπανάστασιν, Αθήναι 1963, σ.26.

384. ό.π.

385. Άπόστολος Βακαλόπουλος, Ίστορία τοῦ Νέου Έλληνισμοῦ, τ.Ε', Θεσσαλονίκη 1980, σ.796.

386. Ά.Π. Τζαμαλής, ό.π., σ.150.

387. Γ. Δημακόπουλος, ό.π.

388. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ό.π.

389. Γιά τό έγγραφο αὐτό, βλ. άνωτέρω, σ.22

390. Άπ. Βακαλόπουλος, Τά Έλληνικά στρατεύματα τοῦ 1821, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 215-224.

της, αλλά «τοῦ κόσμου»³⁹¹. Ἀναφερόμενος στήν ποσότητα τοῦ κρασιοῦ πού ἦταν στή μονή, ἰσχυρίζεται ὅτι «ἀπό αὐτό ἔπιναν οἱ στρατιῶται καί τόσοι περαστικοί χριστιανοί». Εἶναι γνωστοί, γιά τήν ἀρπακτική τους τάση οἱ Τζόκρης καί Καλλέργης καί οἱ στρατιῶτες τους γιά «ὅσα ἦταν ἐναποτεθειμένα εἰς τήν μονήν». Ἀναφέρει ὅτι τά χωράφια στό Χέλι καί τά μελίτσια τά σφετερίζεται γιά ἐξήντα χρόνια ὁ «ἀποδεκατιστής» γιά τή μονή Καρακαλά³⁹².

Σημαντική εἶναι ἡ πληροφορία πού δίνει ὁ ἡγούμενος Ἰωάσαφ ὅτι ὁ Βασιλικός Ἐφορος Ναυπλίας, ὕστερα ἀπό διάταγμα «τῆς ἐπί τῆς Οἰκονομίας», τόν προσκάλεσε νά «ἀποδώσῃ δύο δόσεις πρὸς τὸ Ἐθνικόν Ταμεῖον, συμποσσομένας εἰς γρόσια τούρκικα 1333, προχρεωστούμενας ἐκ τῶν ἐνοικιάσεων τῶν μοναστηριακῶν προσόδων τοῦ 1832». Ὁ Ἰωάσαφ ἀποδίδοντας τήν ἀδυναμία ἱκανοποίησης τοῦ παραπάνω αἰτήματος σέ ἀνυπαρξία χρημάτων στή μονή, σέ σχέση μέ τή δεκάμηνη διαγωγή του, ὡς ἡγουμένου τῆς μονῆς, γράφει: «Κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν ἀναπόφευκτον συνέρρεον καί ἐτρέφοντο εἰς τήν μονήν ἄτομα, ἐκ τῶν ὁποίων τά 25 μισθωτά, καταχρηστικῶς τρεφόμενα, κατατρώγοντα καί μηδέποτε χορταίνόμενα, ἐνδυσόμενα, μισθοδοτούμενα, ἐξ ἀνάγκης ἐνίστε, διά νά μὴ φύγουν καί προκύψει ἐπειτα ἐπαισθητότερα ζημία κλπ. καί πάντοτε ραδιοῦργα ὄλα καί ἀχάριστα καί τά μὴ ὑπὸ μισθόν, συνεχῶς ἐξοικονομούμενα»³⁹³.

Ἀξιοπρόσεκτα στοιχεῖα γιά τήν οἰκονομική κατάσταση τῶν διατηρουμένων μοναστηρίων Ναυπλίου παρέχει καί πίνακας, ὅπου καταγράφεται τὸ ποσόν τοῦ φόρου (διπλό δέκατο), πού κατέβαλαν κατά τά ἔτη 1833 καί 1834³⁹⁴.

	«Ἔτος 1833»	«Ἔτος 1834»
Μονή Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά	350 δρχ.	350 δρχ.
Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταλαντίου	260 δρχ.	200 δρχ.
Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἁγνουῦντος	360,80 δρχ.	850 δρχ.
Μονή Ταξιαρχῶν	640,76 δρχ.	1.800 δρχ.

Λέ γνωρίζομε ἀκριβῶς γιά ποιό λόγο ἡ φορολογία τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπ' ὅση τῶν ἄλλων μονῶν. Εἶναι ὁμως βέβαιο ὅτι εἶχε περιορισία πού «διηρπάγη κατά τὸν 19ον

391. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π.

392. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Ἀριθ. 1522/14 Ὀκτωβρίου 1833.

393. ὁ.π., Ἀριθ. 6513/23 Νοεμβρίου 1834.

394. Βλ. Παναγιώτα Μοσχονά, ὁ.π.

αἰῶνα»³⁹⁵ χωρίς νά γνωρίζουμε ἀπό ποιούς.

“Ὅσον ἀφορᾷ στήν ἀγροτική παραγωγή τῶν μονῶν κατά τήν ἐποχή αὐτή, ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἔγγραφα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ἦταν ἡ ἀκόλουθη: ἐλαιόδεντρα, ὄπωροφόρα δένδρα στούς κήπους τῶν μοναστηριῶν, ἀμπέλια, δημητριακά, καπνά. Ἐπίσης στίς μονές ἔτρεφαν μελίσια, ὅπως προαναφέραμε, καί εἶχαν συνήθως παραγωγή μελιοῦ καί κηροῦ³⁹⁶, ὅπως ἄλλωστε διαπιστώσαμε καί ἀπό τά Κατάστιχα τῆς μονῆς.

Μέ βάση δύο ἔγγραφα τῆς μονῆς Ταλαντίου, ἀντλοῦμε πρόσθετες πληροφορίες γιά τήν ἀξία ὀρισμένων ἀγαθῶν κατά τό 1833³⁹⁷, ἀπό τίς ὁποῖες μπορούμε κατ’ἀναλογία νά ὑπολογίσουμε τήν ἀξία τῆς παραγωγῆς ἢ τῶν ἀγαθῶν καί τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου συνολικά. Ἔτσι ἓνα «μελίσι ἀκαρπο» κόστιζε 10 δρχ., ἓνα «βόδι ἀνίκανο» 40 δρχ., ἓνα «γήδι γέρικο» 6 δρχ. καί 30 λεπτά, 1 «ἄλογο γέρικο» 38 δρχ., 1 «γελάδι γέρικο» 38 δρχ., 1 ὄνος 38 δρχ., 1 ὄκα σταριοῦ 20 λεπτά, 1 ὄκα κριθαριοῦ 14 λεπτά, 1 ὄκα κρασιοῦ 20 λεπτά, 1 ὄκα λαδιοῦ 1 δραχμή.

Μέ βάση τά πρόσθετα στοιχεία πού ἀντλοῦμε ἀπό τά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους³⁹⁸, ἡ ἀκίνητη καί κινητή περιουσία τῆς μονῆς κατά τήν ἐποχή αὐτή (1833) εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ἀκίνητη περιουσία

«Γῆ: 800 καλλιεργήσιμα στρέμματα

Ἀμπελῶνες: 16

Ἐλαιόδενδρα: 1000

Κῆποι: 1

Ἐλαιοτριβεῖο: 1

Μύλος: 1

Μετόχια: 2

Κινητή περιουσία

Βοσκήματα: Αἰγίδοπρόβατα: 400

Νομαδικά: 65

Βόες γεωργικοί: 8

395. Διονύσιος Χ. Στραβόλεμος, ὁ.π., σ.336.

396. Πρὸβλ. μέ Π. Μοσχονᾶ, ὁ.π. - Βλ. καί Μιχ. Β. Σακελλαρίου, ὁ.π., σ. 123-124.

397. Π. Μοσχονᾶ, ὁ.π.

398. Βλ. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 231, ὑποφ. ἔτους 1833. - Βλ. καί Π. Μοσχονᾶ, ὁ.π.

Ζῶα φορτηγά: 6

Μελίσσια: 100

Πολύτιμα μέταλλα: Χαλκός, 50 ὀκάδες».

Συγκρίνοντας τήν παραπάνω καταγραφή τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς μονῆς μέ ἐκεῖνα πού προκύπτουν ἀπό τίς προηγούμενες καταγραφές ἐπί Διονυσίου Μπεθάρδου καί Ἰωάσαφ Βυζαντίου κατά τό ἔτος 1833, παρατηροῦμε τά ἑξῆς: γιά πρώτη φορά ἐπισημαίνεται ἡ παρουσία χαλκοῦ στή μονή³⁹⁹. Ἐπίσης γιά πρώτη φορά ἐπισημαίνονται στοιχεῖα ἀκίνητης περιουσίας. Ὅσον ἀφορᾷ τήν κινητή περιουσία, παρατηρεῖται στήν τελευταία αὐτή καταγραφή μείωση κατά 58 τῶν αἰγοπροβάτων καί κατά 308 τῶν μελισσίων. Ἡ μείωση αὐτή δέν ἐξηγεῖται.

Διασώζεται ἐπίσης κατάλογος 78 ποιμένων πού βόσκουν τά ζῶα τους στήν περιοχή τῆς μονῆς Καρακαλά⁴⁰⁰. Ὁ κατάλογος ὑποβλήθηκε ὕστερα ἀπό τήν ὑπ' ἀριθ.1277 διαταγή τῆς Β. Νομαρχίας Ἀργολίδος καί Κορινθίας, ἀπό τόν ἡγούμενο τῆς μονῆς Ἰωάσαφ Βυζάντιο. Σέ ὑποσημείωση τοῦ καταλόγου αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ ἡγούμενος ὅτι οἱ ποιμένες αὐτοί ἔρχονται μέ τίς οἰκογένειές τους ἀπό πολύ μακρινές περιοχές, καί μποροῦμε νά υποθέσουμε ὅτι ἀνέρχονται σέ μερικές ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Ὁ κατάλογος πολύτιμος, ὄχι μόνο γιά τίς μετακινήσεις κτηνοτρόφων ἀπό μακρινές περιοχές πρὸς τήν Ἀργολίδα ἀλλά καί γιά ἄλλες πληροφορίες: (ὀνόματα τῶν ποιμένων, τήν πατρίδα τους καί τήν ἐπαρχία ἀπό τήν ὁποία προέρχονται) κ.λ.π.

Ἀντίγραφο ἐπίσης πολύτιμου ἀνέκδοτου Κώδικα τῆς μονῆς, τοῦ ἔτους 1834 βρίσκεται στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος⁴⁰¹. Ὁ κώδικας φέρει τόν τίτλο: «Κῶδιξ τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Καρακαλά, περιέχων τήν καταγραφήν τῆς ὅλης αὐτῆς κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας. Τό προσωπικόν τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων καί τήν κατ' ἔτος αὐτῆς δοσοληψίαν κατά τά παρά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διαταχθέντα. Ἐν ἔτει 1834. Ἡγουμενεύοντος τοῦ Κου Διονυσίου Μπεθάρδου».

Ὁ Κώδικας εἶναι θεωρημένος ἀπό τή Νομαρχία Ἀργολίδος καί

399. ὁ.π.

400. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 221, Ἀριθ. Πρωτ. 3044/7 Δεκεμβρίου 1833. - Βλ. Παράρτημα Α', ἀρ. XXI.

401. Α.Ι.Μ.Α., ΦΑ' 85/1834, «Κῶδιξ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Καρακαλά, 1834», ὁ.π.- Πρόκειται γιά ἀντίγραφο μέ χρονολογία 17 Αὐγούστου 1882 πού ὑπογράφεται ἀπό τόν ἡγούμενο Κωνσταντῖνο Τζαμίλα καί τούς συμβούλους τῆς μονῆς.

Κορινθίας και συντάχθηκε σύμφωνα με την υπ' αριθ. 2624/431 εγκύκλιο διαταγή «της επί των Ἐκκλησιαστικῶν Β.Γραμματείας», είχε από την αρχή μέχρι τέλους 408 αριθμημένες σελίδες. Ἡ καταγραφή ὅμως δέν ἀκολουθεῖ χρονολογική σειρά. Πιθανόν ὁ γραμματέας τῆς μονῆς ἔγραψε σέ διάφορα φύλλα χωρίς χρονολογική τάξη.

Σέ ἔγγραφο ἐπίσης τοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος Κυρίλλου, μέ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1834, ἀναφέρεται ὅτι «εἰς Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκαστέλλι βιοῦσιν 6 μοναχοί», ἔχει δέ ἡ μονή τήν ἐξῆς σημαντική περιουσία: «Στρέμματα γῆς 3.500, 25 στρέμματα ἀμπέλους, 2.000 ἐλαιόδενδρα, 423 αἰγοπρόβατα, 150 κυφέλας μελισσίων, χονδρά ζῶα 37, σκεύη ἀργυρᾶ 8, σκεύη χάλκινα 34. Ἐπίσης γῆν ἀκαλλιέργητον στρέμματα 10.000, ἀσημικόν 2 1/2 ὀκάδες». Ὑπάρχουν ἐπίσης «15 ὑπηρέται τῆς μονῆς καί 7 ὄρφανὰ πού ἐτρέφοντο μέσα εἰς αὐτήν»⁴⁰².

Ἡ καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὀφείλεται σέ ἀπόφαση προφανῶς τῆς Ἀντιβασιλείας, στήν προσπάθεια πού κατέβαλε νά ἐνημερωθεῖ γιά τή μοναστηριακή περιουσία, μέ σκοπό νά περιέλθει στήν Πολιτεία, καί νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τήν προώθηση τοῦ κρατικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, (μισθοῦς δασκάλων, ἐνοικιάσεις σχολικῶν κτιρίων, ὑποτροφίες, χρηματοδότηση ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν κλπ.) καθῶς καί γιά τήν βελτίωση τῆς ζωῆς τοῦ κατώτερου κλήρου, σύμφωνα μέ διάταγμα τῆς 8ης Μαΐου 1834, μέ τό ὅποιο ἀπαγορεύονταν καί οἱ δωρεές ἰδιωτῶν στήν Ἐκκλησία⁴⁰³.

Στόν Κώδικα τοῦ 1834 γίνεται ἡ καταγραφή τῆς «ἀκινήτου καί κινητῆς περιουσίας τῆς μονῆς» καί «Τά κατά τήν περιφέρειαν σύνορα τῶν χωραφίων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Καρακαλά». Ἐάν συγκριθοῦν τά ὅρια τῆς μονῆς τό 1834 μέ τά ὅρια πού ἀναφέρονται στό Κατάστιχο VI (1703-1705)⁴⁰⁴ καί τά κτηματολογικά τῆς στοιχεία, παρατηροῦμε καταπληκτική ὁμοιότητα. Παρατηροῦνται, ἐντούτοις, σημαντικές διαφορές σέ σχέση μέ τό Κτηματολόγιο τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου τοῦ 1829⁴⁰⁵.

Στόν Κώδικα τῆς μονῆς τοῦ 1834⁴⁰⁶, εἶναι καταγραμμένη ἡ ἀκίνητη καί κινητή περιουσία τῆς μονῆς, μέ μεταγενέστερη

402. Βλ. σχετικά στό Χρυσ. Δεληγιαννόπουλο, Ἡ Ἐκκλησία, ὁ.π., σ.78.

403. Ἱ.Α. Πετρόπουλος - Αἰκ. Κουμαριανοῦ, ὁ.π., σ.44.

404. Γιά τά ὅρια τῆς μονῆς κατά τό 1703-1705 βλ. παραπάνω, Κεφάλαιον Β', σελ. 105-106.

405. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ὁρησκείας, Φ.19, ὁ.π., σ. 10-11. (Βλ. παραπάνω, σελ. 130-131).

406. Α.Ι.Μ.Α., ὁ.π. σ.5-10.Βλ. Παράρτημα Α' ἀριθ. XXII.

ήμερομηνία (20η Ιανουαρίου 1835). Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Ἐνδον τῶν εἰρημένων συνόρων εὐρίσκεται Γῆ καλλιεργήσιμος διηρημένη εἰς τὰ ἐξῆς τμήματα». Ἡ καταγραφή αὐτὴ δείχνει μεθοδικότητα. Ἡ ἔκταση τῆς ἀκίνητης περιουσίας τῆς μονῆς χωρίζεται σέ 14 τμήματα καί καταγράφεται μέ τέτοιες λεπτομέρειες καί μέ συγκεκριμένη τοπωνυμική ἀναφορά, πού σέ κανένα προηγούμενο Κατάστιχο δέ συναντοῦμε. Ἐκτός τῆς ἀκίνητης περιουσίας γίνεται καί ἡ «Καταγραφή Δένδρων»⁴⁰⁷ μέ μεγάλη σχολαστικότητα καί ὅπως συνάγεται, ἡ μονή ἔχει πολλά δένδρα κυρίως ἐλαιόδενδρα. Γίνεται ἐπίσης «καταγραφή τῶν ζώων»⁴⁰⁸ καί μελισσίων τῆς μονῆς. Τά πρόβατα ἔχουν μειωθεῖ σέ σχέση μέ τό 1833, ἐνῶ τά μελίτσια παραμένουν τά ἴδια. Στή συνέχεια ἔχουμε «καταγραφή τῶν χρεωδῶν σκευῶν»⁴⁰⁹ τῆς μονῆς πού εἶναι περίπου ὅμοια μέ ἐκεῖνα πού κατεγράψαν τό 1833 ἐπί Διονυσίου Μπεβάρδου⁴¹⁰.

Ἔχουμε συγχρόνως στό ἴδιο Κατάστιχο «Καταγραφή τῆς ἰδιοκτησίας τῶν Μοναχῶν τῆς Μονῆς»⁴¹¹ πού ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Διονύσιος Μπεβάρδος Ἡγούμενος»

ἔχει ἰδιοκτησίαν

Μελίσσια 23

Γελάδια 3

Αἰγίδια 17

Κυπριανός Πάνου Λεβιδιώτης Σύμβουλος Μελίσσια 7

Παρθένιος Τσακμάκης βοσκός Πρόβατα 24

Ἰάκωβος Ἀρβανίτης Βουκόλος Γελάδια 2»

Εὐλογο εἶναι τό ἐρώτημα πῶς, ἐνῶ τό μοναστήρι ἦταν κοινόβιο, οἱ μοναχοί εἶχαν δικά τους περιουσιακά στοιχεῖα. Ἴσως τά ἔφερναν ὡς προῖκα, ὅταν ἔμπαιναν στή μονή.

Ἡ «Καταγραφή Ἱερῶν σκευῶν»⁴¹² ἀμφίων καί βιβλίων τοῦ Καταστίχου αὐτοῦ παρουσιάζει διαφορά ἀπό ἐκεῖνη τοῦ 1833. Τά παραθέτουμε ὡς ἔχουν: «1 Δισκοπότηρον μέ δισκάριον καί ἀστερίκον καλαμένια. 1 Κουτίον μέ 10 κομ. Ἁγία λείψανα εἰς πλάκαν ἀσημένια. 2 Σταυροί ἀσημένιοι. 1 Ἀγιαστήρα ἀσημένια. 1 θυμιατόν ἀσημένιον καί ἓνα μπρούτζινον. 1 1/4 Μιά ὀκά καί ἑκατόν δράμια

407. ὁ.π., σ. 15-16

408. ὁ.π., σ. 21.

409. ὁ.π., σ. 25

410. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ. 221, χ.α., 21 Ἰουλίου 1833.

411. Α.Ι.Μ.Α., ὁ.π., σ. 34.

412. ὁ.π., σ. 25.

ἀσήμι εἰς κανδύλια καὶ λοιπά. 1 Περιζώνιον ἀσημένιον μέ χρυσοῦν κολάνι. 1 Πολυέλαιος μπρούτζινος. 3 Σαμτάνια προύτζινα. 2 Μανουάλια ξύλινα τῆς Ἐκκλησίας. 1 Μανουάλιον μικρόν σιδηροῦν. 1 Κανδύλα ἀσημένια, καί μιὰ κορῶνα ἀσημένια τοῦ Ἁγίου. 2 Φελόνια μ' ἐν στιχάριον ἀπὸ ἄσπρο τσίτι. 3 Ἐπιτραχήλια. 1 Εὐαγγέλιον 12 Μηναιά 1 Παρακλητικὴ 1 Παλαιά καὶ Νέα Διαθήκη. 1 Τριώδιον 1 Πεντηκοστάριον 1 Ἀπόστολος 1 Ὁρολόγιον 1 Ψαλτήριον 1 Εὐχολόγιον».

Ἀξιόλογη πληροφορία ἐπίσης ἀντλοῦμε ἀπὸ τὸ κατάστιχο τοῦ 1834 καὶ γιὰ τὰ «τό εἶδος τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῆς μονῆς...»⁴¹³. Ἀφοῦ καθορίζονται τὰ ὄριά τους, παρέχεται ἡ εἶδηση: «Ὅλα τοῦτα τὰ κτήματα κεῖνται ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς ἰδίας μονῆς. Οἱ μὲν ἀγροὶ σποράδην εἰς 12 διάφορα τμήματα, τὸ περιβόλι πλησίον τοῦ μοναστηρίου, αἱ εἰσίν. Τὸ μοναστήρι περιέχον 22 κελ- λία, 9 κατώγια καὶ τὸ ἐλαιοτριβεῖον, ἅπαντα εἰς καλήν κατάστασιν καὶ τὰ 2 μετόχια, τὸ 1 εἰς τρία χωρίσματα καὶ τὸ ἄλλο εἰς 2. Ὅλη δέ ἡ περιφέρεια ἔχει μῆκος 2 ὥρων καὶ πλάτος ὁμοίως 2 ὥρων, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται καὶ βοσκήσιμοι τόποι, τόσον μεταξύ τῶν ἀγρῶν ὀρεινῶν, μηδεμίαν καλλιέργειαν ἐπιδεχόμενοι, ὅπου βόσκουσιν ἕως 10.000 αἰγίδοπρόβατα καὶ ἄλλα χονδρὰ ζῶα». Ἐὰν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλη ἡ περιφέρεια τῆς μονῆς ἔχει μῆκος 2 ὥρων, δηλαδή δέκα χιλιάδων περίπου χιλιομέτρων μέ τὸ ἴδιο πλάτος, μπορούμε νὰ ὑπολογίσουμε κατὰ προσέγγισιν τὴν ἔκτασιν τῆς μονῆς.

Ἐὰν συγκρίνομε τὴν περιουσίαν αὐτὴν μέ ἐκείνη πού ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τοῦ μητροπολίτου Ἀργολίδος κατὰ τὸ 1834⁴¹⁴, παρατηροῦμε ὅτι εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη, μέ αἰσθητὴ διαφορὰ ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἰγίδοπρόβατα τῆς μονῆς. Πρόκειται γιὰ λανθασμένη καταγραφή ἀπὸ μέρους τοῦ παραπάνω Μητροπολίτη ἀπὸ ἀγνοία ἢ τάση γιὰ ἀπόκρυψη; δέν ἐξηγεῖται διαφορετικὰ ἡ διαφορὰ μέσα σέ τόσο λίγο χρονικὸ διάστημα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1834 σώζεται καὶ ἀνέκδοτος⁴¹⁵ κατάλογος τῶν μισθωτῶν τῆς μονῆς μέ τὴν ἐνδειξη: «Κατάλογος τοῦ μισθώματος τῶν μισθωτῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Καρακαλαῶ, μισθωθέντων παρὰ τοῦ νῦν ἡγουμένου Κυρίου Διονυσίου, δι' ἐν ἐξάμηνον ἀπὸ τοῦ 1834 Ἀπριλίου ἕως Ὀκτωβρίου 26»⁴¹⁶.

413. ὁ.π., σελ. 48-49.

414. Βλ. παραπάνω, σελ. 161-162.

415. Γ. Α. Κ., «Μοναστηριακά» Φ 221, Ἀριθ. Πρωτ. 6192/1834.

416. Βλ. καὶ Παράρτημα Α', ἀριθ. XX.

Στή μονή κατά τήν παραπάνω περίοδο ἐργάζονται 8 μισθωτοί. Ἀναφέρονται τά ὀνόματά τους καί ὁ μισθός τους σέ γρόσια πού συμποσοῦνται σέ 875. Ἐργάζονται γιά τίς ἀνάγκες τῆς μονῆς καί 4 μοναχοί, πού ἀναφέρονται ὀνομαστικά, καί σημειώνεται ἡ παροχή οἰκονομικῆς τους ἐνίσχυσης μέ τήν ἔνδειξη: «*ὅσα εἰς ἐξοικονομήσεις τῶν τοῦ μοναστηρίου Πατέρων ἐπί λόγῳ μισθοῦ*». Κατά τό 1834 ἡ μονή παρουσιάζει μικρή εἰσοδηματική κάμψη, γι' αὐτό ζητεῖ ἄδεια ἀπό τή «*Βασιλική Νομαρχία Ἀργολίδος καί Κορινθίας*», νά ἐκποιηθοῦν τά ἀχρηστα ζῶα τῆς, γιά τή βελτίωση τῆς οἰκονομίας τῆς⁴¹⁷. Προσπαθῶντας νά τεκμηριώσῃ ὁ ἡγούμενος τοὺς λόγους γιά τοὺς ὁποίους εἶναι «*ἀναγκαῖα ἡ ἐκποίησης τῶν ἀχρηστων ζώων*», ἀναφέρει ὅτι κατά τό ἔτος ἐκεῖνο ἡ μονή εἶχε μικρή παραγωγή σέ ἐλιές καί χρειάζονταν χρήματα γιά τό μισθό ὑπηρετῶν, ἐπτακόσιες δρχ. ἑτησίως, γιά τσαρούχια καί δουλευτικά τῶν κτημάτων τῆς μονῆς, δεδομένου ὅτι δέν ὑπῆρχαν χρήματα στό ταμεῖο. Δέν γνωρίζουμε τήν ἀπάντηση τῆς Πολιτείας στό αἴτημα αὐτό, εἶναι γνωστή μόνο ἡ γενικότερη στάση τῆς Ἀντιβασιλείας πού ἀπαγόρευσε τήν ἐκποίηση τῆς μοναστικῆς περιουσίας, ἀφοῦ ὅλη σχεδόν περιερχόταν στό Κράτος⁴¹⁸.

Ἡ ὅλη οἰκονομική παρουσία τῆς μονῆς Καρακαλαῶ, ὅπως διαγράφεται κυρίως μέσα ἀπό τό πλούσιο ἀνέκδοτο ἀρχιερατικό ὑλικό, ἀπό τό 1696 μέχρι τό 1834, μαρτυρεῖ ἕναν εὐρωστο μοναστικό οἰκονομικό ὄργανισμό, πού λόγῳ τῶν διαφόρων πολεμικῶν καί πολιτικῶν περιστάσεων παρουσιάζει διακυμάνσεις, εἶναι ὅμως δυνάμει ἱκανός, κάτω ἀπό ὀρισμένες προϋποθέσεις, νά ἀνακτήσῃ καί διαχρονίσει τήν οἰκονομική του εὐρωστία, καί νά συνεχίσει τήν οἰκονομική, κοινωνική καί ἐθνική προσφορά του. Ἐξ ἄλλου, ἂν παρακολουθήσουμε τό προσωπικό τῆς μονῆς ἀπό τό 1696, πού ἔχουμε γραπτές μαρτυρίες, μέχρι τό 1834, κάνουμε τίς ἐξῆς διαπιστώσεις: Κατά τό 1696 ὑπῆρχαν στή μονή 12 μοναχοί «*χωρίς τῶν δουλευτάδων*»⁴¹⁹. Τό 1700 σύμφωνα μέ τό Κατάστιχο VI⁴²⁰ ἔχει 15 κελλιά, συνεπῶς εἶναι πιθανόν οἱ μοναχοί νά ἀνέρχονται σέ 15. Σύμφωνα μέ τό Κατάστιχο V (Ordinario) τοῦ Ναυπλίου τοῦ 1700⁴²¹ ἡ

417. Γ. Α. Κ., «Μοναστηριακά», ο.π., Ἀριθ. Πρωτ. 5628/30 Αὐγούστου 1834.

418. Ἰ. Α. Πετρόπουλος - Αἰκ. Κουμαριανοῦ ὀ.π., σ. 112

419. A.S.V., A.G., B. 54/157, φ. 137r.

420. A.S.V., A.G., B. 53/156, φ. 3r.

421. A.S.V., S.I. No 81, φ. 5v.

μονή έχει 10 μοναχούς και 6 υπηρέτες (μισθωτούς). Κατά τις πληροφορίες που μας δίνει το Κατάστιχο VI (1703 - 1705)⁴²², το ανθρώπινο δυναμικό της μονής ανέρχεται σε 15 μοναχούς μαζί με τους άλλους λαϊκούς προφανώς μισθωτούς εργάτες της μονής. Από νεώτερα στοιχεία του 1833⁴²³ πληροφορούμαστε ότι η μονή είχε τους εξής όκτώ μοναχούς. «Προηγούμενος Διονύσιος, Γρηγόριος Ίερομόναχος, Άθανάηλ (Ναθαναήλ) μοναχός, Παρθένιος μοναχός, Άνανίας μοναχός, Ίάκωβος μοναχός, Νεόφυτος μοναχός, Κυπριανός μοναχός»

Άπό ανέκδοτο μοναχολόγιον όλων των μονών της Άργολίδας του 1833-1834⁴²⁴ που βρίσκεται στα Άρχεια της Ίερᾶς Συνόδου της Έκκλησίας της Ελλάδος με την ένδειξη: «Καταγραφή των υπό την δικαιοδοσίαν της Έπισκοπῆς Άργολίδος Μοναστηρίων», πληροφορούμαστε τά εξής για τό προσωπικό της μονής Καρακαλά, ὅσον ἀφορᾶ τό ὄνοματεπώνυμο, πατρίδα, ηλικία, ἔτη διαμονῆς, ἱκανότητα των μοναχών και άλλες πρόσθετες πληροφορίες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Όνομα του Μοναστηρίου	Άριθμός μοναχών	Όνομα & επίθετον των μοναχών	Πατρίς	Ήλικία	Έτη διαμονῆς	Ίκανότης Παρατηρήσεις
Έν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς Ξηροκαστέλλι	1	Διονύσιος Ίερομόναχος		38	25	Τά κοινά γρά/τα ἔχη τό
	2	Ναθαναήλ Μοναχός	Εὔβοια	56	7	ἀγράμματος Μοναστήριον τοῦτο & 15 μισθωτούς δούλους καί 7 ὄρφανά
	3	Κυπριανός Μοναχός	Άργος	45	3	ὁμοίως
	4	Γρηγόριος Ίερ/χός	Τριπολιτά	35	8	Τά κοινά γράμματα
	5	Παρθένιος μοναχός	Μπέρπακα	45	3	ἀγράμματος
	6	Ίάκωβος μοναχός	Ταργαλιάνοι	38	3	ὁμοίως

Άπό τά παραπάνω μοναχολόγιο, προκύπτει ὅτι οἱ μοναχοί εἶναι ὀλιγάριθμοι, νέοι καί μέ ὀλιγόχρονη παραμονή στή μονή, ἔκτός τοῦ

422. Catastico Particolare, φ. 81 r.

423. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», φ. 221, Άριθ. Πρωτ. 2594/31 Μαΐου 1833.

424. Α.Ι.Σ.Ε.Ε., Άρ. Φ. 181-183 (1833-1834).

Διονυσίου Μπεβάρδου πού είχε εικοσιπενταετή διαμονή στη μονή, εισήλθε δηλαδή σ' αυτήν τό 1808. Δύο από αυτούς γνωρίζουν «τά κοινά γράμματα», και οι άλλοι είναι «άγράμματοι». Αξίζει νά σημειωθεί ότι ή μονή κατά τήν περίοδο αυτή έχει «15 μισθωτούς δούλους και 7 όρφανά»⁴²⁵.

Στόν «Κώδικα» τοῦ 1834,⁴²⁶ μέ μεταγενέστερη ήμερομηνία (10 Φεβρουαρίου 1835), υπάρχει άλλο μοναχολόγιο μέ περισσότερους μοναχούς και τόν ίδιο τύπο παροχής στοιχείων. Επίσης υπάρχει ή πρόσθετη πληροφορία, ότι στη μονή «εύρίσκονται και τρεις άόμματοι»⁴²⁷, ένδεικτικό τής κοινωνικής της προσφοράς.

Παραθέτουμε τό μοναχολόγιο όπως έχει:

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

«Τό προσωπικόν τών Μοναχών τής Μονής τήν 10η Φεβρουαρίου 1835»						
Αρ. Όνομα και επίθετο	Πατρίς	Ήλικία	Βαθμός Έκκλησιαστικός	Έπιτήδευμα	Έποχή είσόδου τών μοναχών εις τό τό Μοναστήριον	Παρατηρήσεις
1. Διονύσιος Μπεβάρδος	Αιδήμει	38	Ήρομόναχος	Ήγούμενος		
2. Συμεών Σακελλαρίου	Λήσοα	40	Μοναχός	Σύμβουλος		
3. Κυπριανός Πάνου Λεβιδιώτης	Άργος	52	Μοναχός	Σύμβουλος		
4. Άρσένιος Ζορμπιάλας	Κουτσοπόδι	45	Ήρομόναχος			
5. Παρθένιος Τσακμάκης	Μήδεια	35	Μοναχός	Βασκός		
6. Ίάκωβος Άρβανίτης	Τσιπιανά	30	Μοναχός	Βουκόλος		
7. Παΐσιος Μουσουλάκης	Γαργαλιάνοι	40	Μοναχός	Ήπηρέτης		Εύρίσκονται εις
8. Καλλίνικος Μπουρτζούγης	Θήβα	40	Μοναχός	Βουκόλος		τήν μονήν και τρεις άόμματοι

Παρατηρείται μιά άσυνέπεια ως πρός τήν άκρίβεια δήλωσης τής ήλικίας τών μοναχών και μάλιστα σέ μικρό χρονικό διάστημα ενός ή δύο έτών. Ίσως νά όφείλεται στην άγνοιά τους, λιγότερο πιθανό δέ μοῦ φαίνεται, στη διάθεση άπόκρυψης τής ήλικίας τους.

425. ό.π.

426. Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α', 85/1834, σ.29.

427. ό.π., όπου υπάρχει μοναχολόγιο μέ ήμερομηνία 10 Φεβρουαρίου 1835.

Ἐπίσης δέν εἶναι ὅλα τά ὀνόματα τῶν μοναχῶν τά ἴδια μέ ἐκεῖνα τοῦ προηγούμενου Καταστίχου. Παρατηρεῖται προσέλευση νέων μοναχῶν στή μονή.

Ἀπ' ὅλα τά παραπάνω Κτηματολόγια καί μοναχολόγια συμπεραίνεται ὅτι ἡ μονή Καρακαλά δέν εἶχε ποτέ πολυάριθμο προσωπικό, ἀπό ὅσα τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἀπό τό 1696 μέχρι τό 1834 καί ἀρχές τοῦ 1835. Συνήθως εἶχε μοναχοῦς νεαρῆς ἡλικίας καί πάντοτε σχεδόν εἶχε μισθωτούς ἐργάτες γιά ν' ἀντεπεξέλθει στίς ἀνάγκες της, περιέθαλπτε δέ πάντοτε πρόσωπα «*χρήζοντα βοηθείας*».

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Χάρη στην οικονομική της εύρωστία και την προνομιακή της θέση¹, ἡ μονή Καρακαλά, στρατηγικής σημασίας και μέ όχυρωματικές δυνατότητες², ὅπως προαναφέραμε³, διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο κατά τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση.

Ἐπῆρξε, κατά γενικήν ὁμολογία, κέντρο ἀπόκρουσης τῶν ἐχθρῶν⁴, γεγονός πού μαρτυρεῖται και ἀπό πλῆθος ἀνέκδοτων ἐγγράφων, ἀλλά και ὄπλοστάσιο⁵ και τόπος παρασκευῆς πολεμοφοδίων. Βρέθηκε ἐκεῖ «φόρμα εἰς τήν ὁποίαν ἔχυναν τά μολυθόβουλα, εὐρωπαική», οἱ μοναχοί ἦταν διαρκῶς «ὄπλοφοροῦντες»⁶ και ἡ παρουσία τῶν ἡγουμένων και μοναχῶν τῆς μονῆς στήν Ἐπανάσταση εἶναι ἀξιόλογη.

1. J. Lognon-P. Topping, ὁ.π., σ.258, - Α.Βοη, ὁ.π., σ.479.

2. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», φ.221, χ.ἀ.π., 17 Σεπτεμβρίου 1833, ὅπου σημειώνεται ὅτι ὁ τότε ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἰωάνναφ Βυζάντιος, σέ ἐπιστολή πού ἀπευθύνει πρὸς τήν «ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν και τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας», ἀναφερόμενος στοὺς στρατιῶτες τοῦ ὀπλαρχηγοῦ κ.Π. Μτεκροδημήτρη, σημειώνει ὅτι «αὐτοί θέλοντας νά ἀσφαλισθοῦν και νά πολεμήσουν, ἀποφάσισαν νά κτίσουν στίς τρεῖς γωνίες τοῦ τείχους μπούρτζια («τηλεβολεῖα»), γρκεμίζοντας γιά τό σκοπό αὐτό τήν ἀρχαιότατη βυζαντινή ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου πού ἦταν ἐκτός τῆς μονῆς».

3. Βλ. παραπάνω στό Α' Κεφάλαιο, σελ.47, 49-50, 52-56.

4. Χριστόδουλος Κ. Παρασκευαΐδης, ὁ.π., σ.20.

5. Γ.Α.Κ., Φ.221, ὁ.π., υ 32 Φ 3/19 Ἀπριλίου 1833.

6. ὁ.π., Ἀριθ.Πρωτ. 6513/23 Νοεμβρίου 1834.

Νεώτεροι μελετητές⁷, στηριζόμενοι προφανώς στον Μιχ. Λαμπρυνίδη⁸, αναφέρουν ότι κατά τό 1821 ο ήγούμενος τῆς μονῆς Διονύσιος Σουρίλος προέτρεπε τούς κατοίκους τῶν χωρίων Χέλι καί Κοφίνοι Ναυπλίας νά συμμετάσχουν στόν Ἀγώνα⁹ καί προσθέτουν ἀμάρτυρα ὅτι τήν πληροφορία παρέχει γράμμα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄¹⁰. Λανθασμένη ὅμως εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι ὁ ήγούμενος ἐπονομαζόταν Σουρίλος καί ήγουμένευε τό 1821.

Ἐμόναζε πράγματι κατά τήν παραπάνω περίοδο στή μονή ὁ Διονύσιος Μπεβάρδος πού ἔλαβε μέρος στίς μάχες τῆς περιοχῆς, στήν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου¹¹ στή μάχη στό Κατόγλι¹², κ.ἄ., ὡς ἱερομόναχος καί ὄχι ὡς ήγούμενος.

Στό μοναχολόγιο τῆς μονῆς τοῦ 1859¹³ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Διονύσιος Μπεβάρδος ἦταν μέλος τοῦ ήγουμενοσυμβουλίου τῆς μονῆς κατά τήν παραπάνω χρονολογία, ὀνομαζόταν κατά κόσμον Δημήτριος, γεννήθηκε στό Ἀβδήμπεϊ¹⁴ τοῦ δήμου Μηδέας, ἐκάρη μοναχός τό 1809 καί προχειρίσθηκε ἱερομόναχος στή μονή Καρακαλά, ἀπό τόν τότε Λακεδαιμόνιο Ἀρχιεπίσκοπο Ναυπλίου Γρηγόριο Καλαμαρά, τήν 21η Ἰανουαρίου τοῦ 1821¹⁵.

Ἡγούμενος τῆς μονῆς κατά τό 1821-1823 ὑπῆρξεν, ὄχι ὁ Διονύσιος Μπεβάρδος, ἀλλά ὁ θεῖος του Συμεών, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος ἀναφέρει σέ ἐπιστολή του τήν 18η Νοεμβρίου 1873¹⁶, «πρός τήν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος:» «... τήν μονήν ταύτην ἰδρυθεῖσαν ἐπί Τουρκοκρατίας ὑπό τῶν εὐσεβῶν

7. Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος, ὀ.π., σ.77. - Ντιάνα Ἀντωνάκου - Τάκης Μαῦρος, Ἑλληνικά Μοναστήρια, ὀ.π., σ.44. - Δ. Στραβόλεμος, ὀ.π. (Ἐπιαναλαμβάνουμε μερικά στοιχεία γιά τά ὀτιοῖα κάναμε λόγο σέ προηγούμενα μέρη τῆς ἐργασίας μας). Σημειῶνῶ ἐπίσης ὅτι παρά τίς ἐρευνές μου τό γράμμα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ δέ βρέθηκε, ὅπως ἀναφέρθηκε ξανά).

8. Μιχ. Λαμπρυνίδης, Ἡ Ναυπλία, ὀ.π., σ.363.

9. ὀ.π.

10. Χρυσ. Δεληγιαννόπουλος, ὀ.π., - Ντιάνα Ἀντωνάκου-Τάκης Μαῦρος, ὀ.π., Δ. Στραβόλεμος, ὀ.π.

11. Διονύσιος Κόκκινος, Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση, τ.Β΄, Ἀθήνα 1957, σ.155κ.έ.

12. Ε. Γρηγορίου, Ὁ Νικηταράς, Ἀθήνα 1942, σ.36 κ.έ.

13. Α.Ι.Σ.Ε.Ε., Φ.181-183/28 Ἀπριλίου 1859.

14. Ἀβδήμπεϊ – σήμερα Ἡραῖον τοῦ ἄλλοτε «δήμου Μηδέας». Ἡ Μηδέα θρίσκειται στό Ναύπλιο σέ ὕψος 120 μέτρων.

15. Α.Ι.Σ.Ε.Ε., ὀ.π., καί Φ.113-115, Ἀριθ.Πρωτ. 3406/28 Νοεμβρίου 1873. - Σέμνη Καρούζου, ὀ.π., σ.61.

16. Α.Ι.Σ.Ε.Ε., Φ.113-115, ὀ.π., Ἀριθ.Πρωτ. 3406/28 Νοεμβρίου 1873.

Χριστιανῶν, δῖόκησεν ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὁ θεῖος μου Συμεὼν Μπεθάρδος (sic) ὅστις μετὰ τῶν συναδέλφων του ἀπάντων συγγενῶν μου κατετρόμαξαν τούς τολμητίας νά κατακτήσουν τήν μονήν ταύτην Ὁθωμανούς. Μάρτυρες ἀξιόπιστοι εἶναι οἱ ἐπιζῶντες καί ἀποθανόντες στρατηγοί καί ἀρχηγοί, Τζόκρης, Στάϊκος, Λυγουριότης, Νικηταράς καί Μήτζης....».

Καί συνεχίζοντας ὁ Διονύσιος Μπεθάρδος τήν ἐπιστολή του πρὸς τήν Ἱεράν Σύνοδον, μᾶς δίνει καί ἄλλες σπουδαίες ιστορικές πληροφορίες: «... κατὰ τό ἔτος 1812 τῇ ἐπιταγῇ τοῦ θεῖου μου εἰσήχθη ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ καί ὑποτακτοῦσα. Κατὰ τό 1821 ἐχειροτονήθη καί ἱερεὺς καί κατὰ τό 1823 ἀποθανόντος τοῦ θεῖου μου ὀνομάσθη ἡγούμενος, ὅπου καί τοιοῦτος διατελῶ μέχρι σήμερον...». Ὁ ἡγούμενος ὁμως Συμεὼν, ἐπονομαζόνταν Μπουχέλης¹⁷ ἢ Ξηροκαστελιώτης καί ὄχι Μπεθάρδος, κατὰ μία πληροφορία, ἀπεβίωσε κατὰ τήν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου. Ἡ Ἐπιτροπή Ἀγῶνος τόν κατέταξε τό 1865 στοὺς ἀξιωματικούς ε΄ τάξεως¹⁸.

Ἀποκαλυπτικές πληροφορίες γιά τόν ἡγούμενο Συμεὼν Μπουχέλη ἢ Ξηροκαστελιώτη μᾶς δίνουν ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπό τό Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Ἡ ἀνηψιά τοῦ Συμεὼν Μπουχέλη, σύζυγος τοῦ Ἀναγνώστη Σουρίλου, ἀπευθύνει αἴτηση τό 1865 «πρὸς τήν ἐπί τοῦ Ἀγῶνος Σ. Ἐπιτροπήν», ἀναφέροντας ὅτι εἶναι ἡ μόνη κληρονόμος τοῦ ἡγουμένου, «ὅστις ἡγωνίσθη εἰς τόν ὑπέρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἐξ ἀρχῆς καί παρευρεθεῖς εἰς πολλάς μάχας καί πολεμήσας ἀνδρείως κατὰ τοῦ φυσικοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, παρευρέθη τέλος εἰς τήν πολιορκίαν τῆς Ναυπλίας ὅτε ἀπεβίωσεν κατὰ τό ἔτος 1822»¹⁹.

Καί συνεχίζοντας, παρεπέμπει γιά τήν ἀξιοπιστία τῶν λόγων της, σέ «ἔγκλειστο πιστοποιητικό τοῦ Δήμου Μηδέας²⁰ μέ τήν μαρτυρίαν καί τεσσάρων εὐυπολήπτων μαρτύρων», προτείνοντας ὡς μάρτυρα καί τόν στρατηγὸ Τζόκρη, «ὡς γνωρίζοντα ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τήν θυσίαν του καί τόν θάνατόν του εἰς τό πεδῖον τοῦ Ἀρεως». Προσθέτει ἐπίσης, ὅτι ὁ Συμεὼν Μπουχέλης ἦταν

17. ὁ.π., Προφανῶς ὁ μοναχὸς τότε Διον. Μπεθάρδος ἐκ παραδρομῆς ὀνομάζει τόν ἡγούμενο τοῦ 1821 Μπεθάρδο ἀντὶ Μπουχέλη.

18. Δημήτριος Βαρδουιώτης, Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη, Τρίπολις 1913, σ.333.

19. Ε.Β.Ε., Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν Φ.578 (Α. Σουρίλος), Ἀριθ.3755/20 Μαΐου 1865.

20. ὁ.π., Ἀριθ.Πρωτ. 364 / 16 Ἀπριλίου 1865.

«Εφορος συνεισφορών»²¹. Η άνηψιά του Συμεών ζητούσε να της αποδοθεί «ή άνήκουσα άποζημίωσις», έπειδή ό θείος της, ήγούμενος της μονής Ξηροκαστελλίου, έδικαιοῦτο τήν «δέουσαν άμοιβήν τών όφειλομένων εις άπαντας τούς άγωνισθέντας ύπέρ της Έλληνικής ανεξαρτησίας και ένδόξως μαχομένους».

Ό χρόνος θανάτου του παραπάνω ήγουμένου όρίζεται έπακριβώς από άνέκδοτα έγγραφα²². Οί μοναχοί της μονής άπευθύνονται στο Υπουργείο της Θρησκείας τήν 22αν Αύγούστου 1824 και άναφέρουν ότι πρό έξι σχεδόν μηνών, κατά τόν Φεβρουάριο του 1824, πέθανε ό ήγούμενός τους «ό μακαρίτης Συμεών και συνελθόντες άπαντες και συσκεφθέντες», έξέλεξαν για ήγούμενο τό συνάδελφό τους «Καλλίνικον Ίερομόναχον» και παρακαλοῦν τό «Υπουργείον της Ίερᾶς Θρησκείας», να έπικυρώσει τήν ήγουμένην «δι' έννοφραγίστου εύδοκίμου διπλώματος»²³.

Ό διάδοχος του ήγουμένου Συμεών, Διονύσιος Μπεβάρδος, άπλός ίερομόναχος, όπως άναφέρθηκε προηγουμένως, τόν Άπρίλιο του 1821 έλαβε μέρος στην πολιορκία του Ναυπλίου, μαζί μέ άλλους μοναχούς και ένόπλους της μονής²⁴. Έκτός του Διονυσίου, στην πολιορκία του Ναυπλίου έλαβαν μέρος μέ

21. Βλ. για τίς συνεισφορές, Ίω. Σ.Τσαγγάρη, ό.π., σ.17-18. - Γεώρ. Δ. Δημάκοπουλο, Η διοικητική όργάνωσις της έλληνικής Πολιτείας, Άθήναι 1970, σ.231, όπου ή σχετική μνεία του Νόμου ύπ' άριθ.2 της 19ης Ίανουαρίου 1822 περί γενικής συνεισφοράς (έράνου), και ή μνεία ότι ό θεσμός τών συνεισφορών έπεκράτησε ήδη από τήν άρχή της Έπανάστασης. Η ύποχρεωτική συνεισφορά όλων τών Έλλήνων της Πελοποννήσου και Στερεάς Ελλάδος άρχισε να καθιερώνεται από τήν πρώτη Έθνική Συνέλευση.
22. Γ.Α.Κ., Υπουργείον Θρησκείας, Φ5 / Άριθ. Πρωτ.1729/22 Αύγούστου 1824 και Γ.Α.Κ., ό.π., Άριθ. Πρωτ.1733/21 Αύγούστου 1824, έγγραφον του Γραμματέα του Υπουργείου Θρησκείας «πρός τόν νεοεκλεγέντα ήγούμενον του Ίεροῦ μοναστηρίου Καρακαλά, κ. Καλλίνικον εις τήν θέσιν του άποθανόντος Συμεών» (Μπουχέλη).
23. ό.π., Άριθ.Πρωτ. 1729/22 Αύγούστου 1824. - Άς σημειωθεί ότι και ό ήγούμενος Καλλίνικος σέ σύντομο χρονικό διάστημα κατηγορήθηκε από «εύπειθεις πατριώτας» για «άναξιότητα και καταχρήσεις» και ζητήθηκε ή άντικατάστασή του, τό Υπουργείον δέ τόν χαρακτήρισε ως «έγκληματίαν», και διόρισε στην θέση του τόν Ίερομόναχο Γρηγόριον. (Βλ. Γ.Α.Κ. Υπουργείον Έσωτερικών, Φ.51, χ.α., 19 Ίανουαρίου 1825. - Γ.Α.Κ. Υπουργείον Θρησκείας, Φ.7, Υποφάκελλος «Μοναστηριακά», Άριθ. 417/23 Ίανουαρίου 1825.
24. Μιχ. Λαμπρυνίδης, Η Ναυπλία, ό.π., σ.262-263. Διονύσιος Α. Κόκκινος, ό.π., σ.156. - Για τήν πολιορκία του Ναυπλίου βλ. περισσότερα στον Άτι. Βακαλόπουλο, Ίστορία του Νέου Έλληνισμού, τ.Ε', ό.π., σ.351-362, (Άς σημειωθεί ότι σέ άνέκδοτα έγγραφα άναφέρεται για τή μονή Καρακαλά ότι «όλοι οι μοναχοί ώπλοφόρον, εξαιρουμένων τών γηραιών». Βλ. σχετικά Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Άριθ.υ32 φ3/19 Άπριλίου 1833 και έγγραφο μέ Άριθ. Πρωτ. 6513/23 Νοεμβρίου 1834.

έπικεφαλής τόν Σταΐκο Σταϊκόπουλο, ό Άρχιμαδρίτης Άρσένιος Κρέστας, ό Άναγνώστης Ζέρβας καί ό Νικόλαος Γ. Λάμπρος από τό Κρανίδι, ό Άναγνώστης Άναστασόπουλος από τό Λυγουριό, ό Άναστάσιος Μπουσκος από τό Τζαφέραγα πού έκπλήρωνε καί χρέη Έφόρου (έπιμελητή) τών πολιορκητών, ό Τάσος Νέζος, ό Μεντής, οί άδελφοί Κακάνη, ό Μπεκιάρης καί άλλοι από τά περίχωρα του Ναυπλίου, μαζί μέ Άργείους, Λυγουριάτες, Δρεπανοχωρίτες, ό ήγούμενος τής μονής Αύγου μέ ένοπλους μοναχούς, ό Γεώργιος Λύκος μέ άρκετούς Χελιώτες.

Όταν οί Όθωμανοί απείλησαν τόν Πύργο στό Κατόγλι μέ 1200 ίππεις καί πεζούς καί 3 κανόνια, ό στρατηγός Δ. Τζόκρης²⁵ κατέλαβε τόν Πύργο στό Κατόγλι, έγινε μάχη πολύωρη καί οί Όθωμανοί ήλπιζαν νά κυριεύσουν τόν Πύργο. Στή δύσκολη ατή στιγμή, πρώτος ό ήγούμενος τής μονής του Καρακαλά, Διονύσιος, έσπευσε μέ 200 άνδρες ρασοφόρους²⁶, γιά νά βοηθήσει τούς πολιορκημένους Έλληνες κι'έτσι διαλύθηκε ή πολιορκία στό Κατόγλι καί στό Παλαμήδι²⁷.

Όταν λίγο άργότερα, τό 1825, ό Διονύσιος προτάθηκε από τούς δημογέροντες Ναυπλίου ως ήγούμενος, ό Διοικητής του Ναυπλίου, στό σχετικό διοριστήριό του, γράφει τά εξής: «... διορίζεσαι ήγούμενος έν τή ρηθείση μονή, ών εύελπισ, ότι αξίως τής υπολήψεώς την όποιαν οί έπαρχιωται έχουν δείξει, θέλεις έκπληροίς τά χρέη τής ήγουμενίας σου»²⁸. Ό Διονύσιος, σέ μεταγενέστερο έγγραφο - άπολογία²⁹ του «πρός τήν Ίεράν Σύνοδον τής Έκκλησίας τής Ελλάδος», αναφέρει: «...κατά τό 1823 άποθανόντος του θείου μου διωρίσθην ήγούμενος καί τοιοῦτος διατελώ μέχρι σήμερα». Η πληροφορία ατή έρχεται σέ αντίθεση μέ εκείνη του διοριστηρίου του³⁰, πού έκδόθηκε τό 1825.

Η έκτίμηση τών κατοίκων του Ναυπλίου (δημογερόντων) προς

25. Για τόν Τζόκρη καί τή μάχη στό Κατόγλι βλ. λεπτομερέστερα Δ. Βαρδουνώτη, ό.π., σ.249-255.

26. Ε. Γρηγορίου, Ό Νικηταράς, ό.π., σ.36-37.

27. Άμβρόσιος Φρατζής, ό.π., σ.116-118, - Μιχ. Λαμπруνίδης, ό.π., σ.117-118.

28. Γ.Α.Κ., Ύπουργείον Έσωτερικών, Φ.59 (12-16 Μαρτίου 1825), Άριθ.201/13 Μαρτίου 1825.

29. Α.Ι.Σ.Ε.Ε., Άρ.Φ.113-115, ό.π., Άριθ.Πρωτ. 3406/28 Νοεμβρίου 1873.

30. Βλ. Γ.Α.Κ., Ύπουργείον Έσωτερικών, Φ 59 (12-16 Μαρτίου 1825), Άριθ. 201/13 Μαρτίου 1825.

αυτόν προκύπτει και από όσα περιλαμβάνονται στην πρότασή τους, προς τόν διοικητήν Ναυπλίου³¹: «... ὁ Διονύσιος...», γράφουν. «*ἐφάνη πάντοτε εὐάρεστος εἰς ὅλους μας διὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν χρεῶν τοῦ ἐκπλήρωσιν καὶ διότι πολλὰς τὰς προσθήκας εἰς ὅλας τὰς παρελθούσας ἤδη δεινὰς περιστάσεις ἔχοντας ἄσυλον τό μονύδριον τοῦτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας εἰς αὐτό δέ διαφυλάξαμεν ὅλην τὴν ἀτομικὴν μας ὑπαρξιν, αὐτοῦ ἐφυλάξαμεν ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν τοῦ Καθηγουμένου Διονυσίου...*».

Πληροφορίες γιὰ τὴν προσφορά τῆς μονῆς στὸν Ἄγωνα ἀντλοῦμε καὶ ἀπὸ τὸν περιηγητὴ Captain Ambergromby Trant³², ὁ ὁποῖος παρέχει τὴν εἶδηση ὅτι οἱ καλόγηροι, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης, εἶχαν ἐξοπλισθεῖ, πῆραν πενήντα Ἄλθανούς ἐπὶ πληρωμῇ καὶ κατόρθωσαν τρεῖς φορές νὰ ἀποκρούσουν τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Στὴν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου εἶχαν πάρει μέρος καὶ οἱ Φιλέλληνες, κυρίως Γερμανοί, πού εἶχαν σωθεῖ μετὰ τὴ μάχη τοῦ Πέτα καὶ εἶχαν ἀποβιβαστεῖ, 200 περίπου, στό Λουτράκι. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγαν στὴν Κόρινθο, στὴν Πιάδα καὶ στό Λυγουριό καὶ κατόπιν «*τοποθετήθηκαν στό Ξηροκάστελλο καὶ στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου*»³³. Κατὰ τὸ Φωτάκο, «*ἀνέλαθον νὰ φυλάττουν ὡς σκοποὶ νύκτα καὶ ἡμέρα*», καὶ συνεχίζει: «*Ἐστάλαξαν οἱ πτωχοὶ εἰς τὰ πόδια των, καὶ εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου διὰ τὴν ἐπὶ ἓναν περίπου μῆνα τοιαύτην ὑπηρεσίαν των, διότι ὠφέλησαν τὴν πολιορκίαν καὶ μάλιστα αὐτοὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἄλωσιν ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Παλαμήδιον*»³⁴. Οἱ Φιλέλληνες δὲν εἶχαν ἐπαρκῆ μέσα τροφοδοσίας³⁵, κι' ὅπως ἀναφέρεται σέ σχετικὸ ἀνέκδοτο ἔγγραφο, πωλοῦσαν «*πετσιὰ*» (δέρματα) στοὺς μοναχοὺς καὶ τὰ ἀντήλασαν μὲ ἄλλα προϊόντα³⁶.

Κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1822, ὁ Δράμαλης προελαύνει ἀνενόχλητα πρὸς τὸ Ναῦπλιο, καίοντας καὶ λεηλατώντας τὸ Ἄργος καὶ τὰ γύ-

31. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά» Φ.221, Ἀριθ.1557/9 Μαρτίου 1833.

32. Captain T.Ambergromby Trant, ὁ.π., σ.116.

33. Φωτάκου, Ἄπομνημονεύματα, τ.Α', Ἀθήνα 1899, σ.430-431.- Πρβλ. μὲ Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ.π., τ.Στ', σ.274.

34. Φωτάκος, ὁ.π.

35. ὁ.π.

36. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 2513/23 Νοεμβρίου 1834. Δὲν γνωρίζουμε πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ προμηθεύονταν τὰ δέρματα, πού στὴ συνέχεια πωλοῦσαν.

ρω χωριά³⁷. Δέν ξέρομε κατά πόσο ἔφθασε στή μονή. Ξέρομε ὅμως ὅτι ἡ παντελής ἔλλειψη τροφίμων ἀνάγκασε τούς Ἕλληνες στρατιῶτες νά καταφύγουν στή μονή γιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τους.

Κατά τή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ 1824, ἡ μονή δοκιμάσθηκε.

Κοντά στό χωριό Δαλαμανάρα ὁ Νικηταράς καί ὁ Πλαπούτας ἐνώθηκαν μέ τόν Π.Κολοκοτρώνη καί τό Τζόκρη, μέ σκοπό νά διαλύσουν τήν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου³⁸, καί κατά τήν πολύνεκρη σύγκρουση κοντά στήν Τίρυνθα (Κούτσι)³⁹, μεταξύ «*Κυβερνητικῶν καί ἀνταρτῶν*», ἡ μονή Ξηροκαστελλίου λεηλατήθηκε ἀπό στρατιῶτες⁴⁰.

Πολύτιμη εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη, σέ ἐπιστολή του μέ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1824, πρὸς τόν ἀδελφό τοῦ Λάζαρο Κουντουριώτη, στήν Ὑδρα⁴¹, κατά τήν ὁποία, οἱ Ποριῶτες πού εἶχαν ἔλθει στήν Πελοπόννησο στρατοπέδευσαν στή μονή Καρακαλά: «... *Οἱ Κρανιδιωταὶ καταβάντες εἰς τήν Ἀρειαν, διὰ νά τήν καταλάβωσι πρὸς πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου διὰ ξηράς, εὔρον ἐν αὐτῇ μερικούς στρατιώτας τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη καί θιάσαντες διὰ τῶν ὄπλων κατεδίωξαν αὐτούς, ὁ δέ Πάνος Κολοκοτρώνης ἀκούσας τόν ἤχον τῶν τουφεκίων ἐξῆλθεν τοῦ φρουρίου πανστρατιᾶ κατὰ τῶν Κρανιδιωτῶν., οἱ δέ Κρανιδιωταὶ ἀντεστάθηκαν γενναίως εἰς τήν ὁρμήν του πολεμήσαντες δύο ὥρας. Οἱ Ποριῶται οἱ διοικούμενοι ἀπὸ τόν Χριστόδουλον τοῦ Μερτίκα, ὄντες στρατοπεδευμένοι εἰς ἓν μονύδριον ὀνομαζόμενον Καρακαλάς, ἀκούσαντες τόν πόλεμον, ἔτρεξαν πρὸς βοήθειαν τῶν Κρανιδιωτῶν, καί ἐνωθέντες ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τόν Πάνον Κολοκοτρώνην ἐμβάσαντες δὲ εἰς τό φρούριον καί φονεύσαντες ἀπὸ τούς στρατιώτας του ἓνα καί πληγώσαντες τρεῖς...»⁴². Στή συνέχεια ἀναφέρει ὁ Γ. Κουντουριώτης τά ἑξῆς: «*Ὁ Πάνος λοιπόν μὴ δυνάμενος νά ἀνθέξῃ εἰς τούς Κρανιδιωτάς καί Ποριώτας καί νά τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τό φρούριον, ἤρρισε τά κανόνια ἀπὸ τό Παλαμήδι καί τήν πόλιν, ρίψας**

37. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Ἀριθ.Πρωτ.1513/11 Ὀκτωβρίου 1833. - Ἀπ. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ.π. τ.Στ', ὁ.π., σ.219.

38. Σπυρ. Τρικούπης, ὁ.π., σ.115.

39. Δέσποινα Κατηφόρη, ὁ.π., Ἡ Ἐπανάσταση κατὰ τό 1824, Ι.Ε.Ε. τ.ΙΒ', σ.331.

40. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ. 1513/11 Ὀκτωβρίου 1833.

41. Ἀρχεὶα Λαζάρου καί Γεωργίου Κουντουριώτου (1821-1832), Ἀθήνα 1920, σ.142-145.

42. ὁ.π.

περίπου τῶν τεσσαράκοντα καί οὕτως τοὺς ἀπεμάκρυνεν τοῦ φρουρίου καί κατέλαβον τήν θέσιν των τήν Ἄρειαν...»⁴³.

Ἡ πληροφορία γιά τή στρατοπέδευση στή μονή τῶν Ποριωτῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμός μᾶς εἶναι ἀγνώστος, ἀλλά ἀσφαλῶς θά ἦταν ὑπολογίσιμος, ἀφ' ἑνός ἀποτελεῖ πρόσθετη εἶδηση γιά τόν ἐμφύλιο, ἀφ' ἑτέρου ἐνισχύει τήν ἀποψη γιά τή στρατηγική θέση τῆς μονῆς.

Κατά τήν εἰσβολή τῶν Αἰγυπτιωτῶν τοῦ Ἰμπραήμ στήν Πελοπόννησο⁴⁴ ἡ μονή Ξηροκαστελλίου, συνέβαλε στόν ἐφοδιασμό τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν στό Μεσσηνιακό κόλπο μέ τρόφιμα, ὅπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως⁴⁵.

Παραδόξως ὅμως οἱ πηγές σιωποῦν γενικά γιά τή μονή αὐτή τήν περίοδο, ἀν μάλιστα λάβομε ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ περιοχή τοῦ Ναυπλίου εἶχε παραμείνει στά χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπό μεταγενέστερα ἔγγραφα⁴⁶ προκύπτει ὅτι συμμετείχε στόν Ἀγῶνα καί ὁ κατά τό 1832 διορισθεῖς ὡς ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀμφιλόχιος, χωρίς νά προσδιορίζονται χρονικά οἱ μάχες στίς ὁποῖες συμμετείχε. Ὁ ἴδιος σέ ἔγγραφο τοῦ ποῦ ἀπευθύνει «πρός τήν Σεβαστήν Ἐπιτροπήν τῆς Ἑλλάδος»⁴⁷ ἀναφέρει τά ἑξῆς: «Ὁ ὑποφαινόμενος διωρίσθην δυνάμει τοῦ ἐγκλειομένου ὑπ' ἀριθ.2368 διατάγματος, ἡγούμενος τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίου κειμένου Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Ξηροκαστελλίου. Ἐπειδὴ δέ σκοπεύω ἤδη νά μεταβῶ εἰς τό χρέος μου, παρακαλῶ νά ἐπικυρωθῇ καί παρά τῆς Σεβαστῆς Ἐπιτροπῆς τό ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ μου, καί ἐλπίζω ἡ ἀποκατάστασις μου ν' ἀποβῇ ἐπωφελής καί πρὸς τό Ἱερόν ἐκεῖνο Μοναστήριον καί πρὸς τό Ἐθνικόν ταμεῖον, ἐν ᾧ παραμυθοῦμαι ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματός μου καί αὐτῶν ποῦ ὑπέφερον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων...»⁴⁸.

43. ὁ.π. - καί Πρβλ. μέ Γ.Α. Χώρα, ἡ Ἅγια μονή, ὁ.π., σ.27, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρομενος στήν Ἄρεια γράφει ὅτι ἦταν τόπος κατάλληλος γιά στρατιωτικούς καταυλισμούς καί ἀποτέλεσε περιοχὴ διακίνησης στρατευμάτων.

44. Περισσότερα γιά τήν εἰσβολή τοῦ Ἰμπραήμ στήν Πελοπόννησο, βλ. Α. Βακαλόπουλο, Ἡ Ἐπανάσταση κατὰ τό 1825, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', σ.384-385 καί λεπτομερέστερα Ἐλευθ. Γ. Πρεβελάκη, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ εἰς τήν Ἀργολίδα, Ἀθήνα 1949.

45. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, Φ.68, Ἀριθ.232/27 Μαΐου 1825. Γιά περισσότερα βλ. παραπάνω στό Β' Κεφάλαιο τῆς ἐργασίας, σελ.127-128.

46. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Ἐρησείας, Φ.49, Ὑποφ. «Μοναστηριακά», Ἀριθ. Πρωτ. 2368/10 Μαρτίου 1832 καί στό ἴδιο, ὁ.π., (Μάιος 1832), Ἀριθ.Πρωτ.2369/10 Μαρτίου 1832.

47. ὁ.π. Ἀριθ.24/16 Μαΐου 1832.

48. Δέν κατέστη δυνατό νά ἐξακριβώσω, σέ ποιῆς μάχες συμμετέσχε ὁ Ἀμφιλόχιος.

Οί πηγές μᾶς πληροφοροῦν πάλι γιά τή μονή κατά τό 1829, ὅπως ἤδη ἔχομε ἀναφέρει⁴⁹, ὅταν ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας προκειμένου νά συγκεντρώσει στοιχεῖα χρήσιμα γιά τή βελτίωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὄρισε μέ τό ἀπό 22 Ἰανουαρίου 1828 Ψήφισμα, Ἑλλησιαστική Ἐπιτροπή⁵⁰. Κατά τήν περιοδεία του, τό πρῶτο κλιμάκιο τῆς παραπάνω Ἐπιτροπῆς ἐπέλεξε τή μονή Ξηροκαστελλίου ὡς ἐπίκαιρο σταθμό, ἀπό ὅπου προβαίνει σέ ἐνέργειες κατά τήν 6η Φεβρουαρίου 1829 γιά τή διευθέτηση διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων⁵¹.

Μετά τό θάνατο τοῦ Ἀμφιλοχίου, τό Διοικητήριο Ναυπλίας διατάζει τήν καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς μονῆς, καθιστώντας ὑπεύθυνο γιά τήν διευθέτηση τοῦ ὅλου θέματος τό στρατηγό Τζόκρη⁵², ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε, ὅπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως, συμπολεμιστής μέ τούς ἡγούμενους καί μοναχοῦς τῆς μονῆς. Παράλληλα ὀρίζεται ἀπό τήν Πολιτεία Ἐπιτροπή γιά τήν καταγραφή τῆς περιουσίας της⁵³.

Τό 1833, ἡ δημοσιονομική κατάσταση, πού εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει ἡ Ἀντιβασιλεία, φθάνοντας στήν Ἑλλάδα, ἦταν ἀποκαρδιωτική. Τά οἰκονομικά τῆς χώρας εἶχαν ὑποστει ἀνεπανόρθωτα πλήγματα, μέσα στή σύγχυση καί τό χάος πού ἐπικράτησε τό 1832, μετά τή δολοφονία τοῦ Καποδίστρια. Τόσο ἀπό πλευρᾶς οἰκονομίας ὅσο καί διοίκησης, ἡ ἀνεπάρκεια ἦταν ἐμφανής⁵⁴. Τό χάος πού ἐπικρατοῦσε γενικότερα στήν ἑλληνική ζωή χαρακτήριζε καί τήν κατάσταση τῆς Ἐκκλησίας καί κατά συνέπεια τῶν μοναστηρίων⁵⁵. Τά μοναστήρια εἶχαν ἀποδυναμωθεῖ καί λόγῳ τῆς συμμετοχῆς μοναχῶν στόν Ἀγῶνα καί λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης πρὸς τά στρατιωτικά σώματα. Τό ἴδιο συνέβη καί μέ τή μονή Ξηροκαστελλίου. Παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἓνα κολοβὸ ἔγγραφο⁵⁶ σέ γαλλικὴ γλῶσσα τῆς 9ης Μαρτίου 1833 μέ τό ὁποῖο ἐντεταλμένος τῆς Πολιτείας ἐνημερώνει τόν Ὄθωνα διά τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅτι ὁ ἡγούμενος Ἀμφιλόχιος, πού διορίσθηκε τόν Μάιο τοῦ 1832, βρῆκε τό μοναστήρι

49. Βλ. παραπάνω στό Β' Κεφάλαιον τῆς ἐργασίας σελ.128 κ. ἔ.

50. Γάσος Γριτσόπουλος, Ἡ ὑπό τοῦ Καποδίστρια διορισθεῖσα πενταμελής Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή καί τό ἔργον αὐτῆς, ὁ.π., σ.277 κ.ε. - Βλ. ὁ.π., σημείωση 49.

51. Γάσος Γριτσόπουλος, ὁ.π., σ.42-43.

52. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Θρησκείας, Φ.52 (Αυγ. 1832), Ἀριθμ.1637/20 Αὐγούστου 1832.

53. ὁ.π., χ.ἀ.π., 22 Αὐγούστου 1832.

54. Ἰωάν. Πετρόπουλος, Αἰκ.Κουμαριανοῦ, ὁ.π., σ.41.

55. Ἰδιο, ὁ.π., σ.42.

56. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.Πρωτ.1547/9 Μαρτίου 1833.

έκτεθειμένο στή μανία τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων καί ἐξ ὀλοκλήρου λεηλατημένο. Ὁ παραπάνω ἐντεταλμένος, προκειμένου νά προφυλάξει τή μονή ἀπό τήν πλήρη ἐρείπωση, παρακάλεσε τό διοικητή Ναυπλίας νά φροντίσει γιά τήν καταγραφή τῶν περιουσιακῶν τῆς στοιχείων. Ἡ καταγραφή ἀπέδειξε διασπάθιση τῆς περιουσίας τῆς ἀπό τόν προηγούμενο Διονύσιο Μπεθάρδο καί τούς συμμοναστές του καί προτείνεται ὁ διορισμός ἱκανοῦ ἡγουμένου καί συγκεκριμένα τοῦ Ἰωάσαφ Βυζαντίου, γνωστοῦ γιά τό «*χρηστόν του ἦθος*».

Μέ ἄλλο ἔγγραφο⁵⁷ τοῦ ἴδιου, πάλι γραμμένο στή Γαλλική γλώσσα, ὁ ἀρμόδιος πού ἐρεῦνησε τά σχετικά μέ τή μονή πράγματα, ἀντικρούοντας τούς ἰσχυρισμούς εἴκοσι ἐπτὰ κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, πού μέ ἀναφορά τους⁵⁸ ἰκετεύουν τό βασιλιά νά ἀφήσει ἡγούμενο τόν ἱερομόναχο Διονύσιο, ἀντί του Ἰωάσαφ Βυζαντίου, ἐξαίροντας τά προσόντα του καί τήν ἐθνική του προσφορά, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ ἡγούμενος Διονύσιος κατά τή διάρκεια τῆς ἡγουμενίας του, τῶν πέντε συνεχῶν ἐτῶν, παραμέλησε τήν περιουσία τῆς μονῆς, ἄφησε τήν ἐκκλησία νά ἐρειπωθεῖ, καί ἄφησε τίς κυψέλες, πού ἀποτελοῦσαν ἓνα ἀπό τά κύρια εἰσοδήματά τῆς, νά καταστραφοῦν. Στή συνέχεια προσθέτει ὅτι γι' αὐτό τό λόγο ἡ προηγούμενη Κυβέρνηση τόν ἀντικατέστησε μέ τόν Ἀμφιλόχιο, πού πέθανε τέσσερις μῆνες μετά τό διορισμό του⁵⁹. Ἐπωφελούμενος ὁ Διονύσιος ἐπανάκτησε τήν ἡγουμενία αὐτοβούλως, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ ἔκρυθμη κατάσταση τῆς μονῆς ὀφειλόταν σέ στρατιῶτες καί παρέσυρε τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς μέ τό μέρος του. Πρότεινε ἐπίσης ὁ ἐντεταλμένος τῆς Πολιτείας, ἐπειδή παρόμοιες καταχρήσεις ἔχουν γίνει σέ πολλά μοναστήρια, νά ἀπευθύνουν ἐγκύκλιο πρὸς ἐπισκόπους, ἀρχιεπισκόπους καί τοπικούς διοικητές, τονίζοντας ὅτι κάθε μελλοντική παρόμοια κατάχρηση θά τιμωρεῖται καί ὅλα τά περιουσιακά στοιχεῖα τοῦ μοναστηριοῦ θά βρίσκονται ὑπό τήν προστασίαν τοῦ βασιλέως, θά καθιστοῦν δέ ὑπεύθυνο γιά τήν τήρηση τῆς ἐγκυκλίου τόν Ὑπουργό Θρησκευμάτων.

Ὁ Ὁθων μετά τήν πρόταση αὐτή διορίζει ἡγούμενο τόν Ἰωάσαφ Βυζάντιο⁶⁰, ἐφιστώντας τήν προσοχή του γιά τή διαφύλαξη τῆς περιουσίας τῆς μονῆς, κινητῆς καί ἀκίνητης, προτρέποντάς

57. ὁ.π., Θ 32-φ3/20 Μαρτίου 1833.

58. ὁ.π., Ἀριθ. Πρωτ.1557/9 Μαρτίου 1833.

59. Γ.Α.Κ., Ὑπουργεῖον Θρησκείας, Φ.49, Ἀριθ.48/9 Μαΐου 1832.

60. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, ὁ.π.

τον συγχρόνως σέ επαγρύπνηση γιά τή βελτίωσή της, τήν άκριβή τήρηση τών μοναστικών κανόνων, τήν έμμελή διαγωγή τών μοναζόντων κ.ά.⁶¹.

Δέν είναι τυχαίο τό γεγονός ότι ή Πολιτεία διόρισε ώς ήγούμενο στή μονή τόν 'Ιωάσαφ Βυζάντιο, άνδρα λόγιο, διδάσκαλο, ιεροκήρυκα, άπόστολο τής Φιλικής 'Εταιρείας⁶² και άργότερα Γενικό Γραμματέα του 'Υπουργείου Θρησκείας⁶³, προκειμένου νά φροντίσει γιά τήν εύρυθμη λειτουργία της.

Γιά τή ζωή και τό έργο του 'Ιωάσαφ Βυζαντίου ύπάρχει τεράστιο άρχειακό ύλικό, άνέκδοτο και έκδεδομένο⁶⁴.

Κατά τήν παραμονή του ώς ήγούμενου στή μονή Καρακαλά, ό 'Ιωάσαφ κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες γιά τήν άποκατάσταση τής τάξης και εύρυθμίας της, καθώς έπίσης και τήν τακτοποίηση και βελτίωση τών οικονομικών της, όπως έπιβεβαιώνεται από τό Κατάστιχο του 1833, τό όποιο συνέταξε κατά τρόπο συστηματικό ό

61. ό.π., χ.ά.π., 1/13 Μαρτίου 1833. - Βλ. Παράρτημα Β' άριθ. ΧVΙΙΙ

62. 'Αστέριος 'Αρχοντίδης, 'Ενας άπόστολος τής Φιλικής 'Εταιρείας, «Μακεδονικά», τ.13 (1973), σ.192.

63. Γεώρ. Δημακόπουλος, 'Η Διοικητική, ό.π., σ.237, όπου αναφέρεται ότι ό 'Ιωάσαφ Βυζάντιος, κληρικός και διδάσκαλος, διορίστηκε Γενικός Γραμματέας του 'Υπουργείου Θρησκείας, διά του Διατ. 'Εκτελ. 14174/5 Νοεμβρίου 1825 (Βλ. Γ.Α.Κ., 'Εκτελ., Φ.136). - Πρβλ. μέ έγγραφο Γεν. Γραμμ.1048/6 Νοεμβρίου 1825 (Γ.Α.Κ., έκτελ. Φ.136).

64. Περισσότερα γιά τή ζωή και τό έργο του 'Ιωάσαφ Βυζαντίου βλ.ΕΒΕ, Τ.Χ.Ο., 'Αρχεϊον Φιλήμονος, Χειρόγραφον άριθ. 8706 (Παλαιά άρίθμηση 5066) - Βλ. δημοσιευμένο τό χειρόγραφο στον 'Αστέριο 'Αρχοντίδη, ό.π., - Γιά τόν 'Ιωάσαφ Βυζάντιο ύπάρχει ένα πλήθος άνέκδοτων λυτών έγγραφων στα Γενικά 'Αρχεία του Κράτους. Γενήθηκε στήν Κων/η τό 1733, έλαθε άρίστη παιδεία από διακεκριμένους διδασκάλους (Βλ. Γ. Ζολώτα, 'Ιστορία τής Χίου, τ.3ος, 'Αθήνα 1928, σ.46. - Μ. Βλαστός 'Ιστορία τής νήσου Χίου, 'Ερμούπολις 1840, σ.146). 'Ως διακεκριμένος ιεροκήρυκας και διδάσκαλος περιήλθε πολλά μέρη τής 'Ελλάδας. 'Ανέλαθε τή διεύθυνση τών Σχολών Καλαβρύτων και Κορίνθου. Συνέγραψε μελέτες, ίδρυσε βιβλιοθήκες (Βλ. Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο., 'Αρχεϊον Φιλήμονος, ό.π., σ.1, 2) 'Ανέδειξε σπουδαίους μαθητές που έγιναν πρόκριτοι (Βλ. ό.π., σ.3) Μιήθηκε στή Φιλική 'Εταιρία τό 1919 και μέχρι τό 1829 ανέλαβε άποστολές προετοιμάζοντας τήν 'Επανάσταση (Βλ. ό.π., σ.3,4). Συναντήθηκε μέ σπουδαία πρόσωπα στήν 'Ελλάδα και στο έξωτερικό γιά τήν έπιτυχία του 'Αγώνα (Βλ. ό.π., σ.6) 'Υπογραμμίζεται ή συνάντησή του μέ τόν Καποδίστρια στο Λάυμπαχ. (Βλ. 'Απ. Βακαλόπουλο, 'Ιστορία του Νέου 'Ελληνισμού, τ.Ε', ό.π., σ.225). Γιά τίς έμπιστευτικές άποστολές του βλ. περισσότερα Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο., 'Αρχεϊον Φιλήμονος, ό.π., σ.8. - Τό 1825 διορίσθηκε Γενικός Γραμματέας του 'Υπουργείου τής Θρησκείας (Βλ. Γ.Α.Κ., 'Εκτελεστικόν Φ.136, 'Αριθ.Πρωτ. 14174/5 Σεπτεμβρίου 1825) ('Υπάρχει ένα πλήθος άνέκδοτων έγγραφων που μάς πληροφορούν γιά τίς πολλές δραστηριότητές του μέχρι και του διορισμού του ώς ήγούμενου στή μονή Ξηροκαστελλίου και τήν έν συνεχεία θητεία του ως Πρωτοσυγγέλου Μαντινείας.

ίδιος, όπως προαναφέραμε⁶⁵. Αναλώθηκε στη διακονία της μονής Ξηροκαστελλίου, όπως επισημαίνεται σε ανέκδοτο έγγραφο του⁶⁶: «...έγκατέλειψα τά συνήθη καί σύντροφα ἐπιτηδεύματά μου, τήν τριακονταετή διατριβήν μου εἰς τά σχολεῖα καί ἄμβωνας καί ἐζημιώθην ἀπό τό διδασκαλικόν μου ἐπάγγελμα περίπου 40 δίστηλα⁶⁷ κατὰ μῆνα ἀσχολούμενος μέ κουβέλια, ἄροτρα κ.λ.π.».

Στή μονή Ξηροκαστελλίου θρισκόταν κατὰ τήν περίοδο τῆς ἡγουμενίας τοῦ Ἰωάσαφ, μεγάλη ποσότητα πολεμοφοδίων, ὅπως ἤδη προαναφέραμε⁶⁸: «δύο βαρέλια μέ πυρίτιδα, ὀκάδων 81, ἔν κιβώτιον πλήρες φυσέκια, ὀκάδων 45. Ἐν βαρέλιον μέ μολυβδίνους σφαίρας ὀκάδες 37 καί ἔν κιβώτιον εἰσέτι μέ ἐξήκοντα δεσμίδας (ντεσέδες) φυσέκια, τά ὅποια ὁ Κύριος Δημ. Τζόκρης ἔχει ἐκεῖ ἐναποθετεμένα ἀπό τήν παρελθοῦσαν ἐποχήν περί ὧν κατὰ προφορικήν διαταγήν τῆς Γραμματείας αὐτῆς ἀποστειλαντες δύο Λιοικητικές ὑπηρεσίας νά τά διαφυλάττωσιν...»⁶⁹. Σέ ἄλλο ανέκδοτο ἐγγραφο τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους ἀναφέρεται: «...ἄλλα ταῦτα ὡς ἡ ποιότης των καί ἡ κατάστασίς των εἶναι ἐντελῶς ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολεμοφοδίων. Τήν πυρίτιδα, φυσέκια καί μολυβόβουλα ἔφερε ὁ στρατηγός Τζόκρης ἀπό τήν Ἐπίδουρον...»⁷⁰. Δέν ἀναφέρεται στό ἐγγραφο ὁ ἀκριβής χρόνος μεταφοράς τῶν παραπάνω πολεμοφοδίων, οὔτε γιά ποιό λόγο μεταφέρθηκαν. Μνημονεύεται μόνο ὅτι βρίσκονταν στη μονή ἀπό τήν «παρελθοῦσαν ἐποχήν» καί λίγο ἀργότερα μέ διαταγή τῆς Ἀντιβασιλείας⁷¹ παραδίνονται σέ ἀρμόδιο ἀπεσταλμένο καί μεταφέρονται στό ὀπλοστάσιο Ναυπλίου, ὅπως μαρτυρεῖται καί ἀπό ἐπιστολή τοῦ Ἰωάσαφ πρὸς τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματειῶν, κατὰ τήν ὁποία παρέδωσε τά πολεμοφόδια στόν Ἰωάννη Ἀντωνιάδη, ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ πυροβολικοῦ⁷². Ἐκτός τῶν παραπάνω ὄπλων καί

65. Βλ. παραπάνω σελ.136 κ.έ.

66. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», φ.221, Ἀριθ. Πρωτ.6513/23 Νοεμβρίου 1834.

67. Βλ. γιά τό δίστηλο Α. Τζαμαλή, ὁ.π., σ.157, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Φοίνικας (=3,65 γραμμάρια)= τό 1/6 τοῦ Ἰσπανικοῦ «Δίστηλου».

68. ὁ.π. καί Ἐπίμετρον σ. 169.

69. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», ὁ.π., Ἀριθ.602/6 Ἀπριλίου 1833 (Τό ἐγγραφο παρουσιάζει μικρές διαφορές ὡς πρὸς τήν ποσότητα τῶν πολεμοφοδίων σέ σχέση μέ ἄλλο ἐγγραφο ὑπ'ἀριθ.258/27 Μαρτίου 1833).

70. ὁ.π., Ἀριθ.25γ/27 Μαρτίου 1833.

71. ὁ.π., Ἀριθ.1239/12/23 Ἀπριλίου 1833, ἐγγραφο τῆς «ἐπί τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματειῶν τῆς Ἐπικρατείας πρὸς τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματειῶν τῆς Ἐπικρατείας». - ὁ.π., 29/θ.32-φ3/12 Ἀπριλίου 1833.

72. ὁ.π., 30υ/14 Ἀπριλίου 1833 καί Ἀριθ. 32/16 Ἀπριλίου 1833.

πολεμοφοδίων υπήρχαν στη μονή σύμφωνα με άλλες καταγραφές που έγιναν κατά καιρούς και τρία τουφέκια και μία κουμπούρα⁷³.

Κατά τη χαώδη περίοδο που επικράτησε μετά από τη δολοφονία του Καποδίστρια, δοκιμάστηκε ή μονή ποικιλοτρόπως, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Σε ανέκδοτο έγγραφο⁷⁴ του «προηγουμένου» της μονής Διονυσίου Μπεθάρδου προς τον «Καθηγούμενον Ίωάσαφ Βυζάντιον»⁷⁵, αναφέρεται ότι «...οί Ρουμελιώται⁷⁶ εις ὅλην τὴν ἐπαρχίαν μπουλούκια καὶ ὅσοι ἔφθαναν, ἄρπαζαν ὅλοι μὲ τὴν βίαν, ἐγὼ μὴτε ἄρματα εἶχα, μὴτε ἠμποροῦσα νὰ κάμω τίποτε, μόνον ἐκοιτάξαμεν ὅλοι νὰ γλυτώσωμεν τὴν ζωὴν μας καθὼς καὶ ὁλος ὁ κόσμος χωριστὰ ἔτρωγαν καὶ πουλοῦσαν ἐκεῖνοι, καὶ χωριστὰ ὅσοι στρατιῶται τοῦ Τζόκρη εἰς τὸ μοναστήρι...»⁷⁷. Καί προσθέτει ὅτι «ἔκαμαν τόσους μῆνας οἱ στρατιῶται τοῦ Τζόκρη εἰς τὸ μοναστήρι». Σημειώνει ἐπίσης ὅτι: «...τόσοι στρατιῶται μέσα εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Τζόκρη καὶ τοῦ Καλλέργη δέν ἄφησαν τίποτε, μὴτε γέννημα, μὴτε λάδι, μὴτε σάλιο εἰς τὸ στόμα...». Ἡ παραπάνω πληροφορία τοῦ ἡγουμένου ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει σὲ ἐγγράφο του ὁ Λοικητῆς Ναυπλίας Σ. Ἰ. Ἀλεξόπουλος: «...ἡ μονὴ ἐδοκίμασεν ζημίας ἀπείρους ἀπὸ τοὺς Δ. Τζόκρη καὶ Δ. Καλλέργη, τροφοδοτουμένων ὀλοκλήρους μῆνας ἐκεῖ καὶ παρακολουθούντων αὐτοὺς στρατιωτῶν...»⁷⁸. Ἐς σημειωθεῖ ἐπίσης, ὅτι ἡ μονὴ υπῆρξε τόπος ἐκλογῆς τῶν δημογερόντων⁷⁹.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέσαμε, ἡ παρουσία τῆς μονῆς σὲ κρίσιμες στιγμὲς τοῦ Ἄγωνα υπῆρξε σημαντικὴ παρὰ τὰ σοβαρὰ οἰκονομικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε κατὰ τὴν περίοδο αὐτήν. Οἱ μοναχοὶ τῆς ἔλαβαν μέρος σὲ ἐπιχειρήσεις καθοριστικὲς γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐπανάστασης (πολιορκία Ναυπλίου, μάχη στὸ Κατόγλι κ.ἄ.) καὶ ἀπὸ τὰ πολεμοφόδια ποὺ

73. ὁ.π., χ.ἄ.π., 21 Ἰουλίου 1833 - Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α', 85/1834, Ἀριθ.Πρωτ. 2220/2 Μαΐου 1834, σ.27.

74. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.Πρωτ.1513/11 Ὀκτωβρίου 1833.

75. ὁ.π.

76. Βλ. γιὰ τοὺς Ρουμελιώτες, Ἰωάν.Πετρόπουλο-Αἰκ.Κουμαριανοῦ, ὁ.π., σ.37-38, ὅπου γίνεται ἀναφορὰ γιὰ τοὺς 5000 ἀτάκτους καὶ 700 στρατιῶτες τοῦ «τακτικοῦ» στρατοῦ, ποὺ ἦταν στρατωνισμένοι στὴν ὑπαιθρο καὶ ζοῦσαν σὲ βάρος τῶν χωρικῶν οἱ περισσότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν Ρουμελιώτες.

77. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», φ.221, ὁ.π.

78. ὁ.π., ἀριθ. 6021/6 Ἀπριλίου 1833.

79. Βλ. ὁ.π., Ἀριθ. 1239/11/23 Ἀπριλίου 1833. - ὁ.π., Ἀριθ. 2981/5/17 Ἀπριλίου 1833, ὅπου ἀναφέρεται: «ἀνελθόντες οἱ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας κάτοικοι εἰς τὴν μονὴν διὰ νὰ ἐκλέξουν Δημογέροντες...».

είχαν αποθηκευθεί σε ειδικούς χώρους της, υπήρξε δυνατή ή ενίσχυση τῶν ἀγωνιστῶν τῆς περιοχῆς σέ κρίσιμες ὥρες: Ὑπῆρξε, λόγω τῆς καίριας θέσης της, τόπος ἀνάσχεσης τουρκικῶν ἐπιθέσεων, ἀλλά καί στρατωνισμοῦ ἀνδρῶν, Ἑλλήνων καί Φιλελλήνων. Ληλατήθηκε κατά τή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί δοκιμάσθηκε ἀπό τήν εἰσβολή τῶν Ρουμελιωτῶν στήν Πελοπόννησο κατά τήν περίοδο πού ἀκολούθησε τή δολοφονία τοῦ Καποδίστρια. Μετά τήν ἀπελευθέρωση, συνέχισε τήν πνευματική καί κοινωνική της δραστηριότητα, πού τήν κατατάσσει σέ ἕνα ἀπό τά πιό ἀξιόλογα μοναστικά κέντρα στή βορειοανατολική Πελοπόννησο.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

- A**
- Ἀβδήμητὴ (Αὐδήμητη) 170
 ἀγελαῖες 117, 144, 145, 159, 162
 Ἀγγελόκαστρο 51
 Ἀγγελόπουλος Γ. Π. 84
 Ἁγία Μονὴ Ἁρείας Ναυπλίου 34, 101, 176
 Ἁγία Παρρασκευὴ (Sta Veneranda) 70
 Ἁγίας Σωτήριος Καραθεώνα (μονή) 115
 Ἁγίας Τερέζας (μονή) 115
 Ἁγιος Ἀδριανὸς Ναυπίας (Καταίχηρι) 47, 55
 Ἁγιοὶ Ἀνάργυροι 57, 107
 Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι 69
 Ἁγιος Βασίλειος 51
 Ἁγιος Γεώργιος 150, 151
 Ἁγιος Γεώργιος Πολυπέγγους 50, 51
 Ἁγιος Δημήτριος 64, 66, 92, 98, 133, 150, 151, 152, 174, 264
 Ἁγιος Δημήτριος Λύγῳ (μονή) 57, 98, 100, 101, 107, 112, 120, 136, 173
 Ἁγιος Δημήτριος Καρακαλᾶ ἢ Ξηροκαπέλλι (μονή) 9, 13, 14, 41, 42, 47, 56, 57, 64, 75, 98, 101, 112, 116, 119, 120, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 136, 144, 146, 153, 155, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 169, 170, 172, 175, 176, 177, 179, 180, 199, 219, 222, 230
 Ἁγιος Δημήτριος Κόνδη (μονή) 56, 57
 Ἁγιος Ἡλίας (προφήτης Ἡλίας) 66, 98, 105
 Ἁγιος Θεοδόσιος ὁ Νέος, 57, 105, 107, 112, 114, 136
 Ἁγιος Ἰωάννης 66
 Ἁγιος Ἰωάννης Ἀργολικοῦ 66
 Ἁγιος Ἰωάννης Πρόδρομος 67, 230
 Ἁγιος Κασάριος 72
 Ἁγιος Κωνσταντῖνος 55, 64, 66, 97, 169, 199
 Ἁγιος Μεγαλομύτης Δημήτριος ὁ Μυροθλήτης 63, 72, 75
 Ἁγιος Μερκούριος (μονή) 115
 Ἁγιος «Ναυπλίου» 80
 Ἁγιος Νεκτάριος 70
 Ἁγιος Νέστωρ 264
 Ἁγιος Νικόλαος (Ἡσυχαστήριον) 66
 Ἁγιὸν Ὄρος 39, 120
 Ἁγιοὶ Πάντες 119
 Ἁγιος Πέτρος Τσακωνιάς 91
 ἀγριελιές 116
 Ἀγώνας 169
 Ἀδελφότητα 63
- ἄετωμα 69
 Ἁητοῦ τό Λιθάρι (Λίτο Glihari) 105
 Ἁη - Γιάννης 105
 Ἀθαναῖα ἢ Ναθαναῖα Ἀθανάσιος 165
 Ἀθανασόπουλος Γεωργιάκης 228
 Ἀθανασόπουλος Σταμάτης 228
 Ἀθηνά (Βυά) 50
 Αἰγαλεῖα 110
 αἰγίδα 144, 145, 162
 αἰγίδα πρόβατα 147, 159
 Αἰγιον (Βοσπίτιον) 91
 Αἰγίνης Γεράσιμος, Ἀρχιερεὺς 125
 Αἰγυπτῶτες 176
 Ἀκίνητη περιουσία 159
 Ἀλβανοὶ 62
 Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός 81
 Ἀλλεξόπουλος, Διοικητὴς Ναυπίας 38, 181
 ἄλογο-ἴα 159
 Ἀλυσιστανα 228
 Ἄμαντος Κ. 59, 60
 Ἀμνανόπουλος Βασ. 72
 ἄμπελια 159
 ἀμύγδαλα 117
 ἀμυγδαλιές 116
 ἄμρια 131, 139, 162
 Ἀμφιλόχιος (μοναχὸς καὶ ἡγούμενος) 135, 136, 142, 176, 177
 Ἀνανίας Δέρκων 221
 Ἀνανίας (παπὰ Ἀνανίας) 131
 Ἀναστασόπουλος Ἀναγνώστης 173
 Ἀναύπλιον 199
 Ἀνδριανάκης Χρηστάς 72
 Ἀνδριανὸς (ἀνηψιὸς τοῦ Μακρυποκάμου) 154
 Ἀνδρούει 91
 Ἀνδρούσης Ἰωσήφ 72
 «Ἀνεξαρτητοῖα» 35, 45, 67, 84
 ἀντόρτες 124
 Ἀντιβασιλεῖα 17, 133, 161, 177, 180
 Ἀντωνιάκου Ντιάννα 14, 15, 47, 60, 61, 62, 63, 72, 77, 170
 Ἀντωνιάδη - Μιμηπικού Ἐλένη 90, 92
 Ἀντωνιάδης Ἰωάννης 180
 Ἀντωνιάδη Σοφία 27
 Ἀντωνιάδης Ἰωάννης 180
 Ἀντωνόπουλος Αἰγυυστής 228
 Ἀντωνόπουλος Γ. 128, 228
- Ἀντωνόπουλος Χρόνης 229
 Ἀντωνόπουλος Σταματέλος 125, 126
 ἀξινόρια 105, 111, 116
 Ἄνω Μόνη 91
 Ἀνώμιος 16, 67, 84, 85
 Ἀπομνημονεύματα (Φωτάκου) 174
 ἀράντζα 116
 Ἀραχναῖον 47, 105
 Ἀρβανίτης Ἰάκωβος 162, 166
 Ἄργος 27, 43, 44, 72, 91, 112, 142, 152, 157, 160
 Ἀργύρης Περιβολάρης 151
 Ἀρκαδιά (Κυπριασία) 91, 102
 Ἀκόστολος (βιβλίον) 140
 Ἀρχαγγέλου Μιχαῖλ (μονή) 107
 Ἀρχαία (Ἀρχαϊκὰς συλλογὰς) 10
  - Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ
  - Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 10, 171
  - Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 10, 28, 40
  - Βενετίας 10, 15, 21, 24, 32, 41, 54, 89
  - Μαρκανθῆς Βιβλιοθήκης (Biblioteca Nazionale Marciana) 10, 19, 41, 51
  - Μουσείου Κορρέμ (Musei Correr) 10, 41, 92
  - Querini Stampalia 10
  - Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς 10
  - Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Γ.Α.Κ.) 10, 40, 41, 126, 133, 158, 159, 179
  - Γενουδαίου Βιβλιοθήκης 10
  - Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας 10, 14, 15, 16, 17, 36, 120
  - Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (Bibliothèque Nationale de Paris) 10, 41
  - Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βιζαντινῶν καὶ Μεταβιζαντινῶν
  - Σπουδῶν Βενετίας 10, 41
  - Ἱερῶς Μητρ. Ἀργολίδος 10, 15, 17, 36, 41, 160
  - Ἱερῶς Συνόδου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 10, 13, 15, 36, 41, 73
  - Ἰνστιτούτου Γεωλογικῶν καὶ Σεισμολογικῶν Ἐρευνῶν 10, 41
  - Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος 10, 40, 41

Αρχαία Κέντρο Έρευνας Μεσαιωνικού
 και Νέου Έλληνισμού/Ακαδημίας
 Αθηνών 10, 40, 41, 58
 – Λαζάρου και Γεωργίου
 Κουιτουριώτη 175
 – Μονής 118
 – Μουσείου Μπενάκη 10
 – Όλλανδίας 10
 Πατριαρχείου
 – Κωνσταντινουπόλεως 85
 – Π. Σέκερη 190
 – «Τμήματος Χειρογράφων και
 Όμοιστύπων» Ξθικής
 Βιβλιοθήκης 10, 36, 54, 103
 – Φιλήμονος 179
 Αρχιερείς Αιγίνης Γεράσιμος 126
 – Άμυκλών 85, 90
 – Άργολίδος Κίριλλος 160
 – Δαμαλῶν Ίωνάς 126
 – Τιλαντίου Νεόφυτος 126
 – Τριπόλεως Δεσνήλ 126
 Αρχοντίδης Άστέριος 38, 179
 Άσπρόχρωμα 105
 Άστρες 122
 Άτζσιόλι 51
 Αυδήμπει (Αυδήμπη) 140, 201
 αθήνηρικόν πλοίων 157
 αὐτοκρατορία (=Έλληνική αὐτοκρατορία) 76
 ἀχλαδιές 116
 ἀχρονολόγητον χειρόγραφοι Α.Ι.Σ.Λ.Ι. 14

B

Βαγκαδάκος δίκαιος 193, 293
 Βάγιας Αθηνάοις 151, 152
 Βακαλόπουλος Άπόστολος 123, 124, 157,
 172, 174, 176, 179,
 Βαλανίδι 94
 Βαμβάκι 94
 Βαρδουνιώτης Άημ. 123, 125, 171, 173
 Βαρμπάς Παν. 72
 Βασιλείος, αἰγυδιάρης 150
 Βασιλείος Β' ὁ Βαλγαροκτόνος 81
 Βασιλειον Μαρτζές 251
 Βασιλικός Έφορος Ναυπλίας 157
 Βασιλική Νομαρχία Άργολίδος
 καί Κορινθίας 160, 164
 Βασιλείου Θεόδωρος 154
 Βασιλόπουλος Άνυστάσιος 228
 Βασιλεύς 157
 Βάτος 230
 Βέης Ν.Α. 51
 Βελής πασάς 61
 Βενετοί / Ένετοί 43, 60, 64, 68, 78, 88, 89, 92,
 94, 104, 118
 Βενετοκρατία / Ένετοκρατία 18, 63, 99
 Βενετοκρατία / Ένετοκρατία Α' 44, 60

Βενετοκρατία / Ένετοκρατία Β' 9, 15, 16,
 17, 21, 27, 40, 44, 99, 107, 131
 Βενετουραϊκός πόλεμος 61
 Βενέτης Άνάνις 62
 Βεργόπουλος Κώστας 122
 Βεραλίνο 51
 Βερυκοκίες 116
 Βιβλιογραφία 271-278
 Βιβλιοθήκες Άδριαντίου Κοροή 10
 – Βουλής Έλλήνων 10
 – Βρεττανικού Μουσείου 10
 – Έθνική του Πανεπιστημίου
 Αθηνών 10
 – Έθνικού Έθρύματος
 – Έρεινῶν (ΚΒΕ, ΚΝΕ) 10
 – Μαρκανής Βενετίας 51, 52
 Βόθοδα 107
 Βόθια 117, 159
 Βοιθότας Άημ. 72
 Βοιδόρας Γ. 151, 152
 Βοιδιάρης 150
 Βοός - Βόες 159
 Βοσπίτσα 16, 88, 91, 107
 Βρωμοπήγαδο 105
 Βυζαντιανόν έκκλησιάζιον 50
 θρακοῦτικοί μίσημον 154
 θραχυγραφίες 267
 θηζαντινή μονή 42, 74
 θηζαντινή ναοδομία 69
 θυζαντινοί 42, 43, 49
 θυζάντιος Ίωάσαφ 18, 120, 138, 143, 179

Γ

Γαβρήλ Δ' 16, 34, 45, 57, 62, 75, 79, 82, 83, 85,
 86, 118, 219
 γάϊδαροι (όντι) 117, 159
 Γαλλική ἀποστολή 21, 54
 Γαβρενί (μονή) 107
 Γαστιώνη 91
 Γάτζος 150, 152
 Γεβμανική Καταχή 13
 Γεημενοί 13, 174
 Γερούσια 90, 91, 92
 Γεωγραφία 48
 Γεωγραφική Ύληρεσία Στραταῦ 47, 54, 104
 Γεωργαντάς Αημήτριος (Άγογράφος Τή-
 νιος) 70
 Γεώργιος Α' 72, 152
 Γεώργιος Τουρνεκιώτης 150
 Γεωργίτζας 150
 Γηροκομείον 119
 Γιάννης 151
 Γιάννης (κοπέλλι) 150
 Γιαννακόπουλος Νικόλαος 228
 Γιανναβαῖοι 66
 Γιαννούλης Γεωργιάκης 229

Γιαννούλης Γεώργιος 228
 Γιαννούλης Ίωάννης 229
 γίβια (αἰγίβια) 117, 159
 Γιοάκιμος Νικόλαος 69, 76
 Γκόζης Ν. 70
 Γλυκασία (περιοχή) 113, 211
 Γρηγόριος ὁ Ε', Πατριάρχης 16, 35, 58, 67,
 76, 83, 84, 85, 86, 87, 88
 Γρηγόριος ὁ Δράμις 170, 221
 Γρηγόριος Καλαμαράς 170
 Γρηγόριος Ίερομόναχος Ἰό Κόνδης) 57, 126,
 169, 199
 Γρηγόριος ὁ ἀπό Σμύρνης 57
 Γρηγόριος, Μητροπολίτης Ναυπλίου (Κα-
 λαμαράς) 125, 126, 170,
 Γρηγόρης (πασάς) 142, 147
 Γριτσόπουλος Τάσος, Άθ. 35, 59, 62, 84, 87,
 118, 119, 129, 127
 γρύσις 127, 154, 155

Δ

Δαλαμανάρα 174
 Δαμιλάς 143
 Δαμασκηνίς 116
 Δαυίλης Κ. 72
 Δαυήλ Πετρούλας, Άρχιερέως 63, 128
 δέκατον 158
 Δεληγιαννίτουλος Χρυσόστομος 14, 15,
 34, 61, 62, 73, 77, 161, 170
 Δεσποτάτον θυζαντινόν 42
 Δεσποτόπουλος Άλέξανδρος 38, 120
 Δημηκόπουλος Γεώργιος 157, 179
 Δημητσάνος (Άημόσια Βιβλιοθήκη) 129
 Δημιόφαντες 139, 181
 Δημογεροντία 148, 181
 διόζωμα 69
 διάκομος έκκλησιαστικός 72
 Διονύσιος Μιγεβάρβος ἡ Πείαιθάρβος 62,
 120, 126, 134, 138, 139, 146, 147, 150, 156, 157,
 160, 162, 165, 166, 170, 171, 172, 173, 174, 181,
 222
 Διοικητήριο Ναυπλίας 177
 Δίπτυχα τῆς Έκκλησίας τῆς Ελλάδος 77
 διοτήριον 180
 Δράμαλης 171
 Δρεπανοχωρίτες 173
 Δροσινός Βασιλείος 63
 δρυγάνες 122
 Δούκας Άδάμ 127
 Δυτικοευρωπαϊοί 43
 Δωδεκάοριον 69

E

Έθνικαί γαῖται (χωράφιο) 145, 146
 Έθνικόν Ίδρυμα Έρευνῶν 10
 Έθνική Στατιστική Ύληρεσία 104, 256, 257
 Έθνικαί Συνελεύσεις 42

Εθνική Συνέλευση Α' 42
Εθνική Συνέλευση Β' 120, 121
Εθνική Συνέλευση Δ' 130
Εθνική Συνέλευση Ε' 142, 198
Εικόνες 140
εκσυγκράτηση 69, 71
«Εκκλησιαστική Αλήθεια» 34
έκκλησιες 64, 66
έλασκαλλιέργεια 116
«ελαόδενδρα» 233
Ελληνική αυτοκρατία 68, 69
έλιες 116
Έλος 91

ἐμψύλιος πόλεμος 182
Ενετοκρατία 48
Ένετοι / Ένετοκρατία 42, 89, 92
ἐνοικιάσεων θύβλου 240, 241
ἐξορκιστές επιτροπές 86
«ἐξορκιστική ἐπιτροπή» 85
ἐξοικονομήσεις 150
Επίδαυρος 141, 180
ἐπιγραφές (μαρμαρίνες) 260
Επιτάχια Δημηγεροντίας 126, 127
Επιταγείον 126, 127
Έπαρχος Κωνσταντίνου 126
Επιτάφιος Μονής Καρακαλλά 265
Επίτμοπος Ιωάννης 156
Εσταυρωμένος Χριστός 69
Ευαγγέλιον 140
Ευαγγελίστρια 107
Ευγήπουσος Ρέμα (= Γύφπουσος τό Ρέμα)
Ευχολόγιον 140
Εφορος (ἐπιμελητής των πολιορκητών)
173

Z

Ζακινθινός Διονύσιος 34, 35, 50, 62, 67, 76,
79, 80, 82, 83, 84, 85,
Ζαχαρίας Γιαννάκης 228
Ζαχαράπουλος Νικόλαος 84, 87
Ζέρβιος Αναγνώστης 173
Ζερλέντης Περικλής 34, 57, 78, 80, 84, 86, 87,
88
Ζευγάριον (γής) 93, 98
Ζευγοστασιό 30
Ζήσης 146, 148
Ζήσιος Κωνσταντίνος 74
Ζολώτας Γ. 179
Ζορμιαλάς Αρθένιος 166
Ζωγράφος Μιχαήλ Π. 72

H

Ηλιόπουλος Γεώργιος 228
Ηλιόπουλος Νικόλαος 229
Ηλιόπουλος Χρήσιμος 228

Θ

Θανάσης (καπετάν) 124, 125
Θεοδόσιος αἰγιόδηρος 150
Θεοδόσιος (πειπός) 139
Θεοδωρόπουλος Δημήτριος 139, 142
Θεοδωρόπουλος Θεόδωρος 154
Θεοτόκος 162, 262
Θεοφάνης Μπαρτίκας (ήγούμενος) 55
Θεοφίλος ὁ Προύσιος 221
Θιοχάρη Μαρία Ε. 85, 100
Θερίμι 45

I

Ίάκωβος 151
Ίάκωβος da Mosto 29
Ίάκωβος μοναχός 165
Ίβριση 73-84
Ίερά σκεύη 131, 139
Ίερεμίας Χριστιανουπόλεως 221
Ίμπραήμ 127
Ίνστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας 10
Ίνστιτούτο Γεωλογικών και Σεισμολογικών Έρευνών 10
Ίωάννης Μοκρυποκούμιος (μαθητής) 154
Ίωάννης (μαθητής Χριστού) 69
Ίωσήφ Βυζάντιος 18, 36, 37, 38, 39, 138, 147, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 160, 169, 179, 180, 181
Ίωσήφ Άνδρούσης 129

K

Καβόλιος Κων 72
Καζάρμα 49, 50
Καζάς Ασημάκης 228
Κακάνη (άδελφή) 173
Κακατός Παναγ. 229
Καλάβριτα 91
Καλαμίτσα 91
Καλαμαράς Πέτρος 119
Καλαμίτου μονή 115
Καλλέργης Δημήτριος 143, 158, 181
Καλλιγιάς Παύλος 89, 93
Καλλινίκος ήγούμενος 126, 147, 172
Καλόγημος / οι 118, 199
Καλυθάκια μονής 67
Κανισκάμης Άθανάσιος 157
καντάρια 128
καπνός 146, 148
Καπιναλόγος Ζήσης 148
Καποδιστριας Αύγουστίνος 134
Καποδιστριας Ιωάννης 45, 128, 129, 133, 177, 179, 181, 182
Καποδιστριακή περιόδος 9, 15, 45, 118, 128
Καρακαλλάς 58, 59, 109, 126, 175

Καρακαλλά μονή 13, 39, 58, 60, 62, 72, 76, 133, 155, 158, 160, 167, 172, 175, 195
Καρακάλλι 59, 179
Καρατασιούλης Γεώργιος 72
Καρκαλάς 59
Καρκαλάς Γιάννης 229
Καρκαλάς Διομαντής 228
Καρακαλάς Πολυχρόνης 58
Καρακαλλάς, Πατριάρχης 59
Καρακιάλος 60
Κάρπαθος 58
Καρούζου Σέμνη 61, 74, 170
Καρούντζος Βασίλειος 228
Καρούντζος Ιωάννης 228
Καρούντζος Κηραζής 228
Κάρλοθις 89
Καρύτσανα 91, 228, 229
Καστελλανία 50, 51
Καστόρχης Καλλίνικος 129
Καστριάκης Γεώργιος 119
Καταλόνοι 88, 43, 49
Κατάσπιχα 40, 45, 77, 119, 143, 144, 147, 149, 151, 153, 154, 156, 162, 163, 167, 179, 230
Κατάσπιχον Βουπίσιος 33
Κατάσπιχον Ι 64, 96, 98, 99, 131
Κατάσπιχον II 75
Κατάσπιχον III 24, 75
Κατάσπιχον IV 25, 26, 56, 64, 75, 98, 102, 131, 242, 243
Κατάσπιχον V 30, 48, 53, 57, 58, 60, 61, 67, 75, 98, 99, 102, 105, 111, 131, 163, 244, 245
Κατάσπιχον VI 29, 30, 31, 33, 48, 54, 61, 61, 61, 67, 75, 76, 98, 99, 104, 105, 107, 108, 112, 116, 117, 118, 131, 161, 164, 165, 246, 248, 249, 250, 251, 252
Κατάσπιχον VII 37
Κατάσπιχον VIII 37
Κατάσπιχον IX 38, 39
Κατάσπιχον X 39
Κατάσπιχον (1829) 17, 253
Κατάσπιχον (1833) 18, 37
Καταστοιχωτές 91, 92
Κατηφόρη Λέσπωνα 123, 175
Κάστρα 19, 20, 21, 42, 47, 51, 52, 237, 238
Καστράκι 49
Κάτζα 229
Κατόγλι 170, 173, 181
Κατοχή Γερμανική 60
Καστριάκης Γεώργιος 119
Καταιρδής - Herring Όλγα 11
Καταίγκρι 47, 105, 114
Κάτω Μονή 91
κέδρος 116
κεμήλια 139
κελλά 63, 64, 65, 199
Κεραμίδας Άνδρέας Έμμ. 47, 48

κεραμίδα 65
 Κέρκυρα 94
 κηρός 94, 102, 118, 146, 147, 148, 159
 Κίνα 116
 Κινητή περιουσία 159
 Κλεισιούνης Άγγελος 42
 Κληρονόμος Φίλης 228
 Κλησάρης Άντ. 72
 Κλησάρης Νικ. 72
 Κοκκίνης Σπυρ. 62, 77
 Κόκκινος Διον. 170, 172
 Κοκκινόχρωμα 230
 Κολυγκούνης Σωτ. 140
 Κολοκοτριώνης Γενναίος 124
 Κοντογιάννης Θεοφ. 72
 Κόνδης Γρηγόριος 23, 94, 95, 109, 110, 201
 Κονιδάρης Γεράσιμος 128, 129
 Κόνιτη Β. 48, 50
 Κοντογιάννης Θεοφ. 72
 Κοντοθανάσης (προβατιάρης) 150, 151, 152
 Κοραΐς Άδαμάντιος 9, 10
 κορινθιακά κιονόκρανα 69
 Κορινθίος Κωνσταντίνος 154
 Κόρινθος 51, 90, 99, 105, 153, 160
 Κοριτζιά 230
 Κορώνη 43, 91
 Κορίνι 140, 170
 Κουγέας Σωκράτης 84, 86, 87, 88
 Κούγκου Έλένη 10, 21, 45, 48, 95, 129, 133
 Κριμπίας Θ. 24
 Κρομμύδας Ήλιος 377
 Κρομμύδας Σ. 139
 Κουμαριανού Λικατερίνη 45, 161, 164, 177, 181
 κουμάσια 230
 Κουντουριώτης Γ. 175
 Κουντουριώτης Λάζαρος 175
 Κουροκαλί. 58
 Κουτελάκης Χ. 69
 Κούτζιαρι (τό χωρίον) 140
 Κουτζιοδιώτης Άνδρέας 154
 Κουτζούκας Άδάμ 18, 228
 Κουτζούκος Παννάκης 228
 Κούτσι 124, 140, 175
 Κρατικά Άρχαία 109
 Κραΐτης Σπυρίδων 72
 Κρεμμύδας Βασ. 89, 274
 Κρέστας Άρσένιος, Άρχιμανδρίτης 173
 Κριεμόδης Άντριανός 72
 Κριμπίας Θ. 91
 Κρομμύδας Ήλιος 154, 377
 Κρομμύδας Στ. 135, 136, 139, 142
 Κροιντζίκης 57, 142
 Κτηματολόγια Β' Βενετοκρατίας 17, 63, 75, 94, 98, 102, 105

Κτηματολόγια Έγγραφο (1996) 63, 93, 239
 Κτλομετα 72
 Κυθρινήτης 45, 132
 Κυβέρι 43
 Κυδωνίες 116
 κυπαρισσία 91, 102
 Κυπριανός κελλάρης 150
 Κυπριανός μοναχός 165
 Κύριλλος (Μητροπολίτης) 161
 κυπέλη ίες 101
 Κωνσταντίνος 152
 Κωνσταντίνης 150
 Κώδις (1834) 18, 39, 43, 92, 160, 161, 166,
 Κωνσταντίνος Αόμπρος 228
 Καταρίνος Δάσιμανός 228
 Καφός 72

Λ

Λαζαρίδης Κ. 132
 Λαϊκός /οί 118
 Λακωνία 91
 Λαμπάκης Καζός 228
 Λάμπρος Γ. 173
 Λάμπρος Σπυρίδων 21, 48, 50, 57, 59, 75, 78,
 79, 84, 88, 89
 Λαμπρινίδης Μιχαήλ 14, 15, 42, 43, 44, 52,
 58, 59, 60, 61, 74, 90, 92, 169, 170, 172, 173
 Λάμπριτση 179
 Λαθιδιώτης Κυπριανός Πάνου 162, 166
 Λέκα (περιοχή) 93
 Λεθάλα Α. 34, 57, 85
 Λεμονιές 116
 «ΛΕΜΟΣ ΛΕΩΝ» 4, 6, 11
 Λειψανα 139
 Λεοντάρειον 91
 Λιάκος άγελαδιάρης 152
 λιθαδότοπος 117
 λινάρι 94
 Λήσσια 50
 λησται 134, 135, 137
 ληψοδικία 143, 144, 146
 Λιβετζός Γεώργιος 228
 Λιγνάδης Τάσος 122, 123
 Λόγγος (9ο Τμήμα) 232
 Λοΐζη (άδελφοί Παναγιής και Νικολής) 141
 Λαύλεζα 230
 Λυγαυριό 49, 51, 99, 105, 173, 233
 Λυγαυριώτης 170, 173
 Λύκας Γεώργιος 173
 Λύκας - Χελιώτης Παναγιώτης 154
 Λυτά Έγγραφα 40
 Λύτρας 70

Μ

μαγειρείον 63
 Μακρσίας Σέργιος 87
 Μακρίκι Λάκκα, Μακρυλάκα 105

Μακρυλιθάρι 230
 Μακρυπουκάμισος Γωάννης 154
 μαλλί 47
 Μαλτέζοι Χρ. 51
 Μάμουκας Άνδρέας 142
 Μανώλης Κωνσταντίνος 35, 39, 81, 83
 Μάνδρα 63
 Μάνεσης Π. 37, 138, 142
 Μανιάτης Γιαννάκης 228
 Μανουσίτσας Μ. 11, 29, 30, 102, 114
 Μαντολένα Ρουγγιέρο 26, 53, 105, 231
 Μαυροβούνιον 99
 Μαύρος Τάκης 14, 15, 43, 47, 60, 61, 62, 63,
 73, 77, 170
 Μανώλης Παναγιώτης 228
 Μεγάλη Λάκκα 230
 Μέδεια ή Μέθεια 143
 Μεθόδιος Ήρακλής 221
 Μεθώνη 43, 89, 91
 Μελετόπουλος Γ. Α. 38, 120
 μέλι 146, 147, 148, 158
 Μέλισσα 99, 102
 Μερέτ Μπέτης 110
 Μεντής 173
 Μέντζας Νικ. 72
 Μέρμπουκας 141, 151
 Μεσοσημικός Κόλπος 127, 176
 Μεσοσημία 91, 102, 117
 μεσοβυζαντινή περίοδος 69, 76
 μέταλλα πολύτιμα 160
 Μεταμόρφωση του Σωτήρος (μονή) 96,
 136
 Μετόχι (6ο Τμήμα) 231
 Μηδέι (Δήμος) και Μήδεια 170, 171
 μηλο 117
 Μηλιάρης Άντ. 48
 Μηναία 140, 145
 Μήτζης 171
 Μητροπολίτης Άργολίδος 163
 Μητρος 150, 151, 152
 Νικαήλ Μαρinos 89
 Νιχαλόπουλος Άνδρέας Μακρινιώτης 14,
 73, 77
 μολυβδόβιλλα 140, 169
 «Μοναστηριακά» 45, 77, 120, 124, 157, 159,
 177
 Μοναχολόγιον 165, 166
 Μονιβαία 44, 91
 Μονές 130, 156
 Μονή Άγίας Τριάδος, άνομαζόμενη Πανα-
 γία 57

- Άγνούτσας 136, 158
- Έυιδούριου 136
- Καλαμίου 136
- Καρκαλά 119, 136

 Μονή Καρκαλάου 77

- Κοιμήσεως Θεοτόκου Καλαμίου 136
 - Μεταμορφώσεως Σωτήρος 136
 - Παναγία ή Μεγάλη Σκαρπεμήτσα 57
 - Παναγία στο Σάρωμα 57
 - Παμμεγίστων Ταξιαρχών 107, 136, 158
 - Σωτήρας Καραθώμα 57
 - Σωτήρας Λουκού 57
 - Χέλαι 134
 - Προφήτου Ἡλιού Θήρας 85
 - Ταξιαρχών Αθιαλίας 85, 107
 Μορέως Βασιλείου 22
 Μοριάς 68
 Μοσχονά Παναγιώτα 17, 128, 136, 158, 159
 Μουζαγάς Σαράντος 228
 Μουρικής Θεοσφάνης 55
 μουριές 116, 117
 Μουρτακάκης Ἀναστάσιος 72
 Μουσουλάκης Παΐσιος 166
 Μουσταζόδης Ἀνδρέας 20, 94
 Μουτζούρης Ἰωάν. 81
 Μπαλάτσος Παναγ. 72
 Μπαντέκας Γιάννης 33, 54, 93, 100
 Μπαρμπέρης Δημήτριος 229
 Μπαρμπέρης Παναγιώτης 229
 Μπελιά Έλενη 17, 128, 129
 Μπεθάρδος Ἀναγνώστης 141
 Μπεθάρδος Διονύσιος ή Πεζαίθβάρδος, ἠγαύμενος 18, 36, 37, 38, 39, 62, 71, 119, 134, 135, 142, 170
 Μπεθάρδος Λυμπερίας 140
 Μπεθάρδος Συμεών 171
 Μπεκιάρης 173
 Μπεκροδημήτρης Κ.Π. 77, 169
 Μπενδένι 229
 Μπηλίνη Μήτραινα 125
 Μπιμπίκου Έλενη 90
 Μπόμπου - Σταμάτη Βασ. 27
 Μπόνης Κων. 74
 Μπουζαλας Χρόνης 228
 Μπισόσι 229
 Μπουλιμέτι 105
 Μπουμπουλής Γεώρ. 109, 110
 Μπουμπουλία 109
 Μπουμπιγουρέκας Ἀθανάσιος - Παρασκευάς 72
 Μπουμπουρέκας Γεώργιος Μ. 72
 Μπουλούκος Βασ. 72
 Μπουρτζούκης Καλλίνικος 166
 Μπουσικός Ἀναστ. 173
 Μπράγγενος Ἀνδρέας 228
 Μπυράλα (11ον Τμήμα) 232
 Μπουχέλης Συμεών 171, 172
 Μύλοι 157
 Μυστικός Δείπνος 69
 Μυστράς 91, 117

N

Νάθαναήλ (μοναχός) 165
 Ναυαρίνου 91
 Ναυπλία 74, 91, 142
 Ναύπλιον 26, 27, 42, 43, 44, 58, 59, 61, 62, 90, 91, 94, 103, 112, 120, 124, 128, 133, 144, 148, 153, 156, 158, 176, 181
 Ναυπλιού Διοικητής 174
 Ναυπλιού Ἱστορία 45
 Ναυπλιώτης Κωνστ. Ἰωάν. 154
 Νέζος Ἰάσος 173
 «Νέος Ποιμήν» 57
 Νεόφυτος 146, 147
 Νεόφυτος, ζευγίτης 150
 Νεόφυτος μοναχός 147
 Νεόφυτος Τολαντίου 129
 νερατζιές 110
 Νικηταράς 171, 175
 Νικηφόρος Ἀγκλων 85, 86
 Νικηφόρος Καρτοφύλακας Ἰβηρίτης 38, 39, 120
 Νομάρχης Ἀργολίδας καί Κορινθίας 153
 νομοματοκοπία 157
 Νοταράς Πανούτζος 124
 Νουχιάκης Ἰωάν. 114
 Νταλαμανάρα 124
 Ντανάλιας Δημ. 72
 Ντανάλιας Ἰωάν. 72
 Νταναφίλης Ἀγγελής 72
 Ντόκος Κωνσταντίνος 11, 22, 26, 33, 44, 48, 52, 56, 74, 88, 89, 90, 91, 92, 100, 104, 105, 107, 109, 110, 111, 117, 118, 199

Ξ

Ξαπάντι 231
 Ξεκλή (Τμήμα) 231
 Ξενώνας 65
 Ξεροκαστέλλι ή Ξηροκαστέλλι (Μονή καί Κάστρον) 19, 20, 28, 34, 39, 45, 48, 49, 58, 59, 60, 75, 78, 92, 104, 105, 107, 108, 109, 112, 116, 119, 124, 125, 237
 «Ξεροκαστέλια» 56
 Ξηροκαστέλλι (Πύργος) 50, 51, 55, 58, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 97
 Ξηροκάστελλο 174
 Ξηροκαστελιώτης ή Μπουχιέλης Συμεών 171
 Ξηλοκέρατα 230
 Ξυλόγλυπτο τέμπλο 69, 70
 «Ξυροκαστέλια» 52, 56, 92

Ο

όβολός 157
 Όθωμανός / οί 173
 όθωνική περίοδος 9, 15, 44, 45, 118, 143
 Όθων 37, 45, 177

οικονομικά 9, 14
 Οικονόμος 147, 148, 151, 152
 Οικονόμος Ναυπλίας 139, 150
 Οικουμενικός Θρόνος 80
 Οικουμενικόν Πατριαρχείον 78, 79
 οίνος 94
 όπλαστόσιον 169
 Όρλάνδος Ἀναστάσιος 27, 55, 56, 68, 74, 76, 77, 92,
 Όρλωφικά 44, 62, 118, 119
 Όρφειοτροφεΐον 153
 Όσιος Έφραίμ ό Σύρος 70

Π

Παλαιόκαστρον 53, 54, 55, 93, 99
 Παλαιόν Μετόχι (12ον Τμήμα) 232
 Παλαιών Πατρών Γερμανός 79
 Παλαμήδι 174, 175
 Παναγία Βαύρδακα (μονή) 115
 Παναγία στο Χέλι 115
 Παναγία Κατακεκρυμμένη 157
 Παναγία Πορταΐτισσα 70
 Παναγίας οτά Χιλόδια (μονή) 115
 Παναγιωτόπουλος Βασ. 27, 42, 43, 44, 53, 89, 90
 Παναγιόπουλος Γεώργιος 26, 27, 30, 33, 44, 78, 88, 89, 90, 91, 92, 100, 104, 105, 107, 109, 117, 118
 «Πανδώρα» 89
 Πανούτζος Νοταράς 124
 Πανταζόπουλος Νικόλαος 95
 πανώλη 89
 Παπαδία - Αάλα Ἄν. 10
 Παπαλέξόπουλος Δ. 139, 142
 παρεκκλησία 70
 Παπαγιάννης Μήτρος 140
 παπα βρηγόρης 142, 147
 Παπα Στέφανος 154
 Παπαδία - Αάλα Ἀναστασία 11
 Παπαδόπουλος Ἀναστάσιος 228
 Παπαδόπουλος Γ. Γ. 84
 Παπαδόπουλος Ι. Β. 60
 Παπαδόπουλος Χρυσόστομος Α. 45
 Παπαλεξιόπουλος Δ. 139, 142
 Παπαχατζής Νικ. 21, 48, 49
 Παράδες 154, 155
 Παρακλητική 140
 Παρασκευάς Ἀθ. 72
 Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος Κ. 38, 169
 Παρθένος 147, 148, 151, 165
 Παρόμι 229
 «ΠΑΤΕΡΑΣ ΙΣΤΑΝΙΝΗΣ Δ.» 11
 Πάτρα 91
 Πατριαρχείον 84, 88
 Πατριελλης Χ. 78
 «Πατριώτες» 123, 124, 126

Πλουσιονίς 21, 48, 49, 50, 55
 Πελαγονία 43
 Πελοπόννησος 43, 44, 88, 89
 Πεντηκοστήριον 140
 Πεντάδροχμον 157
 Πεπελενίτσα (μονή) 107
 Περιβολόρησ Αημ. 151, 152
 περιβόλι 79
 περιηγητής 21, 48
 περιζώνιον 140
 περιτείχισμα (μέ πολέμιστρος) 63, 258
 πετραχήλι 140
 Πετρίδης Νικ. 154
 Πέτρος 152
 Πετρόπουλος Ί. Α. 161, 164, 177, 181
 Πετρούλιασ Δασυήλ, Αρχιερέας 63
 Πηγής άδηροσίειτες 269
 Πηγής μονής Ξηροκασοτελλίου 258
 Πιάδα 51, 140, 174
 Πικερυιώτης Αημ. 72
 Πορτογαλία 116
 Ποικαιρόπουλος (Μπαύκουρας Νικ.) 123, 124
 Πριγκιπάτον (φράγκικον) 42
 πρῶστα 117
 Προβλεπτές 89

- Απτοσιο Νανί 16, 32, 103
- Γενικός του Μορέως 22
- Γροδενίγος 89
- Francesco Grimani 22, 23, 26, 28, 29, 30
- Κορνέρ 88
- Μαρίνος Μικέλ 89, 97, 102
- Περότσο Μάλπιέρο 44

 Προκόπιος ὁ Σμάρνης 221
 Προύντζος Παναγιώτης 228
 Προφήτης Ηλίας 99
 Πρωιτλόκολλον έξερχομένων 129
 Πυρροβολής Παν. 74
 Πύργος 173
 Πύρρος Διονύσιος ὁ Θεσσαλός 47, 48
 πυρίτιδα 140
 Πυριτικός Γιάννης 228

P

Ρόδος Κωνσταντίνος 132, 133
 Ράνκιος Αεοπάλλιος 79
 ρεάλιο 108
 Ρογινόν 228, 229
 Ρογινιώτης 230
 ροδάκες 69
 ροδακινές 116
 ροδιές 116
 Ρομπόκη Όλγα 17
 Ρομιοί 50, 53
 Ρονιώτης Χαράλαμπος 72

Ρουμελιώτες 157, 181, 182
 ρουμι 155
 Ρούμπος 148
 Ρούμπος Αημ. 228
 Ρωμανία 91, 109

Σ

Σάθας Κ. 59, 60, 87
 Σακελλάριος, Μιχ. 89, 122, 159
 Σακελλαρίου Συμεών 166
 Σαρμόλιον κληροδότημα 11
 Σβολόπουλος Κ. 11
 Σβορώνος Νίκος Γ. 13, 44
 Σέκερης Άθανάσιος 38, 120
 σενέτι 139
 Σερκαστέλλι 51
 σιγγίλιον 16, 33, 34, 35, 45, 57, 62, 74, 75, 79, 82, 83, 85, 87, 88, 118, 139, 219
 Σιδέρης Χρήστος 140
 σκούή Ιερό 131, 156, 162
 σκουτέρης 144, 145
 Σκάλα («Scala tu Petrotra») 105
 Σμυρτιά 230
 Στραβόλεμος Διονύσιος Χ. 15
 σολλόν 33
 Σουλτάνος 78
 σουλτανκόν 139
 Σουήλιος 52
 Σαυρήλης Άναγνώστης 140, 171
 Σαυρήλος Διον. 15, 179
 σαιτίσι 63
 Σιηλιο τάκης Κων. 61
 Σιηλιτσα 230
 Σπιριδών Γ. 128
 Σταϊκόπουλος Στάινος 171, 173
 Σταματιόπουλος Παναγ. 228
 στάμνα 154
 στάρι 139
 σταυροπήγιον 75, 97
 Στεφανίδης Βασ. 79
 Στέφανος (παπα-Στέφανος) 154
 σιχόριον 148
 σικιές 116
 Συμεών ὁ ήγαύμενος 170
 Σύνδικι Καταστικωτές 90, 91, 105
 Σαρράκος 98, 99
 Σόρος 58
 Σφηκόπουλος Ί. 50, 51
 Σφυρόερας Βασίλειος 10, 38, 120
 Σχονοχωρήτης Ιωάν. 72
 Σωληνάριον (Σωληνός) 47, 105
 Σωτήρα 230
 Σωφρόνιος Πατριάρχης 34, 79

T

Ταγατίς Άσωνίας 140

Ταλαντίσι (μονή) 158
 Ταμπάκης Μήτρος 151, 152
 Ταμπάκης Άδριανός 228
 Ταμπάκος 155
 Τάπος 152
 τέγγια 143, 146
 τέμπλον ξυλόγλυπτον 261
 «τηλεβολείον» 169
 Τίρυνθα 175
 Τζαβόρος Γιαννάκης 228
 Τζαμολής Α. Π. 157, 180
 Τζαμήλος Κων. 62, 71
 Τζάνης Μήτρος Άργειος 140
 Τζαρούχι 154
 Τζάφας Χρ. 72
 Τζοφίμεγα 173
 Τζοφάπουλος Αημ. 72
 Τζονός Μήτρος 151, 152
 Τζέτζης 152
 Τζόκης Δημήτριος 39, 135, 141, 143, 156, 158, 171,
 «τοπαύτικο» 142, 173, 175, 177, 180, 181
 Τοπογραφία 47-56
 τοπογραφικές μελέτες 48
 Τορκιο 50
 Τουρκοβενετικός πόλεμος 51
 Τουρκοκρατία 16, 18, 44, 60, 70
 Τουρκοκρατία Β' 9, 40, 45, 92
 Τουρκιώτης Γεώργιος 150
 Τουρτόλου Μετέλλιος 45
 Τσιτατζής Σπύρος 140
 Τράκος Ασημάπουλος 228
 Τρικούπης Σ π. 175
 Τριπολιτά 91, 102, 228, 229
 τριχιά 154
 Τρουμιέτας Άνάστασιος 228
 Τριώδιον 140
 Τσαγγάρης Ί. Σ. 122, 172
 Τσαγγάρης Μιχ. 72
 Τσακμάκης Παρθενιος 162, 166
 Τσάλιας Άγιάννης 72
 Τσαπραλής Άθανάσιος 229
 Τσελικας Άγαμ. 21, 48
 Τσημπας Ίωάν. 72
 Τσιαπαγιάννης Ιωάν. 72
 Τσιραμάνης Βασ. 72
 τσιφλίκι 92
 Τσουπάντης Γιάννης 229
 Τυπικόν 35, 81
 Τυτογραφείον 84
 τυρί 94

Υ

Ύδρα 175
 ύπασκελλάριος 154
 Ύψιοργείον Τοωτορικόν 128, 173
 — Θρησκείας 172

– Οικονομίας 126, 158
– Πολέμου 126
ύφαντική 70

Φ

Φεναρί 91
φασκίες 154
Φειδίας Βλάσιος 79
φελόνιον 140
Φιλέλληνες 15, 174, 181
Φιλήμων Ι. 37, 27, 53
Φιλική Έταιρεία 120, 125, 179
Φιλικός Ώι 39
Φίλιππος 152
Φίλιππου 154
Φιλόθεος Στατώνων 110
«φιλότιμον» 78
Φονικός 105
φορητή ζώνη 161
φούρνου μολής 70, 259

Φρόγκο Νικόλο 27
Φρόγκοι 42, 43, 50
Φρατζής Αμβρόσιος 173
Φρατζής Γεώργιος 60
φρούραρχος 91
φρούριο 66
Φωτάκος 15, 174
Φωτομάρας 149

Χ

Χατζηαργύρης 150
Χαραλαμπίδης Πασχάλης 70
χαρουπίες 116, 117
χαρουπιόμυλο 117
Χάρτης Γαλλικής Αποστολής 48, 254
Χάρτης Γεωγραφικής Ύπηρεσίας Σιριστιώ 48, 118
Χάρτης Έθνικής Στατιστικής Ύπηρεσίας 48
Χαρτογραφικές μελέτες 48
Χατζαργύρης 150

Χατζηαργύρης Ευστάθιος 228
Χέλι 105, 140, 158, 170, 173
Χελιώτες 63, 173
χρηζέτι 139
Χρηστάκης Σμύρνης 29, 102
Χριστόδουλος τῶν Μερτίκα 175
Χριστός (ἐνθρονος Ἀρχιερεὺς) 263
Χρόνης Ίωάννης 91
Χρύσαφα 91
χρυσοκεντητική 72
Χώρας Γεώργιος 34, 176

Ψ

Ψαλιήριον 140
Ψυχογιάννης Δημ. 72

Ω

Ωρολόγιον 140

A

«allianze» 23, 109, 240, 241
«Aitu to Clitharis» 105, 203
Ambercromby Grant, T. Captain 21, 48, 50, 55, 66, 68, 69, 76, 174
Anarchy 192
Annali Veneti 19, 51
Antonio Loredan 29
Antonio Nani 16, 17, 29, 32, 33, 54, 65, 90, 192
Argos 214
Archivio Crimani dai Servi 21, 22, 32, 41, 64
Archivio di Romania 29
Archivio Proveditori da Terra e da Mar 41
Archivio di Stato di Venezia 10, 24, 27, 41, Aria villa 210
Asprocoma 203

B

Bacili 33
Barba 114
«Basilicate» 51
«beneprobatum» 107
Bechir Bei 114, 215
Bon Antoine 19, 20, 43, 48, 49, 51, 55
Bory M. de Saint Vincent 21, 48
Bovini Antonio 113
Bubali Zozzi 200
Bulmeti 203
Buchon J. A 20, 21, 48, 49, 52, 58, 60
Burasaga 215
Burasagni 114
Businelo Gio Mario 114
Byzantine Monastery of Saint Demetrios
Karakala or Xerocastelli 191

C

Cacingri 114, 202, 218
Cadastré 192
Cadogli 211
Campi Padovani 32, 100, 105, 111, 202, 205
Campi Trevisani 32, 33, 100, 104, 105, 202, 205, 213, 214
Capital General 91
Capodistrean period 191, 192
Caracala 58, 60, 200
Caracala Erinota da Napoli 59, 60
Caracala «in loco detto Caracala» 58
Caracala Antonio 20, 52
Carmoi 33, 103
Casteglia 57
Castello distrutto 54
Catasticatori 90, 91
Catastico I 16
Catastico II 74, 75
Catastico III 75
Catastico IV 64, 75
Catastico V 30, 64, 65, 75
Catastico VI 31, 33, 75
Catastico Particolare di Vostizza 27, 28, 33
Catastico Ordinario di Napoli di Romania 16, 26, 27, 28, 48, 98, 102, 165, 192
Catastico Particolare di Napoli di Romania 11, 16, 17, 27, 28, 66, 103, 105, 203, 205, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218
Chiadi 215
«Chiegli» 105, 203
Chiesa di San Elia 203
Cio Mario Businelo 114
Cod. Cicogna, Cod. Marr., Cod. Museo Civico
Correr 20, 31

Cod. Paris, Supplément Grec (704-708) 34, 45, 75, 85, 86, 87, 88, 99
Cognigni 114, 215, 216,
Concessione 107
Corinto 202, 203
Condi Gregorio 201, 213
cuvelli 33

D

Da Mosto Ισκαωβος 29
Dandolo Nicolo 59
«Daligni» (= Δάκωνη) 105, 203
Dimitri Xero-Castellia 59, 60
diplomi 208, 211, 216

E

Erinota Caracalla da Napoli 59
«Eugitisas to Rema» (= Γούμισσας το Ρέμα) 105, 203

F

Fenster E. 19, 52
«Fonisco» (Φωνίσκος) 105
«Fortezza distrutta» 52, 54
Foscarini 20
Franchi Nicolo 26, 112
Frangia Becher 112, 213
Frango Nicolo 26, 53

G

Germans 193
Greek Revolution 191, 193
Grimani Francesco 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 52, 53, 57, 90, 92
Gritti Domenico 91, 92

- H**
Hopf Karl 19, 51
- J**
Jokris D. 193
«jus patronatus» 78
- K**
Kallergis D. 193
Kapodistrian period 193
Karakala 192, 193
Katogli 193
- L**
Liguria 202, 203
Linz 44
Lognon J. – Topping P. 49, 169
Loredan Antonio 29
Lussi (villa) 211
- M**
Machiolera (=Μακρυλάκα) 52, 53, 202
MacLead 19, 21, 51, 52
Mallet Robert 62
«Mavrougni» (=Μαυροβούνι) 105, 203
Mandala 114, 215
Megnioti Giorgio 113
Masi 114, 215
Meemet Bei 200
metritichi 33
Michiel 91
Miller William 48, 50, 51
Monasterio Caracallo S. Demetrio 58, 215
«S. Demetrio Sta Risocastella» 52, 56, 199
«Monasterio san Dimitri Xerocastelli» 202, 209, 214, 216, 218
«Monasterio di S. Demetrio Xero Casteglia» 57, 210
Monasterio Caracallo S. Demetrio 58
Monasterio di San Theodosio 203
«Mochia Lorcha» (=Μοκρίδα Λόρκα) 105, 203
Monte della Chiesa 203
«Monte San Zuane» (= Γιοννοβούνι) 105, 203
Museo Civico Corner 20, 52, 237
- N**
Nicolo Zacharia 114
- O**
Omer Celepi Arapogli 108, 201
Ostrogorsky G. 82
Othomean period 191, 192
- P**
Paleo Castro 58, 202, 212
Palia Glichia 211
- Panariti 114, 215
perivoli 202
Peta 193
Philellenists 193
Pigadi 202
Pitra 81
Platamiti 114, 214
Pomardi Simone 48, 49, 50, 67
Proveditor Antonio Nani 192
Proveditori da Terra e da Mar 41
Proveditor General da Mar 91
Proveditor General dell' Armi in Regno di Morea 91
Province 91
Pyegata (Πιέγκα) 51
- Q**
Quevini Stampalia Biblioteca 10
- R**
Ranke (Leopold von Ranke) 24, 89, 90
Regency 192
Regno di Morea 22, 44
Renier 91
 Rettore 200
Rumelists 193
Ruzer Mandolena 27
«Risocastella» 52, 57
- S**
San Dimitri Xerocastelli 99, 111, 191, 202, 204, 213
S. Eka (= προφήτης Ἰάκωβ), 105, 202, 203
«Scala tu Petron» 105, 203
Seugolatii 215
Seugolatii della villa Cacingri 203
«Seugolato Distrato» 108
Seugolato Spaei 113
Seugolato zefer Aga 113
Sindici Catasticatori 90
Schreimer Peter 65
Siracho 202, 203
Smit Julius 62
Solitaria (Σουληγώρα) 105, 203
Spai (villa) 212
Stefano Magno 19, 51
Sundici Catasticatori 91
Sundici Inquisitori 41, 99
sinichi 33
stremma 205, 208
- T**
Tanfari Leopoldo 51
tavole 105, 111, 202, 205, 208, 213, 214
Techie 112, 209
territori 91
- Topping Peter 11, 28, 29, 32, 43, 49, 90, 92, 102, 169
Tosagni Marino 108, 111, 204, 208
Toschiesi 114
Trant, Captain T. Ambercrombly 55, 56
Turkish occupation 191
- V**
Vandeyk Francesco 26, 27, 53
Vedra 114, 214
Venetian Archives 191, 192
Venetocracy 191
Venetian Catastici 192
Vurono Pigado (=Βρωμοπήγαδο) 105, 203
- X**
Xerocastelli 57
Xero Casteglia 59, 60
«Xerocasteglia Dimitri» 59, 60
- Z**
Zacharia Nicolo 114
Zapade 32, 105, 111, 208, 212,
Zeffar Aya 212
Zeno 201

SUMMARY

The byzantine Monastery of Saint Demetrius Karakala or Xerocastelli had always been one of the most remarkable monastic centres of the northeastern Peloponnesus and its long-life history is generally connected with all the important events of Greek, Peloponnesean and Nafplean history, from the time of its establishment, that is possibly from byzantine times, up to now.

In spite of its significance and the important role that played mainly during the first and second Turkish occupation, the second Venetocracy (1685-1715 A.D.), as well as during the Greek Revolution, the Capodistrean and Othonean period, its history had not been well known, because it was considered, that there weren't any historical documents or sources referring to it. The information the various researchers gave us, are not real and exact but mostly causing a confusion, related only to the establishment, name of the monastery as well as its financial standing especially in 1834 and 1836 and its buildings. There are even authors who wrote a hurried history or others who believed that there are no historical elements before 1710. Perhaps they hadn't the chance or the time to research the Greek and foreign especially the Venetian Archives. That's the reason and thanks to the fact that there was generally a historiography blank on the financial standing for all the monasteries not only of the above mentioned one, I started a long time research, which although has been laborious, the results were prolific and satisfying, and most information given by the previous authors were rejected as inaccurate and incorrect. Our research was really mainly concentrated on the establishment, the history of the monastery, the various persons connected with its history

and offer to the Nation during the Greek Revolution, the Capodistrean and Othonean period. I tried to clarify, to put right and correct the historical mistakes, adding new historical information about the history of the monastery and its contribution to the economical, social and national history of Greece. As historiography didn't bring to light anything about second Venetocracy, we add many historical information for that period referring to the topography, name, especially to the economics of the monastery, based mainly on unpublished manuscripts.

We found especially precious all the Greek and Venetian documents of the Archives, the impressions also written down by the travellers who visited Greece in older times, the information given by various researchers.

Important historical sources for the financial standing of the monastery have been the unpublished Venetian Catastici (= account books), that is Catastico of the monastery (1696), another one (1698-1700) a Catastico for the possessions of all the monasteries of the Morea (1700), the Catastico Ordinario di Napoli di Romania (1700), Catastico Particolare di Romania (1703-1705), as well as a report written by the «Proveditor», Antonio Nani. The last one is not only useful for the financial information given to us but especially for the information about the methods the Venetians followed for their cadastral survey. We refer to the farming out of the monastery, thanks to a Catastico of farming out (1697-1700). It's the first time we research the economics of the monastery during the second Turkish occupation, and the Greek Revolution period especially until 1834. The Patriarch sigils (sigillia) are also precious sources. We refer to the period of the civil war in Greece (1824) to the Capodistrean financial policy in the frame of which we have the composing of another Cadastre (1829) during the Capodistrean period for all the Peloponnesean monasteries. We study the economics of the monastery during the period of anarchy (1832-1833) and all its financial fluctuations, as well as its presence in the frame of the religious policy of the Regency. We watch the continuous care of the State for smoothing out all the financial and administrative affairs of the monastery. Thanks to its financial power, the privileged strategic position, its special fortification, played in the process of the times a very important role during the crucial events of

Greek history. It was a centre of repulsing enemies as we can certify from the multitude of the unpublished manuscripts. It was also a store of keeping weapons and we may say a place of making ammunitions. The monks and the abbots were armed during the Greek Revolution for repulsing the enemies and they greatly contibuted to the succesful outcome of various fightings against the Turks, during this period. We underline the offer of the monks of Karakala at Katogli, Palamidi and in other battles. The monastery of Karakala had been a place of encamping the Greek chieftains and soldiers as well as the Philellenists, as it had happened with Germans after the battle of Peta. Its national offer is unquestionable.

The first leader of the Nation, Ioannis Kapodistrias, in his efforts to improve the religious affairs appointed an ecclesiastical Commitee that chose the Karakala monastery as the best place for its meetings and smoothing out ecclesiastical matters. Even the Regency and Othon himself took care for keeping and improving the monastery, that's why Ioasaph Byzantios, an eminent preacher, teacher, apostle of the «Philiki Hetaireia» and later General Secretary of the Ministry of Religion was appointed by the State, as the abbot of the Karakala monastery. The soldiers under D. Jokris and D. Kallergis encamped in the monastery after Kapodistria's murder and were fed there. Moni Karakala had been the proper place of electing the «elders». In spite of being robbed during the civil war and the invasion of Rumeliots to Peloponnesus, after Kapodistria's murder it continued its spiritual and social activities, being one of the most remarkable monastic centres of the north eastern Peloponnesus.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Archivio di Stato di Venezia, Archivio Grimani dai Servi, B54/157, φ.137r=138v.

«1696 Σεπτεμβρίου 12 - μοναστήριον Ἁγίου Δημήτριος στὰ Ξυροκαστέλια εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἄναυπλοίου»¹

Ἔχει ἐκκλησίαν τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου εἶναι τὸ μοναστήριον μὲ μάνδραν περιτηχισμένο.

εἶναι μέσα εἰς τὴν μάνδραν κελία ὅπου κάθονται οἱ καλογέροι δώδεκα 12, εἶναι καὶ σπῆτια τρία 3 τὸ ἕνα τράπεζα, τὸ ἄλλο μαγειρίον καὶ τὸ τρίτον ὅπου κονέβουν οἱ ξένοι, εἶναι καὶ καλογέροι, εἰς τὸ μοναστήρι ὅλοι 12 χωρὶς τῶν δουλευτᾶδων.

κολυτὰ εἰς τὸ μοναστήρι, ἔχουν ἕνα περιβολάκη μικρὸν μὲ μερικὰ δένδρα καρπερά, ὀλόγυρα εἰς τὸ μοναστήρι, εἶναι ἐλαῖς, καὶ ξυλοκερατιαῖς ὄλαις ρίζαις 60, ὀλύγον ἀπάνω ἀπὸ τὸ μοναστήριον, εἶναι ἕνα παρακλήσιον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου παλεόν ὃ Ἁγίος Κωνσταντῖνος.

εἰς τόπον ὀνομαζόμενο Καρακάλλά, εἶναι περιβόλιον τοῦ μοναστηρίου ἔχει μερικὰ καρπερά: εἶναι εἰς τὸ αὐτὸ περιβόλι σπῆτια τρία 3 εἰς τὸν ἴδιον τόπον εἶναι χωράφια τοῦ μοναστηρίου ζευγαρίων δύο 2.

εἶναι καὶ εἰς τὸ μοναστήρι ὀλόγυρα χωράφια στρέματα 20 εἰς τὸν κάμπιον τοῦ Ἄναυπλοίου πλησίον εἰς τὸ Κοφήνι εἶναι ἀμπέλια τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου κομμάτια πέντε στρέματα 10 εἰς τὴν Γλυκαία, χωράφι 1 στρέματα 4 ἔχει καὶ ρίζες ἐλαῖες 10.

μέσα εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἄναυπλοίου ἐργαστήρι 1.

Τὰ ἄνοθεν ὑποστατικά τὰ ἔχουν οἱ χριστιανοὶ ἀφιερωμένα διὰ ψυχικήν τους σωτηρίαν καὶ ἄλλην ἀπόδιξιν δὲν ἔχουν, οὔτε γράμματα.

+ Γρηγόριος Ἱερομόναχος ὁ Κόνδης καὶ ἡγούμενος τοῦ ἄνοθεν μοναστηρίου βεβεονο.

[ἐπὶ τοῦ νότου, φ.138v:] «Monasterio S. Demetrio Sta Risocastella τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κόνδη».

1. Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Κων. Ντόκο. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία κατὰ τὴν Β' Ἑνετοκρατίαν, «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher», (1971 - 1974), τ.21(1976), σ.110-111.

II

Archivio di Stato di Venezia, Archivio Grimani, dai Servi, Busta 18, p.674.

Illustrissimo et Eccellentissimo Signor-Rettore Vice Proveditore di Romania e sua Provincia.

Delliberati nel Primo incanto Terreni per para di Bo due, del Turco Meemet Bei nel loco detto Caracalla, nella persona di me Zorzi Bubuli humilissimo servo di Vostra Eccellenza per Realli 36 all Anno per anni quatro con locacione in Maggio procimamente spirato rilassiatami dall'ufficio e col decreto dell' aprobacione di Sua Eccellenza Proveditor General dero justamente conseguir il possesso senza che d'alcunomi venga impeditto. Il motivo che mi rende ad humiliami nanti la distributiva di Vostra Eccellenza, e per che pre.... do, esserci posti li detti terreni novamenti nel publico incanto, e delliberati anzi ad altra persona, a mia esclusione non habbia ad'assere, pos poste le mie giuste esibizioni, et suplicazioni, per cio imploro dalla maturitta di Vostra eccellenza la conservatione di talle mia subastracione, che contratto contutto l'osequiu con mia rase guiatezza, humilio alli di lei maturi riflesse Gracie.

Adi 30 Ottobre 1698 Stille Nuove.

III

A.S.V., A.G., B.18, φ.657r

Άπόσπασμα από λυτό βενετικό έγγραφο τοῦ 1698, στό ὁποῖο ἀναφέρονται ὄροι ἐνοικίασης κτήματος στόν ἡγούμενο μονῆς Ξηροκαστελλίου Παπα-Γρηγόρη Κόνδη.

«...Terreni per para di bo con sessenta
olivari del Turco Omer Celepi Arapogli
nel luoco Xerocastelli a San Demetrio
Principie 14 Novembre 98 che fenisse
l'affitanza Zeno No 500 era in Papa
Gregorio Condi All'anno per realli 12

Detto dall' alto al basso
ut supra papa Gregorio
Condi del monasterio
San Demetrio reali 20.

IV

Archivio di Stato di Venezia, Sindici Inquisitori in Terraferma e Levante, No 81, f.5v.

Appartinenze del Monasterio San Dimitri Xerocastelli

Il confine di queste appartenenze principia per tramontana della chiesa di Sant' Elia e confinando con il territorio di Corinto va a Siracho la dove per ponente confinando con la villa Cacingri va ad'altro Sant'Ellia Perivoli Melissa [...] pigadi, e [.....] da dove per'ostro confinando con la villa Ligurio va a Palaecastro Macrilaca di la a Sant'Ellia da dove confinando con il territorio di Corinto ritorna al primo Sant'Ellia la dove principio a confinare con il stesso territorio.

L'ara superficiale di questo confine e stremma no 20219, tavole 125, fa campi padovani no 15282, tavole 120, fa campi trevisani no 10109, tavole 750 de qualli coltivabili in monte, costa, e valle no 5054, tavole 31, fa campi padovani no 3820, tavole 30, fa campi trevisani no 2527, tavole 31 in monte per pascolo no 10110, tavole 63, fa campi padovani no 7642, tavole 60, fa campi trevisani no 5055, tavole 63. Inutili per crode no 5055, tavole 31 fa campi padovani no 382 [sic] tavole 30, fa campi trevisani no 2527, tavole 650.

In questo confine vi sono.

chiese buone	no	2
dette dirocate	no	3
convento con diverse celle	no	1
fontane	no	1
figari	no	2
granatti	no	5
olivari	no	100
cavalli	no	15
mulli	no	3
animal d'aratro	no	8
capre	no	800
alveari	no	250
calogeri	no	10
serventi	no	6

Κέντρον Ἐρεύνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Catastico, Particolare di Romania (1703-1705), φ.81r.

Dissegno del confin ch'abbraccia, il monasterio di San Demetrio Xero Castegli e sue perfinenze.

Nell' appartenenze di questo monasterio confina per tramontana in parte la Villa Chiegli del territorio di Corinto et in una picciol parte il monasterio di San Theodosio principiando dal Monte dove e la Chiesa di San Elia, passa in altro detto Scalla sto Petrotto e va poi in quello detto Siraco, dal quale confina per ponente li Seugolattii della Villa Cacingri principiando da Dafni va a Eugitisas to Rema passa in un sasso detto tu Aitu to Glithari e di la al Monte San Zuane e termina a Vuromo Rigado da dove viene a confinare per ostro la Villa distruta Solinaria che da Vuromo Rigado va in Asprocoma di poi Mavurovugni et in altro punto pure Mavurovugni che da esso per levante viene a confinare le Ville Bulmeti e Ligorio, principiando da detto Mavuro Vurni e va a per Fognisco, Mochia Larcha etermina nel Monte della Chiesa di San Elia hove principio per tramontana a confinare con la Villa Chiegli.

L'arra superficiale di questo confin s' estende	Stremma No 17537	Tavole No 125	Fa Campi 8768 Trevisan No	Tavole No 750
de qualli coltivati in piano coste de monti e vale	Stremma No 546	Tavole No 485	Fa Campi 273 Trevisan No	Tavole No 485
incolti Coltivabili	Stremma No 150	Tavole No -	Fa Campi 75 Trevisan No	Tavole No -
in Monte per Pascolo	Stremma No 11110	Tavole No 63	Fa Campi 5555 Trevisan No	Tavole No 63
Inutili Grebanosi	Stremma No 5712	Tavole No 527	Fa Campi 2856 Trevisan No	Tavole No 527
In vigna di zapade No 69 tevole No 144 famo	Stremma No 17	Tavole No 300	Fa Campi 8 Trevisan No	Tavole No 925

Nelle Pertinenze di questo Monasterio vi sono le sotto dichiarite cose

Monasterio con celle		10	morreri	No	2
coperto con copi	No	1	cedreri	No	1
chiese buone	No	4	limoneri	No	14
dette dirochatte	No	8	neranceri	No	3
case coperte con copi			carroberri	No	17
nel mettochio	No	5	ancipressi	No	2
dette dirochatte	No	12	cavalli	No	25
fontana	No	1	mulli	No	3
giardino	No	1	aseni cinque	No	5
oliveri	No	307	peccore	No	1000
oliveri salvaticci	No	204	capre	No	500
figheri	No	22	animalli d'aratro	No	16
mandoleri	No	23	detti bovini o vache	No	80
cerresere	No	16	alveari o sia buchi d'ave	No	200
armelineri	No	10	reverendo abbate con		
persegleri	No	7	altro religioso da messa	No	2
codogneri	No	15	callogeri o sia laici	No	15
pomeri	No	40	serventi et agricoltori del		
granati	No	18	sudetto monasterio	No	10
perreri	No	2	fortezza distrutta	No	1
susineri o sia brugneri	No	2			

Li terreni che esistono entro il confin del monasterio di San Demetrio Xero Castelli principiando dal No primo segitando sino al No 120 sono e s' intendono di ragione del soprannominato monasterio come pure ancora vigne sono appartenenti al suacenato monasterio.

Il rimanete poi che e dal No 121 sino No 124 sono di ragione di Marino Tosagni.

VI

M.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Napoli di Romania, (1703-1705) p. 83v.

Computi de pezzi de terreni e vigne del oltrascrito disegno con il nome di cadaun possessore per alfabeto.¹

No	Stemma	tavole fano	campi trevisani	tavole
1	3	300	1	925
2	1	614	-	1239
3	1	47	-	672
4	-	142	-	142
5	2	484	1	494
6	-	334	-	334
7	-	522	-	522
8	1	334	-	959
9	3	575	1	1200
10	-	241	-	241
11	3	97	1	722
12	1	245	-	870
13	-	440	-	440
14	2	58	1	58
15	37	375	18	1000
16	12	332	6	332
17	4	195	2	195
18	5	458	2	1083
19	-	180	-	180
20	2	607	1	607
21	6	240	3	240
22	-	440	-	440
23	-	200	-	200
24	4	260	2	260
25	1	304	-	929
26	1	395	-	1020
27	-	207	-	207
28	7	195	3	820
29	13	112	6	737
30	1	415	-	1040

31	-	320	-	320
32	-	160	-	160
33	2	422	1	422
34	2	515	1	515
35	9	429	4	1054
36	38	83	19	83
37	5	117	2	742
38	3	82	1	707
39	5	20	2	645
40	1	145	-	770
41	3	40	1	665
42	36	454	18	454
43	3	75	1	700
44	1	304	-	929
45	1	395	-	1020
46	13	-	6	625
47	1	-	-	625
48	1	85	-	710
49	13	400	6	1025
50	10	-	5	-
51	-	340	-	340
52	1	307	-	932
53	24	-	12	-
54	13	20	6	645
55	1	167	-	792
56	-	448	-	448
57	2	215	1	215
58	1	275	-	900
59	3	141	1	766
60	2	362	1	362
61	5	293	2	918
62	-	420	-	420
63	23	290	12	915
63	358	421	179	421
<hr/>				
63	358	421	179	421
segue il contrascritto monasterio				
64	1	33	-	658
65	6	-	3	-

66	-	602	-	602
67	2	535	1	535
68	1	175	-	800
69	4	-	2	-
70	1	155	-	780
71	1	225	-	850
72	-	160	-	160
73	1	365	-	990
74	3	400	1	1025
75	2	263	1	263
76	2	200	1	200
77	5	100	2	725
78	1	37	-	662
79	2	-	1	-
80	-	365	-	365
81	2	312	1	312
82	11	570	5	1195
83	2	135	1	135
84	1	365	-	990
85	1	575	-	1200
86	1	15	-	640
87	1	95	-	720
88	-	288	-	288
89	4	302	2	302
90	-	500	-	500
91	3	-	1	625
92	3	245	1	870
93	29	360	14	985
94	4	200	2	200
95	4	436	2	436
96	10	386	5	386
97	-	250	-	250
98	-	100	-	100
99	2	15	1	15
100	6	-	3	-
101	2	-	1	-
102	10	453	5	453
103	4	-	2	-
104	1	59	-	684

105	3	-		1	625	
106	2	-		1	-	
107	3	506		1	1101	
108	5	352		2	977	
109	2	544		1	544	
110	1	57		-	682	
111	1	-		-	625	
112	-	342		-	342	
113	1	149		-	774	
114	7	57		3	682	
115	3	251		1	876	
116	4	608		2	608	
117	86	365		43	365	
118	49	381		24	1006	
Zapade Tavole						
Vigna 119	45	22	11	178	5	803
Vigna 120	24	122	6	122	3	122
57	69	144	338	64	169	64
Per la contrascrita summa						
63	358		421		179	421
120	696		485		348	485

In tutto summa Zapade 69 tavole 144 fa stremma 696 tavole 485 fa campi trevisani 348 tavole 485. Il sopradetto monasterio di San Demetrio Xero Castelli tiene quatro diplomi del eccellentissimi magistrati de Sindici Inquisitori per terreno colto et incolto in tutto stremma seicento sessanta sei et un orto vigna zapade settanta uno tavole 97 con ogni sorte di albori che essistono sopra detti terreni e vigne.

Marino Tosagni					
121	8		175	4	175
122	3		285	1	910
123	2		400	1	400
124	4		-	-2	-
4	18		235	9	235

VII

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, p. 2r-v, 3r-4v.

«Computo de passi, e piedi del oltrascrito disegno delli borghetti con nome de possessori di cadauno».

«Cattalogo de nomi de possessori di case delli due Borghetti [Trombe e Techie] con li numeri corrispondenti al seguente disegno. Del Monasterio di S. Demetri Xero Castelli.

No	Passi	Piedi
334	4	0
335	11	0

VIII

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, φ.4v, 13v, 14r, 14v, 15v, 19v.

Catalogo de nomi corrispondenti delli numeri de pezzi de terreni e vigne del seguente disegno della villa Aria.

No	Monasterio	di	San Dem:	Xerocasteglia
382	«	«	«	«
388	«	«	«	«
397	«	«	«	«

Computi delli pezzi de Terreni, Vigne Dell' Oltascritto disegno con il nome di cadaum, possessore, per Alfabetto.

[φ.14v, 15v, 19v] Monasterio di Sn Demetrio Xero Casteglia

No	Oliveri	Zapade	Stemma	Tavole Fano	Campi	Trevisani	Tavole
382		24	1	235			860
388		20	1	226			851
397		-	1	170			795
3		44	4	6			6

IX

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, f.22v, 23r, 24v

[22v] Dissegno de quanto Confine habracia il seugolatio distruto Cadogli, Lusi habit[ato] Paglia Glichia]

[(f.23r)] «Cattalogo de nomi corrispondenti alli numeri de pezzi de Terrenni, e Vigne del Seguento dissegno della Villa Lussi e suoi seugolatti.

[24v] Computi de pezzi de terreni, e vigne...del Monasterio di San Demetrio Xero Casteglia.

No	oliveri	zapade	tavole	fano	stremma	tavole	fano campi trevisani	tavole
52	-	-	-		3	45		670

Il Contrascrito monasterio ha diploma per terreno a Paglia Glichia stremma cinque.

X

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, f.25v, 26r, 27r, 29v

[f. 25v] «Dissegno del confin di Paleo Castro, seugolatio Zeffer Aga, e villa Spai, tutti in un Confine».

[f. 26r] «Catalogo de Nomi corrispondenti alli numeri de pezzi de Terreni, e vigne del seguente dissegno ville Spai, Zaffer Aga e Paleo Castro».

	No	Monasterio	di San Demetrio
Vigne	51	vigne	»
	74	»	»
	92	»	»

[f. 27r] «Dissegno de Terreni e Vigne delle ville Spai, Zeffer Aga e Paleo Castro».

[f. 29v] «Il Contrascrito monasterio ha diploma come sopra et vigne zapade a {Paglio Castro con oliveri sedeci, di piu al lucho sudetto terreno stremma nove con oliveri vinti, ha di piu vigna zapade cinque tavole 7».

XI

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, p.26v, 27v, 29v, 30r.

[p.26v] «Frangia Becher e monasterio San Demetrio Xero Castelli».

[p.27v] «Computi delli Pezzi de Terreni e Vigne del Oltrascrito Dissegno con il nome di cadauno possessore per Alfabetto».

[p.29v] «Computi delli pezzi de Terregni e vigne...».

No	oliveri	zapade	tavole	stremma	tavole	fano campi trevisani	tavole
51	-	3	-	-	468	-	468
74	20	6	34	1	246	-	971
92	-	1	129	-	289	-	289
3	20	11	7	2	478	1	478

[p.30r] «Monasterio Sn Dimitri Xero Castelli, e Frangia Becher Via.

No	Olivi	Zapade	Tavole	Stremma	Tavole	Campi Trevisani	Tavole
222	5	34	136	8	448	4	448

XII

*K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolatre Napoli di Romania,
φ.38v, 39r, 40r, 41v - 44r.*

[φ.38v] «Catalogo de Nomi corrispondenti alli numeri de pezzi de Terreni del seguente disegno della villa Platagniti, e suoi seugolatii».

[φ.39r] «No 362 Monasterio di Sn Demetrio Xero Castelli»

[φ.39r-40r] «Dissegno d'Argos de pezzi de Terreni esistenti entro il Confin dell' Oltrascritta Villa Platagniti nelli sitti corrispondenti alle lettere A, B».

[φ.41v] «Computi de pezzi de terreni...per alfabeto».

Monasterio Di San Demetrio

[φ.44r]

No	Stremma	Tavole	Campi Trevisani	Tavole
669	3	119	1	4

[φ.44r] «Il contrascrito ha diploma per terreno nella villa Venda Strema quatro».

XIII

K.E.M.N.E.A.A., Catastico Particolare, f. f. 46r-v, 47v, 48v, 51r, 57v.

[f. 46r-v] «Disegno del confin delle Ville Masi, e Panariti con il suoi Seugolatii Mandala, e Bechir Bei, e Barcha».

«Catalogo de nomi...disegno della Villa Massi, e suoi Seugolatii».

[f. 47v] «Computi de Pezzi de Terreni del Oltracrito disegno con il nome di cadaun possessore per Alfabeto».

Monasterio di San Demetrio				
No	Stremma	Tavole	Campi Trevisani	Tavole
5	5	5	2	630

[f. 57v] «Computi de pezzi de Terreni, e Vigne del oltracrito disegno della Villa Cofigni con il nome di cadaun possessori per Alfabeto».

[f. 51r] «Disegno del Confin della Villa Coffigni e suoi Seugolatii Chiadi, Chrestagni Burasaga e Toschiesi detto Manura».

XIV

K.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, φ.51v, 52v, 53r, 75v.

[φ.51v] «Catalogo de Nomi corrispondenti alli numeri del seguente della Villa Cofigni, e sue Pertinenze»

[φ.52v]

No	Monasterio	di	Sn	Demetrio
25	"	"	"	"
70	"	"	"	"
590	"	"	"	"
744	"	"	"	"
779	"	"	"	"
784	"	"	"	"

[φ.53r] «Dissegno de Terreni e Vigne esistenti ento il Confin della Villa Cofigni».

[φ. 57v] «Computi de pezzi de Terreni, e Vigne del oltrascrito Dissegno della Villa Cofigni con il nome di cadaum possessori per Alfabeto»

[φ.57v]

Monasterio Sn Demetrio Xero Castelli							
No	oliveri	Zapade	Tavole	fa stremma	Tavole	fano campi trevisani	tavole
25				3	97	1	72
10				2	402	1	402
2				5	499	2	1124

[φ.57v] «Il contrascrito monasterio tiene diploma per vigne zapade dieci oto, ha dipiu li terreni contrascritti, e vigne zapade dieci e tavole 7»

[φ.57v]

Vigne del sudetto							
No	Oliveri	Zapade	Tavole	Stemma	Tavole	Fano campi trevisani	Tavole
744	3	10	58	2	370	1	370
590		4	95	1	95	-	720
779	1	7	107	1	575	-	200
784		5	59	1	295	-	840
4	4	28	7	7	7	3	632

XV

K.M.N.E.A.A., Catastico Particolare di Romania, p.52v, 61r, 63r, 64v.

[p.61r] «Catalogo de nomi corrispondenti alli numeri de pezzi de Terreni e Vigne del Seguento Dissegno della villa Cacingri [...]

[p.61v] No 123 Monasterio di S. Dem: Xero Castelli»

No	Monasterio	di	Sn	Demetrio	Xero	Castelli
25	»	»	»	»	»	»
70	»	»	»	»	»	»
590	»	»	»	»	»	»
744	»	»	»	»	»	»
799	»	»	»	»	»	»
784	»	»	»	»	»	»

[p.63r] «Dissegno de Terreni esistenti entro il Confin della villa Cacingri nelli sitti hone sono le Lettere = A C B corrispondenti al Confin in Picolo».

[p.64v] «Computi de Pezzi de Terreni, e Vigne del Oltrascrito Dissegno con il nome de Cadaum Possesore per Alfabeto».

Monasterio Sn Demetrio Xero Castelli						
[p.66v]	No	Oliveri	Stremma	Tavole	Fano Campi Trenisani	Tavole
	11		2	305	1	350
	123	21	7	409	3	1034
	536		3	5	1	630
	556		6	560	3	560
	540		4	376	2	376
	5	21	24		12	450

«Il sopradeto ha ancora Oliveri nel pezzo di terreno al numero seguente, an No 142 oliveri: 3 in tutto fano oliveri No 24»

XVI

Bibliothèque Nationale de Paris, Cod. Parisinus, Suppl. Grec. 707, No 60'.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ Δ' (1782) ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΗ ΞΕΡΟΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ

«+ Γαβριήλ ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολεως, Νέας Ῥώμης, καί οἰκουμενικός Πατριάρχης».

Εἶγε ἐπ' ἐξουσίας ἐστί τῇ ἐκκλησίᾳ κ(αί) τοῖς κατὰ καιροῦς ἐμπειπιστευμένοις τοὺς πνευματικούς ταύτης οἰάκας διὰ τε βασιλικῶν θεσπισμάτων κ(αί) συνοδικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ ἐνοριακῶν σταυροπήγια καθιστᾶν τὰ ἱερά τεμένη, κ(αί) καταγώγια ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις, κ(αί) ἐγκαθορμίζειν τῷ εὐδίῳ λιμένι τῆς ἐκκλησίας, πολλῶν δὴ μᾶλλον ἀνανεοῦν αὐτῇ ἐφείται, κ(αί) ἀνακαινίζειν τὴν στ(αυ)ροπηγιακὴν ἀξίαν, κ(αί) χάριν τῶν ἀνέκαθεν, κ(αί) ἐκ παλαιοῦ τοῦ χρόνου ταύτης εὐμοιρησάντων εὐκλείας, ἐλευθερίας τε (καί) αὐτονομίας, κ(αί) τῶν ἄλλων προνομίων, ὅπερ τοῖς σταυροπηγίοις προσαφοσιωμένα ἐστίν ἀνέκαθεν. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν κ(αί) τό κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλοίου, κ(αί) Ἄργους κείμενον ἱερόν, κ(αί) σεβάσιμον μοναστήριον κ(αί) Ξεροκαστέλι ἐπονομαζόμενον ἔφθασε πρό χρόνων ἤδη δυσσημονεῦτων τιμηθῆναι σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ, κ(αί) χάριτι, καθὼς ἔγνωμεν, κ(αί) ἐβεβαιώθημεν ἀπὸ τε πιττακίου τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, κ(αί) ἀπὸ ἀναφορᾶς τῶν ἐνταῦθα εὐρεθέντων ἐκεῖθεν χριστιανῶν, ζητησάντων θερμῶς τὴν ἀνακαινίσιν τῆς σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, ἅτε τῶν ἐπιβραβευθέντων αὐτῶ ἔκπαλαι π(ατ)ριαρχικῶν κ(αί) συνοδικῶν σιγίλλιδῶν γραμμάτων ἐκ μέσου γενομένων, κ(αί) ἀπολεσθέντων ἐν ταῖς προσυμβάσαις ἀνωμαλίαις ἐκεῖ, κ(αί) δειναῖς γνωσταῖς περιστάσεσιν, ἐξ ὧν εἰς περιπέτειαν ἄκραν κατηνέχθη, κ(αί) χρέος ἐβλήθη βαρύτατον, κ(αί) ὑπέρογκον καὶ δεόμενον ἐκκλησιαστικῆς προστασίας, κ(αί) ἀντιλήψεως, ἵνα μὴ τῇ τοῦ καιροῦ μακρὰ περιπτεύσει, κ(αί) παραστάσει ἀμεληθὲν, ἐσχάτη προσομιλήσῃ, ὃ μὴ γένοιτο, ἐρημώσῃ, καὶ ἀφανισμῶ, κ(αί) καταπτώσει ἐλεεινῇ, κ(αί) ἀθλίᾳ, καθὰ φιλεῖ πολλάκις συμβαίνειν τοῖς ἀπροστατεύτοις διαμένουσι, κ(αί) ἐν χῆτει διατελοῦσι

1. Ὁλόκληρο τὸ σιγίλλιο ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τοῦ Δ. Ζακυθινό, Ἐνέκδοτα Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας «Ἑλληνικά», τ.4 (1931), σ.387-390.

μειζονός τινός ἰσχύος, κ(αί) δυνάμεως, κ(αί) ἀπροσμαχίτου ἀντιλήψεως, ἔρμαιον προκειμένοις πολλάκις τῷ τυχόντι, κ(αί) φύσιν ἔχοντι ἀντιποιεῖσθαι τῶν ἀλλοτρίων, οἳοί εἰσίν οἱ πλεονέκται, κ(αί) χεῖρα ἐκτείνοντες εἰς τὰ μηδόλως αὐτοῖς ἀνήκοντα, διὰ γοῦν ταῦτα, κ(αί) τὰ τοιαῦτα ἐπαπειλούμενα, κ(αί) ἐνδεχόμενα περιστατικά τήν τῶν Χριστιανῶν αἴτησιν ὡς εὐλογον οὖσαν κ(αί) δικαίαν εὐμενῶς προσηκάμενοι, κ(αί) ἀποδεξάμενοι, δεῖν ἔγνωμεν κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει, κ(αί) ἀποφάσει, ἀνακαινίσαι κ(αί) ἀνανεῶσαι, κ(αί) οἷον εἰπεῖν ἀναζωπυρῆσαι τήν σταυροπηγιακὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν, κ(αί) χάριν τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, κ(αί) ἐπιδαφιλεῦσαι αὐτῷ τό ἀνεχόχλητον κ(αί) ἀνεπηρέαστον εἰς αἰεὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμέτερου πατριαρχικοῦ, κ(αί) συνοδικοῦ σιγγιλιώδους γράμματος. Τούτου χάριν γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μ(ε)τ(ά) τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, κ(αί) συλλειτουργῶν, ἵνα τό ῥηθὲν ἱερόν, κ(αί) σεβάσιμον μοναστήριον, τό τιμώμενον ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίου, κ(αί) Ἄργους κείμενον, κ(αί) Ξηροκαστέλλι ἐπινομαζόμενον ὡς ἐπ' ἀρχῆς, οὕτω κ(αί) εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον, ἕως οὔτου ὁ ἥλιος τὸν ἴδιον περιτρέχει κύκλον εἶη, κ(αί) λέγεται, κ(αί) παρά πάντων γνωρίζεται ἡμέτερον πατριαρχικόν σταυροπηγιακόν, ἀσίδωτον, ἀδούλωτον, κ(αί) ἀκαταπάτητον, κ(αί) ἐλεύθερον, κ(αί) μηδενὶ ὑποκείμενον, εἰμὴ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ, ἀποστολικῷ, πατριαρχικῷ, κ(αί) οἰκουμενικῷ θρόνῳ, κ(αί) ὑπ' αὐτοῦ διοικούμενον, κ(αί) διεξαγόμενον, κ(αί) ὡς εἰκός διακυβερνώμενον, κ(αί) μὴ ὀφείλον παρέχειν τινὶ πολὺ, ἢ ὀλίγον τι μέχρι κ(αί) ἐνός ὀβολοῦ λόγῳ οἰφθήτινι, ὡς πάντῃ ἐλεύθερον, κ(αί) ἀσίδωτον, κ(αί) ἀνώτερον πάσης ἐπηρείας καὶ ἐνοχλήσεως, καὶ οἰαστινοσοῦν ἀπαιτήσεως παρά παντός προσώπου ἱερωμένου, ἢ λαϊκοῦ, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ, πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, κ(αί) ἀκολουθίαις, ὡς νενόμισται ὀφείλουσι δὲ οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι ὀσιώτατοι π(ατέ)ρες διάγειν εἰρηνικῶς, κ(αί) ἡσύχως κ(αί) φιλαλληλῶς κ(αί) τηρεῖν ἀπαραμειώτους τοὺς ὅρους, κ(αί) τύπους τοῦ μοναδικοῦ καταλόγου, κ(αί) ἐπαγγέλματος, κ(αί) φροντίζειν περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως, αὐξήσεώς τε, κ(αί) βελτιώσεως αὐτοῦ τε, κ(αί) τῶν προσόντων αὐτῷ μετοχίων, κ(αί) τῶν μετέπειτα σὺν Θεῷ προσκτηθησομένων αὐτῷ, ἐλευθέρων κἀκείνων διατελούντων ὡς τῆς αὐτῆς σ(α)υροπηγιακῆς χάριτος ἡξιωμένον δικαίως, οἵτινες π(ατέ)ρες ἐπειδὴν ἐν χρεῖα χειροτονίας γένωνται, ἔχωσιν ἄδειαν προσκαλεῖν ὃν ἂν θούλοιντο τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν ὡσαύτως δὲ κ(αί) ἐν χρεῖα ἡγουμένου γενόμενοι, ἔσται αὐτοῖς ἐπ' ἀδείας ἐκλέγειν κοινῇ συμφωνία, κ(αί) ἐκλογῇ ἄνδρα

πρόσφορον κ(αί) ἀρμόδιον κ(αί) ἐπιτήδειον εἰς τό ἡγουμενεύειν κ(αί) τοῦτον καθιστᾶν ἡγούμενον, μηδενός τολμῶντος ἐναντιωθῆναι αὐτοῖς, ἢ ἐπήρειάν τινά, κ(αί) ἐνόχλησιν, κ(αί) χρηματικὴν ἀπαίτησιν ἐπενεγκεῖν ἐφ' οἵαδήτινι προφάσει, κ(αί) αἰτίᾳ. Ὁς δ' ἂν, κ(αί) ὅποιος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος, ἢ λαϊκός, τολμήσῃ κ(αί) ἐπιχειρήσῃ καταθραῦσαι τὴν συντονίαν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας, κ(αί) χάριτος τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, κ(αί) ἀθετήσῃ, κ(αί) παραβῆναι τὰ ἐν τῷ παρόντι ἐκτεθειμένα, ὁ τοιοῦτος ὡς ἀλαζών, κ(αί) κακότροπος, ἀφωρισμένος εἶη, κ(αί) κατηραμένος, κ(αί) ἀσυγχώρητος, κ(αί) μετὰ θάνατον ἄλυτος, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς, κ(αί) συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, κ(αί) ἔνοχος τῷ πυρὶ τῆς γεένης. Εἰς γοῦν ἔνδειξιν ἀπελύθη κ(αί) τό παρόν ἡμέτερον πατριαρχικόν, καὶ συνοδικόν σιγγιλιώδες ἐν μεμβράναις γράμμα, κ(αί) καταστρωθὲν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἐπεδόθη τοῖς ὀσιωτάτοις πατράσι τοῦ εἰρημένου πατριαρχικοῦ, κ(αί) στ(αυ)ροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ κ(α)τ(α) μῆνα Ἀπρίλιον, ἐπινεμήσε(ως) ἰε' ης.

+ Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμηνικός Πατριάρχης +

† Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος	† Ὁ Νικομηδείας Μελέτιος
† Ὁ Δέρκων Ἀνανίας	† Ὁ Τορνόβου Καλλίνικος
† Ὁ Προύσης Θεόφιλος	† Ὁ Δράμας Γρηγόριος
† Ὁ Σμύρνης Προκόπιος	† Ὁ Χριστιανουπόλεως Ἱερεμίας

XVII

Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ. Πρωτ. 6192/1833

«Ἀρ. 2. Κατάλογος τῶν εἰς μισθοὺς τῶν μισθωτῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Καρακαλᾶ εἰς ἕκαστον ἐξάμηνον, καὶ χρονικῶς συναπτομένων τῶν δύο ἐξαμηνίων, δοθέντων ἐπὶ τῆς ἐπιστάσεως τοῦ ἡγουμένου κ. Διονυσίου, ἀπὸ 1825 Μαρτίου 13' ἕως 1833 Φεβρουαρίου 10'».

Ἀπὸ	Ἔως	Γρόσια	Γρόσια	Πρῶτον Ἀπὸ	Χρονικῶς	Ἔως		
1824 «Ὀκτωβρίου 26»	1825 «Ἀπριλίου 23»	600	1081	« 1824	Ὀκτώβριος 26	1825	Ὀκτώβριος	26
1825 «Ἀπρίλιος 23»	1825 «Ὀκτωβρίου 26»	481						
1825 «Ὀκτώβριος 26»	1826 «Ἀπριλίου 23»	750						
1826 «Ἀπριλίου 23»	1826 «Ὀκτωβρίου 26»	375	1125	« 825	«	826	«	«
1826 «Ὀκτωβρίου 26»	1827 «Ἀπριλίου 23»	589						
1827 «Ἀπριλίου 23»	1827 «Ὀκτωβρίου 26»	265	854	« 826	«	827	«	«
1828 «Ὀκτωβρίου 26»	1828 «Ἀπριλίου 23»	683						
1828 «Ἀπριλίου 23»	1828 «Ὀκτωβρίου 26»	445	1128	« 827	«	828	«	«
1828 «Ὀκτωβρίου 26»	1829 «Ἀπριλίου 23»	480						
1829 «Ἀπριλίου 23»	1829 «Ὀκτωβρίου 26»	365	845	« 828	«	829	«	«
1829 «Ὀκτωβρίου 26»	1830 «Ἀπριλίου 23»	521						
1830 «Ἀπριλίου 23»	1830 «Ὀκτωβρίου 26»	753	1274	« 829	«	830	«	«
1830 «Ὀκτωβρίου 26»	1831 «Ἀπριλίου 23»	950						
1831 «Ἀπριλίου 23»	1831 «Ὀκτωβρίου 26»	750	1700	« 830	«	831	«	«
1831 «Ὀκτωβρίου 26»	1832 «Ἀπριλίου 23»	1369						
1832 «Ἀπριλίου 23»	1832 «Ὀκτωβρίου 26»	858	2227	« 831	«	832	«	«
1832 «Ὀκτωβρίου 26»	1833 «Φεβρουαρίου»		10244					
			189	20				
			10433	20	Ἄθροισμα Γενικόν		Ἄθροισμα τῶν 8 χρόνων εἰς ἐξοικονομήσεις διὰ τὸ ἐξάμηνον 1833 Ἀπριλίου 23	

XVIII

Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, χ.ά.π., 1/13 Μαρτίου 1833.

(“Όμοιο Έγγραφο είναι γραμμένο στη Γαλλική. Βλ. Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.Πρωτ.1899 6 Φέβρ./18 Μαρτίου 1833).

Ἡμεῖς Ὁθων

Ἐλέω Θεοῦ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος

Πληροφορούμενοι ὅτι τό κατά τήν ἐπαρχίαν Ναυπλίας κείμενον ἱερόν Μοναστήριον ἐπιλεγόμενον τοῦ Καρακαλά καί τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔμεινε μετά τήν ἀποβίωσιν τοῦ προδιορισθέντος ἡγουμένου ἐστερημένον τῆς ἀνηκούσης ἐπιστασίας.

Κατά τήν περί τούτου πρότασιν τοῦ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡμετέρου Ὑπουργοῦ Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας.

Ἀπεφασίσασμεν καί διατάττομεν:

- Αον. Ὁ Πανοσιώτατος Ἱεροκῆρυξ Κύριος Ἰωάσαφ ὁ Βυζάντιος διορίζεται ἡγούμενος τῆς διαληφθείσης μονῆς τοῦ Καρακαλά.
- Βον. Ὡς τοιοῦτος θέλει ἀναλάβει ἀμέσως τήν ἐπιστασίαν καί διεύθυνσιν ὅλης ἀνεξαιρέτως τῆς κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας τοῦ μοναστηρίου τούτου, ἐπαγρυπνῶν εἰς τήν διατήρησιν αὐτῆς καί βελτίωσιν, κατά τὰς ὁποίας θέλει λάβῃ περί τούτου ὁδηγίας παρά τῆς ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας.
- Γον. Περὶ τὰ τέλη ἐκάστου ἔτους θέλει διευθύνῃ πρὸς τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας τόν ἀκριβῆ ὑπολογισμόν τῶν προσόδων καί ἐξόδων τοῦ μοναστηρίου τούτου.
- Δον. Ὅφειλει νά ἐπαγρυπνῇ ὡσαύτως περὶ τήν ἀκριβῆ διατήρησιν τῶν μοναστικῶν διατυπώσεων καί τήν ἐμμελῆ διαγωγὴν τῶν μοναζόντων.
- Εον. Ὁ ἡμέτερος ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ἐπιφορτίζεται τήν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 1/13 Μαρτίου 1833

Ἐν Ὄνόματι τοῦ Βασιλέως

Ἡ Ἀντιβασιλεία

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματέως,

Ὁ ἐπί τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας.

XIX

Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακὰ» Φ.221, 258/27 Μαρτίου 1833.
(Τό Κατάστιχο αὐτό εἶναι κολοβό)

Κινητή περιουσία τῆς μονῆς

«5 πέντε καζάνια, τὰ 2 εἰς τὴν Μονὴν, 2 εἰς τὴν στάνην καὶ τό ἓν εἰς ἐνοικίαισιν.

2 ῥακοκάζανα, τό ἓν τῆ μονῆ μέ τό καπάκι τ'ἄλλα εἰς τόν Σκουτέριν Ἄνανιαν.

6 ἕξ τεντζερédαις, καὶ μεία ὀποῦ ἐπῆρεν ὁ κ. Καλέργης.

8 ὀκτώ τὰ ἀκόλουθα τρία σαγάνια, 2 καπάκια, 2 τειφιά καὶ ἓν τυγάνη.

2 λενγκέραις, ἡ μήα μέ τό καπάντζι πρώτου μεγέθους, καὶ ἡ ἄλλη [δυσανάγνωστον], μικροτέρα,

5 Πέντε. Τρεῖς σιδεροτσιαίς, καὶ δύο Σοῦθλες σιδερένιας, μεγάλας.

2 Δύο Κιλίμια καὶ αἴτερον ἓν ὀποῦ ἐπῆρεν ὁ Δ. Καλλέργης. Καὶ ἓνας σικλαδὲς τοῦ πρώην ἡγούμενου Ἀμφιλοχίου.

6 ἕξ ὃ ἐστί - 2 Παπλόματα, 3 προσκέφαλα, καὶ μή(α) παλαιὰ θελέντζα.

14 Δύο ἀχυροχαράμια καὶ δώδεκα μικρά.

8 Δύο κλαροζῆκαι, δύο τζεκοῦραι, 2 πλατοξύνια μήα κλαδευτήρα καὶ μία σκεπαρνιά.

15 ὀκτώ ἡνία καὶ ἑπτὰ σπάθαις

Δύο Κασελίτζαις καὶ τρεῖς ξυλοτράπεζαι. Τὰ τοῦ κελαρίου δύο πυλάντζαις, 1 στατήριον καὶ τὰ καλιγοσφύρια.

Ἐν πυθάριον μέ ἑλιαίς. Εἰς τό φουναρείον καὶ περίπου τὰς ἀναγκαίας, καὶ ἕως διακόσαις ὀκάδες ἄλλας.

Δύω τουφέκια, τό ἓν τούτοις τό σύδερον μέ τῷ φυτήλι, καὶ μήα κουμπούρα, Ἐνδεκα κρασοδόκια.

Τρεῖα θαγένια, δύο βουτζιά, καὶ πέντε πυθάρια τό ἓν τούτοις ἕως τὴν μέσιν μέ πετρέλαιον.

Ἐν γκέμι τοῦ ἀλόγου εἰς τὴν Μονὴν καὶ μία σέλα εἰς τοῦ Σταύρου Κρομίδα.

Τρεῖα Μουλάρια, εἰς ὄνος, τρεῖα ἄλογα, καὶ μήα φοράδα μέ τό πουλάρι τῆς. Λεκατέσσερα βόδια καματερά.

Ἐξίντα τρία γελάδια, ἓν τούτοις, λέγει ὁ προηγούμενος καὶ λιπαὶ ὅτι εἰσὶν ἕξ τοῦ Κωνσταντῆ γελαδιάρη, τέσσαραι τοῦ παιδίου Καλλινίκου, 4 τοῦ Θεοδώσι βοσκοῦ καὶ ἓν ἀποπλανημένον ὥστε τὰ τοῦ Μοναστηρίου ἕως 48

καί τά 15 τῶν ἄλλων ὡς εἶρηται. -Γίδια - Βεδούλια, ἑκατόν δεκαπέντε ἀρ.115, γαλάργια διακόσια σαράντα ἑπτὰ ἀρ.247 καί κατζίκια ἑκατόν ἐξίνα ἕνα ἀρ. 161. Ἐκ τούτων, λέγει ὁ Προηγούμενος, ὅτι εἰσὶν τοῦ σκουντέρη Ἄνανια 10:γαλάργια 8 κατζίκια, καί 20 στρέφαι. Τοῦ βοσκοῦ Γιαννάκη Τορνικιότη 20 γαλάργια, 15 Κατζίκια, καί 20 στρέφαι. Καί τοῦ Τάσου Τζόκρη πέντε βεδούλια τά ὅποια πρό ὀλίγου πῆρε ἔφαιρεν εἰς τήν σάνη μέ πολλά ἄλλα ἀκόμη πού ἐπῆρεν ἀπό τόν κόσμον, ἀλλά τά ἄλλα τά ἐπῆραν πρό ὀλίγας ἡμέρας οἱ νοικοκυραῖοι των.

Μελίσσια τετρακόσια ὀκτώ ἀρ.408, ἐκ τούτων τοῦ Προηγουμένου σαραντατέσσαρα. Τοῦ οἰκονόμου τοῦ Μοναστηρίου 28, τοῦ παπα Γρηγορίου μέ Παρθένιον 34: Τοῦ Καλλινίκου 4 τοῦ Νεοφύτου 7 καί τοῦ Ἰακώβου 4 εἰσὶν δέ καί τοῦ Οἰκονόμου Ναυπλίου 15 ὥστε τοῦ Μοναστηρίου εἰσιν 272. Τῶν Πατέρων 121 καί τοῦ Οἰκονόμου ἄνω 15. Πρόβατα ἑκατόν τριάντα πέντε ἐξ αὐτῶν λέγει ὁ σκουτέρης Παρθένιος ὅτι εἶναι 13 τοῦ Ἀθανασίου καί 34 ἐδικά τους, ἀλλ' ἔπειτα ἀντιλέγων εἶπεν ὅτι ὅλα τοῦ Μοναστηρίου εἰσιν 90 ἄρνια, ὀγδόντα ἕνα ἀρ.81 καί μικρά δέκα ὀκτώ 18, ἐκ τούτων τριανταεξί ἀρ.36 τοῦ Παρθενίου καί Ἀθανασίου. Τριάντα ὀκτώ τέγκια καπνός συντροφικός τοῦ Ζήσιμου ὡς ἔγγυστα ὀκάδες χίλιαις ἑξακόσιας ἀρ. 1600 ἑκατόν δέκα κουβέλια σπόρους συτᾶρι ἐσπαρμένος εἰς τήν περιοχὴν τοῦ Μοναστηρίου καί εἰς τόν κάμπον.

Εἴκοσι Κουβέλια Κριθᾶρι ὡσαύτως ἐσπαρμένα Ἐβδομήντα Κουβέλια συτᾶρι ὡς ἔγγυστα εἰς το [δυσανάγνωστο] Ἐκατόν πενήντα μπότζαις κρασί ὡς ἔγγυστα.

Ἔως δυακόσιες πενήντα ὀκάδες λάδι ἐκ τούτου χρεωστεῖται εἰς τοῦ Πέτρον Κυλιάρην ὀκάδες δεκατρεις καί μισὸ καί εἰς τόν Ἀναγνώστην Δαλαμαναριώτην ὀκάδες δεκατρεις. Κεριά καί λαμπάδας [δυσανάγνωστον] «ὀκάδες δεκατέσσαρες καί μισὸ 141/2 Ῥοβιθειῖα ἕως ὀκάδες ἐξίνα, Καί μαλὺ ἄπλυτον, ζυγισμένον, ὀκάδες εἴκοσι πέντε ἀρ.25».

XX

Γ.Α.Κ., «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ.6192, χ.χ.1

«Ἀρ. 3' Κατάλογος τοῦ μισθώματος τῶν μισθωτῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Καρακαλᾶ, μισθωθέντων παρά τοῦ νῦν ἡγουμένου Κυρίου Διονυσίου, δι' ἕν ἐξάμηνον ἀπὸ 1834. Ἀπριλίου 23, ἕως Ὀκτωβρίου 26»¹

	διὰ Γρόσια
Ὁ Γεώργιος Χελιώτης	200
Ὁ Γιάννης Ταμπάκης	180
Ὁ Παναγιώτης Χελιώτης	160
Ὁ Γεώργιος Κοφινιώτης	160
Ὁ Κωνσταντῖνος Χελιώτης	40
Ὁ Δημήτριος Λιγουριώτης	75
Ὁ Κωνσταντῖνος Χελιώτης	40
Ὁ Γιάννης Χελιώτης	20

	Ἔθροισμα 875

ὅσα καί εἰς ἐξοικονομήσεις τῶν τοῦ μοναστηρίου Πατέρων ἐπὶ λόγῳ μισθοῦ.

	Γρόσια
τῷ Ναθαναήλ οἰκονόμῳ σκουτέρη τῶν ἀγελάδων	50
τῷ Ἰακώβῳ Σκουτέρη τῶν ἀγελάδων	50
τῷ Παρθενίῳ Σκουτέρη τῶν αἰγίδοπροβάτων	50
τῷ Κυπριανῷ Κελλάρη	50

	200
Γενικόν Ἔθροισμα	1.075

1. Ὁ Κατάλογος περιέχεται στὸν φάκελλο «Μοναστηριακά» τοῦ ἔτους 1833.

XXI

Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, «Μοναστηριακά», Φ.221, Ἀριθ. Πρωτ.3044/7
Δεκεμβρίου 1833

**«Κατάλογος ὀνομαστικός τῶν ὅσοι ποιμένες, καὶ ὅσοι θόσκουσι τὰ ζῶα
τῶν ἐντὸς τῶν μεθωρίων τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά»**

1833 = Δεκεμβρίου 6

Ὄνόματα	Ἐπώνυμα	Πατρίς	Ἐπαρχία
Ὁ Δημήτριος	Ἡλιούπουλος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Θεόδωρος	Ῥοῦμπος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Κωνσταντῖνος	Ῥοῦμπος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Δημήτριος	Ῥοῦμπος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Ἰωάννης	Γαβριλόγιαννης	Πεθόρι	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Κωνσταντῖνος	Θεοδωρόπουλος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Γεώργιος	Ἀναστασόπουλος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Ἰωάννης	Ἀναστασόπουλος	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Κωνσταντῖνος	Κουλίθας	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Δημήτριος	Τουρλούκης	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Χρῆστος	Τουρλούκης	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Ἀθανάσιος	Τουρλούκης	Ἄλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ὁ Κωνσταντῖνος	Μπαρουνιώτης	Κανδήλα	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Δημήτριος	Τράκας	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Φῶτος	Δ. Τράκας	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Παναγιώτης	Τράκας	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Βασίλειος	Μουγγοθανάσης	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Μπάλιος	Μπουῆρος	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Γιαννάκης	Κυριαζῆς	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Γεωργάκης	Τράκας	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Παναγιώτης	Ἀντωνόπουλος	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Δημήτριος	Ἀντωνόπουλος	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Ἡλίας	Κυριαζόπουλος	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Γεωργάκης	Καζάς	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Κωνσταντῖνος	Αὐγουστής	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ὁ Δημήτριος	Μπουγιαννόπουλος	Ῥογινόν	Τριπολιτσᾶς

Ό Λαμπάκης	Καζάς	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Χρήστος	Όλιόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Αύγουστίης	Όντωνόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Γεώργιος	Όντωνόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Λάμπρος	Όγγελόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Όδριανός	Μπράγενας	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Γιαννάκης	Τζαβάρας	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Χρόνης	Μουζαλάς	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Άναστάσιος	Τρουμπέτας	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Νικόλαος	Νάστος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Φίλης	Κληρονόμος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Νικόλαος	Ποδαρακόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Άναστάσιος	Παπαδόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Σαράντος	Μουζαλάς	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Βασίλειος	Καρούντζος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Λάμπρος	Κωνσταντίνος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Κυριαζής	Καρούντζος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Ιωάννης	Καρούντζος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Δαμιανός	Κωταρίνος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Γιαννάκης	Ζαχαριάς	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Άναστάσιος	Βασιλόπουλος	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Παναγιώτης	Μανώλης	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Λαμπρόπουλος	Τράκας	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Γεώργιος	Γιαννούλης	Όρογινόν	Τριπολιτσάς
Ό Σταμάτης	Όθανασόπουλος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γεωργάκης	Όθανασόπουλος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Παναγιώτης	Σταματόπουλος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γιάννης	Πυτερός	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γεώργιος	Όλιόπουλος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Δημήτριος	Όρϋμπος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Ευστάθιος	Χατζαργύρης	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γιαννάκης	Μανιάτης	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Όδριανός	Τάμπαλης	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γιαννάκης	Κουτζούκος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Αδάμ	Κουτζούκος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γεώργιος	Λιβατζάς	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Παναγιώτης	Προϋντζος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Νικόλαος	Γιαννακόπουλος	Όλωνίσταινα	Καρυταίνης

Ό Γεωργάκης	Γιαννούλης	Κάτζα	Τριπολιτσᾶς
Ό Ίωάννης	Γιαννούλης	Κάτζα	Τριπολιτσᾶς
Ό Άδριανός	Γιαννούλης	Κάτζα	Τριπολιτσᾶς
Ό Νικόλαος	Ήλιόπουλος	Άλωνίσταινα	Καρυταίνης
Ό Γεώργιος	Κακκοτός	Μπόσια	Τριπολιτσᾶς
Ό Παναγιώτης	Κακκοτός	Μπενδέλι	Τριπολιτσᾶς
Ό Άθανάσιος	Τσαπραλής	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς
Ό Ευστάθιος	Τσαπραλής	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς
Ό Χρόνης	Άντωνόπουλος	Ρογινόν	Τριπολιτσᾶς
Ό Δημήτριος	Μπαρμπέρης	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς
Ό Παναγιώτης	Μπαρμπέρης	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς
Ό Διαμαντής	Καρκαλάς	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς
Ό Γιάννης	Καρκαλάς	Παρόρι	Τριπολιτσᾶς»
Ό Γιάννης	Ταουπάντης	-	Τριπολιτσᾶς»

XXII

Α.Ι.Μ.Α., Φ.Α'. 85/1834, Κώδιξ τοῦ 1834, σ.5-10

Περιουσία τῆς μονῆς Ξηροκαστελλίου σύμφωνα μέ τό κατάστιχο τοῦ 1834
«Ἐνδον τῶν εἰρημένων συνόρων εὐρίσκεται γῆ καλλιεργήσιμος
διηρημένη εἰς τά ἐξῆς τμήματα».

<u>Ἄκίνητη περιουσία</u>	Στρέμματα
1ον Τμήμα Μακρυλιθάρι	
Τά δύο χερῶματα τοῦ Μακρυλιθαρίου	34
Κοριτζιά	14
Εἰς τά μαντριά τοῦ Ῥογινιώτου	
εἰς τρία μέρη.	8
Πλατωχέρωμα	6
Σπηλίτσια	3
Ἡ Μεγάλη Λάκκα	10
Τά τρία χερῶματα	6
Κοκκινοχέρωμα	4
Ξυλοκερατιά	9
Σμυρτιά	3

	97
Τά ὀπισθεν στρέμματα	
2ον τμήμα Λούλεζα	97
Λούζελα εἰς τρία μέρη	64
Κουμάσια	5

	166
3ον Τμήμα Σωτήρα	
Σωτήρα εἰς τήν Βρύσιν	20
Ξυλοκερατιά	10
Διάσελα τοῦ Σωτήρος	5
Μεγάλο διάσελο τοῦ Σωτήρος	13
Κοριτζιά	10
Βάτος εἰς δύο μέρη	10
Ἁγίου Ἰωάννου ἐκκλησία εἰς πέντε μέρη	7

Μπαργιαμόλα κ.λ.π.	32

	273
4ον Τμήμα Μαυροβούνι	
Μασιά	5
Σαπούνι	4
Καμαράκι	10
Χέρωμα του Γιαννούλη	25
Πεζούλια	6
Κολοβελόνι	14
Λημακογιάννη	9
Βαρυκούλια 14	
Φουρνάκι	8
Είς του Έξηγτάρη	4

	372
5ον Τά όπισθεν στρέμματα	
Τμήμα Ίρουμπέικα	372
Ίρουμπέικα	30
Ταρσινό	6
Πυργούλι	9
Μύλος	34

	451
6ον Τμήμα Μετόχι	
Μετόχι	75
7ον Τμήμα Ξαπάντι	
Ξαπάντι	80
Μαντριά του Ξακίτου εις δύο μέρη	6
	8
Κοκκινοχώραφο	30

	650
8ον Τμήμα Ξεκίλη	60
Άνήματα Παλαιά	70
	231

Πυργούλι	6

	786
9ον Τμήμα Λόγγος	
Λόγγος	100
Τοῦ Μεκάτη	6
Νέα ἀνήματα τοῦ Κουτούτα τό Χέρωμα	4
Εἰς τό Μαλιαρό εἰς τοὺς Ἐλίτζαις	4

	900
10ον Τά ὀπισθεν στρέμματα	
Τμήμα Βύριζα εἰς τά Καλύβια	900
Ξερτελιά	8
Ἐπάνω Βύριζα εἰς ταῖς ἀπιδιαῖς	28

	956
11ον Τμήμα Μραῖλα	
Ἄμπουλα	13
Θρούμπι	2
Καβούκα	3
Μραῖλα εἰς τό σπίτι	19
Μακρυχώραφον	14
Σκασμάδα	5
Χούνη	5
Πετριτό	7
Μυγδαλίτσα	40
Γουβιά	2
Περσινό διάσελο	14
Κάστιζα	2

	1082
12ον Τμήμα Παλαιόν Μετόχι	
Παλαιόν Μετόχι	12
Μαντριά τοῦ Λέων	2
Εἰς τοῦ Γαλιώτου	7
Καλύβα	2
Τρίφτη	5
Γρανιτζιώτη	10

Διάσελο τοῦ μοναστηριοῦ εἰς τρία μέρη 20

1141

13ον Τά κάτωθεν στρέμματα 1141

Τμήμα Καλοχωράφι 39

Μιγδαλίτσα 6

Ταρσινοχώραφο 6

Σπηλίτσα 3

Βραχούλι 4 1/2

Τσαούση Σπηλιά 4

Ἐκ τὰ ἐλαιόφυτα πλησίον τοῦ μοναστηρίου
εἰς πέντε μέρη 20

Παλαιόν Ἄμπέλι 12

1235 1/2

14ον Εἰς Λυγουριό

Ἄμπέλια 20

Χωράφια 5

Μιά τσιπουριά

1 Μετόχι

Κῆπος ἐντός τοῦ Μοναστηρίου

1 Νερόμυλος χειμωνιάτικος ἐντός τοῦ μοναστηρίου

2 Μετόχια ἐντός τῆς περιφέρειας τοῦ μοναστηρίου

Μία τσιπουριά τοῦ Μέλιτος

Ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Μοναστηρίου

«Ἐλαιόδενδρα»

Ρίζαι

Εἰς τό Ζαπέντι 24

Εἰς τήν Βαμβακιά 5

Εἰς τὰ Ῥουμπέικα 26

Εἰς τό Μαυροβούνι 6

Εἰς τό Μετόχι 110

Εἰς τόν Λόγγον 186

Εἰς τήν Βίλιζα 280

Εἰς τήν Μράϊλα 60

Εἰς τό Καλύθι 6

Εἰς τό Πυργούλι 2

Εἰς Ταρσινόν 6

Εἰς Ἀγιάννη 2

233

Εἰς Παλαιόν Ἀμπέλι	4
Εἰς Βαρυκούγια	1
Εἰς τοῦ Γιαννάκη τὴν Σπηλιάν	4
Εἰς τὰ Παλαιὰ νήματα	84
Εἰς τὸ Ξεκίλι	12
Εἰς Παλαιόν Μετόχι	12
Εἰς τὸ Μοναστήριον	216
Εἰς τὰ ἐλαιόφυτα πλησίον τοῦ μοναστηρίου	12

1058

Διάφορα ἄλλα δένδρα

Χαρουπιές	8
Λεμονιές ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου	9
Λεύκα	3
Ἄπιδιές εἰς τὸ Ξαπάντι	52
Ἔτι μικρές	13
Καρυδιά	1
Ἄπιδιές εἰς τὴν Βαμβακιά	1
Ἄπιδιές εἰς τὸ Κοκκινοχώραφον	1
Ἄπιδιές εἰς τὸ Μετόχι	5
Ἄπιδιές εἰς τὸν Λόγγον	3
Ἄπιδιές εἰς τὴν ἐπάνω Βίλιτζα	10
Ἄπιδιές εἰς τὰ ἀνοίγματα	37
Ἄπιδιές εἰς τὸ Ξεκίλι	1
Ῥοδιές ξινές	8
Ῥοδιές γλυκές	4

170»

«Καταγραφή τῶν ζώων»

Αἰγίδια μικρά καὶ μεγάλα ἀρσενικά καὶ θυλικά	330
Γελάδια μικρά καὶ μεγάλα	46
Ἄλογα ἐργάσιμα	2
Φοράδι ἄγριον	1
Μουλάρια ἐργάσιμα	2
Ῥοιοὶ	3
Βόες ἐργάσιμοι	13
Μελίσσια	140»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Questi Sono tutti I castelli ch'oggi della morea doue s. la. +
 al presente domina la signoria de venetia doue s. R. ch'oggi
 Quinadi mcccclxxvij. de settembre.

covanto		chastriqi	
uasiletha		giulocastro	
San Zaji rogi cho.		camomirica	R.
San uasilij	R.	calandifu.	R.
Silocastro	R.	phostoma	R.
pijola.		riolo.	
Alonori	R.	Solauca.	
phomni	R.	San amori	
+ damala.	R.	portos	
Anfolocastro	R.	griueno	
→ Sovo castilia	R.	xovo	
		urocastro	
		Sombioso	
Questi Sono de lo iuridictio de choyanto / gardichi			
Treichala.		Santo helja	
Tavros		Stumiro	R.
phoma	R.	Arumocastro	R.
chala uista.		di avamonte	
diacosto	R.	+ olhona	
uistiza.	R.	+ chulidom	
lijhona.	R.	+ numero.	
Sel mami cho.		chosi uunij	
pitkas.		doro cho.	
Suraualij		gardizi	
Sidoneocastro.		spoliza.	
Cumpano castro.		atumba /	

1. Κατάλογος όλων των κάστρων της Πελοποννήσου, με τό Κάστρο Ξηροκα-
 στέλλι (Σεπτέμβριος 1469).
 Museo Civico Correr, Cod. Cicogna 623 (2330) χ.φ.

PROVINCIA ROMANIA.
Territorio Di Razana & ...

Numero A Chi Di Affitti	In Qual Luochi ESIZIONI	Per Anni L. 1799	Terreni Lavorati	Qualita De' Beni Che Non Esprimano La Quantita	Qualche Cosa	Qualche Cosa	Qualche Cosa	Qualche Cosa	Qualche Cosa
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									
16									
17									
18									
19									
20									
21									
22									
23									
24									
25									
26									
27									
28									
29									
30									
31									
32									
33									
34									
35									
36									
37									
38									
39									
40									
41									
42									
43									
44									
45									
46									
47									
48									
49									
50									
51									
52									
53									
54									
55									
56									
57									
58									
59									
60									
61									
62									
63									
64									
65									
66									
67									
68									
69									
70									
71									
72									
73									
74									
75									
76									
77									
78									
79									
80									
81									
82									
83									
84									
85									
86									
87									
88									
89									
90									
91									
92									
93									
94									
95									
96									
97									
98									
99									
100									

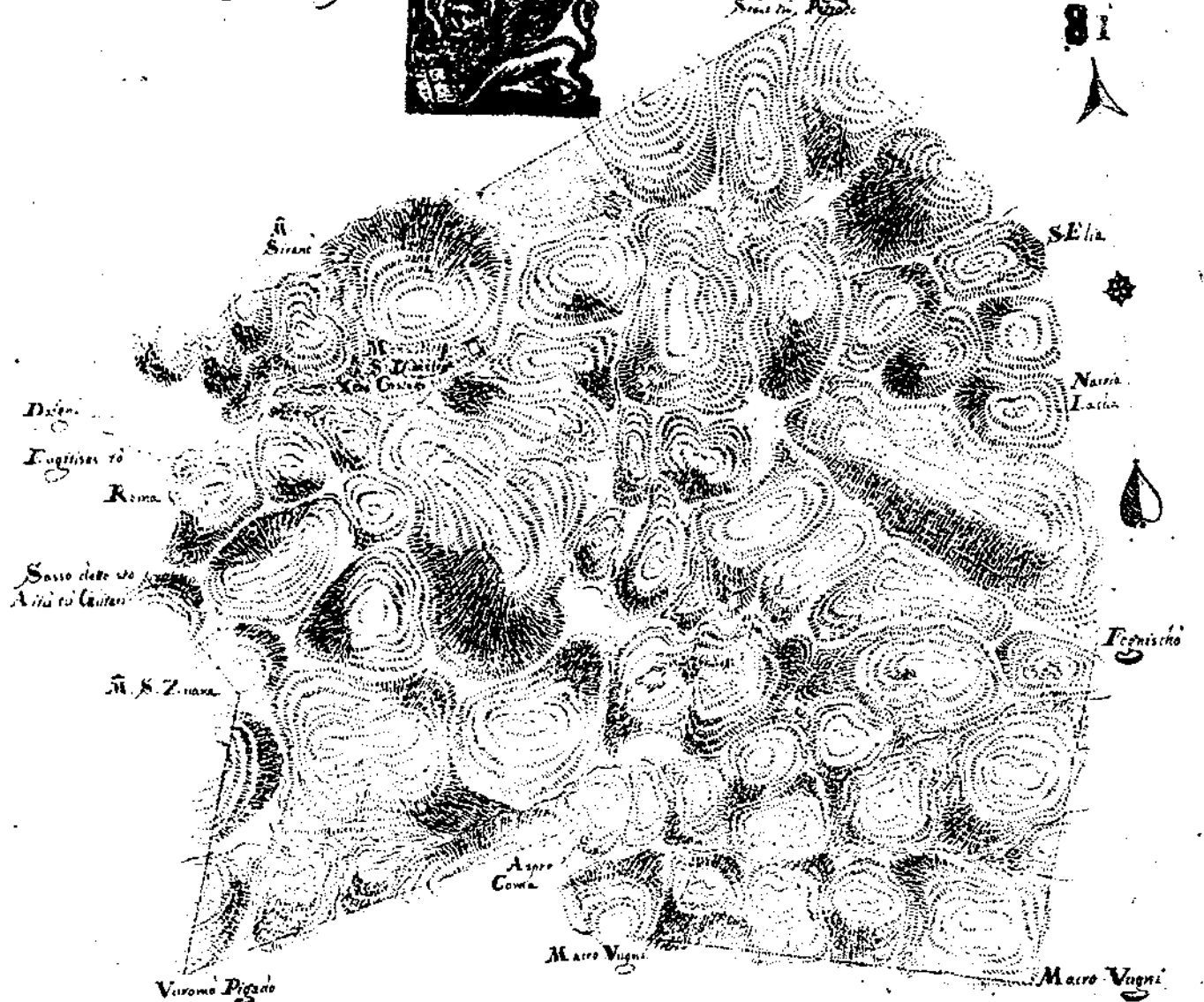
4. Απόσπασμα ανέκδοτου βιβλίου ένοικιάσεων επαρχίας Ρωμανίας και Άργους (1697-1700). Περιέχει ένοικίαση του ηγουμένου της μονής Ξηροκαστελλίου, παπα-Γρηγόρη Κόνδη. A.S.V., A.G., B 52/149, φ. 2v-3r.

Disegno del Confine di Abbazia il Monasterio di S. Demetrio Xero Castelli e sue Pertinenze

Nell'Appartenenza di questo Monasterio Confina per Tramontana in parte la Villa Chigi del Territorio di Corinto et in una piccola parte il Monasterio di S. Theodoro principando dal M. S. Maria e la Chiesa di S. Elia, passa in altro detto Scilla di Pietro, e in poi in quello detto S. Jaco del quale Confina per Ponente li Saugolati della Villa Cetrinzi principando da D. S. Maria a Eugitino to Roma passa in un basso detto S. Maria di G. S. Maria e di S. Z. Maria e termina a Vivomo Pignone da dove viene a Confinare per Ostro la Villa di S. Maria che da Vivomo Pignone va in Aspromonte di poi a Maurovignone et in altro punto detto Maurovignone che da esso per Levante viene a Confinare le Ville Bulmi e Ligerio principando da S. Maria Vignone e va a Fagnino, Mothi, Larcha, e termina al M. S. Maria della Chiesa di S. Elia hinc principio per Tramontana e Confinare con la Villa Chigi.

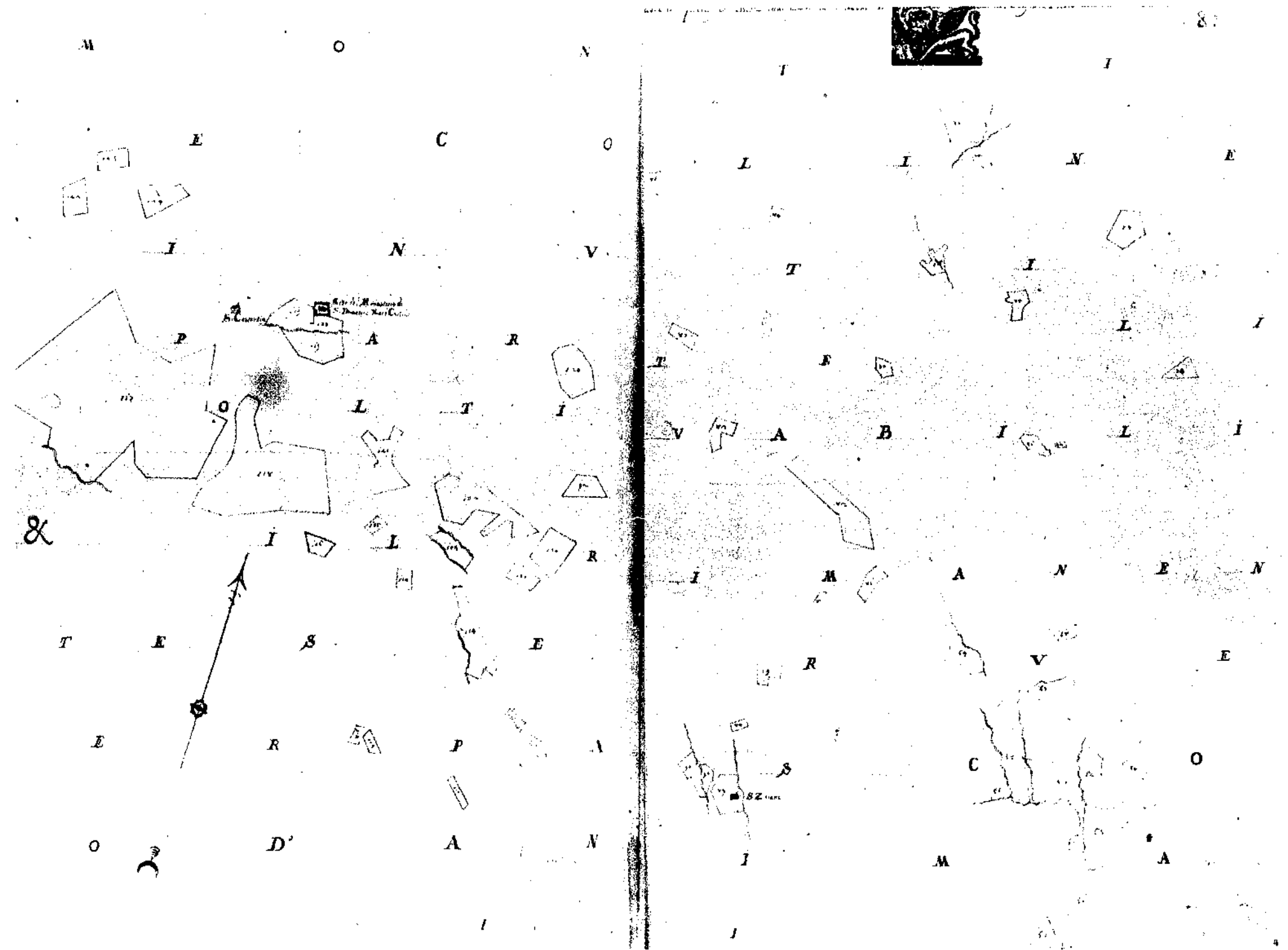
L'Area Superficiale di questo Confine s'estende in	Strema N.° 1552	Tavole N.° 125	Pano Campi Trusani N.° 456	Tavole N.° 250
De quali Estimate in Piche Coste de Monti e Valle	Strema 596	Tavole 445	Pano Campi Trusani 256	Tavole 455
Incolti Colivabili	Strema 150	Tavole	Pano Campi Trusani 75	Tavole
In Monte per Pascolo	Strema 1110	Tavole	Pano Campi Trusani 550	Tavole 65
Inutili Cerebososi	Strema 572	Tavole 525	Pano Campi Trusani 256	Tavole 525
In Vigneti Zapate N.° 87 Tavole N.° 199	Strema 17	Tavole 200	Pano Campi Trusani 4	Tavole 25

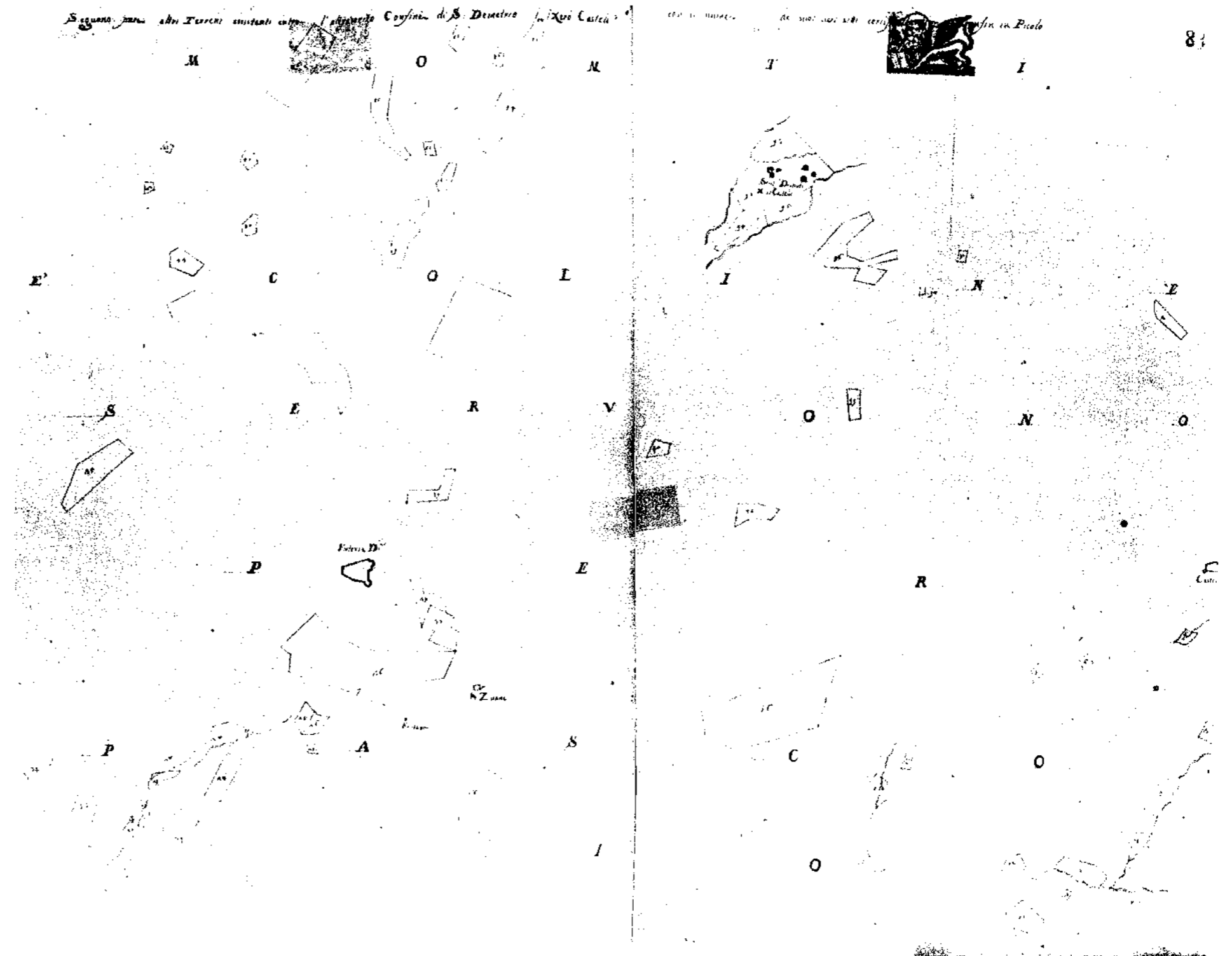
Monasterio con Celle 20 conorto	Olivieri Salualicci	Susinesi o sia Bionnesi	Pecore
ca' Cepi	Piglieri	Morzeri	Capre
Chiese Rume	Macholoni	Cedrezzi	Animali d'Aratro
Dice Dirachatte	Carreseri	Limoneri	Detti Bonini o Vacche
Casa Coeste con Cepi nel	Armelineri	Nerancari	Alicari o sia Buchi d'Aratro
Metochio	Perigliosi	Carrozzari	Revi Abbate con altro Revi
Dice Divichane	Colobneri	Ancipressi	gino domessa
Fentana	Pondari	Castelli	Collegi o sia Trasi
Giardino	Granati	Mulli	Serventi d'Agroccatori del
Olivieri	Parresi	Asani Cinque	sudito Monasterio
			Portezza Distrutta

Le terre che esistono entro il Confine del Monasterio di S. Demetrio Xero Castelli principando dal N.° segnando sino al N.° 200 sono e s'intendono in ragione del sopraccitato Monasterio come pure anche Vigne sono appartenenti al suddetto M. Il rimanente poi che è dal N.° 201 sino al N.° 299 sono di ragione di Marino Tosagni

8. Όρια, Έγγειος περιουσία, κτίσματα και άλλα περιουσιακά στοιχεία της μονής Ξηροκαστελλίου σύμφωνα με τό Κατάστιχο VI (1700-1705). Catastico Particolare di Romania (1703-1705), φ.81r.

9. Τοπογραφική αποτύπωση της περιοχής της μονής Ξηροκαστελλίου με τό ναό τοῦ Ἁγίου Κων/νου, τὰ κτήματα καὶ τοὺς ἀμπελώνες της, πού εἶναι διάσπαρτοι στὰ βουνά.
Catastico Particolare di Romania (1703-1705), φ.81v-82r.

10. Τοπογραφική αποτύπωση της περιοχής της μονής Ξεροκαστελλίου, με τὰ κατεστραμμένα κάστρα της (1703-1705).
 Catastico Particolare di Romania (1703-1705), φ.82v-83r.

<i>Villaggi de' Paesi di Roma, e Voghe del Ufficio di ...</i> <i>Sotto Titolo, Fisco Comiti, Tanti, Tanti</i>		<i>Sotto Titolo, Fisco Comiti, Tanti, Tanti</i>	
N ^o	...	N ^o	...
100	...	100	...
101	...	101	...
102	...	102	...
103	...	103	...
104	...	104	...
105	...	105	...
106	...	106	...
107	...	107	...
108	...	108	...
109	...	109	...
110	...	110	...
111	...	111	...
112	...	112	...
113	...	113	...
114	...	114	...
115	...	115	...
116	...	116	...
117	...	117	...
118	...	118	...
119	...	119	...
120	...	120	...
121	...	121	...
122	...	122	...
123	...	123	...
124	...	124	...
125	...	125	...
126	...	126	...
127	...	127	...
128	...	128	...
129	...	129	...
130	...	130	...
131	...	131	...
132	...	132	...
133	...	133	...
134	...	134	...
135	...	135	...
136	...	136	...
137	...	137	...
138	...	138	...
139	...	139	...
140	...	140	...
141	...	141	...
142	...	142	...
143	...	143	...
144	...	144	...
145	...	145	...
146	...	146	...
147	...	147	...
148	...	148	...
149	...	149	...
150	...	150	...
151	...	151	...
152	...	152	...
153	...	153	...
154	...	154	...
155	...	155	...
156	...	156	...
157	...	157	...
158	...	158	...
159	...	159	...
160	...	160	...
161	...	161	...
162	...	162	...
163	...	163	...
164	...	164	...
165	...	165	...
166	...	166	...
167	...	167	...
168	...	168	...
169	...	169	...
170	...	170	...
171	...	171	...
172	...	172	...
173	...	173	...
174	...	174	...
175	...	175	...
176	...	176	...
177	...	177	...
178	...	178	...
179	...	179	...
180	...	180	...
181	...	181	...
182	...	182	...
183	...	183	...
184	...	184	...
185	...	185	...
186	...	186	...
187	...	187	...
188	...	188	...
189	...	189	...
190	...	190	...
191	...	191	...
192	...	192	...
193	...	193	...
194	...	194	...
195	...	195	...
196	...	196	...
197	...	197	...
198	...	198	...
199	...	199	...
200	...	200	...

Il Conte di ...
...

N ^o	...
100	...
101	...
102	...
103	...
104	...

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title, including the number '6' in a circle on the right.

Main body of handwritten text in Greek, consisting of several paragraphs. The script is dense and cursive, typical of 18th-century documents.

Continuation of the handwritten text, appearing as a separate block below the main body.

Large, stylized handwritten signature or seal at the bottom of the text block.

Handwritten text below the signature, possibly a date or additional notes.

Handwritten signature or stamp at the bottom center of the page.

Handwritten text or stamp at the bottom right of the page.

Μοναστήριον Ζεφροναζήγιον εἰς ἑὸς ἀριθμὸν 17. 18.
 ἀρχιεπισκοπῆς κωνσταντινουπόλεως καὶ
 ἁγίας συντροφικῆς.

ἔκαστος οὐδὲν.

- 1. κτηνὸν ἀπὸ γαίης.
- 4. κωνσταντινουπόλεως.
- 10. γαίης κωνσταντινουπόλεως.

καὶ ἀρχιεπισκοπῆς κωνσταντινουπόλεως καὶ ἁγίας συντροφικῆς.

κτῆνη.

- 13. ἰσοπέδιλα 10.
- 16. κωνσταντινουπόλεως 10.
- 18. κωνσταντινουπόλεως 25.
- 20. κωνσταντινουπόλεως 700.
- 25. κωνσταντινουπόλεως 700.
- 1. κωνσταντινουπόλεως Μοναστηρίου.
- 1. κωνσταντινουπόλεως.
- 1. κωνσταντινουπόλεως Μοναστηρίου.

- 12. βοδὴν 20.
- 210. αἰγία.
- 100. πρόβατα.
- 30. ἀγνῶστα.

- 1. κωνσταντινουπόλεως.
- 2. Μοναστηρίου.
- 2. ἁγίας.

20. Μοναστηρίου.

κωνσταντινουπόλεως Μοναστηρίου.

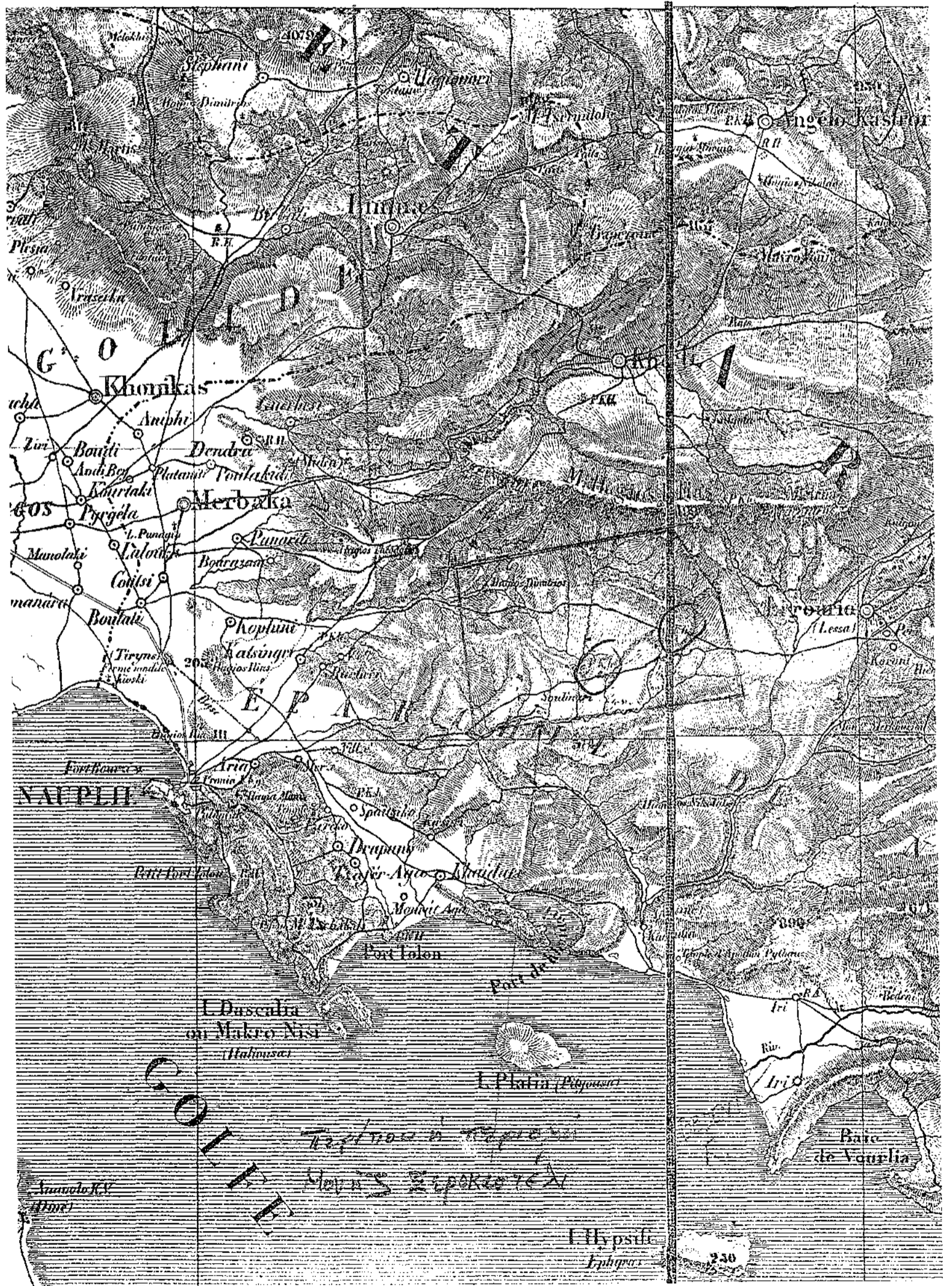
καὶ τῶν ἁγίων κωνσταντινουπόλεως 475.

οἱ Μοναστηρίου.

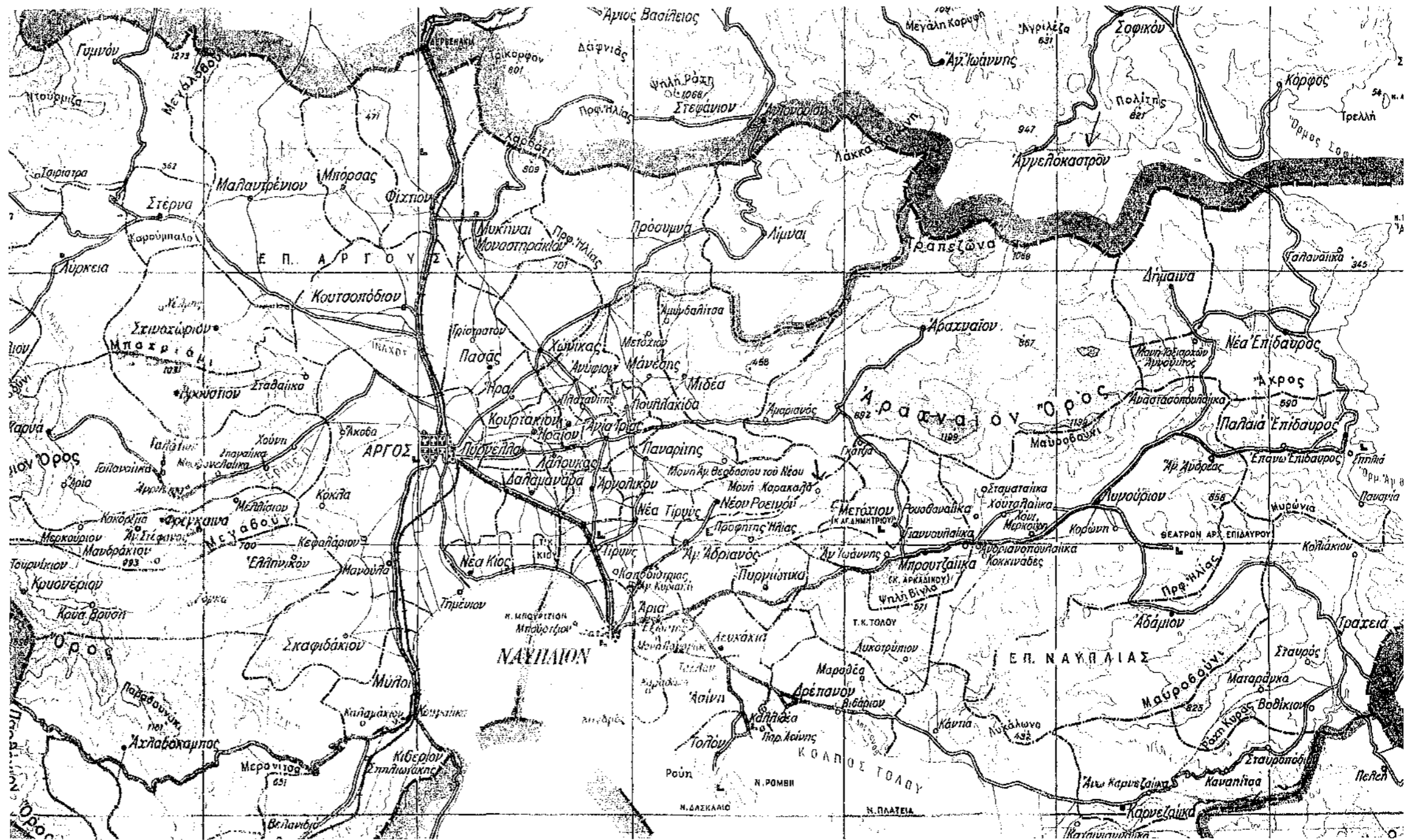
- 1. κωνσταντινουπόλεως Μοναστηρίου.
- 2. κωνσταντινουπόλεως.
- 1. κωνσταντινουπόλεως.
- 3. Μοναστηρίου.
- 15. κωνσταντινουπόλεως Μοναστηρίου.

τὸ Μοναστήριον κωνσταντινουπόλεως καὶ ἁγίας συντροφικῆς.

13. Περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς μονῆς Ζεφροναστειλλίου κατὰ τὸ 1829, σύμφωνα με τὸ Κτηματολόγιον ποὺ συντάχθηκε κατὰ τὴν περίοδο διακυβέρνησης τοῦ Ἰωάν. Καποδίστρια.

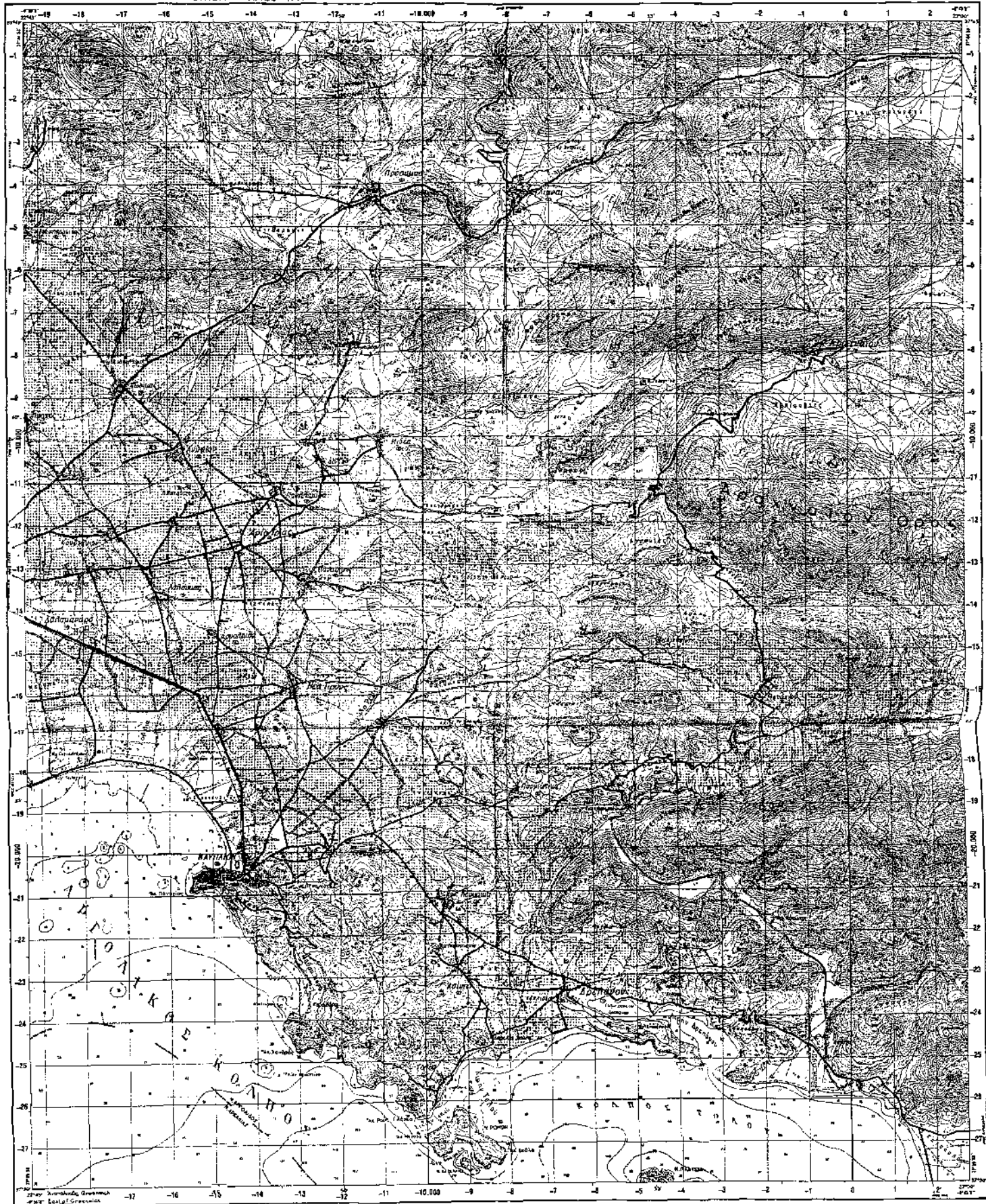
14. Χάρτης του Ναυπλίου, της Γαλλικής αποστολής του 1829, με τη μονή Ξηροκαστελλίου.
Τμήμα του Carte de la Grèce a l' Echèle de 1:200.000, Παρίσι 1852.

15. Τμήμα χάρτη του Νομού Ἀργολίδας με τή Μονή Καρακαλά.
 Ἐθνική Στατιστική Ὑπηρεσία Ἑλλάδος, 1972. Κλίμαξ 1:200.000.

ΕΚΔΟΣΗ Γ.Υ.Σ. - 1977
EDITION HAGS - 1977

ΝΑΥΠΛΙΟΝ

Κλίμακας 1:50,000
Scale 1:50,000

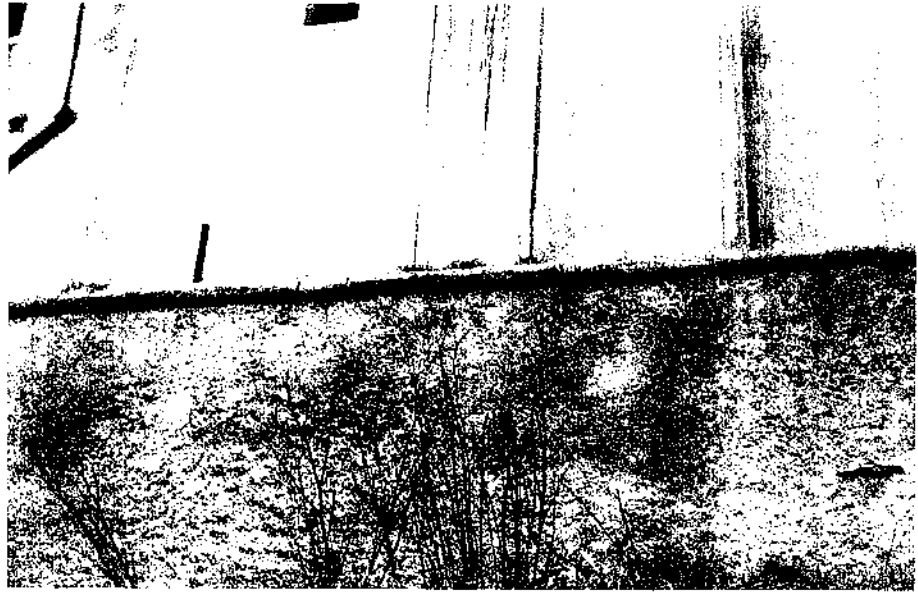
ΠΡΟΣΩΠΛΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ - ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ
SYMBOLS AND COLOURS

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ GLOSSARY

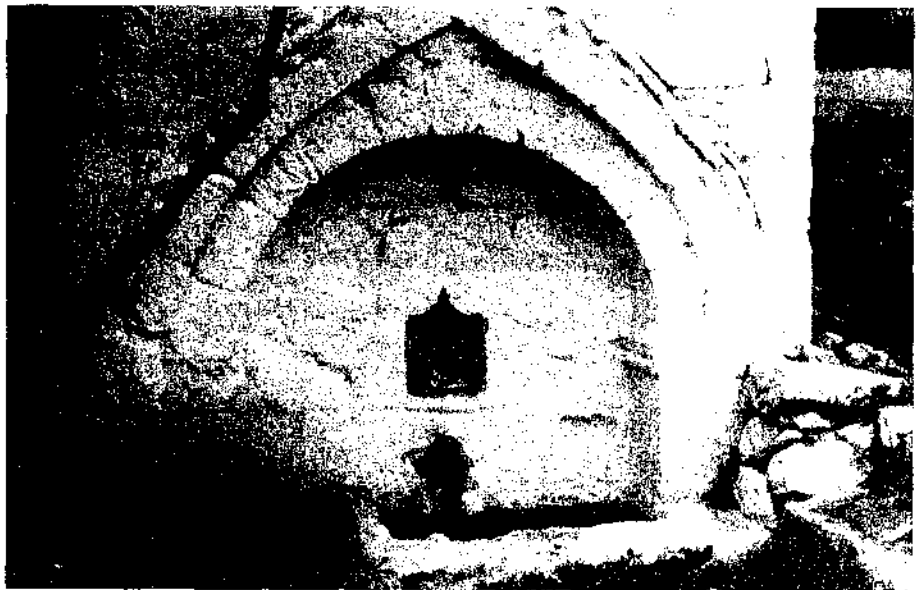
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΩΤΙΚΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
HELLENIC ARMY GEOGRAPHICAL SERVICE

ΝΑΥΠΛΙΟΝ
NAUPLION

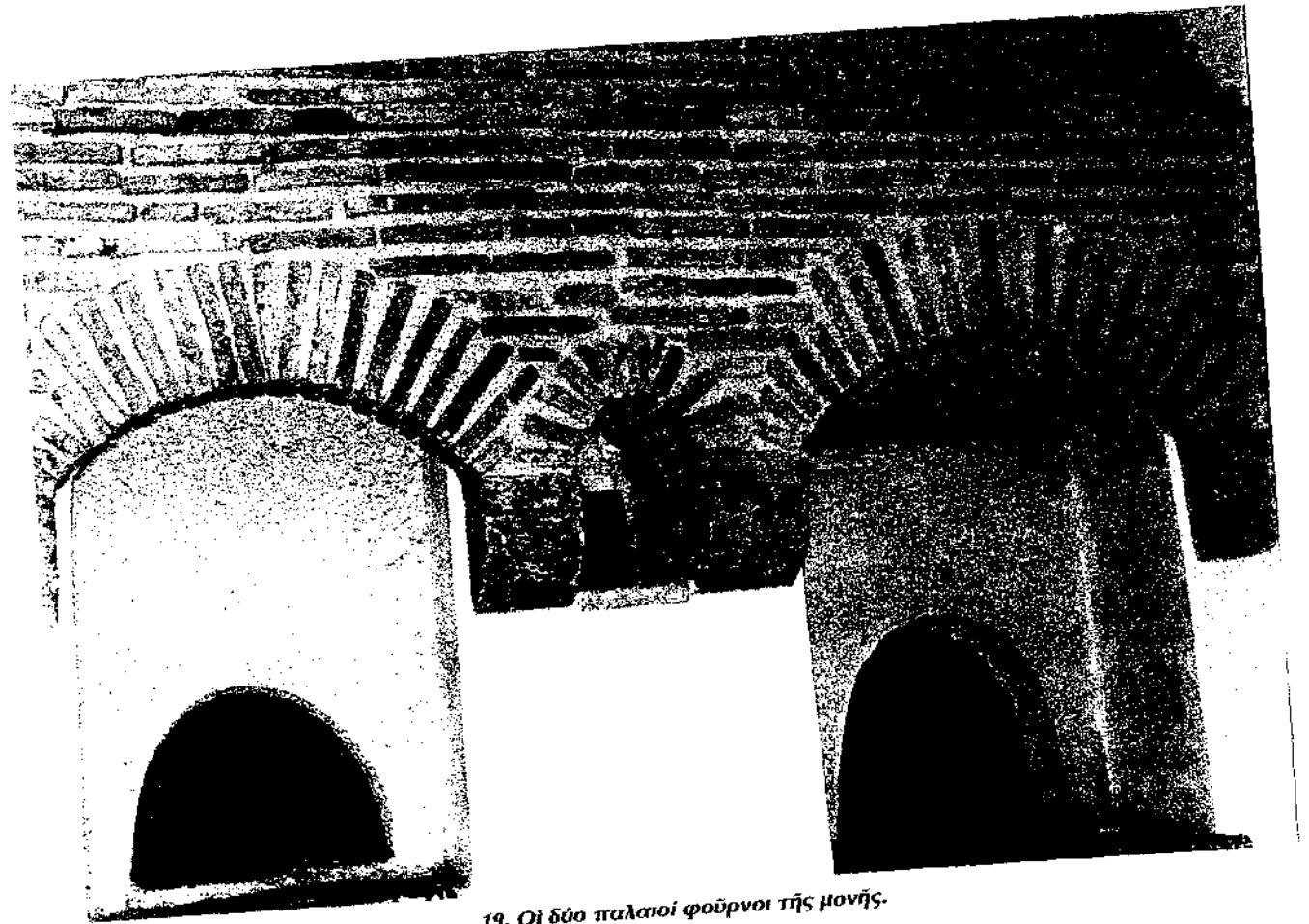
16. Χάρτης Ναυπλίου με τη μονή Καρακαλά
Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού, 1977, Κλίμαξ 1:207.500

17. Τό περιτείχισμα τῆς Μονῆς Ξηροκαστελλίου μέ τίς πολεμίστρες.

18. Ἡ πηγὴ τῆς μονῆς.

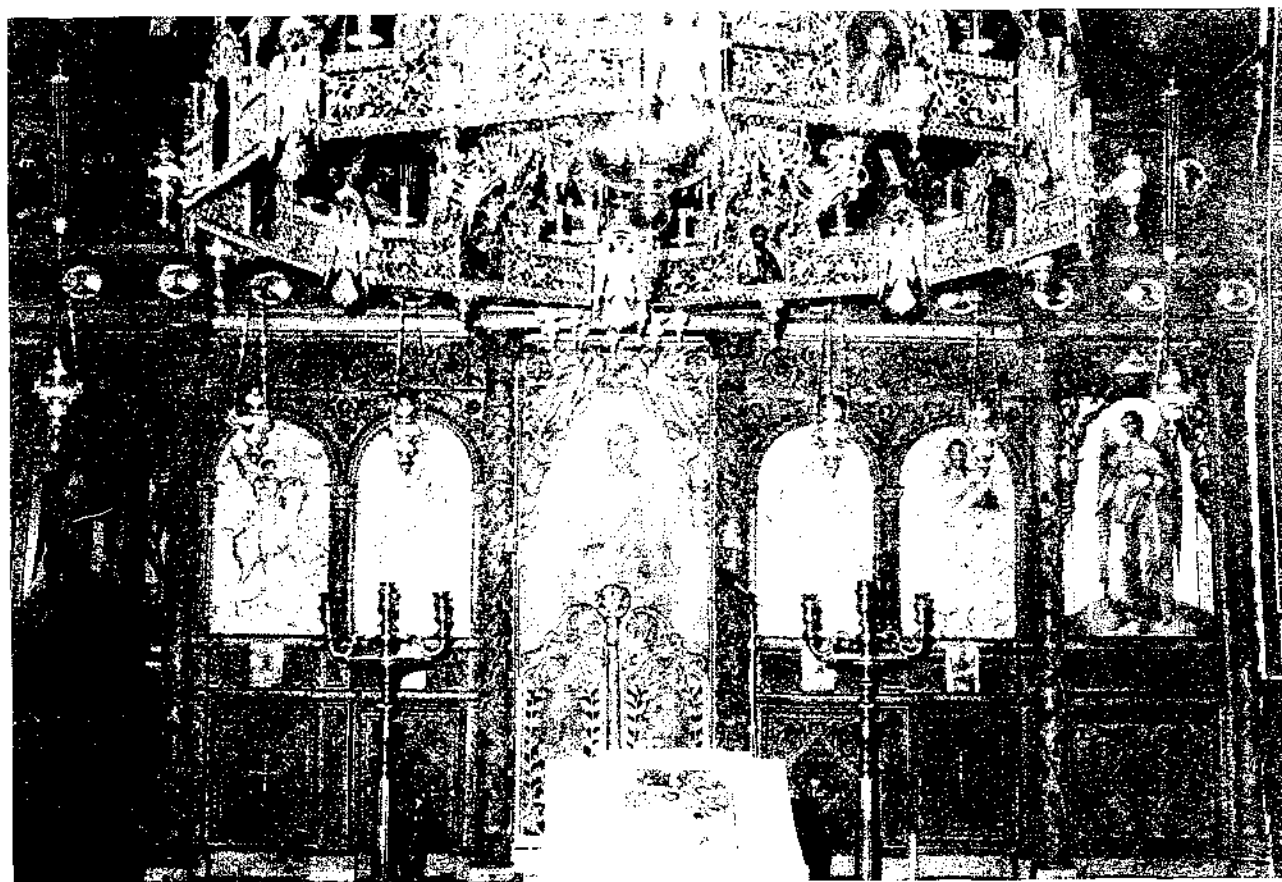

19. Οί δύο παλαιοί φούρνοι τῆς μονῆς.

20. Μαρμάρινες έπιγραφές στη βάση του Κωδωνοστασίου της μονής.

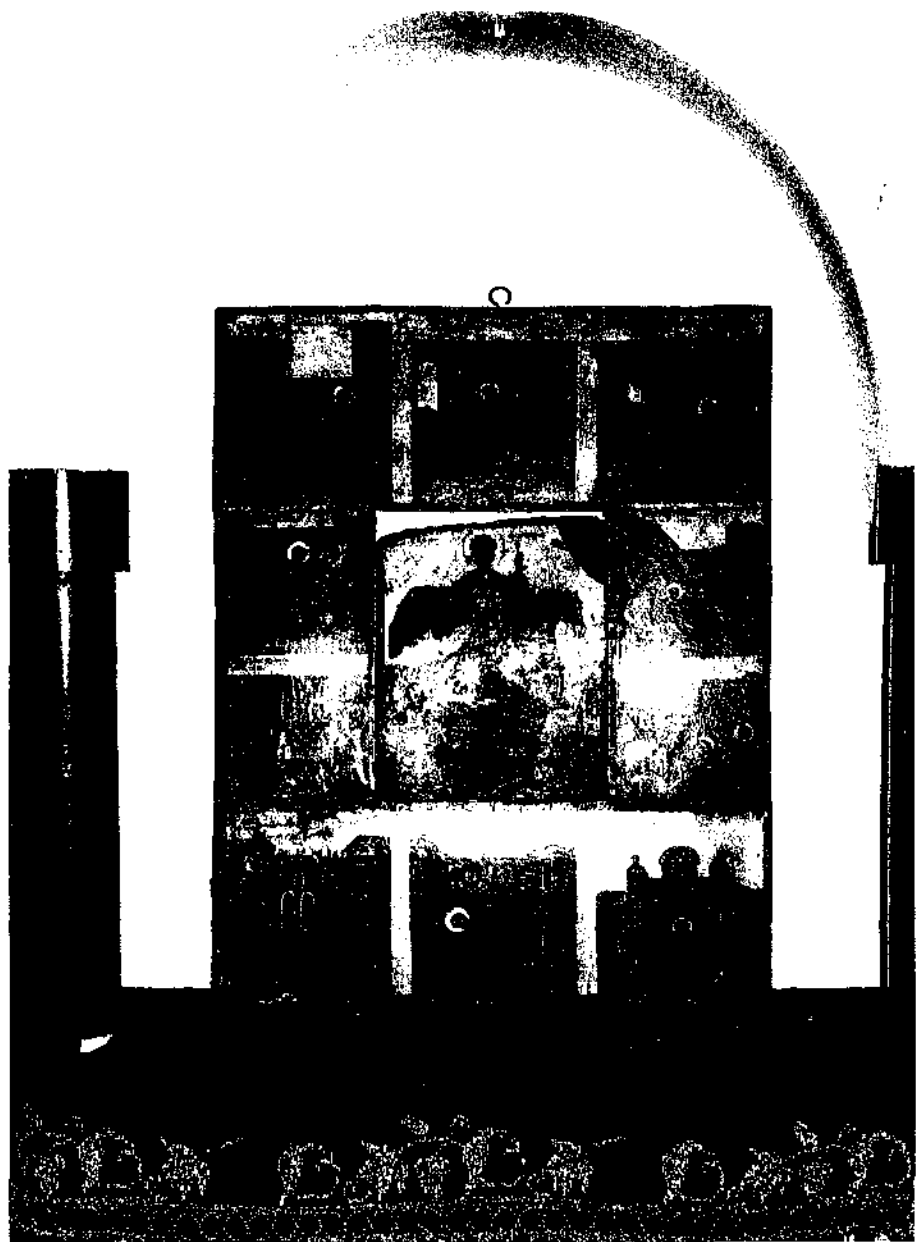
21. Τό ξολόγλυπτο τέμπλο τῆς μονῆς.

22. *Η Ενθρονη Θεοτόκος.*

*23. Εικόνα του Χριστού ως ενθρόνου Μεγάλου Ἀρχιερέως
στόν αρχιερατικό θρόνο.*

24. Εικόνα τών Ἁγίων Δημητρίου καί Νέστορος.

25. Ἐπιτάφιος τῆς μονῆς, χρυσοκεντητικῆς τέχνης.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

A.B.M.E.	Ἄρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, ἑξαμηνιαῖον περιοδικόν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ἀναστασίου Ὀρλάνδου, τ.1 (1935)
A.Ε.Π.	Ἄρχεῖα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας
A.G.	Archivio Grimani.
A.I.M.A.	Ἄρχεῖον Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος
A.I.Σ.Ε.Ε.	Ἄρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
A.S.V.	Archivio di Stato di Venezia
B.	Busta
Cod. Marc.	Codex Marcianus
Γ.Α.Κ.	Γενικά Ἄρχεῖα τοῦ Κράτους
Γ.Υ.Σ.	Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία Στρατοῦ
Δ.Ι.Ε.Ε.	Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδος
Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο.	Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, Τμῆμα Χειρογράφων καὶ Ὁμοιοτύπων
Ε.Ε.Β.Σ.	Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν
Ε.Σ.Υ.Ε.	Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία Ἑλλάδος
Ι.Ε.Ε.	Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν
Κ.Ε.Μ.Ν.Ε.Α.Α.	Κέντρον Ἐρεῦνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
«Ν.Ε.»	«Νέος Ἑλληνομνήμων»
P.T.M.	Proveditori da Terra e da Mar, No 860
S.I.,No.81	Sindici Inquisitori in Terraferma e Levante, No.81/144 (Cod.miscel.860)
χ.α.	χωρὶς ἀριθμὸν
χ.ἀ.π.	χωρὶς ἀριθμὸν πρωτοκόλλου
χ.ή.	χωρὶς ἡμερομηνία
χ.σ.	χωρὶς ἀριθμὸν σελίδας
χ.τ.	χωρὶς τόπον ἔκδοσης
χ.φ.	χωρὶς ἀριθμὸν φύλλου
χ.χ.	χωρὶς χρονολογία

ΠΗΓΕΣ

Α. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ

α) Κέντρον Έρευνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καί Νέου Ἑλληνισμοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

1. *Catastico Particolare (1703-1705)*

β) Τμήμα χειρογράφων Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλάδος.

1. Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν: Φ. Ἀρ. 578 (Λ. Σουρίλος).

2. Ἀρχεῖον Antonio Nani, Κώδικας, Ἀρ. 3916.

γ) Ἀρχεῖον Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

1. Ἀχρονολόγητο χειρόγραφο ὄλων τῶν μονῶν τῆς Ἑλλάδος.

2. Φ. 113-115, Φ. Α. (1834-1902.)

3. Φ. 181-183 (1833-1834).

δ) Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

1. Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν: Φ. 38, 44, 49, 51, 59, 60, 68, 71.

2. Ὑπουργεῖον Θρησκείας: Φ. 5, 7, 19, 21, 47, 49, 52, 53Α, 57, 60, 68, 71.

3. Ἐκτελεστικόν: Φ. 136.

4. «Μοναστηριακά», Φ. 213, 214, 221.

ε) Ἀρχεῖον Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΡΓΟΣ

στ) Ἀρχεῖον Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος.

1. Φ. Α' 85/1834

ΒΕΝΕΤΙΑ

ζ) Archivio di Stato di Venezia

1. Archivio Grimani, Busta: 18, 30, 52, 53, 54.

2. Proveditori da Terra e da Mar, No 860, Morca 1688-1691.

3. Sindici Inquisitori in Terraferma e Levante, No 81/144 (Cod. miscel, 680).

η) Archivio del Museo Correr

1. Codice Correr, No 555.

ΠΑΡΙΣΙ

θ) Ἀρχεῖον τῆς Bibliothèque Nationale de Paris

1. Cod. Parisinus, Supplément Grec, No 704-708.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Β. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

- Άμαντος Κων., Γλωσσικά μελετήματα, Άθήνα 1964.
- «Άνεξαρτησία», Έφημερίς, άρ. φ.251, Ναύπλιον 9 Μαρτίου 1878.
- Άντωνάκτου Ντιάνα - Μαύρος Τάκης, Άργολίδος Περιήγησις, Άθήναι 1973.
- Έλληνικά Μοναστήρια, Πελοπόννησος, τ.Α΄, Άθήνα 1976.
- Άντωνιάδη - Μπιμπίκου Έλένη, Έρημωμένα χωριά στην Ελλάδα, ένας προσωρινός άπολογισμός, ή οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15ος-19ος αιώνας), Άθήνα 1979.
- Άντωνιάδη Σοφία, Συμβολή στην Ιστορία της Πελοποννήσου κατά τον ΙΖ΄ αιώνα. Τό Άρχειον Γρίμανι. Χαριστήριο εις Ά. Όρλάνδου τ.3, Άθήναι 1966, σ.153-165.
- Άνώνυμος, Άνέκδοτον μολυβδοβούλλον του Γρηγορίου του Ε΄, «Παρνασσός», τ.2 (1878), σ.237-238.
- Άρχεία Έλληνικής Παλιγγενεσίας», 1821-1832, Έθνικαί Συνελεύσεις, τ.1ος, Άθήναι 1971 καί τ.4, Άθήναι 1973.
- Άρχεία Λαζάρου καί Γεωργίου Κουντουριώτου (1821-1832), Άθήνα 1920.
- Άρχοντίδης Άστέριος, Ένας Άπόστολος της Φιλικής Έταιρείας, «Μακεδονικά», τ.13(1973), σ.187-216. Στη μελέτη αυτή περιλαμβάνεται δημοσιευμένο καί τό ύπ΄ αριθ.8706 βιογραφικό σημείωμα του Ίωάσαφ Βυζάντιου, που περιέχεται στο Άρχειον Φιλήμονος της Ε.Β.Ε., Τ.Χ.Ο.
- Βαγιακάκος Δικαίος Β., Ό Ίμπραήμ έναντίον της Μάνης, Άθήναι 1961
- Βακαλόπουλος Άπ., Η Έπανάσταση κατά τό 1825, Ι.Ε.Ε.Ε., τ.ΙΒ΄, Άθήναι 1975, σ.373-405.
- Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τ.Ε΄, Θεσσαλονίκη 1980.
- Ιστορία του νέου Έλληνισμού, τ.ΣΤ΄, Θεσσαλονίκη 1982.
- Τά έλληνικά στρατεύματα του 1821, Θεσσαλονίκη 1948.
- Βαρδουκιώτης Δημήτριος Κ., Η καταστροφή του Δράμαλη, Τρίπολις 1913.
- Βεργόπουλος Κώστας, Τό άγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα, Άθήνα 1975.
- Βλαστός Μ., Ιστορία της νήσου Χίου, Έρμούπολις 1840.
- Bon Antoine, La Morée Franque Recherches historiques, topographiques et Arthaeologiques sur la principauté d'Achaie, Παρίσι 1969.

- Bory M. de Saint Vincent, Expedition, scientifique de Morée, entreprise et public par ordre du gouvernement Française. Travaux de la section des sciences physiques, Παρίσι, 1831-1835.
- Buchon J.A., La Grèce Continentale et la Morée, voyage se jour, et etudes historiques, Παρίσι 1847.
- Carile Antonio, Una lista toponomastica di Morea del 1469, «Studi Veneziani», τ.12(1970), σ.385-404.
- Χασιώτης Ιωάννης, Ἡ Ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ (1669-1821), Ι.Ε.Ε., τ.ΙΑ', Ἀθήναι 1975, σ.8-50.
- Χώρας Γ.Α., Ἡ Ἁγία Μονή Ἄρειας, Ἀθήνα 1975.
 – Ἀθανάσιος Σολιώτης (1784-1841), Ἐκκλησιαστικός τοποτηρητής Ναυπλίου καί Ἄργους, Πρακτικά Ἄ' Συνεδρίου Ἀργολικῶν Στιουδῶν Ἀθήναι 1979, σ.67-83.
- Δεληγιάννης Καννέλος, Ἀπομνημονεύματα, τ.Α', Ἀθήναι 1957.
- Δεληγιαννόπουλος Χρυσόστομος, Ἡ Ἐκκλησία Ἄργους καί Ναυπλίας, τεύχ. Β', Ἄργος 1961.
- Δεσιποτόπουλος Ἀλεξ., Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ' Ἀθήναι 1975, σ.8-70.
- Δημακόπουλος Γεώργιος, Προσπάθειαι νομισματοκοπίας κατά τήν Ἑλληνικήν Ἐπανάστασιν Ἀθήναι 1963.
 – Ἡ διοικητική ὀργάνωσις τῆς ἑλληνικῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1970.
- Διαμαντούρου Ἰωάννα, Ἐξάπλωση τῆς Ἐπανάστασεως κατά τόν Ἀπρίλιον καί τόν Μάιον. Ἐπέκταση καί ἔνταση τῶν συγκρούσεων Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', Ἀθήναι 1975, σ.100-128.
- «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθήναι 1989.
- Ἐλευθεριάδης Π.Ν., Μοναστηριακαί γαίαι. Γαίαι καί δάση Ἱερῶν Μονῶν Ἁγίου Ὁρους, Ἀθήναι 1939.
- Fenster E., Nochmals zu den venezian, Listen der Kastelle auf Peloponnes, «Byzantinisch Zeitschrift», τ.72(1979), σ.321-333.
- Γεδεῶν Μανουήλ, Πατριαρχικοί πίνακες, εἰδήσεις ἱστορικά, βιογραφικά, περὶ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι Ἰωακείμ Γ' του ἀπὸ Θεσσαλονίκης, Κωνσταντινούπολη, χ.χ.
- Γκιολές Νικόλαος, Βυζαντινὴ Ναοδομία (600-1204), Ἀθήνα 1987.
- Γρηγορίου Ε., Ὁ Νικηταρὰς, Ἀθήναι 1942.
- Γριτσόπουλος Τ., Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνας καί Ἀργυροκάστρου. «Ε.Ε.Β.Σ.», τ.20 (1950), σ.209-256.
 – Ἱστορία τῆς Τριπολιτσᾶς, Ἀθήνα 1973.
 – Γρηγόριος Ε' ὁ Πατριάρχης τοῦ ἔθνους, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.», τ.14 (1960), σ.164-230.

- 'Η υπό τοῦ Καποδίστρια διορισθεῖσα πενταμελής Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή καί τό ἔργον αὐτῆς, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησίας», τ.Λ-ΛΑ', Ἀθήναι 1954.
- Τά Ὀρλωφικά. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπανάστασις τοῦ 1770 καί τά ἐπακόλουθα αὐτῆς, Ἀθήναι 1967.

Halil İnalıcı, Ὁ σχηματισμός κεφαλαίου στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία, «Ἡ οἰκονομική δομή τῶν βαλκανικῶν χωρῶν (15ος-19ος αἰώνας)», Ἀθήναι 1979.

Hopf Karl, Chroniques Greco-Romanes inedites ou peu connues, publiees avec notes et tables genealogiques, Βερολίνο 1873.

Καλλιγᾶς Π., Περί τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετοκρατίας (1685-1715), «Πανδώρα», τ.12(1862), σ.555-562 καί 577-585 καί τ.13(1863), σ.1-9.

Καρούζου Σέμνη, Τό Ναύπλιον, Ἀθήναι 1979.

Κατηφόρη Δέσποινα, Ἡ Ἐπανάστασις κατὰ τό 1824. Ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', Ἀθήναι 1975, σ.324-337.

Κεραμίδης Ἀνδρέας Ἐμμ., Ἀργολικά, ἀπό τό ἀνέκδοτο χειρόγραφο τοῦ Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ «Ἑλλάδος Περιήγησις», τῆς συλλογῆς Γιάννη Βλαχογιάννη τῶν Γ.Α.Κ., χειρόγραφα (Γεωγραφικά-Ἱστορικά), ἀρ.51, Ἄργος 1981.

Κόκκινος Διονύσιος, Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις, τ. Β', Ἀθήναι 1957.

Κοκκίνης Στυρ., Τά μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1976.

Κονιδάρης Γεράσιμος, Σταθμοί Ἐκκλησιαστικῆς Πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπό τοῦ Καποδιστρίου μέχρι σήμερον, Ἀθήναι, Νοέμβριος 1966 - Ἀναθεώρησις - Ὀκτώβριος 1969 - Ἰούνιος 1970.

Κόντη Βούλα, Συμβολή στήν Ἱστορική Γεωγραφία τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδας, Σύμμικτα Κέντρου Βυζαντικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ε.Ι.Ε., τ.5 (1983), σ.169-202.

Κουγέας Σ.Β., Ἡ προσέλευσις τῆς «παρισιακῆς» συλλογῆς πατριαρχικῶν ἐγγράφων «Ἑλληνικά», τ.20(1967), σ.3-23.

Κούκκου Ἑλένη, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ὁ ἄνθρωπος - Ὁ ἀγωνιστής, Ἀθήναι 1962.

- Οἱ κοινοτικοί θεσμοί στίς Κυκλάδες κατὰ τήν Τουρκοκρατίαν, ἔκδ. 3η, Ἀθήναι 1989.
- Ὁ Καποδίστριας, Ὁ ἄνθρωπος - Ὁ διπλωμάτης, 1800-1828, ἔκδ.6η, Ἀθήναι 1990.
- Οἱ θεσμοί καί προνόμια τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τήν ἄλωση, ἔκδ.3η, Ἀθήναι 1988.
- Ἀνέκδοτο ὑπόμνημα τοῦ Saint Vincent, γιά τήν ἐπιστημονική Γαλλική ἀποστολή στήν Πελοπόννησο τὸ 1829, «Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.», τ.29(1986), σ.99-117.

Κλεισιούνης Ἄγγελος, Ναυπλιακή Βιβλιογραφία, «Χρονικά τοῦ Μοριᾶ», τ.Α' (1952), σ.77-82.

- Κρεμμυδάς Βασίλης, Εισαγωγή στην Ιστορία της Νεοελληνικής Κοινωνίας (1700-1821), Αθήνα 1976.
- Κριμπάς Θάνος, Η Ένετοκρατούμενη Πελοπόννησος, «Πελοποννησιακά», τ.1(1956), σ.315-346.
- Λαζαρίδης Κ., Ο Έθνικός αγωνιστής Κωνσταντίνος Ράδος και οι έθνικοί εύεργέτες από τό Τσελέπιθο, Ίωάννινα 1979.
- Λάμπρος Σπυρ., Τά Αρχεία της Βενετίας και ή περί Πελοποννήσου έκθεσις του Μαρίνου Μικιέλ, Ιστορικά Μελετήματα, Αθήναι 1884, σ.173-220.
- Η περί της Πελοποννήσου Έκθεσις του Βενετού Προνοητού Κορνέρ, «Δ.Ι.Ε.Ε.», τ.2(1885), σ.282-317.
  - Η περί Πελοποννήσου έκθεσις του Βενετού προνοητού Γραδενίγου, «Δ.Ι.Ε.Ε.», τ.5 (1896-1900), σ.228-251.
  - Έκθέσεις των Βενετών Προνοητών της Πελοποννήσου, «Δ.Ι.Ε.Ε.», τ.5 (1899), σ.425-567.
  - Έκθέσεις των Βενετών Προνοητών της Πελοποννήσου εκ των εν Βενετία Αρχείων εκδιδόμεναι «Δ.Ι.Ε.Ε.», (1896-1900) σ.425-567 και 605-823.
  - Όγδοήκοντα πατριαρχικά σιγίλλια, και τεσσαράκοντα τέσσαρα μοναστηριακά έγγραφα της εν Παρισίοις Έθνικης Βιβλιοθήκης «Ν.Ε.», τ.3 (1906), σ.377-401.
  - Έκ της βιβλιοθήκης του Όθωνος και της Αμαλίας, «Άστυ», Έφημερίς, 28 Όκτωβρίου 1903.
  - Μικτά σελίδες, Αθήναι 1905.
  - Τό όνομα των μονών Καρακάλλου ή Καρακαλά, «Ν.Ε.», τ.8(1911), σ.236-237.
  - Σημειώσεις περί της εν Πελοποννήσω Ένετοκρατίας, «Ν.Ε.», τ.19(1925), σ.327-334, τ.20(1926), σ.55-56, 193-208, 347-359, τ.21 (1927), σ.30-37, 179-194, 367-375.
- Λαμπρινίδης Μιχ. Γ., Η Ναυπλία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ'ήμας, έκδ, 2η, Αθήνα 1950.
- Οι Άλβανοί, Αθήναι 1907.
- Λεβάλ Άνδρέας, Πατριαρχικόν γράμμα του 1782 περί του μοναστηρίου Ξηροκαστέλλι, «Έκκλησιαστική Άλήθεια», Έφημερίς, έτος Θ' (1888), άριθ.3.
- Λιγνάδης Τάσος, Τά οικονομικά της Έπαναστάσεως, από τό 1821 ως τό 1827, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', Αθήναι 1975, σ.606-611.
- Lognon J. - Topping P., Documents sur la Regime des Terres dans principauté de Morée au XiVe siecle (Documents et Recherches sur l'economie des pays byzantins, islamiques, et slaves, et leurs relations commerciales au moyen age 9), Παρίσι 1969.
- Lognon J., La vie rurale dans la Grèce franque, journal des Savants, (1965), σ. 343-357.

- Μαλτέζου Χρύσα, Λατινοκρατούμενη Ελλάδα - Βενετικές Γενουατικές κτήσεις, Ι.Ε.Ε., τ.Θ', Αθήναι 1979, σ.244-277.
- Μάμουκας Άνδρέας Ζ., Τά κατά τήν Αναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, Πειραιεύς 1839.
- Μανάφης Κωνσταντίνος, Μοναστηριακά τυπικά. Διαθήκαι, Ἀθήναι 1970.
- Μανούσκακας Μ. Ι., Τά ἔγγραφα τῶν Χορτάτσηδων τῆς Σμύρνης (Συλλογή Whitall), «Μικρασιατικά Χρονικά», 10(1962), σ.9-88.
- Μάουερ Γ.Λ., Ὁ Ἑλληνικός λαός. Μετάφραση Ὁλγας Ρομπάκη, Ἀθήναι 1976.
- Mc Lead W., Castles of the Morea in 1467, «Byzantinische Zeitschrift», τ.65 (1972), σ.353-363.
- Μελέτιος, Γεωγραφία Παλαιά καί Νέα, Βενετία 1807.
- Μελετόπουλος Ι.Α., Ἡ Φιλική Ἐταιρεία, Ἀρχαίον Π.Σέκερη, Ἀθήναι 1967.
- Μηλιαράκης Ἀντ., Γεωγραφία Πολιτική Νέα καί Ἀρχαία τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καί Κορινθίας, Ἀθήναι 1886.
- Μιχαλόπουλος-Μακρυγιάννης Ἀνδρέας, Τό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Καρακαλά καί ἡ περιοχή τοῦ Ἄργου καί Ναυπλίου, Ἀθήναι 1976.
- Miller William, Ἡ Ἑλλάς τῶν Ῥωμαίων Φράγκων καί Τούρκων (μετάφραση Στυρ. Λάμπρου), Ἀθήναι 1927.
- The Latins in the Levant, Λονδίνο 1908.
- Μοσχονά Παναγιώτα, Οἰκονομικά Μονῶν Ναυπλίας τοῦ 10' αἰῶνα, «Πελοποννησιακά», τ.14(1980-1981), σ.225-231.
- Μουρατίδης Κ., Κανονικὸν Δίκαιον, Ἀθήναι 1975.
- Μουτζούρης Ἰωάννης, Τά χαριστικά καί ἐλεύθερα μοναστήρια, Ἀθήναι 1964.
- Μπαντέκας Πάννης, Μετρικά συστήματα, Θεσσαλονίκη 1985.
- Μπελιά Ἐλένη, Στατιστικά Στοιχεῖα τῆς Λακωνίας κατά τήν Καποδιστριακὴν περίοδον «Λακωνικά Σπουδαί», τ.3(1977), σ.417-448.
- Μιτόμπου-Σταμάτη, Συμβολή στήν Ἱστορία τῆς Καλαμάτας γύρω στά 1700, «Πρακτικά τοῦ Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακῶν Σπουδῶν», Ἀθήναι 1977, σ.259-277.
- Νάκος Γεώργιος Π., Αἱ «Μεγάλαι Δυνάμεις» καί τά «Ἐθνικά κτήματα» τῆς Ἑλλάδος (1821-1832), «Ἐπιστημονική Ἐπετηρὶς Ν.Ο.Ε. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», τ.9(1970), σ.467-546.
- Νουχάκης Ι., Ἑλληνική Χωρογραφία, τ.Β', Ἀθήναι 1901.
- Ντόκος Κ., Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία κατά τήν Β' Ἐνετοκρατίαν «Byzantinisch Neugriechische Jahrbücher» (1971-1974), τ.21(1976), σ.43-168.
- Ντόκος Κων., Ἡ Στερεά Ἑλλάς κατά τὸν ἐνετοτουρκικὸν πόλεμον (1684-1699) καί ὁ Σαλῶνων Φιλόθεος, Ἀθήναι 1975.

- Ντόκος Κων/νος - Γεώργιος Παναγόπουλος, Τό Βενετικὸ Κτηματολόγιο τῆς Βοστίτσας, Μορφωτικὸ Ἰνστιτοῦτο Α.Τ.Ε., Ἀθήνα 1993.
- Ὀρλάνδος Α., Οἱ σταυρεπίστεγοι ναοὶ τῆς Ἑλλάδος, ΑΒΜΕ., τ.1(1935), σ.41-52.
- Δύο σταυρεπίστεγοι ναοὶ τῆς Ἀργολίδος, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά» (1964), σ.8-10.
  - «L'hellenisme contemporain (1453-1953)», Ἀναμνηστικὸς τόμος, Ἀθήνα 1953, σ.205-218.
  - Μοναστηριακὴ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἐκδ.2η, Ἀθήνα 1958.
- Ostrogorsky G., Geschichte des Byzantinischen Staates, München 1963.
- Παναγιωτόπουλος Βασίλης, Πληθυσμὸς καὶ οἰκισμοὶ τῆς Πελοποννήσου, 13ος-18ος αἰώνας, Ἀθήνα 1985.
- Παναγόπουλος Δ. Γεώργιος, Εἰσαγωγή εἰς τὴν μελέτην τῶν Βενετικῶν Κτηματολογίων τῆς Βοστίτσας, Ἀθήνα 1984.
- Πανταζόπουλος Νικόλαος Ι., Τὰ πρόνομα ὡς πολιτιστικὸς παράγων εἰς τὰς σχέσεις Χριστιανῶν - Μουσουλμάνων «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν», τ.9(1976), σ.813-896.
- Παπαδόπουλος Γ.Γ., Τὰ κατὰ τὸν αἰοιδιμον πρωταθλητὴν τοῦ Ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε΄ συλλεγέντα καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ Γ.Π. Ἀγγελόπουλου, τ. πρῶτος, Ἀθήνα 1865.
- Παπαδόπουλος Ι.Β., Οἱ ἀρραβῶνες τῆς «Αὐθεντοπούλας», μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἄρχοντος Καρακκιόλου, «Ε.Ε.Β.Σ.», τ.12(1936), σ.264-268.
- Παπαδόπουλος Χρυσόστομος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. τ.Α΄, Ἀθήνα 1920.
- Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος Κ., Ἡ συμβολὴ τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν Μονῶν καὶ μοναχῶν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Παλιγγενεσίαν Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», Ἀθήνα 1971.
- Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησις, Κορινθιακὰ καὶ Λακωνικά, (Εἰσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Νικ.Παπαχατζῆ), Ἀθήνα 1976.
- Πετρόπουλος Δημήτριος, Πελοποννησιακὴ Βιβλιογραφία 1950-1956, «Πελοποννησιακὰ», τ.Α΄ (1956) σ.462-469.
- Πετρόπουλος Ἰωάννης - Κουμαριανοῦ Λίκατερίνη, Περίοδος Βασιλείας τοῦ Ὀθωνος 1833-1862, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΓ΄, Ἀθήνα 1977, σ.8-104.
- Petrooulos John A., Πολιτικὴ συγκρότησις Κράτους στό Ἑλληνικὸ Βασίλειον (1833-1843), Ἀθήνα 1985.
- Romardi Simone, Viaggio nella Grecia negli anni 1804, 1805, 1806, Ρώμη 1820.
- Πρεβελάκης Γ. Ἐλευθέριος, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ εἰς τὴν Ἀργολίδα, Ἀθήνα 1949.
- Φωτάκου Ἀπομνημονεύματα. τ.Α΄, Ἀθήνα 1899.
- Φιλήμων Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Ναυπλία 1834.

- Φραντζής Άμβρόσιος, Έπιτομή τής Ιστορίας τής Αναγεννηθείσης Ελλάδος, τ.Α', Αθήνα 1839.
- Ranke Leopold, «Die venezianer in Morea», Histori-politische Zeitschrift, Βερολίνο 1835.
- Οί Βενετοί εις τήν Πελοπόννησον, 1685-1715, Εύρωπαϊκός «Έραμιστής», τ.2 (1843), σ.829-869.
- Ράνκιος Λεοπόλδος, Περί τής έν Πελοποννήσω Ένετοκρατίας (1685-1715), (μετάφραση Π.Καλλιγιά), «Πανδώρα», τ.13 (1862), σ.25-34.
- Σάθας Κ., Documenta Stratiotas Illustrantia, «Μνημεία Έλληνικής Ιστορίας», τ.8ος, Παρίσι 1888.
- Σακελλαρίου Μιχ. Β., Ή Πελοπόννησος κατά τήν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), Άνατύπωση, Αθήνα 1978.
- Σβορώνος Νίκος, Γ., Ιστορική Έπισκόπηση τής Νεοελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 1976.
- Schreiner Peter, Die byzantinischen Klein Chroniken, Βιέννη 1975.
- Σιμόπουλος Θεοφ. Ν., Μάρτυρες και άγωνισταί Ήεράρχαι τής ελληνικής έθνεγεροίας 1821-1829, Αθήναι 1971.
- Σκοπετέας Στ., Μυστικές Έταιρείες κατά τήν Έλληνικήν Έπανάστασιν, «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά» (1958), σ.277-298.
- Smit Julius, Studien uber Erdbeben, Ήνα 1879.
- Σπηλιωτάκης Κωνσταντίνος, Τά έν Ναυπλίω κτίρια του Βουλευτικού και του Έκτελεστικού (1824-1826), Αθήναι 1973.
- Σφηκόπουλος Ίωάννης, Τά μεσαιωνικά κάστρα του Μοριά, Αθήνα 1968.
- Σφυρόερας Βασ., Τοπική έπικράτηση τής Έπανάστασεως, Ι.Ε.Ε., τ.ΙΒ', Αθήναι 1975, σ.173-193.
- Στεφανίδης Βασίλειος, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήναι 1948.
- Στραβόλεμος Διονύσιος, Ό Άργολίδος Χρυσόστομος ό Β' (Δελγιαννόπουλος), Βίος και προσφορά του, Θεσσαλονίκη 1985.
- Tanfani Leopoldo, Nicola Acciaiuoli, Φλωρεντία 1863.
- Θεοχάρη Μαρία., Έν νέον σιγίλλιον τής μονής Ταξιαρχών Αίγιαλείας, «Πελοποννησιακά», τ.5(1962), σ.180-189.
- Topping Peter, Έκθεσις του Βενετου Προνοητου Nani περι τής Πελοποννήσου, «Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Συνεδριου Πελοποννησιακών Σπουδών» (Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβριου 1985), τ.3, Αθήναι (1987-1988), σ.47-48.
- «Domenico Gritti's Relation on the organization of Venetian Morea 1688-1691, Άφιερωτικός τόμος, «Μνημόσυνον Σοφίας - Άντωνιάδη», Βενετία 1974, σ.312-328.
  - Le regime agraire dans le Peloponnèse latin du XIve siecle, L' Hellenism Contemporain 10, (1956).

- Premodern Peloponnesus: The land and the people under Venetian Rule (1685-1715), «Annals of the New York Academy of Sciences», τ.10(1976), σ.92-108.
  - The post-classical documents, The Minnesota Messenia Expedition Reconstructing a Bronze Age Regional Environment, Μινεάπολις 1972.
- Τουρτόγλου Μενέλαος, Σχέσεις Πολιτείας και Έκκλησίας, «Πελοποννησιακά», τ.16(1985-1986), σ.65-89.
- Trant Ambercromby T.Captain, Narrative of a journey through Greece in 1830, Λονδίνο 1830.
- Τρικούπης Σπυρ., Ίστορία τής Έλληνικῆς Έπανάστασεως, Λονδίνο 1853.
- Τσαγγάρης Ίω., Σ., Συμβολή εις τήν δημοσιονομικήν Ίστορίαν τής Έπανάστασεως, Αθήνα 1917.
- Τσακόπουλος Αιμιλιανός, Πατριαρχικά σιγίλλια έν τοις κώδιξι τοῦ Άρχιεπιφυλακείου τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ίσταμπουλ 1963.
- Τζαμαλής Ά. Π., Νομίματα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, 1184-1976, χ.τ., χ.χ.
- Τσελίκας Άγαμέμνων, Ταξιδιωτικῆς ἀναμνήσεις ἀπό Ίερατικό δίπτυχο τῆς μονῆς Όμπλου Πατρῶν «Εραμιστής», τ.10(1972), σ.23-27.
- Τσοποτός Δ.Κ., Γῆ καί γεωργοί τῆς Θεσσαλίας κατά τήν Τουρκοκρατίαν, Βόλος 1912.
- Ζαχαρόπουλος Νικόλαος Γρ., Γρηγόριος Ε΄, Θεσσαλονίκη 1974.
- Ζακυθηνός Δ., Άνέκδοτα πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1593-1798) ἐκδιδόμενα ἐκ παρισιακῶν κωδίκων, «Έλληνικά», τ.2(1929), Μέρος πρῶτον, σ.127-166 καί Μέρος δεύτερον, σ.385-434. - τ.3(1930), Μέρος τρίτον, σ.115-152 καί Μέρος τέταρτον, σ.421-457, - τ.4(1931), Μέρος πέμπτον, σ.229-248 καί Μέρος ἕκτον, σ.277-398. τ.5 (1932), Μέρος ἑβδομον, σ.175-204. - τ.6(1933), Μέρος ἔννατον, σ.121-144 καί σ.189-204.
- Ζεγκίνης Ίωάννης, Τό Άργος διά μέσου τῶν αἰῶνων, Πύργος 1968.
- Ζερλέντης Π., Άναγραφή τῶν ἐπικυρωτικῶν γραμμάτων τῶν πατριαρχικῶν σταυροτηγιακῶν μοναστηριῶν τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ Γρηγορίου τοῦ ἀπό Σμύρνης, ἔτει 1797-1978, «Νέος Ποιμῆν», τ.2(1920), σ.239-266.
- Αἱ Μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως, Άργους καί Ναυπλίου, Αθήναι 1922.
  - Ἡ έν Πελοποννήσῳ Έλληνική Έκκλησία ἐπί Ένετῶν Αθήναι 1921.
  - Περὶ τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς έν Παρισίοις Έθνικῆς τῶν Γάλλων Βιβλιοθήκης «ΒΥΖΑΝΤΙΣ», τ.2(1911), τευχ.Α΄-Β΄, σ.438-448.
- Ζήσιος Κωνσταντίνος, Σύμμικτα, Αθήναι 1892.
- Ζολώτας Γ., Ίστορία τῆς Χίου, τ.3ος, Αθήνα 1928.